

О. П. Бодик, Т. М. Рудакова

**СУЧАСНА
УКРАЇНСЬКА
ЛІТЕРАТУРНА МОВА
ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ.
ЛЕКСИКОГРАФІЯ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
для студентів вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2011

УДК 81'373(075.8)
ББК Ш12=411.4я73
Б 75

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1/11-9508 від 14.10.2010 р.)*

Рецензенти:

Стишов О. А. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри фонетики та граматики слов'янських мов Київського національного лінгвістичного університету;

Глуценко В. А. – доктор філологічних наук, професор кафедри загального та російського мовознавства і теорії та історії літератури Слов'янського державного педагогічного університету;

Кабичи О. О. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри культури української мови Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Бодик О. П., Рудакова Т. М.

Б 75 Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 416 с.

ISBN 978-611-01-0187-5

У посібнику подано перелік важливих для засвоєння курсу тем, список літератури, а також систему практичних та навчальних завдань, які допоможуть закріпити й удосконалити практичні навички аналізу мовних явищ, запропоновано запитання та завдання для самоконтролю, які дають можливість організувати студентів для самостійної роботи. Подано схеми лексикологічного та фразеологічного розборів, наводяться їхні зразки.

У теоретичній частині проведено ґрунтовне наукове дослідження іншомовних лексичних запозичень у словниковому складі сучасної української літературної мови, укладено „Глумачний словник іншомовних соціально-економічних запозичень”.

Для студентів гуманітарних та економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, аспірантів, викладачів.

УДК 81'373(075.8)
ББК Ш12=411.4я73

ISBN 978-611-01-0187-5

© Бодик О. П., Рудакова Т. М., 2011.
© Центр учбової літератури, 2011.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ МІНІМУМ	8
ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК	10
1. Лексикологія	10
1.1. Предмет і завдання лексикології	10
1.2. Слово як мовна одиниця	11
1.3. Лексичне значення слова	15
1.4. Граматичне значення слова	25
2. Склад лексики сучасної української літературної мови	25
2.1. Омоніми. Пароніми	25
2.2. Синоніми. Евфемізми	31
2.3. Антоніми	36
2.4. Склад лексики сучасної української літературної мови з погляду її стилістичного вживання	40
2.5. Зміни в словниковому складі мови. Активна й пасивна лексика	44
3. Українська фразеологія	49
3.1. Предмет фразеології	49
3.2. Основні типологічні ознаки фразеологізмів	50
3.3. Класифікація фразеологізмів	53
3.4. Зв'язок фразеологізмів із частинами мови	55
3.5. Прислів'я і приказки. Крилаті слова	56
4. Лексикографія	57
4.1. Предмет лексикографії	57
4.2. Основні типи словників	58
ПРАКТИЧНИЙ БЛОК	68

ТЕМА: ЛЕКСИКОЛОГІЯ	68
Практичне заняття № 1	68
Практичне заняття № 2	83
Практичне заняття № 3	93
Практичне заняття № 4	101
Практичне заняття № 5	109
ТЕМА: ФРАЗЕОЛОГІЯ	119
Практичне заняття № 6	119
Практичне заняття № 7	124
ТЕМА: ЛЕКСИКОГРАФІЯ	135
Практичне заняття № 8	135
ІНШОМОВНІ ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ	
В СЛОВНИКОВОМУ СКЛАДІ СУЧАСНОЇ	
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	139
1. Іншомовні лексичні запозичення та проблема	
їхньої доцільності у витлумаченні учених	
XIX – XXI ст.	139
1.1. Погляди вчених на сутність іншомовних	
та запозичених слів	139
1.2. Проблеми доцільності іншомовних лексичних запозичень..	143
2. Чинники запозичень лексики англomовного походження	147
3. Загальна характеристика лексики іншомовного походження:	
проблеми її адаптації в українській мові	159
4. Структурні типи слів іншомовного походження	168
ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ІНШОМОВНИХ	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ	204
НАУКОВІ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ	359

ПЕРЕДМОВА

Проблему ґрунтовного, усебічного вивчення лексики в межах конкретних лексичних груп у сучасній вітчизняній лінгвістиці дедалі виразніше висувають до ряду найбільш актуальних. Приступаючи до вивчення лексичного складу мови, слід передусім з'ясувати, що являє собою слово як одиниця мовлення, уміти визначити поняття лексичне, семантичне значення слова, пізнати закони розвитку і зміни значень слова, усвідомити, що в слові співіснують зовнішнє (звуковий склад) і внутрішнє (лексичне, а також частиномовне, словотвірне, граматичне) значення. Важливо розуміти, в яких відношеннях між собою є слово і поняття, адже у процесі мовлення слово може розширювати чи звужувати своє значення, набирати різноманітних емоційно-вольових, експресивних відтінків.

Вивчення лексикології, фразеології та лексикографії, що є складовими курсів «Сучасної української літературної мови» й «Української мови за професійним спрямуванням», посідає важливе місце в підготовці майбутніх фахівців гуманітарного та економічного профілів. Вивчення зазначеного курсу дозволить студентам набути знань про специфіку лексико-семантичних ресурсів сучасної української літературної мови: їхню семантичну структуру, системні відношення між ними, диференціацію словникового складу сучасної української мови, зміст і призначення лексикографічних джерел.

Актуальність вивчення лексикології сучасної української літературної мови для фахівців гуманітарного та економічного профілів зумовлено тим, що всі види їхньої професійної діяльності передбачають глибокі знання мовної структури, її одиниць та їхнього функціонування.

Метою й основними завданнями викладання розділу «Лексикологія. Лексикографія. Фразеологія» навчальної дисциплін «Сучасна українська літературна мова» й «Українська мова за професійним спрямуванням» є:

- засвоєння студентами інформації щодо сучасного стану науки про лексику та фразеологію сучасної української літературної мови;
- набуття навичок застосування прийомів і методик лексикологічного аналізу;

- підготовка студентів до розв'язання лінгводидактичних і дослідницьких завдань.

Навчальний посібник орієнтовано на організацію самостійної проблемно-пошукової роботи студентів. Для цього запропоновано контрольні-тренувальні й підсумково-тренувальні завдання, що передбачають формування відповідних навичок та умінь.

Вивчивши курс лексикології, студенти повинні **знати**:

- про одиниці сучасної лексикології та фразеології, їхні структурно-семантичні й функціональні властивості, системні відношення між ними, диференційні ознаки, роль у формуванні словникового складу мови;
- про основні методиками і прийоми лексикологічного аналізу;
- про можливості застосування теоретичних знань і практичних навичок у професійній діяльності;
- про типи словників;

Студенти повинні **вміти**:

- використовувати терміни й поняття сучасної лексикології і фразеології;
- оперувати основними методиками і прийомами лексикологічного та фразеологічного аналізів;
- визначати лексикологічні характеристики слів сучасної української літературної мови;
- застосовувати лексикографічні видання як джерела необхідної лінгвістичної інформації.

Структура посібника-комплекта визначається зручністю, що дозволяє виділити в ньому чотири основні блоки:

- *теоретичний* – теоретичний матеріал, що охоплює традиційні й нові підходи щодо класифікації та кваліфікації різних лексичних явищ, викладено відповідно до програм навчальних курсів: «Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія», «Сучасна українська мова», «Українська мова за професійним спрямуванням». За основу такого бачення взято погляди сучасних українських лінгвістів, урахувавши дискусійний характер багатьох теоретичних положень, що сприяє формуванню у студентів аналітико-критичного мислення, уміння розібратися в конкретній проблемі, виділення в ній власної аргументованої позиції;

- *практичний* – система вправ і завдань різного рівня складності, що забезпечує вироблення у студентів навичок і вміння спостерігати, аналізувати та класифікувати мовні явища, користуватися лексичним багатством мови, формування комунікативних умінь та навичок;
- *науковий* – ґрунтовне дослідження іншомовних лексичних запозичень у словниковому складі сучасної української мови, чинників запозичень лексики іншомовного походження. Подано загальну характеристику зазначеної лексики: її структурні типи, а також проблеми адаптації в українській мові;
- *словниковий* – укладено на основі вибірки з мови засобів масової інформації та лексикографічних праць української мови кінця ХХ – початку ХХІ ст. «Тлумачний словник іншомовних соціально-економічних запозичень», в якому наведено найновіші приклади слововживання лексем іншомовного походження в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ ст., сформульовано нові значення, які закріпилися в мові-реципієнті, а також показано основні досягнення сучасних лексикографів. У словнику вміщено найважливіші соціально-економічні терміни на позначення понять і категорій у галузі політики, соціології, філософії, юриспруденції, психології, спеціальну термінологію.

Автори щиро вдячні докторам філологічних наук, професорам О. А. Стишову й В. А. Глуценку та кандидатів філологічних наук, доцентів О. О. Кабиш за цінні поради, висловлені в рецензіях на посібник.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ МІНІМУМ

Лексикологія, лексика, історична лексикологія, описова лексикологія, етимологія, семасіологія, фразеологія, лексикографія, ономастика, слово, номінативна та узагальнююча ролі слова, лексема, словоформа, лексичне та граматичне значення слова, семантика, багатозначність (полісемія), конкретне та абстрактне, пряме та переносне значення слова, повнозначне й неповнозначне слово, денотат, сигніфікат, конотативне та денотативне значення, омоніми, омоформи, омографи, омофони, пароніми, парономазія, паронімічний ряд, синоніми, квазісиноніми, синонімічний ряд, домінанта, табу, евфемізми, антоніми, антитеза, оксиморон, діалектизми, арготизми, вульгаризми, жаргонізми, неологізми, okazіоналізми, історизми, архаїзми, активна і пасивна лексика.

План

1. Лексикологія

- 1.1. Предмет і завдання лексикології.
- 1.2. Слово як мовна одиниця.
- 1.3. Лексичне значення слова.
- 1.4. Граматичне значення слова.

2. Склад лексики сучасної української літературної мови

- 2.1. Омоніми. Пароніми.
- 2.2. Синоніми. Евфемізми.
- 2.3. Антоніми.
- 2.4. Склад лексики сучасної української літературної мови з погляду її стилістичного вживання.
- 2.5. Зміни в словниковому складі мови. Активна й пасивна лексика.

3. Українська фразеологія

- 3.1. Предмет фразеології.
- 3.2. Основні типологічні ознаки фразеологізмів.
- 3.3. Класифікація фразеологізмів.
- 3.4. Зв'язок фразеологізмів з частинами мови.

3.5. Прислів'я і приказки. Крилаті слова.

4. Українська лексикографія

4.1. Предмет лексикографії.

4.2. Основні типи словників.

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Лексикологія

1.1. Предмет і завдання лексикології

Лексикологія – розділ мовознавства, який вивчає словниковий склад мови [Ющук, с. 150; Плющ, с. 116; Пономарів, с. 38; Грищенко, с. 98; Шкурятяна, с. 212] і слово як його основну одиницю [Грищенко, с. 98].

Отже, лексикологія – це розділ мовознавства, що вивчає слово як основну одиницю мови і словниковий склад мови – лексику [ЕУМ, с. 281].

Розрізняють **історичну** (досліджує закономірності формування, розвитку і збагачення словника мови від найдавніших часів до сьогодення [Плющ, с. 116; Грищенко, с. 102; Шкурятяна, с. 213; ЕУМ, с. 281]; досліджує розвиток як окремих слів, так і певних фрагментів лексичної системи мови – семантичних полів, синонімічних рядів, стилістичних шарів тощо, вплив на динаміку мови як власне мовних, так і позамовних (екстралінгвістичних) чинників, зв'язок слів з історією суспільства, ключові слова в той чи той період, запозичення з інших мов, семантичні явища і процеси (метафору, метонімію, синонімізацію і десинонімізацію і т. ін.), зміни значення слів, їхню деетимологізацію тощо [ЕУМ, с. 281–282]) і лексикологію сучасної мови, чи **описову** (вивчає лексичний склад мови сучасного періоду) [Плющ, с. 116; Грищенко, с. 102; Шкурятяна, с. 213; ЕУМ, с. 281], тобто лексико-семантичну систему мови вивчають з діахронного та синхронного поглядів [Грищенко, с. 102; ЕУМ, с. 281].

На лексико-семантичному рівні, який становить **предмет лексикології**, слово виступає як найменша мовна одиниця, що має самостійне закріплене суспільно-комунікативною практикою значення, називає предмет, явище, дію чи ознаку з позамовної дійсності і входить з властивим йому індивідуальним значенням до словникового складу [Грищенко, с. 100–101]. Отже, основним предметом лексикологічних досліджень є слова та фразеологічні одиниці [Ющук, с. 150].

Завдання розділу «Лексикологія» полягає в тому, щоб визначити й охарактеризувати слово як одну з основних мовних одиниць, а також словниковий склад сучасної української літературної мови за його походженням, стилістичним уживанням, поширеністю й активністю використання.

Семантичні аспекти лексичних одиниць досліджують в лексичній семантиці (семасіології): це природа лексичного значення слова, його типи, структурування; слова як назва і явище номінації; полісемія, її типи і шляхи формування; лексико-семантична система мови та її конкретні вияви, що реалізуються в групуванні слів за їхніми значенням чи формою, за парадигматичними відношеннями чи синтагматичними зв'язками: синонімія, антонімія, гіпонімія, паронімія, омонімія, лексико-семантичні групи, лексико-семантичні поля, міжрівневі лексико-граматичні поля (кількості, інтенсивності, часу тощо), лексична валентність і сполучуваність та ін. [ЕУМ, с. 281].

Стилістичні аспекти вивчають у плані, по-перше, диференціації національної мови на загальнонародну і незагальнонародну (діалектизми, професіоналізми, жаргон), а загальнонародної – на літературну мову і просторіччя; по-друге, диференціації літературної мови на функціональні стилі; по-третє, емоційно-експресивних та емоційно-оцінних характеристик слів і, по-четверте, художньо-естетичне використання різноманітних семантичних та формотворчих особливостей слів [ЕУМ, с. 281].

Лексикологія пов'язана з іншими розділами мовознавчої науки, зокрема з **етимологією** (розділом мовознавства, що вивчає лексику з погляду походження слів, змін в їхньому значенні і звуковому оформленні, їхніх зв'язків з іншими словами цієї мови та інших, споріднених з нею), **семасіологією** (розділом мовознавства, що вивчає лексику з погляду значення слів, природи і типів цих значень), **фразеологією** (розділ мовознавства, який досліджує стійкі сполучення слів, чи фразеологізми), **лексикографією** (ученням про укладання різних типів словників), **ономастикой** (І. Ющук) чи **ономатологією** (М. Плющ) (вивчає власні назви) [Плющ, с. 117; Ющук, с. 150; Шкурятяна, с. 213].

1.2. Слово як мовна одиниця

Слово, «незважаючи на всі труднощі, пов'язані з визначенням цього поняття, являє собою одиницю, яка невідступно уявляється нашому розумінню як щось центральне в механізмі мови» [Соссюр, с. 143].

Слово – це основна функціонально-структурна [Ющук, с. 151; Плющ, с. 117] і семантична одиниця мови, що становить звук чи комплекс звуків і, характеризуючись самостійністю та відтворюваністю, є будівельним матеріалом для словосполучення і речення [Плющ, с. 117].

О. Пономарів розглядає слово як звук чи комплекс звуків, що має певне значення і вживається в мовленні як самостійне ціле [Пономарів, с. 38].

Конкретніше визначення подає І. Ющук: **слово** – це самостійна, наділена одним чи кількома граматичними значеннями одиниця мови, яка передає одне чи більше лексичних значень, легко відтворюється і є будівельним матеріалом для речення [Ющук, с. 152].

Н. Шкуратяна та С. Шевчук уважають, що слово – це оформлена за законами певної мови неподільна на менші подібні єдності основна мовна одиниця, що складається зі звука чи комплексу звуків і називає певні предмети, процеси, явища об'єктивної дійсності та їхніх ознак чи лише вказує на них, виражає відношення між ними чи емоційно-вольові вияви [Шкуратяна, с. 214].

Основна відмінна риса слова, якою воно відрізняється і від морфеми, і від словосполучення, – це наявність у ньому певного граматичного значення [Ющук, с. 152].

Слово характеризують певними ознаками, зокрема: 1) фонетичними; 2) семантичними; 3) морфемним складом; 4) словотвірними; 5) граматичними ознаками; 6) морфологічною словозміною; 7) синтаксичними властивостями [Шкуратяна, с. 214].

В «Енциклопедії української мови» міститься таке визначення: **слово** – найменша самостійна і вільно відтворювана в мовленні відокремленооформлена значеннева одиниця мови, яка співвідноситься з пізнаним і вичленуваним окремим елементом дійсності (предметом, явищем, ознакою, процесом, відношенням та ін.) і основною функцією якої є позначення, знакова репрезентація цього елемента – його називання, указування на нього чи його вираження (номінація). Слово – основна одиниця лексики і центральна структурно-семантична одиниця мови в цілому, оскільки різними своїми аспектами воно входить до різних структурних рівнів мови. **Структура слова** складається з двоярусної форми – **фонетичної** (певним чином організованої сукупності сегментних і суперсегментних елементів, що становлять його звукову оболонку) і **граматичної форми** та двох принципово відмінних типів мовного значення – лексичного і граматичного значення [ЕУМ, с. 565].

Під час **зіставлення слова і морфем** спостерігаємо самостійність, вільну відтворюваність слова, можливість переміщення в реченні. Морфема позбавлена всіх названих ознак.

Під час **зіставлення слова і речення** відзначають, що слово є будівельним матеріалом для речення; називаючи поняття, слово не є засобом спілкування; речення як засіб вираження думки виконує комунікативну функцію.

Слово як сукупність усіх його форм і значень, як структурний елемент мови протиставляється як лексема його конкретним реалізаціям – словоформам і словозначенням (окремим значенням під час полісемії). Сукупність словоформ у слові структурується як основна (вихідні) і похідні форми, сукупність значень полісемічних слів поділяється аналогічно, але в мові це виявляється не завжди достатньо виразно. Серед інших значенневих одиниць мови слово виділяється такими ознаками: 1) за формою – як найменша (для виконання зазначеної функції знакової репрезентації об'єкта) і відокремленооформлена, виокремлювана одиниця. Окремість слова виявляється: а) у фонетичному аспекті: як велика імовірність відокремлення слова в звуковому потоці паузами, наявність єдиного наголосу і взагалі наявність наголосу в більш як односкладовому слові, певні звукові сигнали на початку і наприкінці слова. Суміжні у звуковому потоці слова можуть зливатися в одне «фонетичне слово» на сегментному (унаслідок асиміляції, елізії) і суперсегментному, акцентуаційному (при енклізі, проклізі та в ін. випадках, з перетягуванням наголосу навіть на службове слово і займенник) рівнях; б) у внутрішньоструктурному (морфемному) аспекті: як лінійна цілісність (нерозривність і непроникність) слова, що виявляється в неможливості його розчленування і встановлення якоїсь іншої одиниці (на відміну від синтаксичних одиниць і навіть багатьох стійких словосполучень), фіксована послідовність його морфем і неможливість їхнього переставлення; в) у морфологічному аспекті: як граматичне оформлення (форми роду, числа, відмінка і т. ін.) слова в цілому; 2) за змістом: а) протиставляючись в ономасіологічному плані, з одного боку, разом із словосполученням і реченням морфемі, яка не має номінативної функції, слово, з другого боку, разом із стійким словосполученням протиставляється синтаксичному словосполученню і реченню за характером цієї функції; б) у власне семасіологічному плані слово має свій специфічний тип мовного значення – лексичне, виражаючи його разом із граматичним значенням; 3) за функціонуванням: слово (разом із стійким словосполученням) як

самостійна, відносно автономна одиниця протиставляється морфемі і синтаксичному словосполученню, а як вільно відтворювана в мовленні одиниця – синтаксичному словосполученню і реченню [ЕУМ, с. 565].

Головна функція слова **номінативна**. Кожне повнозначне слово називає щось з навколишньої дійсності: предмети, ознаки предметів, кількість, дії, процеси, стани, ознаки дій.

Одне й те саме слово вживають для назви окремого предмета і ряду однорідних предметів, для назви дії конкретної особи і дії взагалі, дії як властивості предмета. У мові немає окремих слів для назви кожного предмета, кожної дії, ознаки окремого предмета та окремої дії. Слів у мові значно менше, ніж предметів, явищ, дій, ознак у навколишньому світі. У здатності слова називати клас однорідних предметів, дій, ознак проявляється **узагальнююча роль (узагальнювальна)** слова. А в тому, що слово називає кожен окремий предмет і ряд однорідних предметів, властивість, дію окремого предмета і властивість, дію взагалі, виявляється те, що слово виступає в єдності загального й одиничного, загального і конкретного. Без узагальнення людина неспроможна охопити своєю пам'яттю численні одиничні назви предметів, ознак, властивостей, дій [Шкурятяна, с. 215].

Слово в мовленні виступає в різних формах і з різним значенням. Для позначення всіх різновидів слова терміна «слово» недостатньо. Використовують ще поняття лексема і словоформа.

Лексема – це окреме слово з усією сукупністю властивих йому форм словозміни й значень у різних контекстах. Наприклад, форми *голова, голови, голові, голову* і т. ін. з усіма значеннями («частина тіла», «керівник установи», «передня частина колони» тощо) становлять одну лексему – *голова*. Лексема – це узагальнене, абстрактне поняття.

Словоформа – це окреме слово в певній граматичній формі. Наприклад, *корінь, кореня, кореневі, коренем* – це одна лексема, але чотири різні словоформи [Юшук, с. 153–154].

Розрізняють певні диференційні ознаки слів: лексичне значення, номінативна функція, відокремленооформленість, внутрішньоструктурна цілісність, позиційна рухливість [Грищенко, с. 104].

За ступенем узагальнення розрізняють слова з **конкретним** та **абстрактним** значенням.

Конкретне значення мають слова, що називають предмети, явища навколишнього світу, які людина сприймає й пізнає органами чуття. До слів з конкретним значенням належать також прізвища, імена людей назви підприємств, установ, організацій, назви періодичних видань,

друкованих творів, астрономічні та географічні назви, а також назви просторових та часових понять, що виявляються в певних межах.

Абстрактне значення властиве словам, що називають узагальнені поняття. Назване такими словами поняття позбавлене чуттєвих ознак, сприймається розумом, уявою людини. Слова з абстрактним значенням з'явилися у мові пізніше від слів із конкретним значенням [Шкурятяна, с. 216].

Серед слів з абстрактним значенням є слова з непохідною основою (*горе, освіта, правда, чужий, думати*) і слова з похідною основою, до якої входить і словотворчий суфікс. Слова з конкретним та абстрактним значенням активно вживаються в усіх стилях літературної мови.

Слово є також засобом вираження ставлення мовця до названого. Окремі слова в різному контексті, вимовлені з різною інтонацією, здатні виражати різне ставлення мовця до висловленого, різні почуття. Отже, слову властива й **емоційно-експресивна** функція [Шкурятяна, с. 216].

Номінативну функцію слово виконує завдяки властивій йому семантиці, наявному в ньому лексичному значенню.

1.3. Лексичне значення слова

Відображення в слові будь-якого явища дійсності (предмета, якості, дії, стану) є його внутрішнім змістом, значенням, чи **семантикою** [Плющ, с. 118].

Слово, як правило, має одне чи більше лексичних значень, тобто має свою семантику. **Семантика** – це смислова сторона мовних одиниць: слів, словосполучень, фразеологізмів, морфем [Юшук, с. 154].

Отже, семантика – 1) план змісту в мові, що складається із значень мовних одиниць різних рівнів (морфем, слів, граматичних форм слів, стійких лексичних і фразеологічних словосполучень і конструкцій, речень та ширших елементів тексту) і категорій; 2) значення мовної одиниці; 3) розділ мовознавства, що вивчає план змісту в мові, значення мовних одиниць; семасіологія; 4) у семіотиці – один з основних аспектів знака (відношення знака до позначуваного об'єкта – на відміну від синтактики і прагматики) і, відповідно, один з основних розділів семіотики як науки. За рівнем мови розрізняють лексичну, фразеологічну, граматичну (морфемну, морфологічну, синтаксичну семантику і семантику тексту), словотвірну семантику. Основні проблеми сучасної семантики: 1) у лексичній семантиці – слово

як основна мовна одиниця, слово як знак, характер його мотивованості, природа лексичного значення та їхня типологія, його структура (як набору сем), номінація, зміни значення, полісемія, лексико-семантична система мови і різні типи семантичного та форм.-семантичного групування лексичних одиниць, лексична сполучуваність і контекст, асоціативні норми слів певної мови; 2) у фразеологічній семантиці – природа фразеологічного значення, його типи за ступенем семантичної цілісності; 3) у граматичній семантиці – слово як граматична одиниця, граматичне значення і способи його вираження, співвідношення логічної і граматичної категорій, виражені і невиражені (приховані) граматичні категорії, групування лексики за частинами мови, функціональна грамати́ка і функціонально-семантичні поля, знакова природа синтаксичних одиниць, структурно-семантичної класифікації синтаксичних одиниць, семантична структура речення і семантичні «ролі» в реченні, глибинні і поверхневі структури (інтерпретувальна і породжувальна семантика), актуальне членування речення, логіко-семантичні аспекти синтаксису, семантико-прагматична природа мовленнєвих актів і комунікативний синтаксис, семантичні відношення в межах тексту, граматична полісемія, омонімія, синонімія, граматична метафора, та ін. семантичні процеси; 4) у словотвірній семантиці – словотвірне значення, словотвірна мотивація, словотворення як база номінації, синтаксична природа словотвірних дериватів, лексична і синтаксична деривація, словотвірна полісемія, омонімія, синонімія, словотвірна метафора та ін. семантичні процеси; 5) співвідношення мови, мислення і позначуваної дійсності, фіксація (відображення і одночасне закріплення) в семантиці мови результатів і ступеня пізнання об'єктивного світу, етнічно-культурна специфіка семантики, вплив семантики як «внутрішнього світу» мови на мислення, свідомість, роль семантики у формуванні «мовної картини світу» з її системою координат «я – тут – тепер», принципами антропоцентризму та ін., проблеми референції; 6) установлення семантичного ізоморфізму різних рівнів мови і дослідження його конкретних виявів; дослідження семантичних універсалій мовних; 7) опрацювання і упровадження ряду методів і методик дослідження семантики: компонентний аналіз і метод опозиції, дистрибутивний аналіз і трансформаційний метод, моделі семантики природної мови (тезауруси, семантичні словники, системи «штучного інтелекту», «смісл – текст» та ін.), статистичний метод і психолінгвістичний [ЕУМ, с. 530–531].

О. Смирницький **лексичне значення** слова визначає як певне відображення предмета, явища чи відношення у свідомості, що входить до структури слова в ролі так званої внутрішньої її сторони, за відношенням до якої звучання слова виступає як матеріальна оболонка, необхідна не лише для вираження значення і для повідомлення його іншим людям, а й для самого його виникнення, формування і розвитку [Смирницький, с. 89].

О. Пономарів вважає, що **значення слова** – це його співвіднесеність, зв'язок з певними явищами дійсності [Пономарів, с. 39], напр., значенням слова *legit* є фраза: «легкий приємний вітерець» [ВТССУМ – 2005. – С. 609].

І. Ющук під **лексичним значенням (семантикою)** слова розуміє історично закріплену у свідомості народу (колективу) співвіднесеність слова з певним явищем [Ющук, с. 154].

Лексичне значення (за Н. Шкуратяною та С. Шевчук) – це зміст слова, установлювана мисленням людини співвіднесеність між звуковим комплексом і предметом чи явищем дійсності, що позначені цим комплексом. Лексичне значення полягає в тому, що воно є вказівкою на дійсність, на ставлення до неї, на розуміння її. Формується лексичне значення в процесі пізнання, коли в людській свідомості виникають копії, відображення речей, явищ, якостей, властивостей – виникають поняття. **Поняття** – це форма мислення, форма узагальненого відображення дійсності. Засобом звукового вираження поняття в мові є слово, тому воно поєднує в собі значення і звучання як два вияви одного явища; але звучання значення не має. Людина розуміє слово тому, що має уявлення, поняття про предмети, явища, властивості, дії, які цими словами називають.

Слово й поняття співвідносні, але не тотожні. Не кожне слово співвідносне з поняттям. Не називають поняття власні назви, слова-терміни, а також слова на зразок *русалка, чорт, диявол, лісовик*. Крім того, одне й те саме поняття може бути виражене в мові по-різному, зокрема словом і реченням (*студент і людина, яка навчається у вузі*), словом і словосполученням (*рілля і виоране поле*) [Шкуратяна, с. 217].

Лексичне значення співвідносить слово з навколишнім світом. Водночас у слові міститься вказівка на те, в яких відношеннях перебуває названий словом предмет, явище з іншими предметами, властивостями, діями.

Реальний предмет (чи явище) як об'єкт найменування називають **денотатом (позначуваням)**. Його узагальнений, абстрактний образ у нашій уяві – це **сигніфікат** (позначка, образ). Сигніфікат, пов'язуючись з образом слова, стає лексичним значенням слова. Коли ми бачимо реальний предмет (чи явище), завдяки сигніфікатові пригадуємо його назву. І навпаки, коли чуємо назву, через образ слова активізуємо сигніфікат і, зіставляючи його з довідками, упізнаємо названий словом предмет (чи явище) [Юшук, с. 154–155].

Додаткове емоційне чи стилістичне значення слова називають **конотативним**, тобто супровідним (на відміну від основного – **денотативного**). Наприклад, у слові *яблучко* денотативне значення – «плід яблуні», конотативне – пестливе ставлення мовця до названого предмета [Юшук, с. 155].

Лексичне значення – конкретно-індивідуальний зміст слова, який являє собою відображення чи лише вираження (у різних типах слів) та фіксацію у свідомості позначуваного словом елемента дійсності і є закріпленим за формою слова (відповідним звуковим комплексом), унаслідок чого стає можливою його реалізація як явища мови, а не лише свідомості. Лексичне значення – це комплексне поєднання трьох аспектів слова як знакової одиниці мови: власне семантичного, тобто відображення позначуваної словом сутності (основа лексичного значення); прагматичного – вираження емоційного ставлення мовців до позначуваного; синтаксичного – місця лексичного значення певного слова у відношенні до лексичного значення інших, семантично пов'язаних з ним слів. Окреме лексичне значення полісемічного слова – змістова сторона лексико-семантичного варіанта слова – називається також «словозначенням» (за аналогією до словоформи). Визначення лексичного значення, що застосовуються в різних дослідників та в різних лінгвістичних школах, можна згрупувати в такі основні розряди: 1) лексичне значення як особлива мовна форма відображення дійсності, співвідносна з такими психологічними явищами, як поняття і уявлення чи емоції і т. ін. (у логічному та психологічному лінгвістичних напрямках лексичне значення прирівнювалося до поняття чи уявлення); 2) лексичне значення як відношення між певним звуковим комплексом (назвою) і позначуваням ним предметом чи поняттям про цей предмет (у концепціях лінгвістичного структуралізму, у знакових теоріях мови); 3) у суто прагматичному плані – як позамовна реакція (поведінка) суб'єкта на слово як мовний стимул (біхевіоризм), в емпіричному плані – як конкретне слововживання в мовленні (Л. Вітгенштейн); 4) у «власне лінгвістичному»

плані (як синтагматичному, так і парадигматичному) – як потенційна лексична сполучуваність (дистрибуція, валентність) слова (у підходах дескриптивістів) чи його місце у співвідношенні з ін. семантично близькими словами (непропорційно важливе місце «значеннєвості» слова у Ф. де Соссюра, у теоріях семантичних полів Й. Тріра – Л. Вайсгербера). Основний з аспектів лексичного значення, тобто власне семантичний (семантико-ономасіологічний), має два підаспекти – денотативний (позначуване) і сигніфікативний (означуване). **Денотативний** (предметний) **підаспект** лексичного значення – це співвідношення слова як знака з певним об'єктом дійсності (класом таких об'єктів), що виражається як мовне позначення останнього з метою його виділення (ідентифікації та актуалізації). Окремі семантико-ономасіологічні типи слів (займенники і займенникові прислівники, власні назви), що обмежуються функцією ідентифікації об'єкта, мають лише чи переважно денотативний аспект лексичного значення. Денотативна сторона лексичного значення актуалізується у всіх типах слів на рівні мовлення в конкретних висловлюваннях, виявляється в контекстуальній синонімії, у наявності синонімів з різною мотивованістю (навіть із взаємопротиставленням при цьому сигніфікативних підаспектів лексичного значення). **Сигніфікативний** (поняттєвий) **підаспект** лексичного значення – це співвідношення слова не безпосередньо з позначуваним об'єктом, а з відповідним поняттям як відображеною у свідомості суб'єкта узагальненою сукупністю визначальних ознак класу таких об'єктів. Це ядро лексичного значення, саме воно звичайно подається як тлумачення слова і найчастіше розуміється як лексичне значення (значення слова) узагалі. Лексичне значення як мовна категорія і поняття як одиниця мислення не можуть взаємоототожнюватися в жодному класі слів, навіть у термінах (як це іноді вважається) [ЕУМ, с. 284–285].

За наявністю чи відсутністю лексичного значення розрізняють слова повнозначні і неповнозначні. **Повнозначні** слова характеризують наявністю лексичного значення, вони виконують номінативну та емоційно-експресивну функцію, і більшість із них співвідносні з поняттям. **Неповнозначні** слова лексичного значення не мають, вони виражають у мовленні відношення між словами, повнозначними, які відображають ті відношення, що виникають між предметами, властивостями, діями в навколишньому світі, напр.: *батьки і діти*, *батько чи мати*, *щасливий від спілкування з друзями* – єднальні, розділові, причинові, об'єктні

відношення виражені неповнозначними словами **і, чи, від, з**. Крім того, у мові є слова, що не входять до жодної з названих груп слів і вживаються для вираження почуттів: **ах, ой, ну й ну** та ін. [Шкурятяна, с. 217].

Повнозначні слова можуть бути однозначними і багатозначними.

Однозначне – це таке слово, зміст якого зводиться до називання якогось одного поняття, ознаки чи явища дійсності (наприклад, лука – «рівна місцевість, укрита трав'янистою рослинністю») [Пономарів, с. 41]. І. Ющук наводить таке визначення: слово, що має одне значення, називається однозначним (*наприклад, українець, олень, стілець*) [Ющук, с. 161].

М. Плющ уважає, що слова, які мають кілька значень, називають багатозначними, чи полісемантичними. Одне із значень є головним, його називають **прямим**, решта – **переносні** [Плющ, с. 119].

Багатозначність, чи полісемія, – це функціонування слова в кількох різних значеннях, обов'язково пов'язаних між собою певними відношеннями, лініями семантичного розвитку, напр.: орбіта – «*шлях, яким іде одне небесне тіло*», «*кісткова порожнина, в якій рухається очне яблуко*». Пор.: *орбіта наукових зацікавлень; включатися в орбіту боротьби за чисте навколишнє середовище; злетіти на орбіту щастя* тощо [Грищенко, с. 131].

Отже, **однозначними** називають слова, які вживають в одному значенні, наприклад: *місто Київ, кінотеатр «Київ», ріка Дніпро, готель «Дніпро», математик Софія Ковалевська, морфема, суфікс, закінчення, синус, косинус*. До них належать переважно слова – власні назви, терміни.

Багатозначними (полісемічними) називають слова, які вживають з двома чи кількома значеннями, а здатність слова вживатися в кількох значеннях називають багатозначністю (полісемією) [Шкурятяна, с. 217].

За характером зв'язку відповідних назв з предметами і явищами позамовної дійсності А. Грищенко виділяє **прямі, переносні (похідні) та конотативно зумовлені** лексичні значення [Грищенко, с. 110]. **Пряме номінативне** значення безпосередньо вказує на співвідношення слова з тим чи тим явищем об'єктивної дійсності, як це історично закріпилося у свідомості мовців.

Пряме значення є переважно первинним значенням слова. Наприклад, пряме й первинне значення слова *промінь* – «світлова смуга, що

виходить з якого-небудь джерела світла», усі інші – переносні і похідні [Ющук, с. 163].

Переносне номінативне значення – це одне зі значень слова, яке виникло внаслідок перенесення найменувань одних явищ, предметів, дій, ознак на інші і закріпилося в ньому як додаткове. Наприклад, значення «початок чогось доброго, позитивного» у слові *промінь* – переносне (промінь надії).

Слід відрізнити **переносне вживання слова** (його використовують лише в певному контексті). Значення, яке виникає внаслідок переносного вживання слова є лише контекстуальним, тобто тимчасовим, ситуативним, і за словом не закріплюється [Ющук, с. 163].

Отже, слово як одиниця мови завжди виникає з одним значенням, а в процесі свого «життя» воно набуває здатності виражати нові значення. Кожне з кількох значень, властивих слову, регулярно виявляється в певному контексті. Одне із значень багатозначного слова є прямим, інші – переносними.

Прямим є первинне значення слова, що характеризують безпосередньою співвіднесеністю слова з навколишнім світом, воно є природною назвою предмета, явища. З прямим значенням слово виникає в мові, це значення зрозуміле як у контексті, так і поза ним: *сміються діти, гіркий перець, замкнена квартира* [Шкуратяна, с. 218].

Переносним називають вторинне лексичне значення слова, пов'язане з первинним значенням відношенням подібності чи суміжного зв'язку між предметами або функціональною спільністю. Переносне значення з'являється в слова в процесі функціонування його в мові. Переносне значення зрозуміле лише в тексті; у зіставленні з прямим значенням переносне, як правило, має більше стилістичне чи емоційно-експресивне навантаження. Залежно від основи виникнення переносних значень розрізняють різновиди їх: метафору, метонімію [Шкуратяна, с. 218].

Метафора – перенесення назви з одного предмета, явища на інший предмет, явище за їхньою схожістю (*павутина доріг, дерев'яний голос*) [Ющук, с. 165; Пономарів, с. 42; Грищенко, с. 139], подібність за формою (*голка – стрижень для шиття і тверда колючка на тілі їжака*) [Пономарів, с. 42]. Н. Шкуратяна та С. Шевчук вважають, що **метафора** – уживання слова з новим значенням на основі подібності, аналогії між предметами, явищами дійсності: *сонце сміється, дорога до мети, гірке життя, висока мрія, замкнута людина* [Шкуратяна, с. 218].

Отже, **метафора** – це семантичний процес, під час якого форма мовної одиниці чи оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної подібності між цими об'єктами в процесі відображення у свідомості мовця. В основі метафори лежить згорнене чи приховане порівняння і ширше – імпліцитна аналогія нового з наявним, «дальшого» з «ближчим», менш відомого з відомішим і т. п. Метафору можна розглядати під час використання: 1) семасіологічного підходу – як одного з головних шляхів утворення переносного значення, зміни значень мовних одиниць і розвитку мовної семантики; 2) ономасіологічного – як одного із загальних принципів номінації; 3) поетико-стилістичного підходу – як одного з тропів; 4) лінгво-філософського та етнолінгвістичного підходів – як способи світобачення.

Розрізняють: 1) лексичні, граматичні та ін. (за належністю до того чи того мовного рівня); 2) індивідуально-авторські (за стилістичною характеристикою) і загальномовні (такі, образність яких мовці відчують, і звичні, чи стерті; розмовні і книжні, зокрема риторично-поетичні); 3) прості і розгорнені, чи послідовні (за структурою); 4) за характером подібності, яка лежить в їхній основі; 5) за тематичними моделями розвитку; 6) за функціональними характеристиками; 7) лексичні (за граматичними відмінностями) [ЕУМ, с. 307].

За напрямками метафоризації, моделями метафори стичного розвитку виділяють кілька класифікацій. Наприклад, 4 роди метафор у Квінтіліана (від живого до неживого, від неживого до живого, у межах живого і в межах неживого); у С. Ульмана – а) антропоморфічні метафори – переноси від людини і на людину; б) зооморфічні метафори; в) переноси від конкретного до абстрактного; г) синестетичні метафори; г) активна метафоризація лексики тієї сфери життя, яка в той чи той період привертає особливу увагу суспільства (релігійна, сільська, медична метафори) [ЕУМ, с. 308].

Метонімія – перенесення назви за суміжністю (*Київ прокидається, замість: люди, що живуть у Києві*) [Ющук, с. 165] чи тісного зв'язку *понять (гомоніла Україна (народ і країна))* [Пономарів, с. 42]. А. Грищенко наводить таке визначення поняття метонімія: перенесення назви одного класу предметів чи одиничного предмета на інший клас чи одиничний предмет на основі суміжності (напр., *ішли музики на весілля: цимбали, бубон і скрипаль*) [Грищенко, с. 146]. Ширше визначення подають С. Шевчук та Н. Шкурятяна: метонімія – переносне значення, що виникає внаслідок

постійного суміжного зв'язку між предметами, явищами чи вживання назви одного предмета замість назви багатьох, назви частини замість цілого: *уся школа торжествувала, взяти в бібліотеці Квітку-Оснoв'яненка* [Шкуратяна, с. 218].

Отже, метонімія – це семантичний процес, під час якого форма мовної одиниці чи оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної їхньої суміжності, дотичності (просторового, часового, атрибутивного, каузуального та ін. характеру) при відображенні у свідомості мовця [ЕУМ, с. 312].

Метонімію розглядають під час: 1) **семасіологічного підходу** – як одного з головних шляхів утворення переносного значення, зміни значень мовних одиниць (аж до енантіосемії) і розвитку мовної семантики; 2) **ономасіологічного** – як одного із загальних принципів номінації; 3) **поетико-стилістичного підходу** – як одного з тропів.

Розрізняють: 1) лексичні, граматичні та ін. (за належністю до того чи того мовного рівня); 2) індивідуально-авторські (за стилістичною характеристикою) і загальномовні (такі, образність яких мовці відчують, і звичні, чи стерті; закам'янілі, мертві; міжстильові і розмовні); 3) за характером суміжності, яка лежить в їхній основі; 4) лексичні (за граматичними відмінностями та залежністю від мовного і ситуативного контексту) [ЕУМ, с. 312].

Синекдоха – перенесення назви частини на ціле (найменування предмета за його характерною деталлю, напр., *роботящі руки, чорний смокінг оглянувся*) [Юшук, с. 165; Пономарів, с. 42], як правило, за умов ситуативної номінації (напр., *уся площа була повна людських голів, подертих кожухів, сіряків*) [Грищенко, с. 149], уживання однини замість множини, рідше навпаки (*риба не може жити без води – замість: риби не можуть жити без води*) [Пономарів, с. 42].

Відбуваються зміни в лексичному значенні слова: **звуження** (назва стає конкретнішою) та **розширення обсягу значення** (кількість охоплених словом предметів, явищ зростає), **семантичне зміщення** (слово набуває іншого значення) [Юшук, с. 166].

Отже, наведемо нижче типологію лексичного значення:

I. Під час групування лексичних значень різних слів: 1) за особливостями вираження власне семантичного аспекту лексичного значення тобто їхньої предметно-поняттєвої віднесеності: а) повноправні лексичні значення, що мають як денотативний, так і сигніфікативний аспекти (повнозначні слова – загальні назви) – неповноправні лексичні значення (усі

інші типи слів); б) лексичні значення з широкою – вузькою предметно-поняттєвою віднесеністю: *чорний* (*кіт, костюм*) – *вороний* (*лише кінь*); в) лексичні значення з автономною – відносною семантикою; 2) за особливостями співвідношення семантичного і прагматичного аспектів: суто номінативні (*дитина, підліток*) – номінативно-конотативні лексичні значення (*молокосос*); 3) за особливостями вираження синтактичного аспекту: а) на лінії синтагматики: конструктивно вільні, відносно автономні в синтагматичному плані лексичні значення, лексична сполучуваність яких визначається лише відповідними предметно-поняттєвими відношеннями (*стіл, великий, я, іти*) – фразеологічно зв'язані лексичні значення (*блакитний* у значенні «благородний, шляхетний» відоме лише у фразеологічній одиниці *блакитна кров*); функціонально-синтаксично обмежені лексичні значення: напр., іменники з оцінно-характеризувальними значеннями, особливо переносним уживаються переважно в предикативній функції (*Молодець!*; *Він у нас голова*); конструктивно залежні лексичні значення (так, *море* в значенні «велика площа, чимось покрита», «велика кількість» реалізується в конструкціях з род. в. чи з означеннями: *море пшениці, море вогнів, людське море*); б) на лінії парадигматики: відносно автономні в парадигматичному плані лексичні значення, синтактичний аспект яких виражений порівняно слабо (*стіл, хлопець, заздрість*) – стилістично-синонімічні лексичні значення, розуміння (а нерідко й творення) яких характеризується односпрямованою залежністю від відповідних опорних для них нейтральних синонімів (пор. *малий* – *малюсінкий, крихітний, мікроскопічний*), і співвідносні лексичні значення, наявність яких у мові характеризується взаємною зумовленістю (*великий* – *малий; весна* – *осінь – літо – зима*).

II. Під час групування лексичних значень одного слова (полісемія): вихідне і похідне (первинне і вторинне), основне і периферійне, пряме і переносне лексичні значення. Пряме і переносне значення часто мають додаткові протиставлення номінативного і номінативно-конотативного типів лексичних значень, пор. *гавкати* «видавати характерні звуки» (про собак, лисиць) і зневажливе «говорити» [ЕУМ, с. 285–286].

Семантична структура лексичного значення членується на семи – родову, інтегрувальну (архісему, гіперсему) і видові, диференційні (гіпосеми). За спільністю сем лексичні значення групують у різноманітні семантичні об'єднання (лексико-семантична система). За повною спільністю своїх семантичних та прагматичних аспектів лексичні значення об'єднують в ряди абсолютних синонімів.

Лексичне значення – категорія історично змінна. Різні причини (соціально-історичні, психологічні, власне лінгвістичні), стимулюючи формування різних типів змін значення слова, приводять їх до різних результатів (звуження і розширення, «поліпшення» і «погіршення» і т. ін.) [ЕУМ, с. 286–287].

1.4. Граматичне значення слова

Граматичне значення визначає співвіднесеність слова до певної частини мови і можливості й особливості слова поєднуватися з іншими словами. Його вивчають у граматиці [Плющ, с. 119].

Інше визначення подає О. Пономарів: значення формальної належності, виражене не цілим словом, а його елементами (*-ові, –ом, –ами* в іменниках;

–ить, –е, –є в дієсловах), є граматичним значенням слова [Пономарів, с. 40].

Слова, що мають лексичне і граматичне значення виконують функції членів речення: підмета, присудка, додатка, означення, прикладки чи обставини [Плющ, с. 119]. Службові слова лексичних значень не мають, оскільки вони не позначають назв будь-яких понять чи уявлень. Для них характерні граматичні значення [Пономарів, с. 40].

А. Грищенко вважає, що під **граматичним (морфологічним)** треба розуміти значення, абстраговане в результаті обов'язкового розрізнення не менше двох однотипних, постійно відтворюваних ознак великої кількості конкретних слів з властивими їм лексичними значеннями [Грищенко, с. 308].

2. СКЛАД ЛЕКСИКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

2.1. Омоніми. Пароніми

Омоніми – слова чи їхні окремі граматичні форми, а також стійкі словосполучення, морфеми, синтаксичні конструкції, що за умови

однакового звучання (чи написання) мають абсолютно різні значення (на відміну від полісемії) [ЕУМ, с. 403].

За визначенням А. Грищенка омоніми – це слова, що звучать і пишуться однаково, але не мають нічого спільного у властивих їм значеннях. Наприклад: *дід* – 1 (батьків чи материн батько; чоловік похилого віку), *дід* – 2 (будяк), *дід* – 3 (сніп соломи чи очерету), *дід* – 4 (їжа з пшона та борошна), *дід* – 5 (назва танцю) [Грищенко, с. 149].

І. Ющук, М. Плющ, О. Пономарів та ін. зазначають, що **омоніми** – слова, які мають однакову звукову форму, але зовсім різні значення. Зовнішньо омонімія подібна до полісемія, проте за своїм змістом і походженням це різні явища. Омоніми семантичної спільності не мають [Ющук, с. 185; Плющ, с. 122; Пономарів, с. 42].

Серед внутрішніх чинників омонімії виділяють: 1) семантичний – розпад багатозначного слова, коли його окремі значення перестають сприйматися як семантично пов'язані: *порох* (*пил*), *порох* (*вибухова речовина*); 2) фонетичний – зміни у звуковому складі слів, що призводять до їхнього формального ототожнення: напр., збіг давніх *ы* та *і* в сучасний український *и*: *вити* 'видавати протяжні звуки' (від *выти*) і *вити* 'сплітати, скручувати' (від *вити* – фонетично *віти*); 3) словотворчий – утворення омонімів від тих самих або різних коренів чи основ: *стан* 'стоянка, табір', *стан* 'торс, талія', *стан* 'ситуація, обставини' і *стан* – у техніці і т. п. (однокореневі із статі) [ЕУМ, с. 403].

Вітчизняні мовознавці подають таку класифікацію лексичних омонімів: **повні** чи **абсолютні** (М. Плющ) (збіг у всіх граматичних формах, напр.: *балка*¹ – «*дерев'яний чи металевий брус*», *балка*² – «*яр*») і **неповні** чи **часткові** (А. Грищенко) (збіг лише в частині граматичних форм, напр.: *баранці*¹ – «*молоді барани*», *баранці*² – «*піна на гребенях хвиль*») [Ющук, с. 185–186; Плющ, с. 123; Грищенко, с. 154; Пономарів, с. 42–43]. М. Плющ називає неповні омоніми **омоформами**, а **омофони** (слова, що збігаються за своїм звуковим складом, але різні за значенням і написанням, напр.: *сон це* (*мені сниться*) і *сонце* (*світить*)) і **омографи** (слова, що пишуться однаково, але вони різняться значенням, а у вимові – наголосом, напр.: *гладкий* (*без загинів, рівний*) і *гладкіЙ* (*який має повне тіло, ситий*)) відносить до різновидів омонімів [Плющ, с. 123].

І. Ющук взагалі відносить омофони (за умови однакової вимови мають різне написання, напр.: *кленок* – *клинок*, *гребі* – *гриби*), омографи (за умови однакового написання мають різну вимову (різний наголос),

напр.: *за́мок і замóк, обі́д і óбід*) та омоформи (мають однаковий звуковий склад лише в певній граматичній формі, напр.: *ишо́ (від ишти) і ишою́ (від ишия)*) до омонімічних явищ у мові [Ющук, с. 186–187].

А. Грищенко деталізує визначення груп омонімів. На його думку, **омоформами** є морфологічні омоніми, які виділяють на підставі звукового збігу і однакового написання форм слів, що належать до різних лексикограматичних класів чи ж різних форм одного й того ж слова, напр.: *стук* (форма Наз. – Зн. відм. одн. іменника) – *стук* (специфічна звуконаслідувальна (вигукова форма), співвідносна за значенням з дієсловом *стука-ти*). **Омографи** – це орфографічний тип омонімів, які утворюють слова, однакові за написанням, але різні за звучанням (різна позиція наголосу як у лексичних омонімах, так і у формах одного й того ж слова), напр.: *дереві́на* (одиничне дерево) і *деревина́* (матеріал для будівництва та виготовлення різних предметів). Омофони з'являються в таких випадках, коли наявні невідповідності між вимовою та правописом, напр.: *біль* (відчуття фізичного страждання) і *біль* (законопроект, конституційний акт) [Грищенко, с. 154–155].

О. Пономарів виділяє такі групи омонімів: **словотворчі** (однакові звукові комплекси, що виникають під час творення похідних від різних за звучанням слів, напр.: *кормовий* від *корм*), **морфологічні** (однакові звукові комплекси, утворені під час відмінювання та дієвідмінювання, напр.: *молодий* – наказовий спосіб дієслова *молодіти* і *молодій* – форма давального відмінка однини прикметника *молодий* у жіночому роді), **синтаксичні** (звукові комплекси, один з яких є словом, а другий словосполученням, напр.: *потри – по три*) [Пономарів, с. 43].

Отже, від багатозначних слів, в основу яких покладена спільна семантика, відрізняють **омоніми** – слова, однакові чи подібні за звучанням і зовсім різні за лексичним значенням, напр.: *водяна пара* (газ, в який перетворюється вода під час випаровування); *пара чобіт* (два однорідні предмети, що вживають разом і складають одне ціле); *симпатична молодя пара* (подружжя); *триває перша пара за розкладом* (форма заняття з певної дисципліни у вузі).

Між словами, які є омонімами, немає ніякої семантичної спільності. Важливе джерело появи омонімів – це розпад, розщеплення багатозначних слів. Омоніми сучасної української літературної мови поділяють на кілька груп: прості (чи повні), омоформи, омофони, омографи [Шкурятяна, с. 219].

Простими омонімами є такі слова, однакове звучання яких зберігається і в початковій, і в похідних граматичних формах, напр.: *держак, лист, ручка, джерело, брак, колона, літній*. Прості омоніми завжди є словами однієї частини мови.

Омоформи – різні за значенням слова, однакове звучання яких виникає лише в окремих граматичних формах [Пономарів, с. 45], напр.: *ключ* – іменник (*лунав ключ*) і дієслово другої особи однини наказового способу (*ключ дітей*).

Омофони – слова, різні за значенням та написанням, але однакові за звучанням [Пономарів, с. 45], напр.: *мене* (не чіпайте) і *мине* (час) – від *я, минати*.

Омографи – це слова, однакові за написанням, але різні за значенням і звучанням (наголосом) [Пономарів, с. 45]: *дорога* (людина) – *дорога* (до мети).

Омонімічні відношення спостерігають між однозвучними словами з різним значенням, уживаними в різних мовах. Такі слова називають **міжмовними омонімами**. Приклади міжмовних омонімів, характерних для української і російської мов: *луна* (в укр. м. – відбиття звукових коливань від перешкоди, рос. «эхо»; у рос. м. – назва небесного тіла, супутника Землі, яке світиться сонячним світлом, що на ній відбивається). Омоніми слід відрізняти від багатозначних слів. Крім семантики, їх розмежує і те, що кожен омонім утворює свій синонімічний рід (напр.: *ключ* – відмичка; *ключ* – джерело), різний словотвірний ланцюжок чи входить до нього.

Залежно від ступеня омонімічності омоніми поділяють на **повні**, що збігаються у всіх граматичних формах, і **неповні, часткові**. Омоніми – слова **за словотворчою будовою** поділяються на **прості** (*топити*) і **похідні** (*за-топити*) [ЕУМ, с. 403].

Науковці Інституту мовознавства імені О. О. Потебні та Інституту української мови НАН України виділяють **морфемні** омоніми, чи **омоморфемні, граматичні та синтаксичні омоніми**.

Морфемні омоніми, чи **омоморфемні**, – морфемні, що мають звуковий збіг за умови повної несумісності їхніх значень, напр.: корені слів, пор. *борон-ити* і *борон-увати*; б) префікси, пор. *за-бігати* (початок дії), *за-бігти* (за щось) і *за-лисина*; в) суфікси, пор. *жат-к-а, руб-к-а, хат-к-а, гус-к-а, корот-к-ий*; в) закінчення, пор. *рік-а, плакс-а, озер-а* (мн.), *озер-а* (род. в.).

Граматичні омоніми поділяють на кілька видів. **Міжчастиномовні омоніми** – слова чи їхні окремі граматичні форми (омоформи), що, зберігаючи семантичні зв'язки на рівні лексичних значень (оскільки це однокореневі слова), набули різних граматико-категоріальних значень: *жаль* – ім. і предикатив, *старший* – прикм. і ім. (*старший групи*). **Морфологічні омоніми** (омоформи) – тотожні звучанням грамат. форми одного слова чи різних однокоренових слів, що належать до тієї самої частини мови: *станції* (род. і дав. в. одн. та наз. і знах. в. мн.), *раба* (наз. в. ж. р. і род. в. ч. р.).

Синтаксичні омоніми – конструкції (словосполучення і речення), що мають формальний збіг за умови повної несумісності їхніх синтаксичних значень. Вони утворюються внаслідок неоднозначного розуміння синтаксичних відношень між компонентами конструкції, напр.: *пошуки художника* («шукає художника» чи «шукають художника»: род. в. суб'єкта і род. в. об'єкта). Чинником омонімії на рівні речення, крім граматичної форми слів, є також їхній порядок.

Крім названих однорівневих, є **міжрівневі типи омонімів**. **Лексикограматичні омоніми** – слова омонімічним лексичним значенням чи їхні окремі граматичні форми (омоформи), що належать до різних частин мови: *діти, мати* – ім. і дієсл. **Синтаксично-фразеологічні омоніми** – вільна синтаксична і зв'язана фразеологічні конструкції з однаковим лексичним складом без семантичних зв'язків між ними, пор. *намилити шию, розбити глек* – у буквальному значенні і в значенні «покарати» і «посваритися». **Лексико-синтаксичний омонім** – слово, утворене поєднанням службового слова з якимсь іншим, і синтаксична конструкція з таким же складом, між якими, проте, наявний семантичний розрив: *назустріч і на зустріч, немає і не має* [ЕУМ, с. 402–403].

Омоніми вживають у мові для створення дотепних висловів, каламбурів. Поширені вони в розмовно-побутовому мовленні, усній народній творчості, у художній літературі. Значна частина омонімів є загально-вживаними словами, інші – уживаними в певних стилях.

Пароніми – це слова, дуже подібні за звучанням, нерідко – й за значенням, але не тотожні [Ющук, с. 189; Грищенко, с. 154–155]. О. Пономарів під паронімами розуміє слова, близькі за звуковим складом і вимовою, але різні за значенням, напр.: *компанія – кампанія*. Він класифікує семантичні зв'язки між паронімами як синонімічні (*повінь – повідь*) та антонімічні (*кепський – лепський*) [Пономарів, с. 46].

І. Юшук доповнив цю класифікацію ще двома категоріями: семантично близькі (*крикливий – кричущий*) та семантично різні (*газ – гас*) [Юшук, с. 190]. Зважаючи на ступінь звукової близькості паронімію поділяють на максимальну (*коса – роса*) та мінімальну (*сплеск – блиск*). **Парономазія** – стилістична фігура, побудована на комічному чи образному зближенні паронімів і взагалі співзвучних слів й словосполучень (*Ти йому про Тараса, а він тобі півтораєста*) [Пономарів, с. 46–47]; чи використання омонімів і паронімів як художніх і стилістичних засобів [Юшук, с. 191].

Пароніми об'єднують у паронімічні ряди з різною кількістю слів. А. Грищенко зазначив, що виділяють **словникові, контекстуальні, чи поетичні**, пароніми. Саме свідоме контекстуальне зближення слів за ознакою звукової подібності називається **парономазією** [Грищенко, с. 173].

Отже, близькими до омонімів, але не тотожними з ними є **пароніми** – різні за значенням, подібні формою і звучанням слова, напр.: *компанія* (товариство) – *кампанія* (сукупність заходів), *адресат* (той, кому адресують) – *адресант* (той, хто адресує), *інтелігентний* (розумово розвинутий, освічений, культурний) – *інтелігентський* (властивий інтелігентові). Між паронімами наявні відношення семантичної близькості (*привозити – провозити, обмотати – обметати*), синонімічні (*повінь – повідь, привабливий – принадливий*), антонімічні (*іммігрант – емігрант, регресивний – прогресивний*), виділяють пароніми однієї тематичної групи (*м'язи – в'язи, ніготь – кіготь*).

Пароніми утворюють по-різному, а саме: на основі спільності кореня (*прохід – прихід*), у результаті відсутності в одному із слів одного-двох звуків, наявних в іншому слові (*коса – оса, вовна – бавовна*); унаслідок зміни одного звука на інший (*прізвище – прозвище, проходити – приходити*) [Шкурятяна, с. 221].

В «Енциклопедії української мови» зазначено, що **пароніми** – це слова, а також фразеологічні одиниці й синтаксичні конструкції, що за умови повної чи часткової семантичної відмінності є дуже подібними за формою, унаслідок чого можуть сплутуватися в мовленні чи спеціально обіграватися зі стилістичною настановою. Є ширше і вужче розуміння паронімів. Щодо вужчого, то до паронімів відносять лише однокореневі слова, що належать до однієї частини мови, подібність у морфемному складі яких зумовлює, відповідно, їхню семантичну по-

дібність. Вони розрізняються переважно суфіксами, рідше префіксами та закінченнями: *ожеледь, ожеледиця; підозрілий, підозріливий*, а також наголосом: *наїздити* (сто кілометрів), *наїздити* (до когось на когось) та ін. (такі слова з різними наголосами нагадують омографи: *зámок – замóк* тощо, але останні, як і всі омоніми, мають абсолютно відмінне значення) [ЕУМ, с. 425].

О. Тараненко наголошує на тому, що в шкільній практиці помилково сприймають одне замість іншого різнокореневі слова, що мають випадкову співзвучність: *компанія – кампанія, розпестити – розбестити, мимохоть – мимохідь* [ЕУМ, с. 425].

Щодо ширшої інтерпретації, то пароніми – це взагалі співзвучні слова: *свійський – світський, додолу – додому*. Паронімічні ряди можуть складатися не лише з двох, а й з більшої кількості членів: *чуття, відчуття, почуття; руський, російський, русинський*. Розрізняють: фразеологічні, синтаксичні, чи лексико-синтаксичні, словотвірні пароніми. [ЕУМ, с. 425].

Пароніми є активно вживаними словами в різних мовних стилях. Крім того, їх уживають у мовленні, як і омоніми, для створення каламбурів, словесної гри. У поетичному мовленні пароніми виступають засобом створення музичності фрази, активно вживані в епіграмах.

2.2. Синоніми. Евфемізми

Синоніми – слова (переважно однієї частини мови) чи їхні окремі значення, а також стійкі словосполучення, афікси, словотворчі типи, граматичні форми, зокрема синтаксичні конструкції, що за умови повної чи часткової формальної відмінності мають тотожні значення (з можливими відмінностями в стилістичних і граматичних характеристиках та в сполучуваності) [ЕУМ, с. 539].

Синоніми – це слова, що звучать по-різному, але мають спільне основне лексичне значення, напр.: *горизонт, обрій, видноколо, небосхил, небозвід, крайнебо, круговид, кругозір* [Ющук, с. 179; Плющ, с. 124; Пономарів, с. 51].

Сукупність синонімів мови називають синонімією [Плющ, с. 124].

А. Грищенко подає інше визначення: **синонімія** як тип лексико-семантичного відношення ґрунтується на тому, що слова, які належать до однієї частини мови, характеризують повним чи частковим збігом

своїх лексичних значень, напр.: *азбука, абетка, алфавіт* [Грищенко, с. 156; Пономарів, с. 51].

За різними принципами класифікації синоніми поділяють на кілька різновидів: а) **абсолютні**, чи **повні**, – **неповні**; б) **семантичні** – **стилістичні** – **семантико-стилістичні**; в) **різнокореневі** – **однокореневі**; г) **загальномовні** – **контекстуальні** [ЕУМ, с. 540].

Абсолютні синоніми є цілком ідентичними за значеннями і належать здебільшого до стилістично нейтральної лексики, напр.: *процент – відсоток, екземпляр – примірник* [Ющук, с. 180].

Розмежують два типи синонімів відповідно до ступеня близькості лексичних значень відповідних слів: **повні** (їм властивий абсолютний збіг лексичних значень, тому їх кваліфікують як абсолютні, семантично тотожні, напр.: *сім'я – родина*) і **неповні** (їм властиві певні відмінності в так званих відтінках значень, напр.: *говорити, щебетати, ляпати, теревенити, гундосити*) [Грищенко, с. 157].

Синоніми об'єднують у синонімічний ряд, чи гніздо (за М. Плющ) – сукупність одиниць мови, співвідносних між собою на позначення тих самих явищ, предметів, ознак, дій [Пономарів, с. 52]. У синонімічному ряді виділяють стрижневе слово – **домінанту**, що є носієм основного значення, спільного для всього синонімічного ряду, стилістично нейтральне, найуживаніше й у словниках синонімів його ставлять першим: *кричати, горлати, лементувати, галасувати, репетувати, верещати, волати* [Ющук, с. 180; Плющ, с. 124]. А. Грищенко фіксує синонімічні ряди як власне синонімів, так квазісинонімів, зазначаючи, що останні є сукупністю слів з дуже складними відношеннями, зумовлені як значеннєвими, так і експресивно-оцінними відмінностями, напр.: *футбол – спорт, квітка – троянда*. На думку лінгвіста суттєвою ознакою семантичної структури синонімічного ряду, утворюваного квазісинонімами, полягає в тому, що його центром виступає домінанта [Грищенко, с. 160].

А. Грищенко на основі протиставлення за повним і неповним збігом лексичних значень класифікує синоніми за двома основними типами: **синоніми** (з тотожними, ідентичними лексичними значеннями) та **квазісиноніми** (з близькими, але не тотожними лексичними значеннями) [Грищенко, с. 157].

І. Ющук за вживанням виділяє **загальномовні** (синонімічні зв'язки не залежать від контексту) та **контекстуальні синоніми** (є синонімами

лише в певному контексті) [Ющук, с. 181; Пономарів, с. 54]. Близькими до контекстуальних є **перифрази** (описові мовні звороти, уживані для називання предмета через якусь характерну його рису, напр.: *Київ – столиця України, місто Кия*) [Ющук, с. 181; Пономарів, с. 56].

І. Ющук подає таку класифікацію синонімів: **семантичні**, чи **ідеографічні** (за А. Грищенком), або **поняттєві** (відрізняються лише відтінками (елементами) значення, напр.: *товариш, приятель, друг, побратим*); **конотативні**, чи **емоційно-оцінні** (відрізняють ставлення мовця до названого явища, напр.: *дитина, дитя, маля, крихітка*); **стилістичні**, чи **функціональні** (відрізняють сферою вживання, але вони називають той самий предмет, явище, напр.: *читальний зал* – в офіційній мові, *читалка* – у просторіччі [Ющук, с. 182]; виділяють за ознакою емоційно-експресивних відтінків, наявністю в семантичній структурі відповідних слів указівки на позитивну чи негативну оцінку предмета, ознаки, дії [Грищенко, с. 159]); **семантико-стилістичні** (відрізняють водночас і відтінком значення, і емоційним забарвленням, і сферою вживання, напр.: *іти, крокувати, шкандибати, чимчикувати, плентатися, чалапати, дріботіти*) [Ющук, с. 182; Грищенко, с. 159].

М. Плющ у підручнику СУЛІМ подає дещо іншу класифікацію: **лексичні** (належать до однієї частини мови і мають відмінності в значенні, напр.: *розглядати й аналізувати*); **стилістичні** (*говорити, балакати*); семантичні (*вивчати, штудіювати*); **семантико-стилістичні** (*архітектор, зодчий*); **абсолютні** (*буква, літера*) [Плющ, с. 124].

О. Пономарів здійснив інший розподіл синонімів за групами: **лексичні** (подібність чи тотожність слів за значенням); **морфологічні** (варіанти форм слів на позначення того самого поняття, напр.: *гуляє – гуля*); **синтаксичні** (різні синтаксичні конструкції, уживані для вираження тієї самої думки, напр.: *з метою створення, щоб створити*); **словотвірні** (наявність префіксально-суфіксальних утворень, наділених різними семантико-стилістичними відтінками, напр.: *писав, написав, понаписував, пописав*); **фразеологічні** (варіанти фразеологічних одиниць на позначення того самого поняття, напр.: *бути байдужим до чогось – тримати нейтралітет*); **фонетичні**, чи **дублети** (різні форми того самого слова, що з'являються внаслідок чергування голосних і приголосних, наявності чи відсутності протетичних (приставних) приголосних чи голосних, напр.: *іти – йти*) [Пономарів, с. 52–53].

Збагаченню мови лексичними синонімами сприяють такі мовні явища, як табу та евфемізми. **Табу** – слово, уживання якого заборонено з різних причин: через забобони, вірування, з цензурних і етичних міркувань, тобто той самий предмет називають іншим словом, з іншим конотативним відтінком: *брехня – неправда, вигадка, плітка, дезінформація, інсинуація* [Ющук, с. 183].

Евфемізми – слова чи вислови, що вживають замість слів із грубим чи неприємним змістом, завуальовують зміст сказаного: *брехати – говорити неправду, вигадувати, фантазувати* [Ющук, с. 183; Пономарів, с. 56].

Отже, **синоніми** – це слова, які відрізняються відтінками значення чи стилістичним забарвленням, обома ознаками одночасно. Наявність синонімів у мові дослідники пов'язують із здатністю мовної системи мати кілька характеризуючих стосовно одного характеризованого. Синоніми завжди співвідносні з одним поняттям, через що синонімами є слова, які з погляду морфології належать до однієї частини мови. Синонімами можуть бути іменники, прикметники, дієслова, прислівники, прийменники. У випадках переходу слів з однієї частини мови в іншу синоніми добирають з тієї частини мови, в яку перейшло слово.

Деякі слова в синонімічній відношення не вступають. Такими є власні назви, назви жителів певної місцевості, переважна більшість термінів [Шкурятяна, с. 222].

Синоніми об'єднують у синонімічні ряди, чи синонімічні гнізда. **Синонімічний ряд** – це група слів, що мають спільне значення. Основою синонімічного ряду є стрижневе слово, чи домінанта, – таке слово, що найбільш чітко передає значення, властиве всім членам ряду, і позбавлене будь-яких емоційно-експресивних відтінків. Деякі члени синонімічного ряду називають те саме поняття без будь-яких відтінків і забарвлення, інші до основного змісту додають нові ознаки, які розширюють чи звужують основний зміст поняття або надають названому емоційно-експресивного забарвлення. Серед синонімів одного синонімічного ряду наявні слова, що належать до загальноновживаної лексики, і слова, уживання яких пов'язане з певними стилями літературної мови чи однією з груп загальнонародної мови. До синонімічного ряду разом з окремими словами входять і фразеологічні вислови. До синонімічного ряду входять слова як різнокореневі, так і споріднені: *красивий, гарний,*

хороший – гарненький, гарнесенький, прехороший, хорошенький, пре-гарний [Шкурятяна, с. 223].

Багатозначні слова утворюють кілька синонімічних рядів залежно від того, скільки значень кожне з них має. Синонімічний ряд – це не взагалі група слів, об'єднаних спільним основним значенням, до нього належать також слова, різні за емоційним забарвленням, й урочисті, розмовні, загальноживані. Така група слів властива певному періоду історичного розвитку мови і є синхронним угрупованням слів, яке історично склалося і має системний характер.

За відмінностями, які виявляються між синонімами одного ряду, розрізняються синоніми семантичні (або ідеографічні, чи понятійні), стилістичні, понятійно-стилістичні, абсолютні.

Семантичні синоніми – це стилістично нейтральні слова, які відрізняються додатковими відтінками в лексичному значенні, напр., як у синонімічних рядах *метелиця, снігопад, завірюха, віхола; дощ, злива; туга, сутужно, скрутно*.

Стилістичними синонімами є слова, спільні за значенням, але різні за експресивно-емоційним забарвленням, сферою вживання, належністю до мовних стилів. Напр.: слова *базар, ринок* виступають синонімами у вислові *колгоспний базар (ринок)*, але не є синонімами у висловах *пташиний базар, світовий ринок, розвели базар* (у класі, аудиторії).

Понятійно-стилістичні синоніми – це слова, які відрізняються і відтінками лексичного значення, й емоційно-експресивним забарвленням водночас.

Наприклад, до синонімічного ряду слова *ходити* належить понятійний синонім *поспішати* (називає прискорений рух) та понятійно-стилістичні *походжати, ступати* (називають поважний, урочистий рух), *чвалати* (передає рух, утруднений різними обставинами), *простувати* (упевнений рух у визначеному напрямі).

Абсолютними синонімами є слова, що відрізняються лише звучанням, абсолютно однакові за значенням, позбавлені експресивно-емоційних відтінків, напр.: *буква, літера, графема; суспільний, соціальний; голкіпер, воротар*.

За характером уживання розрізняють вільні (постійні, загальноживані) і контекстуальні синоніми. Вільними є такі слова, синонімічні зв'язки між якими проявляються незалежно від контексту, оскільки значення їхнє усталене, пов'язане з лексичною системою мови в цілому

(керувати, правити, управляти; радісно, весело; спокійний, врівноважений, витриманий та ін.).

Контекстуальними синонімами є слова, які зближуються за значенням лише в певному контексті і в ньому виступають синонімами, поза ним є словами з абсолютно різним значенням. Напр., у розповіді про Т. Шевченка синонімами стають слова *поет, Кобзар, великий письменник, основоположник нової української літератури, основоположник української літературної мови, поет-демократ, співець України, співець трудового люду* [Шкуратяна, с. 224].

Синоніми забезпечують можливість найточнішого висловлення думки, оцінки певного явища, дають змогу уникнути повторення спільнокорених чи тих самих слів, досягти образності вислову.

Синонімічне багатство кожної мови систематизують і закріплюють у синонімічних словниках. У таких словниках значення слів не пояснюють, слова групують у синонімічні ряди, реєстр яких здійснюють за стрижневим словом ряду.

Своєрідними синонімами є так звані евфемізми – слова і словосполучення, які вживаються з метою уникнення слів з грубим чи непристойним змістом або з неприємним за певних умов забарвленням. Напр., вживають слово нечистий замість чорт, людина поважного (солідного) віку чи літня людина, людина у *літах* замість *стара людина, говорили неправду* замість *брехати* та ін.

У сучасному світі евфемізми з'являються з метою зберегти державну чи військову таємницю. Тому назви військових частин замінюються цифрами, літерами, для назв окремих держав у певній ситуації вживаються описові звороти на зразок *сусідня держава, дружня нам держава*.

2.3. Антоніми

Антоніми – це слова з протилежним значенням [Шкуратяна, с. 226; Ющук, с. 175; Плющ, с. 125], що виражають несумісні поняття [Пономарів, с. 47], напр.: *мир – війна, красивий – поганий*. Антоніми об'єднують не в ряди (як синоніми), а в пари [Плющ, с. 125; Пономарів, с. 47]. А. Грищенко подав такі визначення антонімів – це слова, які належать до однієї й тієї ж частини мови і мають протилежне значення, наприклад: *високий – низький, початок – кінець* [Грищенко, с. 163].

В «Енциклопедії української мови» міститься повніше визначення цього поняття: антоніми – це слова (переважно однієї частини мови) чи їхні окремі значення, а також стійкі словосполучення, афікси, граматичні форми, зокрема синтаксичні конструкції, що, тісно поєднуючись певною семантичною спільністю, розрізняються на цій же основі максимально протилежними значеннями. Антонімія найповніше і найвиразніше виявляється в лексиці [ЕУМ, с. 27].

Сучасні мовознавці зазначають, що обов'язковою необхідною умовою антонімічних відношень між словами полягає в наявності в їх значеннях таких ознак, яким властива своєрідна шкала якісних чи кількісних змін, перехід у крайню протилежність [Грищенко, с. 164; Пономарів, с. 48; Плющ, с. 125; Ющук, с. 175].

Слова, не пов'язані з якісною чи кількісною оцінкою явищ, із різними протистояннями, не мають антонімів: *стіл, вікно, літак, думка*. Отже, не можна вважати антонімічними й поняття, пов'язані з розрізненням чоловічої та жіночої статі: *батько – мати, цап – коза, баран – вівця* [Ющук, с. 176]. Проте О. Пономарів зазначив, що такі слова можна протиставляти, тобто вважати антонімами, бо вони знайшли вираження в іменниках чоловічого і жіночого роду. Лінгвіст заперечує належність до антонімів слова з конкретним значенням, оскільки вони називають такі поняття, які не мають прямих відповідників, співвідносних за протилежністю: *бандура, стіл, ніч, фабричний, алюмінієвий* [Пономарів, с. 48].

За сферою вживання виділяють **загальномовні, загальномовжені** (І. Ющук), **узуальні** (А. Грищенко) (такі, протилежне значення яких міститься в семантиці слів, напр.: *мало – багато, усе – ніщо*) та **контекстуальні антоніми, чи індивідуально-авторські** (А. Грищенко) (слова, що набувають протилежного значення лише в певному контексті на основі вживання слів у переносному значенні, напр.: *Мати в'яне, дочка червоніє*) [Шкурятяна, с. 226; Ющук, с. 177, Пономарів, с. 50].

Семантична класифікація ґрунтується на відмінності між двома різновидами протилежності – **контрарної** (виражена видовими максимально протилежними поняттями, «значеннєвий простір» між якими може заповнюватися одним чи кількома проміжними членами, наприклад: між антонімами *молодий – старий* можна помістити такі назви вікової градації, як *немолодий, ні молодий ні старий, середнього віку, літній, нестарий, старуватий*) і **комплементарної** (базується на відношенні між поняттями, які взаємодоповнюють одне одного, але не ха-

рактизуються будь-якими проміжними членами зі значеннями ступенів чи градацій вияву відповідних ознак, наприклад: *живий – мертвий, холостий – жонатий, чоловік – жінка* [Грищенко, с. 165].

А. Грищенко розподіляє антоніми на три класи: 1) антоніми на позначення якісних протилежностей, здатних мати різні щодо міри чи інтенсивності проміжні ступені вияву, наприклад: *багатий (забезпечений, нужденний, небагатий) – бідний*; 2) антоніми, відношення між якими ґрунтується на комплементарній протилежності між значеннями слів, наприклад: *життя – смерть, однаковий – різний*; 3) антоніми, які позначають взаємне протилежне спрямування дій, ознак і властивостей, наприклад: *входити – виходити, наближатися – віддалятися* [Грищенко, с. 164–165].

За характером відношень у семантичному полі антоніми бувають двох типів: 1) з проміжними ступенями вияву якостей, коли між двома антонімічними поняттями розташовують одне чи більше понять із менш вираженою інтенсивністю: *гарячий, гаряченький – теплий – тепленький – теплуватий – прохолодний – холоднуватий – крижаний*; 2) без проміжних ступенів вияву якостей: *життя – смерть, перемога – поразка, присутній – відсутній* [Ющук, с. 176].

За структурою антоніми бувають: 1) різнокореневі (власне лексичні): *великий – малий, легкий – важкий, спека – мороз*; однокореневі (словотвірні), чи лексико-граматичні (А. Грищенко, О. Пономарів): *надія – безнадія, спокій – неспокій, логічний – алогічний* [Ющук, с. 177; Пономарів, с. 48; Грищенко, с. 168].

Слова з **не-** лише тоді антонімічні, коли ця частка творить нове слово з новим значенням: *правда – неправда (брехня), друг – недруг (ворог), воля – неволя (рабство)*. Але такі похідні слова з **не-**, як *гарячий – негарячий, швидко – нешвидко*, не є антонімічними. Вони передають не протилежні значення, а значення з різним ступенем вияву якостей [Ющук, с. 177].

За спрямуванням дій і ознак виділяють антоніми, пов'язані відношеннями конверсії. **Антоніми-конверсиви** позначають дії чи ознаки, пов'язані між собою відповідними усталеними ситуаціями, взаємозалежністю, суміжністю, причиново-наслідковими відношеннями, наприклад: *студент складає екзамен професорові – професор приймає екзамен у студента (складає – приймає)* [Грищенко, с. 165].

Лексичні одиниці вступають також у квазіантонімічні відношення на основі таких значеннєвих показників, які не становлять крайніх, чи симетричних, протилежностей, отже, можуть уважатися **власне антонімами**, наприклад: *бісити (хвилювати, турбувати, гнівити, злити, дратувати) – заспокоювати* [Грищенко, с. 166]. Окремий різновид антонімії становить **енантіосемія** – поєднання протилежних значень в одному слові, наприклад: *з'їжджати (з гори) – з'їжджати (на гору), прослухати (не почути сказаного) – прослухати (нічого не пропустити із сказаного)* [Грищенко, с. 167].

Антитеза – це стилістична фігура, побудована на свідомому різкому протиставленні антонімів [Грищенко, с. 171].

Оксиморон (оксюморон), чи епітет-оксиморон (за О. Пономаревим) – це стилістичний засіб, що ґрунтується на поєднанні протилежних за змістом понять, які разом дають нове уявлення: *страшенно радий, праведність гріха* [Шкурятяна, с. 226; Ющук, с. 178; Пономарів, с. 51; Грищенко, с. 171].

Отже, антоніми поділяють: а) у семантичному відношенні – на кілька основних класів за типом протиставлення; б) у формально-структурному – на різно- і однокореневі; в) у стилістичному – на загальномовні і контекстуальні. У семантичному відношенні виділяють: 1) **градуальні антоніми** (найбільший клас), що позначають два діаметрально протилежні (за мірою чи ступенем вияву) видові поняття певного родового поняття. Це переважно поняття якості (*хороший – поганий*), кількості (*багато – мало*), дії (*палати – тліти*), ознаки дії чи якості (*дуже – злегка*). Таке родове поняття характеризується можливістю ступеневого зростання чи спаду, відповідні антоніми не повністю покривають його тому між його крайніми виявами можливі проміжні ланки – **мезоніми** (*холодний – прохолодний – теплий – гарячий*), а заперечення одного з антонімів не є ствердженням другого: *не багатий* – не те саме, що *бідний*; 2) **комплементарні антоніми**, що позначають два взаємодоповнювальні видові поняття, які разом становлять певне родове поняття, без проміжних ланок: *живий – мертвий, зрячий – сліпий, чоловік – жінка, брат – сестра* (подібні протиставлення за статтю називають також **корелятивною протилежністю**); 3) **векторні антоніми**, що позначають дві протилежно спрямовані чи взаємно зворотні дії, явища, ознаки, напрями, відношення тощо: *підніматися – опускатися (спускатися), крацати – гіршати, туди – звідти*. До цього класу при-

лягають: **антоніми із загальним значенням** «дія чи стан – їхнє припинення»: рухатися – спинятися, життя – смерть; **антоніми – конверсиви**, що позначають протилежно спрямовані, «зустрічні» дії чи відношення в межах однієї спільної ситуації: *купувати – продавати* (це одна ситуація, але з боку чи покупця, чи продавця); 4) **координатні антоніми**, що позначають дві протилежні точки певного просторового чи часового відрізка: *тут – там, цей – той, літо – зима*, а також суміжні з цими полюсами поняття: *старт – фініш, предок – нащадок*. Тематично вони наближаються до векторних антонімів (пор. *перед – зад і вперед – назад*), а за структурою опозиції – можливою наявністю проміжного члена (*верх – середина – низ*) – нагадують градуальні антоніми. Ці основні класи не включають усіх антонімів, напр.: *на щастя – на жаль, безсумнівно – можливо* [ЕУМ, с. 27–28].

Явище антонімії використовують у конверсії, у грі слів та каламбурах, під час творення антитези [ЕУМ, с. 29].

2.4. Склад лексики сучасної української літературної мови з погляду її стилістичного вживання

Окремі слова, називаючи одні й ті самі поняття, відрізняються стилістичним уживанням, наприклад: *дитина, дитя, чадо*. У зв'язку з цим уживану в мові лексику поділяють на певні стилістичні групи. Виокремлюють стилістично нейтральну (чи загальноновживану) і лексику, пов'язану з певним функціональним стилем, стилістично забарвлену.

Стилістично нейтральна лексика є основою будь-якого висловлювання. До неї належать слова, що є назвами предметів навколишньої дійсності (*земля, степ, річка*), явищ природи (*сніг, дощ, вітер, спека*), людей за біологічною статтю та родинними стосунками (*чоловік, жінка, хлопець, дівчина*), речей, пов'язаних із життям людини, та їхніх частин – предметів побуту; страв, предметів одягу, взуття, знарядь праці (*тарілка, хліб, сукня, сорочка*) тощо [Шкурятяна, с. 238; Юшук, с. 210–211; Грищенко, с. 221].

Серед слів, співвідносних з окремими функціональними стилями, розрізняють лексику розмовну, експресивно забарвлену та книжну з підгрупами: суспільно-політична, виробничо-професійна, науково-термінологічна, офіційно-ділова.

Розмовну лексику співвідносять з розмовно-побутовим стилем літературної мови. Їй властива стилістична зниженість, обмеженість уживання за розмовно-побутовим мовленням (помітка «розм.» у словниках): *роботяга, гуляка, комизитися, пика*; уживано в художніх творах як засіб характеристики героїв, у публіцистичному стилі для надання мовленню жвавості [Шкуратяна, с. 239]. І. Ющук називає таку лексику **розмовно-побутовою** [Ющук, с. 211].

До **експресивно забарвленої** лексики належать урочисті та такі, що позначаючи відповідні поняття, виражають ставлення мовця до названого і надають мовленню виразності, образності, емоційного забарвлення: *батьківщина, велич, благословенний, сум, хлопчисько* [Шкуратяна, с. 239].

Книжна лексика властива писемній формі літературної мови (помітка «кн.» (книжне) у словниках), уживана не лише в писемному мовленні, а й усному. Книжну лексику поділяють на кілька груп [Шкуратяна, с. 239]. І. Ющук називає її лексикою художніх творів, характеризує образністю, метафоричністю, переносним уживанням слів, поетизмами, наприклад: *маєво, розбуялий, джерельно-чистий, витися* [Ющук, с. 211].

Суспільно-політична лексика, чи лексика публіцистичного стилю (І. Ющук) – слова, які називають явища навколишньої дійсності, пов'язані з політичним, громадським життям суспільства і людини в суспільстві, тобто це слова, що називають поняття, пов'язані з політичною діяльністю, суспільним та економічним будівництвом у країні, характер стосунків між державами, державно-адміністративні, партійні органи, наприклад: *суспільство, держава, комунізм, преса, газета* [Шкуратяна, с. 240; Ющук, с. 211].

Виробничо-професійна лексика складається зі слів, що називають професії, посади, виробничі процеси, зняряддя праці, приміщення, в яких відбуваються виробничі процеси, та інші поняття, пов'язані з виробництвом, наприклад: *відділ, секретар, дисципліна, бригада, бухгалтер*. Кожну галузь виробництва характеризують «свою» виробничо-професійною лексикою: *лікарня, тонометр, школа, учитель-методист, семінар, лебідка* [Шкуратяна, с. 240–241; Плющ, с. 135].

Слова чи мовні звороти, властиві мовленню людей певної галузі виробництва, називають **професіоналізмами** [Шкуратяна, с. 241].

Науково-термінологічна, чи **наукова** (І. Ющук) лексика – це сукупність слів, що вживають у науковій літературі та мовленні людей,

діяльність яких пов'язана з тією чи тією галуззю науки. Значну її частину становлять терміни – слова чи словосполучення, що виражають відповідні поняття певної галузі науки, мистецтва, суспільного життя; є однозначними, позбавленими емоційного, стилістичного забарвлення. Науково-термінологічну поділяють на загальнонаукову (уживають в усіх чи багатьох галузях науки, наприклад: *диференціація, твердження, доказ, категорія, зіставлення*) і галузеву (властива кожній окремій науці, у них відображено специфіку наукової галузі, наприклад: *інтуїція, здібності, фонетика, речення, октава, мотивація навчання, зоологія, динамік*) [Шкуратяна, с. 241–242; Юшук, с. 212; Плющ, с. 135].

Офіційно-ділова, чи адміністративно-ділова (М. Плющ), лексика об'єднує слова, уживані в офіційно-діловому стилі літературної мови: у канцелярському мовленні, державних та урядових постановках, указах та інших документах, ділових паперах. Ці слова однозначні, позбавлені емоційного, стилістичного забарвлення, уживані в чітко визначеному для кожного з них місці певного документа, наприклад: *постанова, ухвала, кодекс, декларація, заява, оголошення, звіт* [Шкуратяна, с. 243; Юшук, с. 212].

А. Грищенко розподіляє стилістично забарвлену лексику на лексику усного мовлення, лексику писемного мовлення, якою послуговуються офіційно-діловий (канцелярсько-діловий, державного управління, юридичний, дипломатичний тощо), публіцистичний і науковий функціональні стилі [Грищенко, с. 223–224].

О. Пономарів визначив критерії функціонально-стильового розмежування сучасної української літературної мови, тобто поділ на функціональні стилі. **Функціональний стиль** – це різновид літературної мови, який визначають сферою вживання і характеризують особливими лексичними, граматичними, фразеологічними та іншими засобами: **офіційно-діловий стиль** (оформлення різних актів державного, суспільно-політичного, економічного, життя, ділових стосунків між членами суспільства, характеризують логізацією викладу, уживанням усталених конструкцій, зокрема безособових та наказових, відсутністю емоційного забарвлення); **науковий стиль** (обслуговує різні галузі науки й техніки; йому властиве широке використання термінів та абстрактних слів, складних речень, зокрема складнопідрядних); **публіцистичний** (поєднання логічного викладу, доказовості і переконливості з емоційністю та образністю); **художній стиль** (уживання слів у прямому і переносному

значенні, використання всіх засобів виразності – лексичних, синтаксичних, фразеологічних, широкий вияв авторської індивідуальності); **розмовний** (складниками цього стилю є інтонація, міміка, жести, конкретна ситуація; стиль переважно представлено усною формою, а у письмовому вигляді використовують як діалогічне чи політологічне мовлення в художніх творах) [Грищенко, с. 69–70].

Слова вужчого стилістичного призначення пов'язані не з усіма, а з окремими функціональними стилями: книжна, розмовна, просторічна лексика, терміни, професіоналізми, жаргонізми, арготизми, діалектизми [Пономарів, с. 71].

Із стилістичною настановою в українській літературній мові, переважно в художньому стилі, уживають такі групи загальнонародної лексики, як діалектизми (територіальні), арготизми (соціальні діалектизми), вульгаризми.

Діалектизми – це слова, поширені на території певного діалекту і відсутні в мовленні людей, які проживають у місцевості поширення іншого діалекту, наприклад: *ярчак* (у значенні «згряя»), *кукуля* («зозуля»), *вуйко* («дядько»), *файний* («красивий») [Шкурятяна, с. 243].

Арго – це умовна говірка певної соціальної групи з набором слів, незрозумілих для невластивих у справі цієї групи [Пономарів, с. 75].

Арготизми – це слова чи вислови, властиві мовленню вузької соціальної чи професійної групи людей. Користуючись загальнонародною мовою, члени таких груп додають до неї слова, словосполучення, які не властиві літературній і загальнонародній мові, наприклад: *хвіст* («академзаборгованість» у студентів), *плавати* («погано відповідати» у студентів), *зухер* («злочинна угода» в злодіїв), *ходити на вогник* («обікрасти квартиру» в злодіїв) [Шкурятяна, с. 244].

Як засіб сатиричного зображення дійсності в художній літературі вживають **вульгаризми** – грубі чи лайливі слова та звороти, вислови, неприйнятні в літературній мові, наприклад: *тріскати*, *топтати*, *жертви* (*їсти*) [Шкурятяна, с. 244].

Жаргон – сукупність особливостей словника розмовного мовлення людей, пов'язаних певною спільністю інтересів, наприклад: студентський чи учнівський жаргон (*здирати* – *списувати*, *пара* – *двійка*). Жаргонізми є соціально нейтральними [Пономарів, с. 74].

І. Ющук стилістично забарвлену лексику поділяє на слова: 1) **піднесеного** плану («високий стиль») – це книжна лексика (*доблесть, торжество, бентежити*), поези́ми (*небокрай, злото, сизокрилий*), офіційно-ділова лексика (*вищеназваний, пропозиція, постановити*), наукова лексика (термінологія); 2) слова **зниженого** плану («низький стиль») – це розмовна лексика (*балакати, вештатися, діляга*), фамільярна (*варнякати, цмокнути, директорша*), вульгарна (*босцяюга, паякати, ляпати*) [Ющук, с. 212].

2.5. Зміни в словниковому складі мови.

Активна й пасивна лексика

У словниковому складі мови зміни відбуваються в таких напрямках: зміна лексичного значення вживаних у мові слів, поява нових слів, зникнення слів [Шкуратяна, с. 245].

Зміна лексичного значення слова виявляється в тому, що в процесі розвитку суспільства й мови слово може набувати нового значення, отже, його лексичне **значення розширюється**. Наприклад: ринок – «місце роздрібного продажу продуктів харчування та інших товарів (базар); чорний ринок – сфера нелегального товаро-грошового обігу; товарообігу»; 2) «сфера товарного обміну; пропозиція і платоспроможний попит на товари у масштабі світового господарства, країни чи окремих його районів (збалансований ринок; валютний ринок); світовий ринок – сукупність національних ринків країн, пов'язаних між собою торгівлею; ринок цінних паперів – частина ринку позичкових капіталів, де купують та продають цінні папери, а також здійснюється їхня емісія» [Шкуратяна, с. 245]. Останнім часом обидва лексичні значення слова *ринок* розширилися. Відповідно до першого значення, як антонім до нього, слово вживають у словосполученні *оптовий ринок*, у великій кількості одному покупцеві. Відповідно до другого значення поряд із словосполученням *ринок цінних паперів* уживають *ринок професій*: напередодні закінчення навчального року ВНЗ пропонують підготовлених фахівців, а зацікавлені установи, організації, фірми знаходять потрібних їм спеціалістів і укладають трудові договори з ними [Шкуратяна, с. 246].

Слово може мати багато значень, а в процесі розвитку одне чи кілька із цих значень зникають – лексичне значення слова **звужується**; слово набуває нового значення [Шкуратяна, с. 245]. Наприклад: слово *квартал*

зберегло значення назви четвертої частини року; назви частини міста, обмеженої кількома вулицями, що перехрещуються; назви ділянки поля, лісу, чимось засіяної, засадженої, і втратило значення назви податку, який збирався з чверть року; назви відділку міської поліції, що функціонував у Росії до 1862 р. [Шкуратяна, с. 246].

Деяким словам властиве поєднання процесів розширення і звуження лексичного значення. Наприклад: слово *залізо* постійно вживають для назви хімічного елемента, твердого ковкого металу сріблястого кольору, який, сполучаючись із вуглецем, утворює чавун і сталь. Воно втратило значення назви кайданів і набуло нового значення – залізних виробів, конструкцій, сукупності залізних предметів, машин; назви жерсті, залізних штабів [Шкуратяна, с. 246].

Утрапивши те значення, з яким слово вживали раніше, – відбувається **переосмислення** значення слова [Шкуратяна, с. 245; Плющ, с. 135]. Наприклад, слово *староста* в процесі розвитку втратило значення назви керівника місцевого (міського чи сільського) управління чи самоврядування, назви виборної або призначеної особи, що сватає жениха нареченій чи наречену женихові. Водночас воно набуло нового значення – назви виборної чи призначеної особи для ведення справ якогось колективу, товариства. Раніше в цьому значенні слово *староста* вживалось у словосполученнях *церковний староста*, *староста на селі* в часи фашистської окупації в роки Великої Вітчизняної війни. Нині слово вживають для назви призначеної чи обраної особи, яка очолює клас, курс, групу в школі чи вищому навчальному закладі. Зберегло воно й назву духовного служителя – *церковний староста*. Переосмислення відбулося в значенні назви осіб, які здійснюють сватання нареченої: *засилати старостів*, *старости йдуть* (уживають лише у формі множини) [Шкуратяна, с. 247].

Неологізми – це нові слова чи нерозкладні звороти, які з'являються в мові для називання нових предметів, явищ, що виникають у різних галузях життя [Шкуратяна, с. 248; Ющук, с. 227; Грищенко, с. 218; Пономарів, с. 64]. Утворення неологізмів відбувається з наявних у мові морфем на основі загальноприйнятих способів словотвору, наприклад: *обранець*, *семиліток*, *профорг* [Шкуратяна, с. 248].

Слово неологізмом є впродовж певного часу, доки явище назване ним, стане звичним. Явище, яке колись було новим, стає освоєним, а слово – колись неологізм – загальноновживаним, іноді може перейти до основного

словникового фонду. Нині вже не сприймають як неологізми, наприклад, слова *словозміна, зарплата* [Шкурятяна, с. 248; Пономарів, с. 66].

Неологізмами є й слова іншомовного походження в перші періоди їхнього засвоєння. У різний час неологізмами в українській літературній мові були слова: *шоце, депутат, ЕОМ, РТС*. Сьогодні частина цих слів є загальноновживаними, інші – застарілими [Шкурятяна, с. 248; Грищенко, с. 219].

Неологізми, які виникають для назви нових понять навколишнього світу, що мають відношення до багатьох людей чи суспільства загалом, називають **загальноновживаними** [Шкурятяна, с. 249]. І. Ющук подає інше визначення: **загальнонародні неологізми** – це слова, які тільки-но з'явившись у мові, набувають поширення серед більшості носіїв мови (*ваучер, гамбургер, безпощанка, бомж*) [Ющук, с. 227]. О. Пономарів відносить до загальноновживаних неологізмів такі слова, що називають нове поняття, виконують номінативну функцію [Пономарів, с. 65]. А. Грищенко називає такі неологізми **узуальними**, чи **загальноновживаними**, тобто властивими усному і писемному мовленню якнайширших кіл носіїв літературної мови [Грищенко, с. 218].

Індивідуально-авторські (Н. Шкурятяна, А. Грищенко) неологізми чи **окаціоналізми** (І. Ющук, А. Грищенко) – нові слова, утворені письменниками, наприклад: *знайомо-незнайомий голос* (Загребельний); *що ви пудритесь чи туалетитесь* (Вишня) [Шкурятяна, с. 249; Ющук, с. 227; Грищенко, с. 219]. О. Пономарів називає такі слова індивідуальними, чи авторськими, які покликані до життя прагненням дати іншу емоційно-експресивну назву поняттю, яке вже має словесне позначення в мові [Пономарів, с. 65].

Водночас із появою неологізмів у мові відбувається і протилежний процес – зникнення слів із словникового складу. Його пояснюють двома причинами: 1) зникають із життя певні явища, предмети, – отже, зникають і слова, які їх називали; 2) наявні в навколишньому світі речі, явища набувають нової назви – нові слова витісняють уживані раніше [Шкурятяна, с. 250]. Такі чинники О. Пономарів називає позамовними (екстралінгвальними) [Пономарів, с. 67].

Архаїзми – застарілі слова, які вийшли чи виходять з активного словника [Шкурятяна, с. 250] та замінені [Плющ, с. 135] чи витіснені іншими лексемами [Ющук, с. 225], наприклад: *чадо, уста, зигзиця, ректи*. Залежно від причин виходу слів з активного вживання їх поділяють

на історизми і власне архаїзми. Вони належать до лексичних архаїзмів. І. Ющук вважає, що лексичними архаїзмами є повністю застарілі слова: *ланіти (щюки), рать (військо), лицедій (автор)* [Ющук, с. 225]. А. Грищенко наголошує на тому, що лише у тих випадках, коли предмети, явища, дії чи поняття зберігаються (у побуті, духовній і матеріальній культурі, різних сферах соціальних стосунків і відношень тощо), а назви їх у процесі розвитку мови замінюють іншими, первісні номінації переходять до розряду архаїзмів [Грищенко, с. 217]. **Історизми** – це застарілі слова, що вийшли з ужитку у зв'язку зі зникненням предметів і понять, які ними називались, наприклад: *боярин, кирея, сідельник, Царгород* [Шкурятяна, с. 250; Плющ, с. 135; Ющук, с. 224; Грищенко, с. 215]. Історизми не мають синонімів у сучасній українській літературній мові [Шкурятяна, с. 250; Ющук, с. 225].

До власне архаїзмів належать застарілі слова, які по-іншому називають наявні і в наш час поняття, предмети, явища. Ці назви витіснені іншими, які є нині загальнозживаними словами: *пря (боротьба), чоло (лоб), перст (палець), прихилень (прихильник), ректи (говорити)* [Шкурятяна, с. 245; Грищенко, с. 217].

До лексико-семантичних, чи семантичних (І. Ющук, О. Пономарів) архаїзмів належать слова, в яких застарілими є лише окреме значення: *худий (поганий), броня (зброя)* [Шкурятяна, с. 251], проте І. Ющук відносить до семантичних архаїзмів слова із повністю застарілим значенням [Ющук, с. 225].

До лексико-фонетичних, чи фонетичних (І. Ющук) – слова, що відрізняються від уживаних нині одним чи кількома звуками чи місцем наголосу (*сей (цей), паишпорт (паспорт), глас (голос)*) [Шкурятяна, с. 251; Ющук, с. 225], тобто за фонетичним вираженням (*вольний (вільний), велій (великий), миса (миска)*) [Грищенко, с. 217]. О. Пономарів виділяє і фонетичні (*братік (братик), збірати (зібрати)*), і лексико-фонетичні (*глас (голос), прах (порох)*) [Грищенко, с. 67].

До лексико-морфологічних, чи морфологічних (А. Грищенко) – застарілі граматичні форми активно зживаних змінних слів: *люде (люди)* [Шкурятяна, с. 251; Грищенко, с. 217].

До лексико-словотвірних, чи словотвірних (І. Ющук), **словотворчих** (О. Пономарів) – слова, що відрізняються від сучасних активно зживаних словотвірними засобами: *подаяніє (подання), вознесеніє (воз-*

несіння), *вой* (*воїн*) [Шкурятяна, с. 251; Ющук, с. 225; Грищенко, с. 217; Пономарів, с. 67].

Через те, що в словниковому складі мови постійно відбуваються зміни (з'являються нові слова, зникають застарілі), у мові розмежовують поняття активна і пасивна лексика [Шкурятяна, с. 251].

Активна лексика – це частина словникового складу сучасної літературної мови, яка вільно вживається в повсякденному спілкуванні в усіх сферах життя людського суспільства, у різних формах і стилях літературної мови, наприклад: *хліб, сіль, молоко, читати, рідний* [Шкурятяна, с. 251; Грищенко, с. 214; Пономарів, с. 63].

Пасивна лексика – це частина словникового складу літературної мови, зрозуміла всім, хто володіє цією мовою, але рідко вживана в щоденному спілкуванні. До пасивної лексики належать неологізми та застарілі слова [Шкурятяна, с. 251; Плющ, с. 135; Пономарів, с. 64; Пономарів, с. 64]. А. Грищенко відносить до пасивної лексики неологізми та архаїзми – два лексичні розряди, поєднані відношенням антонімії [Грищенко, с. 215].

Активну і пасивну лексику не слід ототожнювати з активним і пасивним словником кожного мовця. Активний словник кожного носія мови складається зі слів літературної мови, якими він користується в усному й писемному спілкуванні. Пасивний словник окремого мовця складається зі слів, значення яких він розуміє чи здогадується про нього із контексту, однак у своєму мовленні їх не вживає [Шкурятяна, с. 251].

Література

1. Українська мова: Енциклопедія/[редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін.]. – К.: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. – 2-ге вид., випр. і доп. – 824 с.
2. Смирницький А. И. Значение слова/А. И. Смирницький//Вопр. языкознания. – 1955. – № 2. – с. 89.
3. Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию/Ф. де Соссюр. – М., 1977. – с. 143.
4. Сучасна українська літературна мова: підр./[за ред. А. П. Грищенка]. – 3-е вид. допов. – К.: Вища шк., 2002. – 439 с.

5. Сучасна українська літературна мова: підр./[за ред. М. Я. Плющ]. – 4-те вид., переробл. – К.: Вища шк., 2003. – 430 с.
6. Сучасна українська мова: підр. для студентів вузів/[за ред. О. Д. Пономарева]. – К.: Либідь, 1997. – 400 с.
7. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова/Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – К.: Літера, 2000. – 688 с.
8. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: модульний курс: навч. посіб./Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – К.: Вища шк., 2007. – 823 с.

3. УКРАЇНЬСЬКА ФРАЗЕОЛОГІЯ

3.1. Предмет фразеології

І. Ющук зазначає, що термін «фразеологія» має два значення: розділ мовознавства, що вивчає стійкі сполучення слів, їхній склад, будову та значення [Ющук, с. 228]; сукупність стійких сполучень слів – фразеологічних одиниць певної мови [Ющук, с. 228; Шкуратяна, с. 252; Плющ, с. 137]. Н. Шкуратяна і С. Шевчук уважають, що фразеологія – це розділ мовознавства, в якому вивчають фразеологічний склад мови – фразеологічні одиниці, їхні ознаки, закономірності функціонування в мовленні та процес утворення [Шкуратяна, с. 252]. М. Плющ подає інше визначення: фразеологія – це розділ мовознавства, в якому вивчають лексично неподільні поєднання слів [Плющ, с. 137].

Предметом фразеології як окремого розділу мовознавства виступає дослідження природи фразеологізмів, властивих їм структурних і семантичних ознак, а також джерел формування і закономірностей функціонування у мовленні [Грищенко, с. 226].

Об'єктом вивчення фразеології є фразеологічні одиниці, чи фразеологізми [Шкуратяна, с. 252]. Стійке сполучення двох і більше слів, яке в процесі мовлення відтворюється як готова словесна формула і звичайно являє собою семантичну цілість, називають фразеологічною одиницею, чи фразеологізмом [Ющук, с. 229].

На думку Н. Шкуратяної та С. Шевчук, фразеологічною одиницею (фразеологізмом) називають лексико-граматичну єдність двох і більше

нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мовленні за традицією, автоматично, наприклад: *землі під ногами не чути, брати бика за роги* [Шкурятяна, с. 252; Плющ, с. 137].

А. Грищенко **фразеологізмом** називає семантичне пов'язане сполучення слів, яке, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (словосполучень чи речень), не створюється в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значенневих закономірностей поєднання слів, а відтворюється у вигляді фіксованої конструкції з властивим їй лексичним складом і значенням [Грищенко, с. 226].

У вільних словосполученнях, що становлять основу функціонування синтаксичної системи української мови, слова поєднуються як автономні одиниці, не втрачаючи властивих їм індивідуальних лексичних значень і виступаючи номінативними одиницями.

Фразеологізми мають значеннєві відповідники у вигляді одиничних слів чи словосполучень.

3.2. Основні типологічні ознаки фразеологізмів

Слова в мові вживаються не ізольовано, а в реченні чи у фразі, тобто в сполученні з іншими словами. У нашій мові розрізняють словосполучення лексичні, синтаксичні і фразеологічні. **Лексичне** словосполучення означає назву якогось одного поняття, воно виступає зрідка в термінології (*антонів вогонь* – гангрена, *атомна вага*, *регресивна асиміляція*) та як географічна чи інша власна назва (*Біла Церква*, *Вітрова Балка*, *Червоний Ліман*, *Паризька комуна*). **Синтаксичне словосполучення** – це вільне граматично організоване за допомогою сурядного чи підрядного зв'язку поєднання слів (*батько і мати*, *широке поле*, *посіяли кукурудзу, підемо в гай*).

Однак слова об'єднують не лише у вільні, а часто й у стійкі, чи фразеологічні, словосполучення, що сприймають як одне ціле, як єдиний вислів, або мовний зворот, неподільний на окремі частини без втрати його значення. Такі стійкі сполучення слів називають **фразеологічними одиницями**, а їхню сукупність становить фразеологію мови. До фразеології належать і усталені в мові звороти й вислови (*мати на увазі*, *пасти задніх*), і прислів'я, приказки та влучні вирази, чи крилаті слова.

Серед мовознавців поки що немає єдиної думки, які мовні утворення слід зараховувати до фразеологізмів. І. Ющук пропонує розрізняти фразеологізми у вузькому розумінні (власне фразеологізми, чи фразеологізми) і в широкому розумінні (фразеологічні вирази). До власне фразеологізмів він відносить такі сполуки, які своїм лексичним значенням рівнозначні окремим словам чи словосполученням: *бути на сьомому небі* – почуватися щасливим; *брати за душу* – розчулювати; *робити з мухи вола* – перебільшувати; *мокрим рядном накрити* – лаяти; *права рука* – найближчий помічник; *мороз іде поза стиною* – страшно, як сніг на голову – зненацька. Їх характеризують образністю і водночас нерозкладністю лексичного значення, співвіднесеністю його з певним цілісним сигніфікатом. Наприклад, у реченні *Треба ж до такої міри втратити глузд, щоб повірити, начебто можна чинити такі речі – палити, топтати чужу землю, нищити народ і потім сухим вийти з води* (Ю. Бедзик) фразеологізм *сухим вийти з води* викликає в уяві лише образ води та сухого одягу як натяк, але повністю й чітко усвідомлюється як поняття «уникнути покарання».

Для власне фразеологізмів властиве певне емоційно-експресивне забарвлення. Наприклад, прислівник *тривожно* лише констатує стан людини, тим часом фразеологізм *коти шкребуть на серці* має ще й виразне конотативне забарвлення, викликає певні емоції: *Ніби все правда і правильно, а десь на серці коти шкребуть* (В. Собко).

У **фразеологічних виразах** більшою мірою, ніж у власне фразеологізмах, зберігають своє індивідуальне значення. Самі фразеологічні вирази, як правило, позбавлені певного емоційно-експресивного забарвлення. До фразеологічних виразів І. Ющук відносить мовні кліше і штампи (*ринкові реформи, сфера обслуговування*), складені найменування (*річ у собі, коефіцієнт корисної дії*), прислів'я та приказки (*Вовків бояться – у ліс не ходити*), крилаті вислови (*Борітеся – поборете* (Т. Шевченко)) [Ющук, с. 229–230].

Д. Булаховський, наприклад, усі фразеологічні звороти поділяє на дві групи: ідіоми, чи ідіоматичні словосполучення, і фразеологізми, чи фразеологічні одиниці.

Ідіомами називають стійкі специфічні для даної мови звороти, що виражають єдине поняття. Лексичне значення їх не збігається зі значеннями тих слів, що входять до складу ідіоматичного звороту, воно

дорівнює значенню одного слова. Так, приміром, ідіоматичний зворот *замилювати очі* своїм лексичним значенням дорівнює слову *обдурювати*, хоча дієслово *замилювати* й іменник *очі*, взяті окремо, зовсім не зв'язані з подібним значенням.

До ідіом в українській мові належать, наприклад, такі вирази, як *вусом не веде*, *гріти руки*, *на всі заставки*, *дати гарбуза*, *пекти раки*, *наче у воду опущений*, *байдики бити* і под. В ідіоматичних словосполученнях дуже часто виявляється національна специфіка мови, тому під час перекладу ідіом з однієї мови іншою не можна добирати лексичні відповідники до кожного слова окремо, а потрібно знайти такий зворот, який своїм значенням відповідав би ідіоматичному словосполученню, інакше кажучи, ідіоми дослівно з однієї мови іншою взагалі не перекладають. Так, згаданий вище ідіоматичний зворот української мови *замилювати очі* російською мовою перекладають *втирать очки*, а не *замыливать глаза*, ідіома *пекти раки* російською мовою перекладають *краснеть*, а не *печь раков* тощо.

Фразеологізми утворюють специфічну систему одиниць, об'єднуючись у її складі за кількома типологічними ознаками. До цих ознак належать насамперед такі: семантична цілісність, відтворюваність у комунікативних процесах (усному і писемному мовленні), розчленована (надслівна) будова.

Семантична цілісність полягає в тому, що значення фразеологічної одиниці не може бути витлумачене, інтерпретоване на основі безпосереднього врахування значень складників – відповідних слів, які належать до лексичної системи.

Одна з найважливіших значеннєвих ознак фразеологізмів полягає в тому, що всі вони являють собою специфічні вторинні номінації, сформовані внаслідок переосмислення первинних значень компонентів, що належать до їх і складу.

Ознака **відтворюваності** фразеологізмів полягає в тому, що вони не створюються в мовленні подібно до вільних словосполучень, уживання яких кожного разу мотивують конкретними комунікативними потребами, а відтворюють з постійним складом компонентів, як правило, позиційно закріплених у певній послідовності. За ознаками цілісності і відтворюваності фразеологізми наближаються до слів, однак не отожднюються з ними як складніші з погляду значеннєвої структури номінативні одиниці.

Обов'язкова умова функціонування будь-якого фразеологізму – кількокомпонентний склад, **розчленована структура**. Відповідно до цієї типологічної ознаки у складі фразеологізмів виділяються слова, ужиті у відповідних формах і поєднані певними синтаксичними відношеннями, які можна охарактеризувати в більшості випадків лише як поверхневі. За умови збереження ознаки розчленованості дуже поширеним є явище фразеологічно зумовленого функціонування слів. Окремі лексичні одиниці виступають лише у складі фразеологізмів, хоч за лексикографічною традицією і їх виділяють у словниках як самостійні реєстрові слова, наприклад: *байдики бити, витрішки продавати (купувати, ловити, їсти), їти на витрішки, облизня спіймати (скуштувати, дістати, з'їсти), їсти облизні*.

Як і слова, фразеологізми поєднують у собі аспекти номінації і оцінки, причому фактично всіх їх характеризують образністю, підкресленою експресивністю [Грищенко, с. 227–228].

3.3. Класифікація фразеологізмів

Найбільшого поширення набула класифікація фразеологізмів, запропонована В. Виноградовим [Виноградов, с. 140–161]. В основу цієї класифікації покладено ступінь значеннєвої мотивації відповідних одиниць виділюваними у їхньому складі компонентами. Розрізняють три типи фразеологізмів – фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення.

Фразеологічні зрощення, чи ідіома (за Н. Шкурятною) – такі стійкі сполучення слів, які складають неподільну цілісність і значення яких у сучасній мові зовсім не можна пов'язати з тими словами, що входять до даного виразу, наприклад: *бити байдики, бити баглаї* – ледарювати, *пекти раків* – червоніти, *собаку з'їсти* – набути досвіду, *замилювати очі, збити з пантелику, березової каші всипати, зуби проїсти, дуба врізати, свиню підкласти, гарбуза дати, у рот води набрати* тощо [Грищенко, с. 229; Ющук, с. 230; Шкурятна, с. 254; Плющ, с. 138].

Залежно від того, чим викликана або чим зумовлена неподільність фразеологічних зрощень, В. Виноградов визначає чотири типи їх:

- а) фразеологічні зрощення, у складі яких є неживані в сучасній мові вимерлі слова, уже незрозумілі для того, хто говорить, наприклад; *байдики бити, теревені правити, на всі заставки;*

- б) фразеологічні зрощення, у складі яких є граматичні архаїзми, тому вони неподільні з синтаксичного погляду: *бути притчею во язи цех*;
- в) фразеологічні зрощення, неподільні лексично, які виражають емоції: *ось тобі на! чого доброго*;
- г) фразеологічні зрощення, які становлять таку змістову єдність, значення частин якої байдуже для розуміння цілого: *пити дати, сісти в калошу, загнати на слизьке, у нього грошей кури не клюють*. На думку В. Виноградова, фразеологічні зрощення утворюють своєрідні синтаксичні складні слова, що виступають чи в ролі частин речення, чи цілих речень.

Фразеологічними єдностями називають такі стійкі і неподільні мовні вислови, загальне значення яких зв'язане з тими словами, що входять до їхнього складу, тобто більшою чи меншою мірою вмотивоване значенням складових частин кожного вислову, наприклад: *не нюхати пороху, прикусити язика, кров з молоком, біда ворона, дихати на ладан, брати бика за роги, міняти шило на мило, не за горами, гайки підкрутити, п'ятами накивати, передати куті меду* тощо [Грищенко, с. 229; Ющук, с. 230; Шкуратяна, с. 254; Плющ, с. 138].

Каламбурні вирази, досить поширені в сучасній українській мові, за своїм змістом також становлять фразеологічні єдності: *На городі бузина, а в Києві дядько*. У фразеологічних єдностях не можна без порушення їхньої цілності замінювати одну складову частину іншою, але один подібний фразеологічний зворот легко може бути замінений іншим синонімічним висловом чи й окремим словом [Грищенко, с. 229].

У фразеологічних єдностях досить чітко розрізняють граматичні відношення між компонентами. Як зазначав В. Виноградов, що тут зберігається морфологія застиглих синтаксичних конструкцій, але їхнє функціональне значення різко міняється. Такою мірою, якою фразеологічні групи цього типу є семантично неподільними одиницями, доводиться вважати їх синтаксично невірними, хоч і подільними, злитими словосполученнями.

Фразеологічні сполучення. До цього типу належать фразеологізми, утворювані поєднанням компонентів, один з яких характеризують вільним, а другий так званим зв'язаним значенням, наприклад: *брати участь, одержати перемогу, брати до серця, насупити брови*. У фразеологічних сполученнях синтаксичні зв'язки відповідають живим грама-

тичним нормам. Разом з тим ці зв'язки не формуються щоразу як вільні, зумовлювані комунікативно-ситуативним поєднанням слів. Вони відтворюються у структурі готових, закріплених узуальним уживанням фразеологічних одиниць [Грищенко, с. 239; Шкуратяна, с. 254; Плющ, с. 139]. І. Юшук вважає, що **фразеологічні сполучення** – одиниці, в яких цілісне значення вмотивоване прямим значенням їхніх компонентів: *взяти слово, зачепити гордість, покласти край, берегти як зіницю ока, подавати надію, страх бере, ласкаво просимо, узяти верх, терпцю немає, звести очі, як піску морського* [Юшук, с. 231].

3.4. Зв'язок фразеологізмів із частинами мови

Фразеологізми співвідносять із різними частинами мови за приналежністю стрижневих компонентів до відповідних лексико-граматичних класів слів. У цьому виявляють органічний зв'язок їх з лексичною і граматичною системами української мови, з участю в організації семантично-синтаксичних зв'язків і відношень у складі речень.

Розрізняють такі лексико-граматичні розряди фразеологізмів:

- а) дієслівні: *бити байдики, брати бика за роги, витрішки продавати, виходити сухим з води, спочивати на лаврах, прибирати до рук, на ноги поставити, пробивати дорогу;*
- б) іменникові: *бабине літо, біла пляма, білий світ, вавилонське стовпотворіння, єгипетська кара, майстер на всі руки, блудна вівця, велика цяця, велике діло;*
- в) прислівникові: *аж до неба, без задніх ніг, від роду і до роду, в одну душу, в пух і прах, одним махом, на кожному кроці, за тридев'ять земель, через пень колоду, на око;*
- г) прикметникові: *кров з молоком, не ликом шитий, ні риба ні м'ясо, гострий на язик, важкий на підйом, важкий на руку;*
- г) вигуківі: *ну й ну, от тобі й на, як би не так, чи бач, чорта з два, чорти б його забрали* [Грищенко, с. 230].

І. Юшук зазначає, що іменникові фразеологізми називають предмет чи явище (*козацьке сонце, рятівна соломинка*), прикметникові – називають ознаки (*не в тім'я битий, кров з молоком, не остання спиця в колесі, не з похливого десятка, нечистий на руку*), дієслівні – називають дію чи стан (*накивати п'ятами, мотати на вус, бити себе в груди, дерти носа, дибки ставати, ускочити в халепу, сидіти на двох стільцях*), ви-

гукові – указують на почуття, емоції (*от тобі й на, от тобі й раз, туди до лиха, тим-то й ба, ні пуху ні пера, хай йому грець, цур тобі, не доведи Господи*) [Ющук, с. 231–232].

3.5. Прислів'я і приказки. Крилаті слова

За ознакою відтворюваності, усталеним компонентним складом виділяють такі мовні одиниці, як прислів'я і приказки.

Прислів'я – короткий, стійкий щодо лексичного складу, як правило, ритмічно організований вислів повчального характеру. Засобом мовного вираження прислів'я переважно виступає просте чи складне речення, наприклад: *Природу тяжко одмінити; Поганому роду нема стиду; Птицю пізнати по пір'ю, а чоловіка по бесіді; Від солодких слів кислиці не посолодишають; Слово – не полова, язик – не помело* [Грищенко, с. 237; Плющ, с. 139].

І. Ющук зазначає, що прислів'я – це стійкий вислів у формі синтаксично завершеного речення, в якому узагальнено суспільний досвід. У прислів'ях найвищою мірою втілено народну мудрість. Вони, як правило, мають повчальний характер: *Згаяного часу і конем не доженеш. Згода буде, а незгода руйнує. Хто багато обіцяє, той рідко слова дотримує. Сила та розум – краса людини* [Ющук, с. 251].

Значно ширше визначення подають Н. Шкуратяна та С. Шевчук: прислів'я – це виражений структурою речення народний вислів повчального змісту, який формує певну життєву закономірність чи правило, що є широким узагальненням багатомісних спостережень народу, його суспільного досвіду [Шкуратяна, с. 255].

Приказка – короткий вислів, часто також розрахований на повчання. На відміну від прислів'я цей різновид усталених і відтворюваних зворотів має так званий буквальний план, тобто вживається в прямому значенні відповідно до яких-небудь конкретних життєвих ситуацій, наприклад: *Серце – не камінь; Серцю не розкажеш; Набалакав – і в торбу не забереши; Ходить та й спить; Собі на умі; Розуму палата, та ключ від неї загублений* [Грищенко, с. 237]. І. Ющук уважає, що приказка – це стійкий вислів у формі синтаксично завершеного речення, в якому дається образна характеристика певного явища, як і Н. Шкуратяна та С. Шевчук, лінгвіст уважає, що приказка не має повчального характеру і нерідко наближається до власне фразеологізмів [Ющук, с. 252; Шкура-

тяна, с. 255]. М. Плющ під приказкою розуміє влучний, часто римований вислів, близький до прислів'я, але без повчання, який в образній формі констатує предмет чи явище [Плющ, с. 139].

Крилатими словами називають стійкі, афористичні, найчастіше образні вислови, засвоєні з фольклорних, літературних чи наукових джерел, а також вислови видатних політиків, істориків, уживані в мовленнєвій практиці наприклад: *Всякому городу нрав і права* (Г. Сковорода), *Лиш боротись – значить жить* (І. Франко), *Лиш той ненависті не знає, хто цілий вік нікого не любив* (Л. Українка); *Нове життя нового прагне слова* (М. Рильський); *Інші часи – інші пісні* (Н. Буало); *Попіл Клааса б'є в серце* (Ш. де Костер) [Грищенко, с. 237; Плющ, с. 139].

І. Ющук, Н. Шкуратяна та С. Шевчук гадають, що крилаті слова – це влучні вислови видатних осіб, цитати з літературних та інших творів, назви літературних, історичних і міфологічних персонажів та реалій, які набули узагальненого значення й часто повторюються в мовленні, прийнято називати крилатими словами (крилатими висловами) [Ющук, с. 254; Шкуратяна, с. 255].

Н. Шкуратяна і С. Шевчук виділяють **народні примовки** – жартівливі, переважно римовані вислови, що вставляються в розмову відповідно до ситуації чи у відповідний контекст, наприклад: *Здорові будьте! Яким вітром? Хліб та сіль!* [Шкуратяна, с. 255].

Приказки, прислів'я і крилаті слова зараховують до фразеологічного фонду мови, хоча така їхня кваліфікація не стала загальнопоширеною.

4. ЛЕКСИКОГРАФІЯ

4.1. Предмет лексикографії

Лексикографія – а) розділ мовознавства, предметом якого є теорія і практика укладання словників, вивчає типи словників [Грищенко, с. 238; Плющ, с. 141]; б) процес збирання слів певної мови, упорядкування їх, опис словникового матеріалу [Плющ, с. 141]; в) сукупність словників певної мови і наукових праць з цієї галузі.

Отже, лексикографія (словникарство) – розділ мовознавства, пов'язаний зі створенням словників та опрацюванням їхніх теоретичних засад. Виділяють практичну і теоретичну лексикологію. Тісно пов'язана

з лексикологією, виникла з практичних потреб пояснення незрозумілих слів, яке початково здійснювалося у вигляді глос (голосографія), тобто тлумачення написів на полях і в тексті рукописних книг [ЕУМ, с. 274].

І. Ющук зазначає, що **словник** – зібрання слів (іноді – словосполучень), розташованих у певному порядку, з певними супутніми поясненнями залежно від його призначення [Ющук, с. 257].

Словник являє собою системно упорядкований склад усупільнених лінгвістичних форм, укладених за мовленнєвою практикою даної мовної спільноти і прокоментованих автором так, що кваліфікований читач розуміє значення кожної окремої форми, а також одержує інформацію про суттєві факти, пов'язані з її функціонуванням у відповідній спільноті. Принципи розташування словникових одиниць і характер інформації про них безпосередньо зумовлюються типом і призначенням відповідної лексикографічної праці. У словнику можуть тлумачити значення описуваних одиниць, з'ясувати їхнє походження, наводити інформацію про правильність написання чи вимови, подавати переклад іншою мовою, висвітлювати енциклопедичну інформацію про позначувані словами предмети, явища, наукові поняття тощо [Грищенко, с. 238].

Словники бувають короткі (до 30000 слів), середні (70000–80000 слів) й повні (понад 80000 слів). Укладання й видання словників – суспільно необхідна діяльність, складова частина прогресу суспільства. Словники виконують як інформативну, так і нормативну функції [Ющук, с. 257].

4.2. Основні типи словників

Розрізняють два типи словників – **енциклопедичні** і **лінгвістичні**, чи філологічні (за А. Грищенком). Між ними є докорінні відмінності щодо реєстру слів і тих ознак, за якими їх характеризують [Грищенко, с. 238; Ющук, с. 258]. М. Плющ виділяє енциклопедичні та загальномовні (філологічні) [Плющ, с. 141].

В **енциклопедичному** словнику, чи енциклопедії, описують не слова як одиниці лексичного складу мови, а наводять відомості про позначувані ними предмети і явища в найширшому розумінні – наукові поняття, біографічні довідки про окремих осіб, відомості про населені пункти, країни, різні події тощо. Необхідно відзначити, що до реєстру енциклопедичного словника входять іменники (загальні і власні) та іменникові словосполучення, тобто, одиниці з функцією предметних номінацій, у той

час як лексикографічні праці лінгвістичного спрямування мають своїм завданням охопити слова різних частин мови: іменники (лише загальні назви, крім спеціальних випадків), прикметники, дієслова, прислівники, займенники, прийменники, сполучники, частки, вигуки [Грищенко, с. 239; Ющук, с. 258; Плющ, с. 141]. М. Плющ зазначила, що до енциклопедичних належать усі термінологічні словники-енциклопедії, біографічні словники, наприклад: «Українська радянська енциклопедія» (УРЕ), «Шевченківський словник», «Українська літературна енциклопедія» та ін. [Плющ, с. 141].

Енциклопедичні словники використовують як довідкові видання різного обсягу і фахового призначення. Наявні багатотомні праці широкого профілю – загальні енциклопедії. Склад реєстру в них розраховано на подання найширшої інформації, що не обмежують виключно українознавчими аспектами фактичного матеріалу.

До найбільших за обсягом належить сімнадцятитомна Українська Радянська Енциклопедія (УРЕ), видана за загальною редакцією М. Бажана упродовж 1959–1965 рр.

Першу українську енциклопедію було видано упродовж 1930–1935 рр. у Львові головним чином зусиллями Наукового Товариства ім. Т. Шевченка (НТШ). Тритомну Українську Загальну Енциклопедію – Книгу Знання було створено під керівництвом проф. І. Раковського.

До визначних досягнень української наукової думки належить Енциклопедія Українознавства (ЕУ), створена зусиллями порівняно невеликого авторського колективу поза межами України в складних умовах еміграції. З ініціативи головного редактора проф. В. Кубійовича УЕ було поділено на дві частини – статейну (ЕУ – 1) та словникову, чи алфавітну (ЕУ – 2). Важливу роль виконують галузеві енциклопедичні словники, присвячені висвітленню знань, пов'язаних з конкретними науковими сферами. Їх створюють у формі фахових енциклопедій, словників, довідників тощо [Грищенко, с. 240–241].

У **лінгвістичних** словниках наведено інформацію про слова. Вона охоплює такі аспекти, як тлумачення прямих і переносних значень, з'ясування семантичних відношень між словами (синонімічних, антонімічних), відомості про написання, вимову чи походження тощо. З метою власне мовознавчого опису приймають і послідовно витримують систему спеціальних ремарок, які розкривають граматичні, семантичні, стилістичні та інші характеристики реєстрових одиниць [Грищенко, с. 239; Ющук, с. 258; Плющ, с. 141].

І. Ющук зазначає, що в лінгвістичному словнику (стаття наводиться зі скороченням) [Ющук, с. 258]. Фіксовані в словниках слова, що утворюють словникові статті, подають з певними позначками (наголос), довідками (лексикологічного чи граматичного характеру), ілюстраціями [Плющ, с. 141].

Сучасну українську лексикографію представлено двома основними типами лінгвістичних словників – **двомовними** і **одномовними** [Грищенко, с. 241; Плющ, с. 141]. М. Плющ зазначила, що загальномовні (лінгвістичні) словники рідше бувають багатомовними [Плющ, с. 141].

Двомовні словники поділяють на українсько-іншомовні та іншомовно-українські відповідно до завдань перекладу з української мови на інші мови та з інших мов на українську. За кількісним складом української лексики найповнішими є академічні шеститомний «Українсько-російський словник», тритомний «Русско-украинский словарь», однотоми «Болгарсько-український словник», двотомні «Польсько-український» і «Чесько-український» словники. Видано також англо-українські, німецько-українські, французько-українські словники, які не завжди були досконаліми щодо якісних характеристик українських перекладних відповідників [Грищенко, с. 241].

І. Ющук вважає, що повністю до компетенції мовознавства належать лінгвістичні словники, а енциклопедичні – це предмет передусім окремих галузей науки чи науки в цілому, хоч у них наявні й тлумачення семантики окремих слів [Ющук, с. 259].

За мірою охоплення лексики лінгвістичні словники поділяють на **загальномовні** (уключають усю лексику мови, не вирізняючи тих чи тих її семантичних категорій) і **спеціальні** (подають лексику лише певного роду, певної семантичної категорії) [Ющук, с. 259].

За розташуванням слів словники поділяють на **алфавітні** і **гніздові**. Різновидом алфавітних словників є так звані зворотні (інверсійні словники), в яких слова подають в алфавітному порядку кінцевих літер. У гніздових словниках фіксують гнізда споріднених слів за алфавітним порядком первинного слова й усіх похідних у кожній словниковій статті [Плющ, с. 141–142].

За тим, скількох мов стосується словник, лінгвістичні словники бувають **одномовні** і **перекладні** [Ющук, с. 259].

Перекладні словники за призначенням в основному бувають двох типів: *загальномовні* – більш чи менш повно охоплюють лексику мови,

до слів якої подають відповідники; *спеціальні*, у яких перекладають лексику лише певної категорії; це найчастіше перекладні термінологічні словники. Перекладні словники здебільшого двомовні, але бувають і *багатомовні* [Ющук, с. 260].

Слова в словнику розташовують, як правило, в алфавітному порядку, рідко – за кореневими гніздами, за темами. Слово, яке пояснюють чи перекладають, називають *реєстровим* (заголовним). Воно виділяється іншим шрифтом, має біля себе позначки, що характеризують його з граматичного, стилістичного та інших поглядів. Реєстрове слово разом із поясненням, перекладом і т. д. становить *словникову статтю* [Ющук, с. 260].

Основним типом лінгвістичних словників є різноаспектні **одномовні** лексикографічні праці. Їх **поділяють** на тлумачні, орфографічні, етимологічні, історичні, словники іншомовних слів, фразеологічні, термінологічні, діалектні, мови окремих письменників, словники конкретних лексичних груп (синонімів, антонімів, паронімів, омонімів), словотвірні тощо [Грищенко, с. 241–242].

І. Ющук подає іншу класифікацію одномовних словників, виділяючи підгрупи: тлумачні, нормативні, вибіркові, генетичні, функціональні, ненормативної лексики [Ющук, с. 259]. М. Плющ поділяє лінгвістичні (загальномовні) словники на тлумачні, орфографічні, орфоепічні, історичні, етимологічні, словники синонімів, омонімів, фразеологічні, словники мови письменників [Плющ, с. 142].

Нормативні утворюють сучасну літературну норму у вживанні, наголошуванні, написанні слів; сюди належать *орфографічні* словники, в яких подають нормативне написання слів; *орфоепічні* словники та словники *наголосів*, що містять інформацію про літературну вимову слів; словники *правильного мовлення*, в яких звертається увага на можливі помилки у використанні слів, у вимові, наголошуванні їх; словники *скорочень* тощо; **вибіркові** подають певні категорії нормативної лексики без обов'язкового тлумачення лексичних значень окремих слів; сюди можна віднести словники *синонімів, антонімів, омонімів, паронімів, власних назв*; а також словники *фразеологічні* (без тлумачення значення фразеологічних одиниць), *прислів'їв та приказок, крилатих слів, сталих порівнянь* тощо [Ющук, с. 259–260].

Генетичні розкривають походження та розвиток значення слова (тобто його генезу) через його структуру, зв'язок з іншими словами; сюди

належать насамперед *етимологічні* словники, які з'ясовують походження слів та зміни в їхньому значенні й звуковому оформленні; *морфемні й словотвірні*, які розглядають будову слів; а також певною мірою *зворотні* (інверсійні) словники, в яких слова розташовано за алфавітом кінця слова; *функціональні* відображають уживання окремих лексичних одиниць, можливості поєднання їх, використання в побудові висловлювань; сюди належать *асоціативні, частотні* словники; словники *епітетів, рим, мови окремих письменників* [Юшук, с. 260].

Словники ненормативної лексики реєструють лексику, пов'язану з певними періодами функціонування мови, з окремими групами мовців; сюди належать *історичні* словники, які подають лексику певної історичної епохи; *діалектологічні* словники, що фіксують лексику якоїсь місцевості, території; словники *жаргонізмів, арготизмів, дитячої лексики* [Юшук, с. 260].

Тлумачні стосуються насамперед семантики слів [Юшук, с. 259; Плющ, с. 142; Грищенко, с. 242]. Цей словник відображає словниковий склад мови на певному етапі її розвитку [Плющ, с. 142; Грищенко, с. 142]. Крім тлумачення значень, стисло подано довідки правописного характеру, граматичні і стилістичні, типові поєднання цього слова з іншими, фразеологічними зворотами [Плющ, с. 142]. Сюди належать *загальномовні тлумачні* словники, які охоплюють більш-менш усю лексику, а також спеціальні словники *фразеологізмів та крилатих слів*, в яких не лише фіксують ці категорії лексики, а й розглядають значення окремих лексичних одиниць; словники *іншомовних слів*, які охоплюють порівняно недавно запозичену лексику, з'ясовують походження й значення окремих запозичених слів; *термінологічні* словники, в яких розкривають значення термінів із певної галузі науки [Юшук, с. 259].

Укладанню тлумачного словника передують важлива підготовча робота, яка полягає в доборі реєстру з особливою увагою до таких ознак лексичних одиниць, як відповідність їх нормам сучасної літературної мови, загальноживаність, співвідношення між нормативною лексикою і такими її стилістичними категоріями, як діалектизми, вузькопрофесійні, застарілі слова тощо. Другим важливим аспектом тлумачного словника є, звичайно, інформативність значеннєвого опису, розмежування прямих і переносних значень, вичерпність граматичних і стилістичних ремарок, ідентифікація омонімії тощо. Під час тлумачення слів беруть

до уваги також випадки вживання їх у складі фразеологізмів різних типів. До обов'язкових умов тлумачення слів належить використання ілюстративного матеріалу, дібраного з відповідних джерел і упорядкованого у вигляді спеціальної картотеки. У тлумачному словнику слова розташовують за алфавітом, основною одиницею опису виступає слово, яке разом з усією належною до нього інформацією утворює словникову статтю.

Структуру й обсяг інформації словникової статті у тлумачному словнику зумовлено семантичною специфікою аналізованих лексичних одиниць, продуктивністю вживання їх у складі фразеологізмів.

Найповнішим щодо тлумачення лексичного матеріалу поки що залишається одинадцятитомний Словник української мови (1970–1980), укладений науковими співробітниками Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН України. Реєстр словника містить понад 135 тис. слів [Грищенко, с. 242–243].

Список сучасних тлумачних словників див. нижче у розділі «Лексикографічні джерела».

В орфографічних словниках наводять відомості про правильне написання слів відповідно до діючих орфографічних норм [Грищенко, с. 243; Плющ, с. 142]. Розташовані в алфавітному порядку, слова подають у початкових формах: іменники – у називному відмінку однини, прикметники – у формі чоловічого роду однини, дієслова – у неозначеній формі (доконаного і недоконаного виду). Для орфографічних словників української мови типовою є така інформація – відмінкові закінчення іменників.

Орфографічна інформація про прикметники полягає в наведенні закінчень жіночого і середнього роду форм на *ii* (*-iï*).

Числівники подають у називному відмінку. Крім того, наводять форми родового та інших відмінків, якщо їм властива певна правописна специфіка.

Дієслова подають у неозначеній формі з наведенням закінчень першої і другої особи однини теперішнього чи, якщо дієслово доконаного виду, майбутнього часу. До реєстру орфографічних словників уводять також власні іменники – імена та по батькові людей, назви міст, установ, країн тощо, що дає інформацію про вживання великої літери. До орфографічної інформації належать також відомості про написання слів окремо і через дефіс тощо [Грищенко, с. 243–244].

Список сучасних орфографічних словників див. нижче у розділі «Лексикографічні джерела».

Орфоепічні словники інформують про правильну літературну вимову й наголошення слів, їхніх форм [Плющ, с. 142]. Слова та їхні форми або частини, що мають вимовні особливості, подають фонетичною транскрипцією. Українська літературна мова у своєму розпорядженні має такі орфоепічні словники: Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник. – К., 1973, близько 50 000 слів; М. Погрібний. Словник наголосів. – К., 1959 (I вид.); 19 64 (II вид.) та Орфоепічний словник. – К., 1984.

Список сучасних орфоепічних словників див. нижче у розділі «Лексикографічні джерела».

Словотворчий словник допомагає з'ясувати, як утворено те чи те похідне слово, за допомогою яких словотворчих засобів, на основі якого слова, в яке словотвірне гніздо воно входить. Слова в такому словнику розміщено словотвірними гніздами (тобто сукупністю однокореневих слів, спільних за значенням; першим розміщено непохідне слово, що виступає основою для творення інших слів; кожне попереднє слово є основою для утворення наступного слова, наступних слів). У кожному наступному слові виділено твірну основу й словотворчий засіб.

Сучасна українська мова не має словотворчого словника. Невеликий за обсягом такий словник міститься у праці В. Горпинича «Будова слова і словотвір». Довідником для з'ясування особливостей творення багатьох українських слів може бути, крім названого, «Школьный словообразовательный словарь русского языка» О. Тихонова (Посібник для учителів. – М., 1978 (I вид.); 1986 (II вид)); його двотомний «Словообразовательный словарь русского языка», що містить 145 000 слів і побачив світ у 1985 р., та «Українсько-російський словотворчий словник» С. Сікорської (К., 1985).

В **етимологічних** словниках подають основні відомості про походження і генетичні зв'язки слів. [Плющ, с. 142]. Відповідний опис лексичних одиниць здійснюють на тлі загальнослов'янської етимології. У сучасному слов'янському мовознавстві вироблено певні принципи етимологічного аналізу слів. Успадковані з праслов'янської мови слова індоєвропейського походження зіставляють зі спорідненими словами слов'янських та інших індоєвропейських мов з послідовним урахуванням установлених порівняльно-історичним мовознавством закономірних

звукових відповідностей між слов'янськими і взагалі індоєвропейськими мовами та реальних можливостей семантичних змін і переходів між зіставлюваними словами. Саме на цих засадах ґрунтується «Етимологічний словник української мови» у семи томах за редакцією О. Мельничука. Одна з характерних особливостей етимологічних словників – широке залучення до реєстру історичної та діалектної лексики, яка часто містить важливу етимологічну інформацію [Грищенко, с. 244].

Термінологічні словники – це словники, в яких зібрано, систематизовано терміни, уживані в певній галузі науки, розтлумачено їхнє значення, названо походження. Такі словники можуть бути одномовними і двомовними (перекладними).

Українська мова має термінологічні словники з багатьох галузей науки: мінералогії, біології, медицини, математики, тепломеханіки та газотехніки, літературознавства, мовознавства, спорту. «Словник лінгвістичних термінів», укладений Є. Кротевичем та Н. Родзевич, вийшов у 1957 р.; під такою самою назвою в 1985 р. вийшов у світ словник, укладений Д. Ганичем та І. Олійником. Останній є двомовним – українсько-російським перекладним словником і тлумачним.

Список сучасних термінологічних словників див. нижче у розділі «Лексикографічні джерела».

Фразеологічні словники – це словники, в яких зібрано й розкрито значення фразеологічних одиниць. Такі словники є одномовні і двомовні. В одномовних фразеологічних словниках, які є тлумачними, розкривають значення фразеологізмів, уживаних у рідній мові, наводять їхні варіанти, іноді подають стилістичну й граматичну характеристику. Наводять зразки вживання фразеологізму в різних стилях літературної мови [Плющ, с. 142].

Двомовні фразеологічні словники – це перекладні словники. У них до наведених фразеологізмів однієї мови подають фразеологічні відповідники іншої [Плющ, с. 142], як це зроблено в «Українсько-російському і російсько-українському фразеологічному словнику», укладеному І. Олійником та М. Сидоренко в 1978, чи в праці «Англо-український фразеологічний словник» К. Баранцева (1969).

Список сучасних фразеологічних словників див. нижче у розділі «Лексикографічні джерела».

В історичних словниках за основу взято діахронічний принцип добору і аналізу лексичного матеріалу. Вони містять слова і звороти з різних

пам'яток із перекладом цих слів сучасною мовою [Плющ, с. 142]. Реєстр укладають на базі пам'яток писемності відповідних історичних періодів мови. Першою спробою створення лексикографічної праці цього різновиду було видання в 1930–1932 рр. лише першого тому (у двох зошитах) «Історичного словника українського язика» за ред. Є. Тимченка. Цілком завершеною працею став укладений під керівництвом Л. Гумецької «Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.» у двох томах (1977–1978). Словник укладено за принципом тезауруса (гр. *Thēsauros* – скарб), що передбачало введення до реєстру абсолютно всіх слів, зафіксованих у текстах української мови відповідного часового відрізка – пам'ятках світського характеру. В історичних словниках із максимальною точністю відтворюють особливості правопису тих джерел, з яких добирають реєстр та ілюстративний матеріал.

Історичні словники дають змогу простежити розвиток семантики слів, визначити періоди їхнього активного і пасивного вживання чи ж повну втрату ними актуальності [Грищенко, с. 245–246].

Словники мови письменників фіксують слова і звороти з художніх текстів із тими значеннями, в яких їх використано митцем [Плющ, с. 142].

Основна лексикографічна робота в Україні була зосереджена з 20-х рр. в ІУНМ, потім в ІМ, а з 1991 – в ІУМ. У 1951–63 в ІМ виходило спеціальне лексикографічне видання – «Лексикографічний бюлетень» [ЕУМ, с. 281].

Перелік словників, виданих у кінці ХХ – на поч. ХХІ ст. див. нижче у розділі «Лексикографічні джерела». До списку включено також сучасні електронні словники.

Література

1. Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке/В. В. Виноградов//Избр. Труды: Лексикология и лексикография. – М., 1977. – С. 140–161.
2. Українська мова: Енциклопедія/[редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін.]. – К.: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. – 2-ге вид., випр. і доп. – 824 с.

3. Сучасна українська літературна мова: підр./[за ред. А. П. Грищенка]. – 3-е вид. допов. – К.: Вища шк., 2002. – 439 с.
4. Сучасна українська літературна мова: підр./[за ред. М. Я. Плющ]. – 4-те вид., переробл. – К.: Вища шк., 2003. – 430 с.
5. Сучасна українська мова: підр. для студентів вузів/[за ред. О. Д. Пономарева]. – К.: Либідь, 1997. – 400 с.
6. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова/Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – К.: Літера, 2000. – 688 с.
7. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: модульний курс: навч. посіб./Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – К.: Вища шк., 2007. – 823 с.

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

ТЕМА: ЛЕКСИКОЛОГІЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

1. Предмет і завдання лексикології.
2. Характеристика словникового складу української мови. Основний словниковий фонд мови.
3. Слово – основна мовна одиниця. Функції слова. Абстрактне та конкретне значення.
4. Лексичне значення слова. Поняття. Повнозначність та неповнозначність слова.
5. Однозначні і багатозначні слова. Пряме і переносне значення слова. Метафора і метонімія.

Література

1. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова /В. В. Виноградов//Избранные труды: Лексикология и лексикография. – М., 1977.
2. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти/М. П. Кочерган. – К., 1999. – С. 41–42.
3. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова/Л. А. Лисиченко. – Харків: Вища шк., 1977. – С. 8–17.
4. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія/[за ред. І. К. Білодіда]. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 5–8.

5. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. А. П. Грищенка]. – К., 1997. – С. 98–148.
6. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. М. Я. Плющ]. – К., 2000. – С. 116–121.
7. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: навчальний посібник/Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – К., 2000. – С. 81–94.

Практичні завдання

Вправа 1. I. Прочитайте різні визначення слова. Чим вони подібні? Чи всі ознаки слова враховано в цих визначеннях?

Про неможливість визначення слова говорив Е. Сепір: «Перша наша спонука – визначити слово як мовний символ, що відповідає певному поняттю. Але... подібне визначення немислиме». А російський мовознавець Л. В. Щерба, який вивченню слова присвятив значну частину своїх праць, засумнівався загалом в існуванні такого поняття: «Насправді, що таке слово? Я думаю, що в різних мовах це буде по-різному. Із цього, власне, виходить, що поняття «слово» загалом не існує»...

Більшість же мовознавців вважають, що слово – найконкретніша мовна одиниця, основна і базисна. Мова – це насамперед мова слів, а не форм чи звуків. Тому-то спроби дати дефініцію слова не припиняються. Наведемо деякі з визначень:

«Слово – найважливіша одиниця мови, яка позначає явища дійсності та психічного життя людини і звичайно однаково розуміється колективом людей, які розмовляють однією мовою й історично пов'язані між собою» (Р. О. Будагов).

«Слово – граничний складник речення, здатний безпосередньо співвідноситися з предметом думки» (О. С. Ахманова).

«Слово – найменша смислова одиниця мови, вільно відтворювана в мовленні для побудови висловлювань» (Б. М. Головін).

«Слово – мінімальна структурно-семантична одиниця мови, яка виражає своїм звуковим складом поняття про предмети, процеси, явища дійсності, їхні ознаки чи відношення між ними, вільно відтворюється в мовленні і служить для побудови висловлювань» (Д. І. Ганич, І. С. Олійник).

«Слово – оформлена за нормами даної мови, неподільна на менші подібні єдності мовна одиниця, що складається із звука чи комплексу звуків і називає певні предмети, процеси і явища об’єктивної дійсності та їх ознаки, або тільки вказує на них чи на відношення між ними, або виражає емоціонально-вольові прояви» (Є. В. Кротевич, Н. С. Родзевич).

Як бачимо, для всіх визначень спільним є акцентування на смислово-му аспекті слова (щось позначає). Інші ознаки визначень не збігаються (М. Кочерган).

II. Проаналізувавши ці та інші визначення слова, сформулюйте власне визначення його й запишіть.

Вправа 2. I. Прочитайте речення. На підставі цих прикладів по-міркуйте про те, як виникають нові слова, як вони набувають певного значення.

1. І я згадав, що часом у народі звать журавля веселиком, щоб він веселощі, а не журбу приносив (М. Рильський). 2. – Наш шлях буде довгий, як отой Чумацький Шлях, що на небі! – А чому він Чумацький? – спитала Катря. – Бо показує дорогу чумакам до Криму (В. Малик). 3. Слово *москаль* похідне від назви столиці, тому не може вважатися образливим. Адже більше підстав для образи має той народ, якого в слов’янських мовах називають *німцями* (О. Гринів). 4. За подібністю з’явилися значення «кулястий плід окремих рослин на кінці стебла» в слові *головка* (*головка маку, головка капусти*), «відгалуження ріки» в слові *рукав* (*рукав Дніпра*), «місце, де сходяться дві зовнішні сторони якогось предмета» в слові *ріг* (*ріг будинку, ріг вулиць*), «нерухома відносно корпусу плоска поверхня літака, що підтримує його в повітрі під час польоту» в слові *крило* (*крило літака*) (М. Кочерган). 5. Природне явище, що характеризується як «рвучкий круговий рух вітру», має в українській літературній мові назву *вихор*, якій у давньоукраїнській мові відповідає *вихръ* «вихор (вітер)». Ця назва відповідного природного явища продовжує праслов’янську **vixrǫ*, пов’язану за походженням з дієсловом **vixati*, яке споріднене етимологічно з індоєвропейським коренем *uei* «крутити, гнути» (А. Грищенко).

II. Розберіть українські назви місяців за їхнім походженням.

Вправа 3. I. Прочитайте текст. Знайдіть у ньому рідковживані, вжиті в незвичному значенні або й нові для вас слова і поясніть, як ви з’ясували для себе їхнє значення.

В небі товклися хмари. Ось із ущелини пробилося сонце, і дід яскраво спалахнув у хурделиці світла та променів. Він стояв непорушно, спершись на костур, і дивився перед собою – над полукупками, над чорною латкою конюшини, за далеку рису схолоднілого обрію. «Що він бачить?» – подумав Іван, і собі зирячи туди, куди й дід, але нічого не помітив: ген ніби мряка бреде до ожередів, а там ген подолки мокрі попускалися долу, дощ виріс над байраком, так і репіжить до села... Дихнуло цілющою свіжістю, аж залоскотало в горлі од неї, і легені спуширилися од тремтячого вітру. Він дрижав на хлоп'ячих губах степовим шумовинням, у ньому був грозовий подих і рештки недавньої спеки. Ущелина вгорі стулилася, сховавши сонце, і дід потемнів, став одземкуватішим і все зорив поперед себе, зосереджений і пильний.

Затоки, затоки, як п'яний гультіпака, простугонів грім, а далі швидко побіг – і втік... Потім ближче обізвася, і міцно ступав кованими чобітьми, все не зрушаючи з одного місця, а потім стрімголов чкурнув, квапливо шкопиртаючись, – і вмерло... Ще з вихилясом подріботіло, дрібно так ступаючи, і також вигасло... Блискавка саянула без грому, ще раз, ще... І стало тихо. Тиша гусла, тверділа, сповнювалася очікуванням. Порснуло гуркотом, хряснуло, трошачись, гілляччя коренястої блискавки, вона затремтіла, ніби живе тіло, сконала і вже в іншому місці вигулькнула беззвучно, аж доки, конвульсійно здригнувшись, розтанула (Є. Гуцало).

II. Опишіть грозу, як ви собі її уявляєте, використовуючи по можливості рідковживані та новостворені слова.

Вправа 4. I. Прочитайте народну казку «Чотири королі». Поясніть, як у ній описано лексичне значення чотирьох неназваних слів.

В одного короля було чотири сини. Любив він усіх чотирьох однаково і не знав, котрому з них передати своє королівство. Зібрав король одного разу синів і каже їм:

– Діти мої! Я вже старий і хочу вибрати з-поміж вас собі наступника. Для того щоб знати, які ви на розум, кожен з вас якийсь час керуватиме королівством. Королем буде той, який покаже себе найкращим.

Прийшла черга на молодшого сина. Коли син почав правити, сонце радісно засвітило, трава зазеленіла, потоки зашуміли, дерева почали розвиватися, вишні, яблуні зацвіли, трави запахли квітами. Немало радості приніс цей син людям.

Прийшла черга на другого сина. Почали ниви зерном проростати-наливатися, діти купались у ріках, вівці й корови паслися на луках, люди косили пахучі трави, сушили сіно. На деревах достигали плоди. Полюбилося й таке правління людям.

Покликав король третього сина. Коли цей почав володарювати, дерева змінили зелений лист на золотий. Сади рясніли червонобокими яблуками й жовтими грушками, виноградом. Скріпили вози з поля, повні збіжжя...

Прийшла черга й до четвертого – найстаршого сина. Покрив він землю, щоб відпочила, білим широченним покривалом – кінця-краю йому не видно. Полетіли з горбків санчата, понісся веселий хлоп'ячий і дівчачий сміх.

Покликав король синів своїх і каже їм так:

– Мої дорогі діти! Ви показали свій великий хист! Ваше правління мені полюбилося! Тому я гадаю, що буде добре вам володарювати разом.

І відтоді правлять королівством усі сини – кожний по четвертині року.

II. Дайте власний опис лексичного значення чотирьох неназваних слів.

Вправа 5. Прочитайте речення. Виділіть у них слова з первинним і похідним номінативним та з фразеологічним значенням.

1. Шовкун – битий жак! Недаром він посивів, сидячи над бумагами (Панас Мирний). 2. Андрій у гіркому відчаї заплющив очі (О. Довженко). 3. Удар Зірченкові припав під ложечку, і той звалився, задихаючись (С. Воскресенко). 4. Щоб мені молотка не вдержати в руці, щоб мені не довелось ніколи приварити п'ятки до коси (М. Кропивницький). 5. Гнат узяв ручку і поліз пером по аркушеві паперу (Григорій Тютюнник). 6. Він точив яси, оповідаючи всілякі смішні побрехеньки, жартом розважаючи всіх (В. Кучер). 7. Щось тріснуло в санях, і Василько дав сторчака в сніг (М. Коцюбинський).

Вправа 6. Визначити слова, які залежно від контексту можуть мати конкретне або абстрактне значення, підтвердити це прикладами.

Хо́да, усмі́шка, вогнище, па́рта, садочок, поле, нива, кві́ти, думка, красивий, солодкий, смачний, правдивий, великий, шовковий, молодий,

думати, ходити, сміятися, бігати, стати, стерегти, споруджувати, солити, знаходити, брати.

Вправа 7. Виділити з-поміж поданих однозначні слова. Користуючись тлумачним словником, встановити їх значення та значення багатозначних слів. Скласти речення з кількома однозначними та багатозначними словами (останні – з усіма їх значеннями).

Вистава, вегетаріанець, баян, ретуш, віртуоз, тема, мікроб, ремісник, зубр, вигук, сарказм, метафора, ямб, реклама, товариство, тариф, тембр, рекорд, тангенс, ім'я, іграшка, теорія, аксіома, дієслово, красень, малий, сивий, мужній, добрий, належний, зручний, проворний, зрадливий, братися, з'являтися, зупиняти, виставляти, знищувати, будувати, знати.

Вправа 8. Визначити, чи однакові значення мають слова, наведені у парax слів, поєднати кожне з них із відповідним йому за семантикою. Свої пояснення перевірити за словником.

Відношення – ставлення, місце – місто, болільник – уболівальник, положення – становище, книга – книжка, талан – талант, окраса – прикраса, гуманний – гуманітарний, наступний – слідуючий, загальний – спільний, комунікативний – комунікаційний, дружний – дружній, національний – націоналістичний, визначний – визначальний, закінчити – завершити, заслухати – прослухати – вислухати, відвідати – провідати, наголосити – підкреслити, вважати – рахувати.

Вправа 9. Скласти з кількома поданими словами речення, в яких кожне вживалося б у прямому і переносному значеннях. На підставі чого виникає переносне значення в них?

Весна, золото, хліб, серце, хата, сад, солодкий, живий, легкий, сердечний, вільний, пиляти, гомоніти, веселитись, віяти.

Вправа 10. Прочитайте речення. Знайдіть слова з переносним значенням і слова, вжиті в переносному значенні (метафори, метонімії, синекдохи).

1. Сонце вже добре перекилилося через обруч зеніту (І. Вільде). 2. Засліпили небо хмари, тоне сонечко в імлі (П. Грабовський). 3. Сіло сонце. Легенько тінь ночі упала на землю (Панас Мирний). 4. В далекому коліні річки, під крилатими вербами, тихо посувались за водою

плоти (М. Коцюбинський). 5. Ліс очерету хилиться п'яний, дивиться мрійно у воду. 6. І в срібних одблисках надземної музики у небі журавлів далекий ключ пливе. 7. О дзвоне крапель весняних, о брость, набрякла на деревах! Хіба ж не треба рук моїх для виросту садів вишневих? (З тв. М. Рильського). 8. Задрижали зелені листки герані на вазонах (І. Нечуй-Левицький). 9. Іще б мені хоч раз відвідати поляну, де в травах гомонять дуби-богатири, де золото кульбаб надвечір гасне тьмяно і повагом пливе шуліка угорі (М. Руденко).

Вправа 11. І. Прочитайте текст. Визначте, які слова мають переносне, значення, а які вжито в переносному значенні. Як автор готує читача до сприйняття переносного значення окремих слів?

Чи були вгорі хмари? Якесь безмежне клоччя поволеньки тремтіло, і в його тремтінні були безнадія і відчай. Клоччя звисало брудними мичками, воно нікуди не пливло, не рідшало, не світлішало. Десь загубився обрій, розмитий мрякою; якби ж хоч вітер, щоб розколошкав цей денний морок, щоб прогнав оце відчуття нескінченного потопу, та виголубив небо, та підсушив землю... Вже не перший день ополудні стояли такі сутінки, вже не перший день повітря було гливке й давке: воно застрявало в роті, забивало груди, а в легенях стояло твердим камінням. Сонце, либонь, давно вже сконало у цій нудній воді, у цих брудних ряднах, що заслали небо, й тепер донизу слались не промені його, а важкуватий попіл змертвілих променів.

Хоч би людина стрілась їм у цьому полі, то зразу посвітлішало б у душі, розвиднілося б, а то пустеля... Пустеля... Сторчкуваті бур'яни, не зовсім столочені й не дуже полегли... Ген ворон злетів над кушем і осів донизу, наче його важка долоня негоди пригнула... І смуток у всьому: в бульканні багна, в ледь чутному, рівному шелестінні водяної порохняви, і в тому, як холодцювато тремтить попереду повітря. І холод дражливий сковує, ціпенить губи; підборіддя ще не задубіло, та вже тверде, наче з дерева стало... (Є. Гуцало).

ІІ. Опишіть і ви осінній затяжний дощ, осінню сльоту. Слова, вжиті в переносному значенні, підкресліть.

Вправа 12. І. Прочитайте текст. Поміркуйте, як і чому трапляються сплутування або підміни понять.

Ось, цитуючи рішення Конституційного Суду, я не випадково привернув увагу до формулювання, що починається словами: «Під *державною (офіційною)* мовою розуміється...»

Тобто дане формулювання і підкреслює, й уточнює, і роз'яснює, що державна мова і офіційна – це те саме.

У нашому випадку: українська мова – державна, отже вона ж і офіційна, тобто жодної різниці між державною і офіційною не існує. Загляньмо бодай у різні словники, в тому числі інтернетівські – і, наприклад, прочитаємо: «Офіційна мова – основна мова держави, яка використовується в законодавстві, офіційному справочинстві, судочинстві, у навчанні і т. п. У країнах з багатонаціональним складом населення в конституції визначається, яка мова є офіційною. В інших країнах у конституціях нема положення про офіційну мову. Нею є основна (або єдина) мова населення країни».

...Та подивімося, що ж то доморощене діється в нас, коли раз у раз чуємо домагання надати статус офіційної російській мові? Мовляв – ось казуїстика! – хай українська мова буде державною, а російська... теж державною, чи то пак – ну, ніби хай не дражнить, хай не ріже вухо! – *офіційною*... (А. Погрібний).

II. Поміркуйте, чому, наприклад, замість **найманий убивця** *вживають слово кілер*, замість **безперервне стеження** – *моніторинг*, замість **виборці** – *електорат*, замість **незаконне захоплення** – *рейдерство* тощо. Свої міркування запишіть.

Вправа 13. Прочитайте уривки з книжки Б. Антоненка-Давидовича «Як ми говоримо». З розглядуваними тут словами складіть кілька речень, правильно вживаючи їх.

Правильно й чисто говорити своєю мовою може кожен, аби тільки було бажання. Це не є перевагою вчених-лінгвістів, письменників або вчителів-мовників, це – не тільки ознака, а й обов'язок кожної культурної людини...

I. «Моя квартира *знаходиться* на другому поверсі»; «Діти цілий день *знаходяться* в теплом, світлом приміщенні»; «Острів Цейлон *знаходиться* в Індійському океані» – читаємо в сучасних оповіданнях, і в статтях, і навіть у підручниках, але в усіх цих фразах форми дієслова *знаходиться* стоять не на своєму місці. Це дієслово має в українській мові далеко вужчий семантичний діапазон, ніж у російській дієслово *находиться*, де ним ко-

ристуються, щоб визначити місце перебування або географічне становище. Дієслова *знаходиться, знайтись* кажуть тоді, коли є потреба щось шукати: «Як ножем пробито, то *знайдуться* ліки, а як закохання – пропала навіки» (П. Чубинський); «Загубив учора шапку, й тільки сьогодні *знайшлася* вона на печі» (З живих уст), – або в таких фігуральних висловах, як: «Дитина *знайшлася*», цебто – народилась.

Коли мовиться про місце перебування когось чи чогось або географічне становище, тоді треба шукати інших українських слів: «Штаб полку *містився* в школі» (П. Панч); «Доки Шура *перебувала* на вогневій, жодне погане слово не зривалося ні в кого з уст» (О. Гончар); «Цейлон *лежить* поблизу Індостану» (Українсько-російський словник АН УРСР).

Іноді можна випустити дієслово-присудок, маючи на думці особову форму дієслова *бути*, як те слід було б зробити в першому реченні: «Моя квартира – на другому поверсі». Можна сказати й так: «Моя квартира *міститься* на другому поверсі». У другій фразі слід написати: «Діти цілий день *перебувають* у теплому, світлому приміщенні», – а в третій: «Острів Цейлон *лежить* в Індійському океані».

II. Не тільки в сучасних публіцистичних творах, а навіть у белетристиці часто виступають слова *продовжувати, продовжуватися*: «Він *продовжує* користуватися моєю допомогою, хоч міг би вже й обійтися без неї»; «Незважаючи на великі досягнення, він невтомно *продовжує* свої дослідження»; «Пошесть грипу *продовжується*»; «Наша робота успішно *продовжується*».

Дієслово *продовжити (продовжуватися)* означає українською мовою «зробити (робити) довшим, тривалішим»: «Нехай Бог віку *продовжить*» (Ганна Барвінок); «*Продовжимо* й тепер наше змагання» (Ю. Яновський); відповідним є значення й у дієслова *продовжитися (продовжуватися)*: «Наша знов оновиться країна, наш народ *продовжить*ся в роду» (П. Тичина). До російських висловів *продолжает пользоваться, продолжает свои исследования* в українській мові є свої звороти з прислівником *далі* й тим або іншим дієсловом: «Він і *далі* користується моєю допомогою»; «Він невтомно *проводить* *далі* свої дослідження (або «невтомно *досліджує* й *далі*)».

Для російського *продолжаются* український відповідник – *тривати (відбуватися, точитися, йти)* з прислівником *далі* або й без нього: «Пошесть грипу *триває* *далі*»; «Наша робота успішно *іде* *далі*»; «Неспокій,

однак, *триває довго*) (*Леся Українка*); «*Життя точилось своєю чергою*» (*М. Коцюбинський*). Негаразд наприкінці оповідання чи статті, якщо їх мають друкувати в кількох номерах періодичного видання, писати: *продовження буде*, – слід, як завжди писалось: *далі буде* (*Б. Антоненко-Давидович*).

Вправа 14. *Визначте, за яким критерієм згруповано наведені слова. Доведіть правомірність віднесення цих слів до одної групи. Що для них спільне?*

Година, годинник, згодом, заздалегідь, перегода, погода, негода, погожий, гожий, погідний, згідливий, згода, згідно, догода, догоджати, гідний, негідник, вигода, недогода, пригода, угода, угіддя.

Вправа 15. *Запишіть у три колонки слова: 1) номінативні; 2) вказівні; 3) службові.*

Тут, понад, хмарний, щоб, усякий, вісім, якщо, намалювати, п'єстел, хм!, двадцять, мовбито, авжеж, сміливий, той, також, допомогти, о леле!, тоді, адже, із-за, через, учора, одинадцять, якби, хата, він, проте, хтось, встигнути, чий.

(*Ключ.* З других букв виписаних слів першої і другої колонок має скластися закінчення вислову: «*Ми намагаємося захопити якомога більше, ніби ...*»).

Вправа 16. *Прочитати, сказати, вживання яких слів не відповідає мовній нормі; зробити необхідні виправлення, записати.*

1. На слідуючій неділі відбудеться засідання наукового гуртка, у ньому приймуть участь студенти нашої групи. Усі вони являються членами цього гуртка. 2. Я рахую: ви вірно кажете. Я поступив би так само. 3. Приведу кілька прикладів. 4. Не можу ще казати якісь попередні висновки. 5. Редакція одержує багато листів на цю тематику. 6. Робітники жодної компенсації не отримали. 7. Всі ми маємо своє відношення до сучасних подій. 8. Рішення треба приймати на основі діючого чинного законодавства. 9. Всі, кого торкається дана тема, повинні висловити своє відношення. 10. Відношення у колективі були нормальні. 11. Мова йдеться про ядерну зброю. 12. Зустрічаєшся з такими юними обдарованими талантами і думаєш, як би зберегти їх для майбутнього. 13. Щодо мого навчання, то мама не мала до мене ніяких проблем.

Вправа 17. У поданих текстах назвіть повнозначні слова.

I. Витворення і розвиток системи способів апеляції до однієї особи, у центрі якої знаходиться «тикання» й «викання», зумовлювалися процесами, характерними для багатьох європейських етносів, водночас вона відзначається і рядом самобутніх, власне українських рис. Вибір сучасним мовцем одного із названих вище способів апеляції зумовлюють: офіційність – неофіційність ситуації спілкування; вікові характеристики як адресата, так і адресанта мовлення; суспільний статус учасників акту спілкування; їх стать; ґах адресанта мовлення; традиції, що склалися для носіїв певної мови в цілому, представників окремих регіонів, соціальних груп тощо (М. Скаб).

II. Просте, звичайне слово, яке щодня повторюємо і ми, і наші діти. А скільки воно таїть у собі найкращих, незабутніх спогадів! Скільки пов'язано з ним вдячних перемог і звершень у кожної людини! Учитель навчив нас писати й читати перше слово – мати. Потім такі, як земля, сонце, народ, праця. І не тільки навчив писати й читати ці слова, а й допоміг збагнути їх глибинний зміст, прищепив нам відповідальність обов'язку, допоміг поступово знаходити своє місце в житті (В. Кучер).

Вправа 18. У поданому тексті в повнозначних словах визначте лексичні та граматичні значення.

Мандрівник
 Кусень хліба, молоко в торбині,
 Босі ніжки, збиті до крові, –
 Гонить хлопчик гуси по стежині,
 Прутиком похвиськує в траві.
 І звертають хлопцеві з дороги,
 Кидають привітно на ходу:
 «Ти куди, козаче кривоногий,
 Може, вже шукаєш молоду?»
 Тільки він всміхається солідно
 Та спідлоба гляне мимохідь,
 І йому нітрохи не обідно,
 Що його не хочуть розуміть.
 Бо ж ніхто не знає, що хлопчина
 Всі шляхи, де йшли мандрівники,

Буде знати, як оцю стежину,
Що веде від хати до ріки.

(В. Симоненко)

Вправа 19. Поясніть значення слова **гострий** у поданих словосполученнях. Відповідь перевірте за словником.

Гострий кут, гостра сокира, гостра страва, гострий язик, гостра розмова, гострий предмет, гострий погляд.

Вправа 20. Подані слова згрупуйте за спільним значенням і дайте кожній групі родову назву.

Рік, чебрець, жайворонок, секунда, щавель, ластівка, місяць, калина, голуб, тиждень, люцерна, орел, доба, бузок, сова, хвилина, день, виноград, журавель, година, малина, ера, зозуля, жито, дятел, ріпа, епоха, просо, горобець.

Вправа 21. Виділіть загальне значення, характерне для наведених парадигматичних груп.

Голубці, вареники, деруни, налисники, млинці, пельмені, борщ, каша, холодець, галушки, запіканка.

Батько, зять, мати, син, дочка, свекор, дід, невістка, дружина, хрещеник, кум, сваха, чоловік.

Напій, роса, молоко, розсіл, пиво, олія, відвар, вода, горілка, бензин, тернівка, нафта, сироп, маринад.

Вправа 22. Подані слова запишіть у дві колонки, поділивши їх на однозначні та багатозначні.

Літургія, магістр, магістраль, прошелестіти, магнітола, мовлення, яснозорий, сканувати, ясла, ясир, скаут, родовище, різьба, рискати, реферат, родимка, путівка, прошивати, полоніст, полотно, непопулярний, писар, обповзати, митра, конгрес, апофеоз, альбом, автостоп.

Вправа 23. У поданих реченнях з'ясуйте значення дієслова **пливти**. Перевірте себе за словником.

Мати вирішила пливти з дітьми на той бік річки (І. Ле). Тяжко-важко, в неописаній тривозі, плила їй година за годиною (І. Франко). Дні течуть, немов ріка, і рік за роком пропливає (М. Рильський). Орел пливе

у чистому небі (О. Гончар). Мелодія пливла над сонними дахами, і дивно було чути її цієї темної ночі (О. Донченко). Одійшли [дівчата] дальше од кручі, де вода ще не дійшла до каміння і пливе тиха та чиста (П. Куліш). Мішана юрба пливла до церкви з трьох боків (І. Микитенко).

Вправа 24. *Визначте тип лексичних значень слів за відношенням до контексту.*

Молодість тим і хороша, що навіть у найбільшому горі не знає довгих вагань і страхів, бо не знає справжніх обширів зла та підступу (Ю. Мушкетик). То добре, що приніс він аква віту (Л. Костенко). У неділю десятки тисяч люду переповнили містечко, і вже не було в ньому ні вулиць, ні провулків, ані гірських схилів довкола, навіть видоліни обабіч русла ріки заповнились людьми; море голів погойдувалося на просторі від Стопчатова до Лючі... (Р. Іваничук). До булави треба голови (Нар. тв.). То дід – голова! Про старовину вам розкаже, гвіркий який! (Ганна Барвінок). Голова ставить прапор біля хвіртки і по-качачому тупцює до хати (В. Яворівський).

Вправа 25. *Прочитайте тексти. Поясніть значення підкреслених слів. Доведіть, що ці слова багатозначні.*

Я підвів голову, й раптом дроз пронизав мене. Я побачив угорі кілька приблідлих зірок, безмежну темряву, в якій, наче курява, плавало місячне проміння, гострий запах озимини й зволоженої землі діткнувся ніздрів, – і проста думка, що я живу на цьому світі, що все це бачу й відчуваю, що здатен розуміти й осмислювати, ця думка примусила мене затремтіти від зворушення. З гострою увагою подивився на лозинку, яку тримав у руках, – вона приглушено зблискувала, тьмяно яскріли краплини води на боках її. Узяв грудочку землі, розім'яв між пальцями, наче намагався вилуштити з неї глибокий, ніким не знайдений смисл; долоні запахли шорстким пилом, проклонувся дух перегною, довго пролежаного в землі й незотлілого коріння. Зірвав дрібну гостролисту очеретинку, помацав її суглоби, понюхав на зламі – війнуло рослинним водянистим соком, а також – трохи затхлістю болота (Є. Гуцало).

Його можна порівняти з піснею, витканою чи вишитою на полотні. Без рушника, як і без пісні, не обходяться народження, одруження людини, ювілейні урочистості.

Ознакою охайності, працьовитості кожної господині є прибрана хата і чистий рушник напохваті. По всій Україні поширений звичай накривати рушником хліб на столі. Ним накривали і діжу після випікання хліба, ставлячи її під образами на покуті. Дарунковими рушниками перев'язували кумів і гостей, запрошених на зорини.

Гарний був звичай використовувати рушник при будівництві житла. Його вішали вгорі, у кутку, коли стіни були вже зведені.

У перший день огляду озимини йшли в поле гуртом – частіше родом. Попереду батько ніс на рушнику хліб-сіль; у кошику, накритому рушником, несла різне частування мати. На зеленому полі розстеляли його, клали їжу. Так робили і в перший день оранки, сівби та жнив. Після закінчення жнив господар зустрічав женців з хлібом-сіллям на рушнику, а ті одягали на нього обжинковий вінок.

Коли син вирушав із дому в далеку дорогу, мати дарувала йому рушник, щоб беріг від лиха. Цей звичай існує і нині. Весільний рушник кожна дівчина готувала сама. Вишивати рушник, сорочки матері навчали дочок змалку.

Рушник у нашому побуті живе і сьогодні. Його використовують на весіллі, під час проводів хлопців до армії. З хлібом-сіллям на рушнику зустрічають дорогих гостей.

Добре було б, якби і в сім'ях повернулися до прадавньої традиції вишивати рушники (Л. Орел).

Вправа 26. І. Прочитайте текст. Підрахуйте в ньому кількість номінативних, вказівних і службових слів і визначте співвідношення між ними у відсотках.

Одного разу поїхали ми човном вудити рибу. Дійшов з нами до берега кіт Чудило, а в човен не поліз, не схотів. Вибравсь на дошку, що коло неї перуть білизну, й сидить на тій дошці, над водою.

А під дошкою гуляють маленькі рибки-верховодки. Дивиться на них згори кіт Чудило, – мабуть, смачні рибки, та в мокрому місці плавають. Дививсь, дививсь та й заснув на сонечку.

Наловили ми багато верховодок. Був у нас здоровенний синій глек, той, що в ньому воду ставлять біля умивальника. Зачерпнули ми тим глеком води і напустили туди верховодок повно. І попливли човном додому.

Прокинувся кіт Чудило, протер лапками очі й дивиться, чи не привезли ми йому чогось смачненького. Полазив у нас по плечах, по кишнях – немає нічого. Тоді як глянув у наш глек – і закам’янів. Рибок у глеку так рясно, що води між ними не видно. Плавають, плутаються, одна на одну налазять – аж чорно в глекові (Майк Йогансен).

II. Складіть розповідь про якусь справжню чи уявну пригоду з тваринами. Розповідь запишіть, вказівні слова підкресліть.

Питання і завдання для самоперевірки:

1. Визначення слова.
2. Які функції виконує слово?
3. Дати характеристику кожній із ознак слова.
4. Поняття про лексичне і граматичне значенням.
5. Дати визначення поняттям «лексема», «семема», «сема».
6. Назвати види сем і дати їм визначення.
7. Проаналізувати парадигматичні та синтагматичні відношення слів.
8. Висвітлити різні погляди на полісемію та її роль у мові.
9. Пояснити, як виникає багатозначність.
10. Визначення поняття лексико-семантичний варіант.
11. Обґрунтувати системний характер багатозначного слова.
12. Назвати види полісемії.
13. Які лексичні значення називаються прямими й переносними? Наведіть приклади.
14. Розкрити поняття про метафоричні та метонімічні значення.
15. Висвітлити види метафор.
16. Дати визначення поняттям «мотивоване/немотивоване» значення.
17. Розкрити поняття про вільні зв’язані значення. Види зв’язаних значень.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

1. Омоніми. Джерела появи омонімів.
2. Групи омонімів. Пароніми.
3. Синоніми. Поняття про синонімічний ряд.
4. Класифікація синонімів за відмінностями в межах ряду і за характером вживання.
5. Евфемізми. Антоніми. Поділ за сферою вживання.

Література

1. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова/В. В. Виноградов//Избранные труды: Лексикология и лексикография. – М., 1977.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти/М. П. Кочерган. – К., 2000. – С. 198–205.
3. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова/Л. А. Лисиченко. – Харків: Вища шк., 1977. – С. 51–106.
4. Рильський М. Т. Передмова до «Матеріалів синонімічного словника української мови» А. Багмута/М. Т. Рильський//Вітчизна. – 1959. – № 2. – С. 217.
5. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія/[за ред. І. К. Білодіда]. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 60–100.
6. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. А. П. Грищенка]. – К., 1997. – С. 149–173.
7. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. М. Я. Плющ]. – К., 2000. – С. 122–125.
8. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: навчальний посібник/Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – К., 2000. – С. 95–116.

Практичні завдання

Вправа 1. *Запишіть у три колонки слова: 1) номінативні; 2) вказівні; 3) службові.*

Тут, понад, хмарний, щоб, усякий, вісім, якщо, намалювати, п'єдестал, хм!, двадцять, мовбито, авжеж, сміливий, ой, також, допомогти, о леле!, тоді, адже, із-за, через, учора, одинадцять, якби, хата, він, проте, хтось, встигнути, чий.

(*Ключ.* З других букв виписаних слів першої і другої колонок має скластися закінчення вислову: «Ми намагаємося захопити якомога більше, ніби ...»).

Вправа 2. *Прочитати подані речення, з'ясувати, які з однозвучних слів є омонімами, які – багатозначними словами.*

1. Дві сестрички невеличкі ... найбільше люблять гратися в *садочку* – замітати, підгрібати, ритися в пісочку. 2. В парках і *садочках*, на доріжки й трави падають листочки буро-золотаві. 3. На ялиці у *садочку* блискає сніжок, під ялинкою навколо – білий килимок (*К. П.*). 4. Ой, у вишневому *садочку* козак дівчину вговоряв ... (*Н. тв.*). 5. Ще старість не прийшла, а все минуле не раз мені стає перед очима, і я дивлюсь так пильно, мов боюся, що більш мені не прийдеться побачить того *садочка* спогадів моїх (*Л. Укр.*). 6. Сонце заходить, гори чорніють, пташечка тихне, поле німіє, радіють люде, що одпочинуть, а я дивлюся ... і серцем лину в темний *садочок* на Україну (*Т. Ш.*). 7. Наталочка і Петрик дитячий *садочок* відвідують із задоволенням (*Журн.*).

Вправа 3. *З'ясуйте значення поданих слів-омонімів, складіть з ними речення або словосполучення.*

Орден, проспект, вЙходити, поганка, універсал, пустувати, ударний, розвідка, полька, доспівати, річний, ячмінь, грамота, склад, залітати, дисципліна, гладенький, заколихати.

Вправа 4. *Скласти речення, в яких би подані слова виступали омонімами; довести, що це не багатозначні слова. Визначити групи омонімів, з'ясувати шляхи виникнення їх. За потреби використати тлумачний, етимологічний словники, словник інішомовних слів.*

На березі; по гас, погас; край; мати; гриф; балка; під; цілий, протягом; кок; лугом; кадри; лайка; тур; належати; туш; про те, проте; байка; брак.

Вправа 5. З'ясуйте значення нижченаведених міжмовних омонімів.

Боронити – боронить, вершки – вершки, весілля – весельє, вигибати – вигибать, достигати – достигать, літній – летний, май – май, нагадати – нагадать, неділя – неделя, облазити – облазить, оболонь – оболонь, орати – орать, підручник – подручник, пристрасний – пристрастный, річ – речь, родина – родина, роковий – роковой, стать – стать, трус – трус.

Вправа 6. Доберіть 5 міжмовних омонімів і складіть з ними речення.

Вправа 7. Утворити словосполучення, діврашиши із слів, поданих у дужках, відповідне за змістом до поданих паронімів. Користуючись «Словником паронімів української мови» Д. Г. Гринчишина й О. А. Сербенської, з'ясувати значення паронімів.

Опанувати, запанувати (матеріал, в душі), прощати, прощатись (з другом, образу), відрізняти, розрізняти (звуки, звук від літери), відчитати, прочитати (листа, сина за спізнення), любий, улюблений (край, робота), кінцевий, прикінцевий (абзац, результат), людський, людяний (місце, ставлення), писемний, письменний (пам'ятка, людина), адрес, адреса (проживання, вітальний), контингент, континент (далекий, точний), дружний, дружній (група, порада), програмний, програмовий (виклад матеріалу, документ), привид, привід (до непорозуміння, з'являвся).

Вправа 8. Складіть речення з такими паронімами.

Будівельник//будівник//будівничий, фанатичний//фантастичний, туристичний//туристський, визначити//відзначити//зазначити, військовий//воєнний, переконаний//переконливий, навчальний//повчальний.

Вправа 9. Подані слова згрупувати в синонімічні ряди, визначити, чим відрізняються синоніми одного ряду. Із словами одного-двох синонімічних рядів скласти речення (чи розповідь).

Горіти, ввічливий, Батьківщина, давній, рідний край, минулий, уважний, мерехтіти, вихований, палахкотіти, сяти, вітчизна, ветхий, старезний, чемний, палати, жевріти, стежка, доріжка, сміливий, хоробрий, любов, здібний, плай, дорога, відважний, кохання, талановитий, пильний, здатний, шлях, запопадливо, рішучий, мужній, тліти, стежина, доблесний, непоборний, шанобливий, героїчний, любощі.

Вправа 10. Дайте визначення, які синоніми семантичні, конотативні, стилістичні, семантико-стилістичні. Для ілюстрації визначень доберіть приклади з поданих нижче синонімічних рядів.

1. Буря, буревій, хуртовина, шторм, ураган, циклон. 2. Велетень, велет, богатир, гігант, колос, верства, дилда, одоробло. 3. Видужувати, одужувати, поправлятися, оправлятися, очунювати, оклигувати, очухуватися, воскресати. 4. Вирощувати, розводити, культивувати, ростити, виходжувати, зрощувати, викохувати, плекати, леліяти. 5. Голосний, гучний, громовий, громоподібний, дзвінкий, звучний, оглушливий, лункий, заливчастий, розкотистий. 6. Слабкий, слабосилий, малосилий, безсилий, кволий, немічний, недолугий, недужий, хиренний, хирявий, плохий, нездужний, миршавий, плюгавий. 7. Швидко, стрімко, скоро, хутко, бистро, прудко, шпарко, гінко, мерщій, стрілою, вихором, шалено, прожогом, стрімголов, чимдуж, щодуху, гвалтовно, моторно, вмент.

Вправа 11. Відповідно до змісту тексту введіть пропущені синоніми, добираючи з поданих у дужках синонімів найдоцільніші.

У ... (темрява, темнота) занурилось місто. Здається, ніколи не було так ... (похмуро, темно), як у перші оці тривожні ночі світломаскування. Осліпло ... (чорне, темпе) громаддя будинків, таємничістю наповнились парки, сквери... (темпе, чорне) небо нависло над містом:, дивуючи своєю незвичною зоряністю городян, з яких мало хто спить у цю ніч (За О. Гончаром).

Вправа 12. У поданому уривку в дужках наведено синоніми до окремих слів автора. Спробуйте обґрунтувати, чому автор вжив саме ці слова із синонімічного ряду, а не інші. Чи завжди авторський варіант найкращий?

Ми сидимо під кручею (урвищем, обривом), поклавши вудочки на хиткі рогачики (рогульки, розвилки), і гомонимо (розмовляємо, балакаємо,

розповідаємо, гуторимо). Сонце зайшло, і чорна (темна) вода розсмоктала (розчинила) тіні од (від) вудлищ. Попід верболозами і в осоці тчеться (снується, закрадається) ніч – вона, мабуть, єдина в світі народжується (приходить у світ) нишком (потай, таємно, крадькома).

Та ось із припсілянських лук прискочив (пристрибав) вітерець (легіт), приніс насмиканого з копиць духу (запаху, чаду) злежалого сіна, розпанахав (розірвав) тишу (безгоміння) і подався шалиною (хашами), розбуркуючи (розбуджуючи) сонну (заспану) птицю.

Вітер (суховій, борвій) промчав (пронісся), улігся, і надріччя (узбережжя, побережжя, берег) взялося сивиною, підіймався (вставав) туман (імла, мряка).

– Е, це вже сьогодні діла (заняття) не буде, – обізвався (сказав, заговорив, промовив) хтось за кущами.

– То вже раз (якщо) туман, то риби не жди (не чекай)... (Григір Тютюнник).

Вправа 13. I. Прочитайте текст. Знайдіть у ньому всі лексичні й контекстуальні синоніми. Впишіть їх і поясніть їхню роль у цьому тексті.

Якось такий дощ уперіщив, наче порозв'язувались усі зав'язки в бездонного небесного рептуха, і з того рептуха линули на землю потоки води. Розв'язались десь ополудні, коли я на фермі порався, і хмари з кожною годиною все нижче налягали над Яблунівкою. Важкі, мов гандрабаті гарби, перевантажені буряковою гичкою, хмари не те що сунули над селом, а облягли згори неоглядним кочівницьким табором. І тепер кожна хмара-гарба витрушувала воду, що навіть не краплями сіялась, а ручаями, струмками. Ці ручаї та струмки мережились у живі, рухливі неводи, у які було надійно зловлено весь видимий світ – колгоспне господарство з будівлями, поля, ставки, сади, хати й городи. Навіть листочки дерев не борсались у немеркнучих вічках дощових сітей, навіть рідкісні пташки поховались, не пробуючи перелетіти в повітрі. Зеленавий, під колір прив'ялої скошеної трави, морок оповив усе довкола і, глухий, безпросвітний, усьому надав гіркоти, все ввергнув у сіру безвихідь... Хлющало, капало, дзюркотіло, жебоніло, хляпало, чвакало, шубовстало, цяпотіло, творячи потужний шум зливи, – так, наче поблизу котився водоспад із гори, але ж він, той водоспад, котився не тільки з гори, а й немовби в душі ринув, і ринув із якоїсь кременної височини. Й хоч уся

Яблунівку залито першою в цьому році рясною зливою, і хоч, здається, вже ніде не пройдеш, а лише на човні проб'єшся, – все ж не було кінця й краю цьому осінньому стовпотворінню, цій безнадії, дикому тирловиську негоди (Є. Гуцало).

II. Опишіть якесь природне явище. Щоб підкреслити його інтенсивність і уникнути повторень, вживайте синоніми.

Вправа 14. Дібрати синоніми до виділених слів у словосполученнях, з'ясувати, що об'єднує і розрізняє дібрані слова.

Щира розмова, **чепурний** будинок, **завзятий** чоловік, **безмежний** степ, **крихітне** зерня, **сосновий ліс**, **розмова** між друзями, **центральна площа**, **далекий шлях**, **щаслива молодість**, **цікава промова**, **глибока криниця**, **веселий балакун**, **обороняти** країну, **плаче** дитя, **видніється** село, **одужувати** швидко, **мандрувати** по світу, **іти** вулицею, **пишатись** батьками, **керувати** підприємством, **уникати** зустрічі, **зачарувати** присутніх, **працювати разом**, **сонце світить ясно**, **перебувати** **рядом**, **розмовляти тихо**, **спочатку** подумай, **сміятися радісно**, **жити сутужне**.

Вправа 15. З'ясуйте відтінки значень слів у синонімічних рядах.

Кінь, коняка, шкапа, лошак, скакун, жеребець, огир, мустанг;

Повідомлення, звістка, вість, інформація, поголоска, повістка, оповіщення, реферат, доповідь, рапорт, депеша, бюлетень;

Никати, тинятися, швендяти, слонятися, сновигати, шастати, вештатися, валандатися.

Вправа 16. Доберіть синоніми до поданих слів.

Безпідставний, важко, видумувати, варга, зарозумілий, вигадка, майстерний, об'єднання, кричати, масток, дуже, лікарня, плакати, ласкавий, монарх, нещастя, обов'язково, промовець, пристрасний.

Вправа 17. Серед поданих слів знайдіть синоніми і згрупуйте їх у синонімічні ряди.

Семинарист, крайнебо, метушня, червоний, ржати, губи, кінець, пухкий, учень, сум'яття, кров'яний, гуртом, гиготіти, аміні, повний, могила, кривавий, школяр, плугатар, амба, біганина, реготати, гладкий, калиновий, спудей, рейвах, баста, тлустий, хіхікати, бордовий, досягнення, гармидер, вихованець, товстий, каюк, мотанина, зубоскалити, вгодований, капут, ви-

шневий, тілистий, веремія, шкіритися, гранатовий, курсант, грубий, капець, жирний, малиновий, садиба, шарварок, сміятися, труба, полум'яний, студент, огрядний, катавасія, пузатий, суєта.

Вправа 18. Розташуйте синоніми так, щоб кожне наступне слово ілюструвало збільшений вияв ознаки у такій послідовності: *нейтральне* → *поетичне* → *зневажливе*.

Їздець, гусар, комонник, кіннотник, джигіт, вершник, рейтар, кавалерист, їздун;

Безвусий, ярий, молодистий, молодий, безбородий, жовторотий, юний;

Базарити, мимрити, торочити, балакати, грузити, ректи, мимрити, говорити, молоти, пащекувати, варнякати, плести, базікати, патякати, цвенькати, щебетати;

Холодна, тюр'яга, кримінал, арештантська, в'язниця, тюрма, темниця, централка, буцегарня, каталажка.

Вправа 19. До поданих фразеологізмів доберіть слова-синоніми.

Відтягувати час
з корабля на бал
згущувати барви
битком набитий
відчуття ліктя
кидати на вітвар
вилами по воді писано
меткий на витівки
давати відсіч
як вареник у маслі

Вправа 20. З поданих речень випишіть синоніми до таких слів: *іти*, *говорити*.

Всю ніч без перепочинку пленталися змучені люди і тварини безкрайньою сухою пустелею (З. Тулуб). Таке меле, що й купи не держиться (Нар. тв.). Так чи інакше, але ви бредете під холодним травневим дощем... (Ю. Андрухович). Марко теревенив і розп'ятував цілу дорогу (Григорій Тютюнник). Коли люди чогось не знають, вони плещуть усякі дурниці (Ю. Смолич). Руслан цибав на одній нозі (О. Ульяновко). Він

щоразу бачився з Ядвігою, говорив з нею, ляпав якісь дурниці (П. Загребельний). Він свідомо, зумисне чимчикує узбіччям (В. Шкляр). Так вони й життя прожили вкупі – Мотря пашекувала, базікала за десятьох, а Ягор мовчав, як глухий (О. Копиленко). Сусід несмішливо тупцяв за нею в той самий затишний куточок саду (Ю. Винничук). Біля парників уже галакало жіноцтво, озброєне лопатами і граблями (М. Стельмах). Чоломбитько, як понятий, сновигав услід за мною... (В. Шкляр). Ті [парубки] було зйдуться на вечорниці та як стануть баяндрасить, то й мертвий би розреготався (О. Стороженко). Бо здавалось тобі, що вірним шляхом кульгаєш, товаришу, а виявилось – ні (Ю. Андрухович). Довго гомоніли, галдикали, били та морочили голову [бурсаки], дошукуючись – де справді взялася на селі ця таємнича Оксана (С. Васильченко).

Вправа 21. *Переписати, підкреслити антоніми й антонімічні сполучення, визначити лексичну основу антонімії. Відзначити, які антоніми є контекстуальними.*

1. Наснився мені чудернацький базар ...Хто купляв собі Долю за гріш, а хто – і за мільйони. 2. Тінь чорна стрімко падає униз – то білий голуб так злітає вгору. 3. І відчайдушний танець між ножами шотландки танцювали на столах ...А я іду. А я роблю наосліп на міннім полі обережні па. 4. Ненавидять в мені мою скажену силу, ненавиджу я слабкості свої. 5. Є скрипка у Марка. Де хтось би плакав, а Марко заграє. 6. Закінчив польку, починай гопак – грай, Марку, грай, бо дуже гарно граєш! 7. Смеркає – грай. Розвиднюється – грай. 8. Усі мої ліси, удень такі привітні, схрестилися вночі із небом на шаблях. 9. Буває мить якогось потрясіння: побачиш світ, як вперше у житті. Звичайна хмара, сіра і осіння, пропише раптом барви золоті. 10. Але жоден поет не був непоетом. 11. Завихрень – безліч. Тиші – анітрохи. А струсам різним утрачаєш лік (3 тв. Л. Костенко).

Вправа 22. *У поданих реченнях знайдіть антоніми. Згрупуйте їх за типами.*

І земля впиалась водою, Мов живою кров'ю. І обнявся сміх з журбою, ненависть – з любов'ю (В. Симоненко). Засміюся при всіх, а заплачу одна (Л. Костенко). Не жартуй наді мною, будь ласка, І, говорячи, не мовчи. Нащо правді словесна маска? Ти мовчанням мені кричи (В. Симоненко). Де м'яко стелять, там твердо спати (Нар. тв.). Поки геній стоїть,

витаючи сльози, Метушлива бездарність отари пасе (Л. Костенко). Ситий голодного не розуміє (Нар. тв.). Чорні від страждання ночі, Білі від скорботи мої дні Впали у твої свавільні очі Жадібні, глибокі і чудні (В. Симоненко). Якби я знав, де ти живеш, Дивився б крізь вікно знадвору, Як ти виходиш із одеж І входиш в мрію снів прозору (Д. Павличко). І над нами, і під нами горять світи... І внизу, і вгорі глибини... О, який прекрасний ти, Світе єдиний (Є. Плужник). Буду лагідним, буду жорстоким, Буду мудрим і буду дурним, На красу твою – буду стооким, На ганьбу твою – буду сліпим (Р. Третьяков).

Вправа 23. До поданих слів доберіть антоніми. Перевірте себе за словником антонімів.

Абсолютний, скупий, пришвидшувати, архаїзм, верховина, всюди, відкритий, заощаджувати, відлига, воєнний, військовий, достатки, жартома, збавляти, матовий, ввічливо, альтруїзм, достоїнство, духовний, завжди, звинувачувати, невдача, природний, аналіз, серйозно, прилетіти, порядок, світло, волого, екстраверт, високий, сумний, щедрий, літній, вгору, мудрий, досвідчений, освічений.

Вправа 24. До поданих слів доберіть антоніми, утворені за допомогою префіксів.

Багатолюдний, відцвітати, смачний, гармонійний, відлетіти, недооцінка, заходити, одягання, вхід, легальний, обдарований, забігати, озброєний, розбігтися, уважний, внести, хмарний, роздягнений, перебирати, обмежений, залазити, грамотний, заїжджати, закривати, підійти.

Вправа 25. Перекладіть наведені слова, підберіть антоніми до перекладених слів. При цьому враховуйте, що багатозначні слова можуть мати декілька антонімів.

Весело, веселый, веселиться; ветреный; встреча, встречать, встречаются; глубокий, глубина; легкий, легкомысленно; полнота, полный, полнеть; толстый; тихий; смелый, смелость; твердый, твердо, твердость; хвалить; хитрый, хитрость.

Вправа 26. І. Прочитайте текст. Випишіть окремо постійні й контекстуальні антоніми.

Націоналізм – це філософія виживання і буття нації, тоді як шовінізм – це філософія поневолення і гноблення інших націй. В основі націоналізму – національна ідея, в основі шовінізму – великодержавно-імперський інтерес. Націоналізм починається з любові до свого, шовінізм – із ненависті до чужого. Мета націоналізму – свобода своєї нації, мета шовінізму – поневолення іншої. Націоналізм трактує інтернаціоналізм як міжнаціональні взаємини на засадах рівності націй, шовінізм перетворює інтернаціоналізм на засіб денационалізації народів і підпорядкування їх імперській чи великодержавній ідеї. Для націоналістів національні ознаки інших, їхні святині, символи, традиції тощо – об'єкт поваги і пошанування; для шовініста – це те, що необхідно негайно знищити, викоринити і замінити своїм. Націоналізм облагороджує членів своєї нації, шовінізм веде свій народ до морального звиродніння. Націоналізм народжує подвижників, мучеників і героїв; шовінізм – убивць, грабіжників, яничарів, холуїв. Опора націоналізму – найбільш свідомі, чесні і порядні люди; опора шовінізму – людська підлота. Націоналіст завжди бореться, щоб відстояти своє; шовініст – щоб загарбати чуже (В. Іванишин).

II. Висловіть своє ставлення до таких суспільних явищ, як націоналізм, шовінізм, інтернаціоналізм, глобалізація. Свої міркування запишіть, антоніми підкресліть.

Питання та завдання для самоперевірки:

1. Дати визначення поняттю омонімія.
2. Висвітлити шляхи виникнення омонімів.
3. Охарактеризувати різновиди омонімів.
4. Вияскравити критерії розмежування омонімів.
5. Дати визначення поняттю паронімія.
6. Проаналізувати різновиди паронімів.
7. Що таке антоніми?
8. Які слова вступають в антонімічні відношення?
9. Проаналізувати типи антонімів.
10. Дати визначення поняттям оксиморон, антитеза.
11. Розкрити поняття про синонімію і синоніми.

12. Проаналізувати основні риси синонімів.
13. Назвати основні типи синонімів.
14. Висвітлити поняття про синонімічний ряд.
15. Назвати шляхи виникнення синонімів.
16. Обґрунтувати зв'язок синонімії з антонімією, полісемією.
17. З'ясувати функції синонімів в українській мові.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

1. Склад лексики з погляду її походження.
2. Засвоєння із слов'янських мов.
3. Засвоєння із неслов'янських мов.
4. Засвоєння із західноєвропейських мов:
 - німецька мова;
 - англійська мова;
 - французька мова;
 - інші мови.
5. Інтернаціоналізми.

Література

1. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова /В. В. Виноградов//Избранные труды: Лексикология и лексикография. – М., 1977.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавство: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти/М. П. Кочерган. – К., 1999. – С. 198–205.
3. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія/[за ред. І. К. Білодіда]. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 101–150.
4. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. А. П. Грищенка]. – К., 1997. – С. 174–202.
5. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. М. Я. Плющ]. – К., 2000. – С. 126–132.

6. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: навчальний посібник / Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – К., 2000. – С. 117–138.

Практичні завдання

Вправа 1. Прочитайте текст. Доведіть, що абсолютна більшість слів має українське походження.

Завжди хвилююсь, коли бачу агаву: сіру корону твердого листу, зубатого по краях і гострого на вершечку, як затесаний кіл. Розсілася по терасах і коронує скриту силу землі.

Або її цвіт – високий, до щогли подібний зелений стовбур з вінцем смерті на чолі.

Бо така таємниця агави: вона цвіте, щоб умерти, і умирає, щоб цвісти.

Ось вона – та, що вічно мене хвилює, що тільки раз розцвітає квіткою смерті. Сиза серединка міцно згорнулася і в муках, зціпивши зуби, одриває од серця листок за листком. Закаменіла на каменистому ґрунті і прислухається з жахом, як росте, стигне і рветься з неї душа.

І так роками.

Там десь, глибоко, під сірим дзвоном коріння, щось вистигає таємно, витягуючи силу з серця землі, а агава з одчаєм стулює листя, немов почуває, що родини принесуть смерть.

І на кожному листку, який з болем одриває од серця, лишається слід од зубів (М. Коцюбинський).

Вправа 2. Прочитайте текст. Визначте в ньому незапозичену й запозичену лексику. Серед незапозиченої лексики спробуйте виділити спільноіндоєвропейські, спільнослов'янські та власне українські слова.

Тиха ніч м'яко обняла Александрію.

З-за мурів, що оточують сади Лохіасу, найгарнішої палацової частини міста, схиляються віти дерев. А з них потоками чорно-зеленої бронзи ллються гірлянди плющів і гнучких троянд. Нерухомо застиг у повітрі аромат олеандрів. Аж голова точиться від пахощів. А на устах осідає смак мигдалів і меду.

Крізь металеві мережі кованих брам темніє мідь статуй на білих мармурах стін.

Свіжі голоси водограїв безжурно співають у дрімаючих тінях і творять приглушене тло для арабесок флейт, бризок сміху, оплесків, пісень, що будять дрімаючу тишу (Н. Королева).

Вправа 3. Прочитати текст, виписати слова, що належать до корінної української лексики, виділивши серед них ті, що походять із: а) індоєвропейської мови, б) спільнослов'янської мови, в) давньоруської мови, г) є власне українськими.

Буря на Дніпрі

Такої бурі на Дніпрі не бачив я більше ніколи. Ні до того, ні після. Ми й не зогляділися, як воно обрушилося на нас – цей несамовитий ураган, що справді додолу верби гнув високі, горами хвилю підіймав, ця немилосердна злива, що могла видатись прологом до всесвітнього потопу, ці грізні залпи небесної артилерії, що обрушувалися на нас відразу ж після сліпучих спалахів жовтогарячих блискавок.

Принаймні велика згряя лелек (рідкісне велика – птахів, може, з тридцять чи й усі сорок), що спокійно походжали по ніжно-зеленому лузі, милуючи зір, не виявила завчасно ніякої тривоги і знялася в повітря, аж коли ураган уже обрушився на той луг.

Намагалися лелеки летіти назустріч вітрові, на правий берег прямували, махали крилами з усієї сили, а переміщалися в повітрі в протилежному напрямку, не на захід, а на схід: вітер відносив та й відносив їх назад, аж доки вся згряя не зникла вдалині.

Картина ця з лелеками-чорногузами сповнена була такого драматизму, що ми на хвилину навіть про вітер і зливу забули, заворожено спостерігаючи судомні намагання мужніх птахів летіти проти вітру (За О. Левадою).

Вправа 4. Подані слова поділити на три групи: а) запозичені повністю з інших мов; б) утворені від іношомовних за допомогою українських словотворчих засобів; в) утворені від корінних українських за допомогою іношомовних словотворчих засобів. При виконанні користуватись словниками (тлумачним, етимологічним, іношомовних слів).

Ліквідатор, територіальний, безапеляційний, апробування, аритмічний, архідавний, архівознавство, безкласовий, студентський, фантик, презентація, практикувати, листаж, аспірантка, мандрівник, докторант, аварійність, буквений, демілітаризація, приватний, диригент, п'ятибальний,

авансцена, бархатистий, контраст, аптечний, декорація, антигромадянський, кавовий, псевдовчення, кінозал, режисура, комп'ютер, актив, пікет, піцерія.

Вправа 5. До поданих українських слів і словосполучень дібрати іншомовні відповідники, розкрити значення слів, походження дібраних.

Переселення, ввіз товарів, повідомлення, передовий, заохочувати, обмеження, переважати, народний, подарунок, діловитість, не гайно, воєначальник, подорож по морю, виразний, душевні переживання, всевіт, важкий, багатозначний, згуртований, договір, звичайний, дивак, терпимий до чужих думок, захисник, предмет думки, нарада фахівців, пояснення, доля, з'їзд.

(Для довідок: коментар, контракт, експресивний, адвокат, толерантний, масивний, стратег, імпорт, тема, практицизм, міграція екстрене, полісемічний, круїз, ліміт, презент, космос, монолітний прогресивний, інформація, превалювати, емоції, фатум, ординарний, конгрес, оригінал, симпозіум, демократичний, стимулювати).

Вправа 6. Запишіть у дві колонки слова: 1) незапозичені; 2) іншомовного походження. У запозичених словах підкресліть ознаки їхнього іншомовного походження.

Бургер, узвіз, ворота, реформа, ерзац, рукав, босоніж, жалюзі, аграрії, похід, тон, сфера, стереоскоп, сани, трюмо, матч, киянин, прізвище, ампула, грім, комплект, графік, розсада, кенгуру, світає.

(Ключ. З останніх букв виписаних слів має скластися закінчення вислову: «Меншість ...» (між передостаннім і останнім словами слід поставити тире)).

Вправа 7. Чи доцільно без розбору вживати іншомовні слова? Прочитайте уривок із художнього твору і за цим зразком запропонуйте питомі українські замінники до поданих нижче слів іншомовного походження (можливо, й до інших, не наведених).

– Є деякі слова, котрі смішно вимовляти, а все-таки не вживаємо інших. Ось, приміром, «салон». Можна би сказати вітальня або просто світлиця, а кажемо: салон, – почав господар (Б. Лепкий).

Слова іншомовного походження: *уїк-енд, кілер, моніторинг, маркет, суїцид, ноу-хау, дистриб'ютор, реструктуризація, імідж, рейтинг, фактор, детальний.*

Вправа 8. У вправі подано слова і зазначено, з якої мови вони походять, їх первинне значення. Встановити (за допомогою словників тлумачного, іншомовних слів), з яким значенням вони вживаються у сучасній українській літературній мові, як це значення співвідноситься з первісним значенням.

Морфема (гр., форма), муліне (фр., сукати шовк), лангет (фр., язичок), дипломат (гр., лист, документ), симпозіум (гр., бенкет), батут (італ., удар), цинік (гр., собачий), цукати (лат., сік), чипси (англ., луска, тріска), торс (гр., пагін), сеанс (фр., засідання), семінар (лат., розсадник), комплімент (фр., вітання), спектр (лат., образ, видіння).

Вправа 9. На основі поданих слів охарактеризуйте склад української лексики за походженням.

1. Брова, уста, око, вухо, зуб, ясна, лікоть, їсти, пити, вівця, олень, гуска, м'ясо, дуб, сонце, ніч, вогонь, жовтий, яблуня, граб, ворона, долоня, нога, чоловік, невістка, губа, рот, кропива, лобода, дев'ять, чотирнадцять.

2. Екстерн, дериват, кинджал, кипарис, м'ята, тригонометрія, апостол, архів, фаланга, лексика, психологія, анестезія, фіюзеляж, пікантний, шантаж, реверанс, компаньйон, антисептика, оцет, хліб, князь, шолом, хан, математика, бухгалтер, церемонія; цивілізація, штрих, ландшафт, експлуатація, драже, джентльмен, тролейбус, демпінг.

Вправа 10. До наведених слів, де це можливо, доберіть іншомовні відповідники.

Переможець, мовознавство, правопис, закінчення, керівник, розбір, оголошення, спірний, розумний, спогади, знак, кількість, обізнаність, заперечення, змагання, відстань, здійснити, розвиток, порядок, повноваження.

Вправа 11. Серед поданих слів виділіть запозичені слова, вкажіть їх диференційні ознаки. Визначте, з яких мов вони запозичені.

Корабель, осел, мітинг, ідол, мачуха, тролейбус, двісті, Софія, пасерб, астероїд, фізика, директорка, трамвай, балетмейстер, спідниця, джемпер, нотаріус, абітурієнт, лікарка, Валентина, уста, цензура, експозиція, хліб, циферблат, князь, шолом, дериват, формувальниця, демпінг, батіг, орда, вухо, ніс, зуб, базар, вітчим, пасербиця, халва, бинт, морок, буря, бюрократ, тротуар, бриль, намітка, тунель, аматор, черевик, журі, бульйон, отець, швець, адміністрація, птиця, трикотаж, пшениця, драже, філософія, північ, алегро, альт, піаніно.

Вправа 12. *Орієнтуючись на характерні фонетичні ознаки, запишіть у дві колонки запозичення: 1) з грецької та латинської; 2) з тюркських мов.*

Математика, зурна, аркан, етика, нейрон, школа, парча, алича, електрика, майдан, яничар, література, юрист, табун, айва, делегат, юрта, тютюн.

(*Ключ.* З перших букв виписаних слів має скластися закінчення вислову: «*Чим більше ви скажете, тим ...*» (до першого слова допишіть букву **и**, до другого – **ь**).

Вправа 13. I. *Прочитайте текст. Випишіть слова, які, на ваш погляд, іншомовного походження, і за етимологічним словником з'ясуйте, з якої мови і яким шляхом вони прийшли до нас.*

– Віра на Січі – то діло найперше, – відповів дід Максим. – Хай ти віри іншої, а з'явивсь на Запоріжжі – то приймай віру християнську і вивчай козацьку мову. Не хочеш – тоді йди, звідки прийшов. Ніхто тебе сюди не приволоє, і ніхто тебе тут не тримає...

А старшина в запорізьких козаків така: найвище в них стоїть кошовий отаман. Після кошового хто? Військовий суддя, військовий писар, військовий осавул і тридцять вісім курінних отаманів. Кошового, суддю, писаря й осавула козаки обирають на один рік. Як вибрали козаки кошового отамана, то з того дня вони не те що слухаються його у всьому, а його слово чи півслова для кожного козака і війська – закон із законів. На морі кошовий може наказати викинути неслухняного козака з чайки у воду – і того викидають. Під час походу на землі – прив'язати винного за шию мотузом до воза в обозі – і його прив'язують і тягнуть. Коли ж тихо і козаки не воюють, кошовий отаман править усіма козацькими землями – Січчю, а також зимівниками й бурдюгами... Кошовий пильно

тримає око на інших народах і землях та на їхніх володарях: він мусить знати чи вгадувати, хто з них про що думає чи може подумати; хто з них куди йде чи може піти; хто з них хоче з ким і проти кого вступити в союз чи об'єднатися; він приймає і посилає послів. Він стежить за зброєю, харчами і що в козаків на умі і на душі...

Військовий суддя – охоронець звичаїв і ладу, що прийшли на Запорізьку Січ з України. І судить він просто, чесно й правдиво, й ніколи не було, щоб козаки на суддю коли нарікали. А суд на Запоріжжі такий: убив, приміром, козак свого товариша – вбивцю кладуть живим на мертвого в труну і обох закопують у землю. Смерть і тому козакові, хто знеславить жінку в Україні чи будь-де – аби не ганьбив усе Запорізьке Військо. Забрав у товариша чи християнина-селянина коня – смерть. Розігнав мандрівників, що йдуть запорізькими степами, позабрав у них статки й коней – смерть... Найганебнішою ганьбою вважається серед козаків під час походу оковита: хто випив – смерть. Позичив у товариша гроші й не віддає – приковують за ногу ланцюгом до гармати, аж поки не віддасть боргу: чи він, чи хтось інший за нього... (М. Вінграновський).

II. Стисло опишіть лад і звичаї запорізьких козаків. Давні запозичення підкресліть.

Вправа 14. *Орієнтуючись на характерні морфологічні й фонетичні ознаки, запишіть у три колонки запозичення: 1) з німецької; 2) з французької; 3) з англійської мов.*

Ландшафт, шлейф, балет, смокінг, рекет, гравюра, верстат, снайпер, аншлаг, агреже, страйк, ринг, фураж, фельдфебель.

(Ключ. З других букв виписаних слів має скластися закінчення вислово: «Гучномовець підсилює голос ...»).

Вправа 15. I. *У пропонуваному тексті знайдіть запозичені слова, опишіть їх і за словником визначте, з яких мов вони походять. Якими ознаками запозичені слова відрізняються від питомих українських слів? Повторіть правопис іншомовних слів.*

Різниця між тоталітарним і демократичним суспільством є різниця між тими, що вірять в індивідуальну людину, котра зуміє бути капітаном своєї душі, і тими, що не вірять в людину, котра для них – тільки продукт суспільства, в якому живе. Демократія – це не сама рівність, лише рівність у можливостях, а решта залежить від кожного зокрема. Як він

ту рівність забажає використати. Демократія вірить в аристократизм інтелігентності, смаку й характеру, працездатності, посвяти куди більше, як це вірять інші попри пропагандивне проголошення. Завжди були і будуть провідники і ведена тяглова сила й ті, що шукають проїхатися зайцем. І не може бути більш шкідливим, як намагання зрівнялівки, убоління за всім і вся, на яке хворує наш вік, намагання накинати шкалу «вищих» цінностей на інших, тобто «спастися їхні душі», дати їм «наше щастя», якого вони не розуміють і не хочуть. І це обов'язково універсальним декретом, програмою, філософською концепцією так за одну ніч. Звідси такий страх перед індивідуальністю, що вибивається з маси пересічності, намагання стригти всіх під один гребінчик, страх перед відкритим суспільством, у якому є широкі можливості швидкої диференціації. Результат – розкуркулення, втиснення всього суспільства в прокрустове ложе провінційної обмеженості офіційного декрету «пришибеєвщини» (Є. Федоренко).

II. Як ви розумієте різницю між тоталітарним і демократичним суспільством? Напишіть про це. Іншомовні слова підкресліть.

Вправа 16. Поясніть значення і джерело інтернаціоналізму, доберіть, де це можливо, українські відповідники.

Диспут, ескалація, анемія, експромт, меркантильний, плеоназм, аспект, інженер, трактат, супутник, концерт, архітектура, індустріалізація, інтерпретація, соло, соната, брутто, студент, університет, уніфікація, фізика, біологія, лінгвістика, щогла, футбол, шеренга, стадіон.

Вправа 17. Підготуйте уривки текстів із екзотизмами та іншомовними вкрапленнями.

Вправа 18. З наведеними словами складіть речення, встановіть відтінки у значеннях цих слів.

Апелювати – звертатися, імітувати – копіювати, інтернаціональний – міжнародний, кампанія – похід, компанія – товариство, конкуренція – змагання, локальний – місцевий, популярний – відомий.

Вправа 19. Подані слова і словосполучення записати українською мовою, визначити серед них кальки, пояснити своє визначення.

Избиратель, выдвигенец, телевидение, разорение, самодеятельность, пресмыкающийся, шагающий, экскаватор, предприятие, издательство,

громкоусилитель, удлинитель, радиоизлучение, полупроводник, счетчик, учетчик.

Вправа 20. За допомогою словника іношомовних слів установити значення і походження поданих іношомовних слів, навести зразки вживання у мовленні кількох із них (на вибір).

Толерантний, філігранний, конкретизація, кондиція, канон, комп'ютеризація, тоталітарний, традиція, сентенція, коледж, колеж, павільйон, комюніке, панно, сенсорний, примат, примітив, привілей, брифінг, приватизація, престиж, стабільний, інтелігент, інтелектуал, катастрофа, стимул.

Питання і завдання для самоперевірки:

1. Назвати основні ознаки корінної лексики української мови.
2. Охарактеризувати ознаки спільноіндоєвропейської, спільнослов'янської, спільносхіднослов'янської лексики.
3. Проаналізувати власне українську лексику.
4. Назвати причини та передумови запозичення в українській мові.
5. Визначити фонетичні особливості запозичень із романських і германських мов.
6. Дати загальну характеристику етимологічного словника української мови та словника іношомовних слів.
7. Визначити поняття інтернаціоналізму, екзотизму.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

1. Лексика з погляду стилістичного вживання. Стилiстичні групи.
2. Стилiстично нейтральна лексика.
3. Розмовна і експресивно-забарвлена лексика.
4. Книжна лексика.
5. Загальнонародна лексика:
 - діалектизми;

- арготизми;
- вульгаризми.

Література

1. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова /В. В. Виноградов//Избранные труды: Лексикология и лексикография. – М., 1977.
2. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів/Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К., 1985. – С. 291–292.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавство: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти/М. П. Кочерган. – К., 1999. – С. 210–228.
4. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія/[за ред. І. К. Білодіда]. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 151–158, 173–178.
5. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. А. П. Грищенко]. – К., 1997.
6. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. М. Я. Плющ]. – К., 2000. – С. 135–137.
7. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: навчальний посібник/Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – К., 2000. – С. 138–154.

Практичні завдання

Вправа 1. Прочитати текст, визначити, слова якої стилістичної групи переважають, виписати ці слова, з'ясувати значення їх.

Будь-яка розвинена національна мова є системою систем. З одного боку, мова – система (сукупність) специфічних національних особливостей, ознак. А з другого – вона складається з інших рівнів, або систем – фонологічної (функціонування фонем), морфологічної (будова слова, функціонування морфем), лексико-фразеологічної, синтаксичної, стилістичної. Кожна з цих систем є важливим об'єктом дослідження для мовознавчої системи.

Стилістика вивчає стилістичну диференціацію мови, її функціональні стилі. Це наука про виразові засоби мови, тобто про ті елементи, що приєднуються до власне вираження думки, супроводжують семантичний зміст висловлюваного – емоційно-експресивні та оцінні моменти мовлення. Тобто предметом вивчення стилістики є закономірності функціонування мовних засобів у різних видах мовлення.

(О. Пономарів)

Вправа 2. Прочитайте уривок. Що надає текстові урочистого, біблійного звучання? Вислови з таким звучанням випишіть.

Вона була прегарна. Зовсім так, як у четвертій пісні «Пісень над Піснями»: її очі, немов голубки, – співав я подумки, – зорили з-за серпанку; її коси – немов стадо кіз, що хвилями сходять із гори; її зубки – немов отара овець пообстриганих, що із купелю вийшли, і немає серед них неплідної; її вустонька – немов кармазинова нитка, красні, мов частина гранатового яблука, – співав я подумки, – скроня її за серпанком, а шия неначе башта, на зброю збудована. Два перса її мов ті двоє близнят у козулі, що випасаються поміж лілеями. Уся вона була прекрасна, і плями не міг відшукати на ній.

Отаке я співав, коли думав про Юстину, бо світ мені через неї освітився, бо через неї і я освітлювався, немов глек, сонцем. І де не ішов я, ішла зі мною вона, і на що не дивився, звідусіль дивилась вона (*Вал. Шевчук*).

Вправа 3. І. Випишіть слова, які можна віднести до розмовних.

– А ви що за люди?

– Та ми з города... Вийшли погуляти та й завернули. Чи не можна б у вас риби добути?

– Підождіть, наші прийдуть. Може, і можна буде. Не ловиться щось і риба тепер. Чи її вже виловлено, чи такі вже літа настали – Господь його знає!.. Колись було закинеш невід – насилу витягнеш; а тепер бовтаєшся-бовтаєшся цілу ніч, змокнеш, виморишся, як собака; а що того влову? І на базар соромно поткнутись!.. А треба ж то і за воду заплатити, і за невід відділити... Б'єшся-б'єшся, як та риба об лід, а що того заробітку? Що заробив – те й віддав, а собі знову позичай... Трудне наше життя! Ще хоч би здоровий був, а то – от валяєшся, як я тепер... то вже краще з човна в Дніпро головою!.. Учора жінка приходила... їсти, каже,

нічого... Думка-то – чоловік заробив... А чоловік дохлий валяється... По-сиділа-посиділа, пожурилася-поплакала та з тим і додому пішла. – Знову чоловік провів по лобі рукою, знову промочив язиком смажні уста (Панас Мирний).

II. Запишіть чію-небудь розмову, вживаючи розмовну лексику.

Вправа 4. Записати відомі мовознавчі терміни (або терміни, пов'язані з педагогікою, психологією, ботанікою, зоологією, анатомією), розкрити їх значення, з'ясувати походження. Які із записаних термінів уживаються у практичній діяльності працівника дошкільного закладу?

Вправа 5. Виписати науково-термінологічну лексику, визначити, до яких галузей науки відноситься кожне виписане слово. До яких інших стилістичних груп можуть належати виписані слова чи окремі з них? Показати на прикладах.

На землі є незвичайна наука – ентомологія. Наука про комах. Люди, які вивчають цю науку, називаються ентомологами. Мало хто знає, що роблять вони. Самих ентомологів часто уявляють трохи дивакуватими, неуважними людьми, які бродять із сачками й нічим, крім своїх комашок, не цікавляться. І вже зовсім небагатьом відомо, що до послуг ентомологів мікроскопи і найскладніші прилади – новинки сучасної науки і техніки, їм допомагають авіація і флот, у своїй роботі ентомологи використовують новітні досягнення хімії і фізики, медицини й астрономії. Але й сачки – ті самі сачки, що часом викликають добродушну усмішку (ще б пак – дорослий дядько, а ходить із сачком, як маленький!), лишаються дуже важливим знаряддям виробництва (Ю. Дмитрів).

Вправа 6. Запишіть у дві колонки терміни: 1) мистецькі; 2) наукові.

Катод, міф, бароко, кюрі, цезій, конус, репертуар, реалізм, електрон, голонасінні, резонанс, акорду (родовий відмінок однини), ревію, сюжет, стиль, катет, спіраль.

(Ключ. З останніх букв виписаних слів має скластися закінчення вислову: «Мрії слабких – втеча від дійсності, мрії сильних ...»).

Вправа 7. З поданих уривків виписати емоційно-експресивну лексику визначити, як виражається емоційність у кожному слові. Навести самостійно дібрані зразки вживання такої лексики. Що вона виражає?

I. І сміх і плач – з одного джерела.
Вони бринять в однім акорді!
З глибин таємності Добра і Зла,
Де бережуть їх душі горді (Вор.).

II. Мамусенько, голубонько
Ти ж моя єдина!
Я до тебе все тулюся,
Мов мала дитина.

***Вправа 8.** Дібрати самостійно зразки текстів із використанням лексики різних стилістичних груп.*

***Вправа 9.** Розподіліть подані слова на дві групи: стилістично нейтральні (міжстильові) і стилістично забарвлені.*

Земля, молодесенький, плестися (йти), вайлуватий, сапер, клен, жити, намисто, борщ, гей, Маруся, читалка, професіонал, сюжет, бідолаха, акціонерний, генеральний писар, анонс, Ігор, лицар, фраєр, білий, над, маржина (худоба), дрючок, зиркнути, вдосвіта, депутат, веселеє (село), щоб, Макариха, вісім, снігоцвіт.

***Вправа 10.** Знайдіть розмовно-побутову лексику, випишіть її, розподіливши на семантичні групи. Визначте її роль у тексті.*

I. Мотрона Карпівна схопилась, побігла до миснички, одібрала найкращу тарілочку, наклала з верхом вергунів, прикрила чистеньким рушничком... Лунає рідний мотив колядок, щедрівок; пахне ковбасами, смаженим салом... Рука простягається наливати чарки, подавати пироги, вітати якнайласішими пундиками дорогих гостей (*Л. Яновська*).

II. За столами сидять чабани... Молодий, відварений по-чабанськи валашок парує в мисках, в тих самих мисках, з якими старий Горпищенко ніяк примиритись не може, бо по чабанському звичаю тузлук треба їсти, як він каже, тільки з дерев'яних ночовок. Він і сьогодні довго змагався з жінками з цього приводу, погрожував позмітати геть зі столу їхні тарілки та виделки, і тільки після того, як виявилось, що дідівські дерев'яні ночовки вже розсохлися, старий пішов на поступки цивілізації. Він і сам тепер нарівні з іншими їсть із тарілочки, що йому, ніби для жарту, підставила Таня.

А мати вже пригощає сина:

– Ось тобі хрящик ... Ти ж бо любиш, – підкладає вона йому гарячої найніжнішої баранини, підсовує юшку, де відварена цибуля плаває кільцями, льотчик, ласуючи тузликком, солонцюючи густою шербиною, шанобливо слухає батькову мову (*О. Гончар*).

Вправа 11. Знайдіть книжну лексику. Випишіть її окремими групами. Визначте її роль у тексті.

Верховній Раді України треба накласти мораторій на прийняту Європейську хартію регіональних мов і мов нацменшин для її детального опрацювання і приведення до умов функціонування на території України як унітарної держави (*газ. «Літературна Україна»*). У гетьманському покої сволоки й одвірки різьблені, стіни й стеля тесані, на тильній стіні, позаду ложа, висять лук і шабля, в ізбі пахне ялиною і чебрецем. У глибині покою стоять полковники з бунчуками, перед ними – генеральний писар Іван Виговський; поруч сперся на патерицю антиохійський патріарх Макарій; до побічниці ложа припав чолом Юрась Хмельничанко... Богдан помічає владний порух генерального писаря, він кволоу рукою стискає булаву, підносить її і ставить перед Юрасем... (*Р. Іваничук*). На ливарному дворі холов чавун попереднього топлення, рухався кран, канавники метушилися, домна гула рівним робочим голосом (*Ю. Яновський*). Поле – що безкрає море – скільки глянеш – розіслано зелений килим. Над ним синім шатром розіп'ялось небо... З неба, як розтоплене золото, плетється на землю блискучий світ сонця; на ланах грає сонячна хвиля; під хвилию спіє хліборобська доля... Легенький вітерець подихає з теплого краю; перебігає з нивки на нивку; живить, освіжає кожную билінку... (*Панас Мирний*). Прямо над нашою хатою пролітають лебеді, струшують на землю бентежні звуки далеких дзвонів. А віща скрипка і срібний відгомін бринять, єднаються над моїм дитинством, підіймають на крила мою душу і забирають в нерозгадану далину (*М. Стельмах*). Єдиноmysліє подай братолобіє пошли. Пребезумний в серці скаже Що бога немає, В беззаконії мерзїє, Не творить благая. Блаженний муж на лукаву не вступає раду (*З творів Т. Шевченка*).

Вправа 12. I. Прочитайте текст. Виділіть у ньому поетизми.

Падає, падає листя.

Падає листя пожовкле на твою голову, на руки. В прозоро-блакитному, ніжно-холодному сонячному повітрі жовто-золоті сльози жалю за минулим... Падають нечутні і тануть, як завмираючий лебединий сміх, лоскотною тихою тугою радісного небуття.

Оповитий розмаїто-жовтим серпанком осені садок задумливо конав. Шемрالی верхів'я дерев тобі про останнє... Молитовним піснепохороном линули з хати звуки соплілки, на котрій тужила Іна за вікном. Тужила за весною. А за осінню?

Осінь – то вогневий птах, що, майнувши злото-шюмінним крилом, сконає, спопеліє дощенту. Шалений танок різнобарвної смерті, що нижче в бурштинове намисто гаї і садки. Ти полюбив осінь (*Г. Михайличенко*).

II. *Опишіть якусь пору року (не обов'язково осінь), вживаючи поетизми.*

Вправа 13. *Знайдіть експресивну лексику, підкресліть її. Поясніть, як досягається в ній експресивність.*

Гірлянди тьмяного намиста на гіллях яблуні вились, і ти цвіла чарівночиста (*В. Чумак*). Біжить веселий дощик-золотавець і золотить поливою сліди (*Л. Горlach*). Талого снігу платочки сивенькії, Дощик срібненький, холодний вітрець, Проліски в рідній травичці тоненькій, – Се була провесна, щастя вінець? (*Леся Українка*). Аж ніяк не всі дорослі викликають у Ягничка до себе приязне ставлення. Є такий крутійло, фальшивець, словоблуд, зустрінеться десь пика така мерзенна, повзуча, що він би її не бачив, не людина – гидота (*О. Гончар*).

З вірменського гумору

Мав сина гордий багатій.

То був не син, а божа кара. –

Картяр, гуляка, лиходій,

Ледачий бовдур і нездара.

Не шкодував грошви татусь,

Не полишав синочка в скруті,

А той, не дуючи і в ус,

Сім літ учився в інституті.

І ось одержувать диплом

Він скаче в місто скакуном.

Спинився кінь біля воріт,
Студенти збіглися веселі.
Лакей гуляки, сивий дід,
Диплом виносить на тарелі.
Зареготав багацький син,
Старого ляснувши по спині:
– Неси диплом іще один –
Мой чудесній конячині. –
Старий віддав йому чолом:
– Розумно зволили сказати.
Якщо ослу дали диплом,
Чому ж коневі теж не дати? (П. Глазовий).

Вправа 14. Прочитайте текст. Знайдіть слова, що належать до експресивної лексики з негативним забарвленням.

Давайте чесно. Дурні у нас є? Свої. Рідні. Доморошені.

А брехуни? А злодюги? А братопродавці?

То чому ми з ними такі делікатні?

Чому злодія несміливо називаємо несуном?

Брехуна – обіцяльником?

Ледацюгу – інертним?

Братопродавця – інтернаціоналістом?

А дурня навіть не знаємо, як назвати. Боїмося образити. Ущемити його амбіції. Наче він у нас в золотому фонді рахується. Ніби занесений у Червону книгу. Чи, як пам'ятник старовини, охороняється законом.

Коли вже й котимо його донизу, то так обережно, як порцелянову вазу. Щоб, не дай Боже, щось собі не пошкодив.

Зі щабля на щабель. Зі сходинки на сходинку. Щоб і зарплата в нього не менша була, ніж на попередній, і блага з поблажками...

А може, принципово? Правду? Гостру. Гірку.

Запакувати. Написати: «Дурень! Не кантувати!» І опустити. Одразу ж на той щабель, що він заслужив (С. Дудар).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

1. Зміни у словниковому складі мови.
2. Поняття про неологізми.
3. Архаїзми.
4. Активна лексика.
5. Пасивна лексика.
6. Лексикологічний і лексичний розбори слова.

Література

1. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова /В. В. Виноградов//Избранные труды: Лексикология и лексикография. – М., 1977.
2. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів/Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К., 1985. – С. 291–292.
3. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти/М. П. Кочерган. – К., 1999. – С. 210–228.
4. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія/[за ред. І. К. Білодіда]. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 211–261.
5. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. А. П. Грищенко]. – К., 1997. – С. 213–219.
6. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. М. Я. Плющ]. – К., 2000. – С. 132–135.
7. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: навчальний посібник/Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – К., 2000. – С. 154–162.

Практичні завдання

Вправа 1. Подані слова, словосполучення ввійшли до активного словника української літературної мови в останні роки. Що означає кожне з них? (Для з'ясування користуватись тлумачними словниками.) Чи всі вони є неологізмами й сьогодні?

Соборна Україна, суверенітет, незалежність, Президент, тризуб, розбудова держави. Конгрес демократичних сил України, Партія демократичного відродження України, День незалежності, Національна гвардія України, парламентська більшість, Народна рада, СНД, соціальний захист населення, чорнобилець, маркетинг, менеджер, комерсант, комерція, комерціалізація, корпорація, бізнесмен, приватизація, комп'ютеризація, популіст, толерантний, лицей, гімназія, коледж, економічний союз, Слов'янський базар, Міжнародний валютний фонд, офіс.

Вправа 2. Прочитайте текст, випишіть по 10 лексем активного й пасивного вживання. Прокоментуйте свою відповідь.

Князь Альбрехт часом зупиняється, щоб одпочити, і підводить голову догори, до колосальної будівлі. І тоді на устах його видушується тонка посмішка людини, що знаходить заслужену сатисфакцію у своїй вищості. Стиль омнеїзму! Розуміється, омнеїзму, всеїзму, всього, що тільки можна зібрати, купити; щирий витвір біржової, нажертої честолюбності й претензійної нездарності. О віки, ви проминули недурно, тут зібрано – не бійтеся! – все, що творив ваш геній: і шпиляста, напружена в небо, в потойбічність, у тайну готика; і округлий, заспокоєний у святій урочистості візантизм; і бруталний, але змодернізований американізм; величезне депо стилів і епох, накопичена страшна кучугура дорожніх речей, понакрадуваних, понаграбовуваних і згнєблених негідними руками. Понурі, стіжкуваті башти – і розлогі, сміхотливі тераси. Аскетичні шпилі – і череваті бані. Над дорійським порталом парадного входу з строгими, чистими колонами – у виступах, прищах і гримасах неомнійська башта на дівочих, незайманих, святих ногах – тіло черева-того, погриженого нечистими хворобами розпускного біржового махера (В. Винниченко).

Вправа 3. У поданих реченнях визначити індивідуально-авторські неологізми, з'ясувати значення їх та спосіб творення.

1. І ті корчі, і те коріння, розмите повинню з весни, і золотаве осіння в зелених кучерях весни. 2. Ми завжди проїжджаєм це село... Тут навіть хмари особливо сунуть – суємна синь на бронзове чоло. 3. Ночей чорнокнижжя читаю по буквах і сплю, прочитавши собі Оріон. 4. Ліси мої, гаї мої священні! Препудьте нам навіки незнищенні! 5. Ну, от нарешті і знайшли гречина. А хто ж йому ворота вже одчине? (З тв. Л. Костен-

ко). 6. Тепер тільки сніг і сніг і небо геть до чортиків прочорнене. 7. Ні небожителі, ні жебоніння трав, ні перехлюпи хвиль – ніщо не скаже тобі про повертання. 8. У бою не гнувся меч щербатий і не ламався гострожалий спис. 9. Мишастий морок виповзав з кімнати двадцятилітнім хлюпотом... І стіл прямів. І штори край вікна шамріли з вітром. 10. Провільглий ранок іволгу збудив, і солов'ї проміння проволожили (3 тв. В. Стуса).

Вправа 4. *Виписати з тексту архаїзми, з'ясувати значення їх. Визначити серед них історизми та власне архаїзми.*

Сенатори, члени синкліту, сходяться на тому, що в Малу Азію треба послати кращі легіони, проедр Василь наполягає, що на чолі легіонів треба поставити й ліпшого полководця імперії.

– Імператорська десниця, – закінчує проедр Василь, – призначає доместиком легіонів у Малій Азії славетного нашого полководця Варда Скліра.

І Вард Склір, приймаючи призначення, зарані приготовлене проедром Василем, схиляє низько голову, слухаючи наказ імператора, а коли підводить її, ненавидячими очима дивиться на проедра. Він кращий полководець імперії, саме ім'я якого було грозою для ворогів, славетний патрикій Константинополя, до голосу якого прислухався і прислухається весь синкліт, – ніколи не забуде і не простить того, що зробив з ним іменем імператора проедр Василь.

(С. Скляренко)

Вправа 5. *Виписати групами слова, близькі за значенням, назвати спільне для них значення, чим одне слово відмінне від іншого.*

Книга, аудиторія, вестибюль, костоправ, хворий, прихожа, кабінет, пацієнт, хірург, передня, посібник, слабий, кімната, приймальня, причал, люк, авіалайнер, клас, журнал, пірс, отвір, бал, літак, щеня, зшиток, повар, аероплан, зошит, часопис, передпокій, очко, кок, арія, щілина, альманах.

Вправа 6. *Навести з літератури приклади вживання назв птахів, тварин у різних значеннях. З'ясувати це значення, належність слів до стилістичних груп.*

Зразок: Кілька видів **орлів** занесено до Червоної книги України (*Журн.*) – назва різновиду птахів, пряме зн., науковий стиль; Вилітали **орли** з-за крутої гори (*Н. тв.*) – назва птахів, пряме зн., загальнонавчальне слово; Ой куди ж ти од’їжджаєш, сизокрилий **орле?** (*Н. тв.*) – назва людини, переносне зн., емоційно-експресивне.

Вправа 7. *Визначити у поданих реченнях, тексті арготизми (I), діалектизми (II). Розкрити значення їх, з’ясувати мету вживання. Чи належать ці слова до літературної мови? За яких умов?*

I. 1. За два місяці матимеш мені такі шкари, бабочку, кліфт, кальоса і чену, що й на Матроса плюнеш. 2. Товариш, друг верний, зарой мойо тело... зарой мойо тело на бану... 3. А белое знамя в бою потіряла. Тепер ми кімаєм на бану. 4. “Що за рахуба?” – бубонить Голос за вагонами. 5. Ще якого пришлють? Може, таку лягавку, що й не вживеш? 6. Художник, кажуть, що ти вмєєш приставлять малахольного? (*З тв. І. Микитенка*).

II. Раз у самого короля був бенкет. Бавився король, бавилися придворні й гості – пані, рицарі. Однак щось-то сам король не дуже щиро бавився, – видно, ті придворні забави йому надокучили, дарма, що він королював ще недавно. Старшому царедворцеві було це прикро, бо він дбав про те, щоб приподобитися молодому королеві, догодити йому упорядкуванням всього при його дворі. Тим часом бенкет ішов далі.

Вправа 8. *Поясніть лексичне значення наведених слів.*

Бадмінтон, двоборство, дельтапланеризм, бобслей, карате, дзюдо, бройлер, буліт, інвентарність, інтербачення, карбофос, магнітола, летілон, пудрен, бібліобус, узбелон.

Питання і завдання для самоперевірки:

1. Що є основою виділення активної і пасивної лексики? Назвати сферу поширення активної лексики, дати визначення її.
2. Які групи слів належать до пасивної лексики? Охарактеризувати неологізми (загальномовні, індивідуально-авторські), історизми, власне архаїзми. Назвати групи пасивної лексики. Охарактеризувати їх.

ТЕСТИ

1. Визначте, в яких рядках є однозначні лексеми:

- а) сезонник, прокопувати, розмазаний, прихильність;
- б) сонцесяйний, розпромінений, простежувати, природний;
- в) лунати, розрубувати, пролазка, слива;
- г) ромб, прогулювати, притьмарений, суфікс.

2. Виберіть рядки із словами, семантичне поле яких має понад чотири значення:

- а) світлий, романтичний, прихований, проза, батерфляй;
- б) берег, ввічливий, веліти, карнавал, цілитель;
- в) борсатися, каста, магістраль, лектор, вентилятор;
- г) буквар, вернісаж, китиця, кафедра, линяти.

3. Визначте рядок, у якому всі підкреслені слова вжито у переносному значенні метафоричного характеру:

- а) черевата піч, черпати із словників, шанувати копійку. капельюшок посміхнувся;
- б) цурпалок хвоста, черства душа, прихилитися до сусідів, рецепт успіху;
- в) райдужний погляд, командир рою новобранців, Одеса сміється, сірі будні;
- г) спродати за мідь, ранити душу, рівчаки на лобі, село спить.

4. Визначте, в яких рядках є слова, що мають омоніми в українській мові:

- а) шавлія, явір, хлопчина, церемонний, чабан;
- б) щасливий, яритися, волошка, прокрастися, прифабричний;
- в) шабля, ягідний, хмарніти, цупкість, чадра;
- г) щебетун, хмародряп, романіст, рум'янок, руно.

5. З'ясуйте, в якому рядку всі омоніми належать до групи лексичних повних:

- а) примус, промокати, ракета, лев, ляскіт, пролісок;
- б) лящ, молодик, полечка, рація, папа, рись, ситник;
- в) протяг, пікіровка, лайка, лом, помпа, ласка;

г) прядка, реву́н, риска, сердечник, ситний, плітка, люлька.

6. Визначте, у яких рядках є слово, що має пароніми в українській мові:

- а) укипіти, україніка, украї́нство, українізувати, екранізувати;
- б) фольклор, фольга, фольговий, форе́левий, фірмовий;
- в) стильовий, стельовий, стелажний, стеблестий, стерляжий;
- г) проґрашний, продавлений, продублений, проінформований, промовлений.

7. У яких рядках є синоніми, які належать до лексичних абсолютних:

- а) патрон, опікун, заступник, меценат;
- б) домі́вка, дво́рище, оселя, левада;
- в) гуртом, шарварком, спільно, вкупі;
- г) гроно, кетяг, китиця, кім'ях?

8. Визначте, в яких рядках наявні діалектні лексеми:

- а) оніміти, отетеріти, заціпеніти, завмерти;
- б) калю́жа, калаба́ня, баюра, калаба́тина;
- в) чепурний, хупавий, акуратний, охайний;
- г) клопотатися, дбати, турбуватися, піклуватися.

9. Виберіть рядок, у якому всі слова належать до спільно-слов'янського шару лексики:

- а) баба, білити, береза, вдова;
- б) малий, предок, хвала, хід, зовнішній;
- в) вовк, мокрий, премія, хитрий, ячмінець;
- г) тайга, тарілка, хвоя, худий, петрушка.

10. У якому рядку всі лексеми власне українські:

- а) жовтий, герб, глумитися, гніздо, розкіш;
- б) глина, гіркий, м'ята, океан, ртуть;
- в) діглахи, вовцюга, бурмоситися, смагнути, завдяки;
- г) говорити, м'ясо, прокурор, рукопашний, рихлий?

11. У якому рядку (рядках) є слово, утворене шляхом словотвірного калькування:

- а) макітра, космодром, мелодрама, меломан;
- б) космополіт, коловорот, злободенний, мародер;
- в) Великдень, косорогий, мікрофон, куховар;
- г) лексикологія, листопад, масштаб, лісостеп?

12. Виберіть рядок, у якому не всі слова належать до запозиченого шару лексики:

- а) акварель, акваріум, алігатор, алюр;
- б) кампанія, акомпанемент, акомпаніаторка, амбіція;
- в) драматургія, трагедія, роман, романс;
- г) скелет, штатив, церемонія, бестселер.

13. У якому рядку багатозначні лексеми мають застарілі семи:

- а) пристойний, притичина, трактат, лоно, усмішка;
- б) розлогий, пристрасний, рапорт, снага, мандрувати;
- в) присутній, ковбик, манера, ратоборець, фарба;
- г) славний, прихворіти, ревності, солідний, уславляти?

14. Визначте, у якому рядку всі лексеми належать до матеріальних архаїзмів:

- а) імперіал, карбункул, нігде, живоття, часомір;
- б) габа, клейноди, станя, марець, мажа, лободянка;
- в) гайдук, редингот, корзно, спальник, колчан, личман;
- г) панія, дука, куншт, люде, четвертак, редут.

15. У якому рядку всі слова належать до лексики позалітературного вжитку:

- а) сліпи, таз, рантух, притула, феросплав;
- б) сідець, телефонограма, ревіт, ініціатор, ліврея;
- в) верзякання, чимборше, синовія, скипень, рахло;
- г) спаль, світун, титулувати, каботаж, літературщина?

ЛЕКСИКОЛОГІЧНИЙ РОЗБІР

У мовній практиці найпоширенішим є лексикологічний (грец. *lexikos* – словесний, словниковий і *logos* – вчення) аналіз – вид лінгвістичного аналізу, який дає вичерпну інформацію про особливості лексичного значення слова, визначає його місце у лексичній системі сучасної української мови. На елементарному рівні його виконує кожний мовець у процесі вербальної комунікації, добираючи для вираження своїх думок лексеми залежно від їх лексичного значення і стилістичних функцій.

Лексикологічний аналіз є одним із найскладніших, що зумовлено мобільністю лексики та існуванням різних поглядів щодо нормативності й правильності лексем. Тому під час цього розбору Лексикологічний розбір слід проводити у формі зв'язного вислову (усного чи письмового) з використанням лексикографічних джерел – тлумачних та етимологічних словників, словників омонімів, синонімів, антонімів, паронімів.

Порядок лексикологічного розбору

1. Записати слово в початковій формі.
2. Визначити:
 - слово повнозначне чи службове;
 - однозначне чи багатозначне;
 - тип лексичного значення за відношенням до предмета: пряме чи переносне, вказати тип переносного значення;
 - тип лексичного значення за ступенем семантичної мотивованості: мотивоване чи немотивоване значення;
 - тип лексичного значення за відношенням до контексту: вільне чи зв'язане (конструктивно зумовлене, синтаксично зумовлене, фразеологічно зв'язане).
3. Характеристика слова:
 - за значенням: омоніми, синоніми, антоніми, пароніми;
 - за походженням: корінне чи запозичене;
 - за стилістичним критерієм: міжстильове (загальноживане) чи співвідносно із стилем (наукова, суспільно-політична, виробничо-професійна, офіційно-ділова, побутова лексика); літературного чи позалітературного вжитку;

- за забарвленістю: нейтральне чи емоційно забарвлене;
- за соціально-територіальним критерієм: загальнонародне, діалектне, спеціальне;
- за кількісним критерієм: активне (загальномовне, термінологічне), пасивне (історизм, архаїзм, неологізм);

4. У якому словосполученні вжите (синтаксичному, лексичному, фразеологічному).

Зразок лексикологічного розбору

Ми вийдем з тобою на листя опале,
Де синє повітря, як сиві опали,
Ми станем з тобою, як олень і ланя,
Вслухатися в лісу бентежне волання.

(Д. Павличко)

Олень – повнозначне, однозначне, пряме значення, немотивоване значення, вільне значення, корінне, загальноновживане, нейтральне, загальнонародне, належить до активної лексики, міжстильове.

Все йде, все минає – і краю немає (Т. Шевченко).

Край – повнозначне; значення: «припинення, закінчення якоїсь дії, стану»; багатозначне, ужите в переносному значенні, лексична метафора; омонім – край (столу сидіти); синонім – кінець; антонім – початок; споконвічно українське, спільнослов'янське слово; належить до активної загальномовної лексики; міжстильове, емоційно нейтральне, літературного вжитку; входить до синтаксичного словосполучення.

ЛЕКСИЧНИЙ РОЗБІР СЛОВА

Лексичний розбір слова – це характеристика слова, яка розкриває його лексичне значення, особливості вживання і походження.

Порядок лексичного розбору

1. Словоформа в тексті, початкова форма аналізованого слова. Лексичне значення слова (перевірити за тлумачним словником пряме і непряме значення слова).

2. Тематична група, у яку входить слово в прямому значенні.
3. Побудувати синонімічний ряд для даного слова (у прямому чи непрямому значенні). Виділити домінанту ряду (за довідками слід звертатися до словника синонімів).
4. Дібрати слово з протилежним значенням (антонім) – за довідками слід звертатися до словника антонімів.
5. Дібрати і розмежувати можливі омоніми і пароніми.
6. Дати характеристику слову з точки зору:
 - а) походження (власне українське чи іншомовне);
 - б) стилістичного забарвлення (нейтральне слово чи стилістично забарвлене);
 - в) сфери вживання (загальнонавчана лексика чи лексика обмеженої сфери вживання);
 - г) належності до активного чи пасивного словникового запасу – історизм, архаїзм, неологізм.
7. Підібрати спільнокореневі слова.
8. Скласти речення (підібрати чи придумати) на вживання слова в різних значеннях (якщо дане слово багатозначне).

Зразок лексичного розбору

Каменярам видав запаси міді, лісу, янтарю, щоб ті йому склали піраміду, помешкання, у всьому гідне царя. (Д. Кедрін)

Янтар, початкова його форма – **янтар**.

Слово багатозначне: 1) скаменіла смола жовтого кольору (як правило прозора), обробляється для прикрас, дрібних дорогих виробів; 2) вироби з цієї речовини.

Назва корисної копалини.

Слово **янтар** (бурштин) запозичено з литовської мови, стилістично нейтральне, загальнонавчване, належить до активного словникового запасу.

Янтарний, янтарчик, янтарно.

ТЕМА: ФРАЗЕОЛОГІЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

1. Предмет фразеології.
2. Основні типологічні ознаки фразеологізмів.
3. Погляди на класифікацію фразеологізмів:
 - класифікація Д. А. Булаховського;
 - класифікація В. В. Виноградова.
4. Групи фразеологізмів:
 - фразеологічні зрощення;
 - фразеологічні єдності;
 - фразеологічні сполучення.
5. Спільне й відмінне між словом і фразеологізмом.

Література

1. Авсентьев Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія/Л. Г. Авсентьев. – Харків: Вища шк., 1983. – 137 с.
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології/М. Ф. Алефіренко. – Харків: Вища шк., 1987. – 135 с.
3. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів/В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – К., 1989.
4. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова /В. В. Виноградов//Избранные труды: Лексикология и лексикография. – М., 1977.
5. Мокиенко В. М. Славянская фразеология/В. М. Мокиенко. – М., 1989.
6. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. А. П. Грищенка]. – К., 1997.
7. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія. – К., 1973.

8. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: навчальний посібник/Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – К., 2000.

Практичні завдання

Вправа 1. *З поданих словосполучень виписати фразеологічні одиниці, визначити семантику їх.*

Пасти худобу, пасти очима, пасти задніх, попасти пальцем у небо, попасти у незнайоме місто, скочити у калюжу, скочити у халепу, глек розбити, пляшку розбити, на наш млин вода тече, тече вода із-за гаю, шукати вчорашнього дня, шукати помічника, ловити рибу у мутній воді, ловити гав, з'їхати з глузду, з'їхати на санях з гори, піймати облизня, піймати шуку, сховати кінці у воду, сховати дорогоцінності, дати драпака, дати перцю, дати пораду, покласти зуби на полицю.

Вправа 2. *Користуючись фразеологічним словником, розкрити значення фразеологізмів, скласти речення з п'ятьма – сімома з них.*

Перехопило дух, впіймати на гарячому, і в вус не дути, завести Лазаря, накрити мокрим рядном, горло перегризти, буде й небу жарко, важким духом дихати, скорчити Лазаря, кисла міна, кидати світло, за пояс заткнути, в поті чола трудитися, на зубок, не з лика шитий, не з руки.

Вправа 3. *З'ясуйте значення та розкласифікуйте подані фразеологізми.*

Міряти на один аршин; багато вітру в голові; забивати баки; зігнути в баранячий ріг; згущувати барви; брати за барки; каїнова печать; блискавки метати; блиснути очима; брати в шори; виляти хвостом; виміняти шило на мило; геркулесова праця; випивати всю кров; як виросте гарбуз на вербі; доливати масла до вогню; мазати медом по губах; дантове пекло; в один гуж тягти; підлатати ніс; скрутити в баранячий ріг.

Вправа 4. *Виписати фразеологізми, розкрити значення їх, користуючись словником; визначити різновид фразеологізмів. З якою метою їх ужито в тексті?*

Отож, значить, набачившись за те літо й за ту осінь не тільки смалених зайців, а й смалених сов, нахапавшись усіяких стусанів і долі

не тільки у спину, а й у зуби, побувши на коні й під конем, пізнавши, почім ківш лиха, я нетерпляче очікував, коли вже нарешті розпрощаюся з Одаркою Дармограїною. Не скажу, що я був у неї і товкачем, і помелом, як не скажу і того, що годувала вона мене лиш сілля до оселедця чи калачем та ще в спину рогачем. Але ж надокучило так бути не самим собою, а за телецю позиченим, що взяв путівку – і дременув у білий світ...

Не варто, либонь, і справді бути отим Хоною, що мріяв заробити на качалках: одну продав, а дев'ять на плечах баби побили! Ген як говорять. Говорять, що й чорт на старість подався в монахи, щоб у монастирі замолювати гріхи, що й мені час за розум братись, не набувати свіженьких гріхів, а збуватись старих (Є. Гуцало).

Вправа 5. Підберіть українські відповідники до таких фразеологізмів.

Бить баклуши. Вешать голову. Козел отпущения. Глас вопиющего в пустыне. Красная нить. Краеугольный камень. Закусить удила. Кровь с молоком. Медвежья услуга. Играть первую скрипку. Намылить голову. Попасть впросак. Сесть в лужу. Сидеть на бабах.

Вправа 6. До поданих слів та словосполучень доберіть фразеологізми.

Швидко йти; несправедливо принижений; верховодити; позбавляти упевненості; мати недобрі наміри; неможливо повернутися (добратися); привласнити чуже; загинути (померти); рука.

Вправа 7. Відповідність фразеологізмів української і російської мов може бути такою:

- а) однакові звороти і за змістом, і за лексичним значенням;
- б) однакові за змістом, але частково відрізняються словами;
- в) однакові за змістом, але зовсім різні за складом;
- г) фразеологізму відповідає слово.

• Знайдіть у словнику фразеологізми і згрупуйте їх за даними пунктами.

(Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови в 2-х т. – К.: Вища шк., 1984.; Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. – К.: Рад. шк., 1978. – 446 с; Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський

і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. – К.: Рад. шк., 1991. – 400 с.)

Вправа 8. *Випишіть п'ять фразеологізмів зі словами: рука, нога, серце, око. Користуючись словником, поясніть їх значення. Підберіть відповідні російські фразеологізми.*

Вправа 9. *Користуючись словником, доберіть фразеологічні антоніми, поясніть їхнє значення і стилістичну роль.*

Руки білі, а ...

Згода буде, а ...

Діла на копійку, а ...

Праця чоловіка годує, а ...

Пішов у ріст, як ...

Пожалів вовк кобилу, ...

Вправа 10. *Прочитайте. З яких творів Т. Шевченка вибрано крилаті вислови. Поясніть їхнє значення.*

Не злим тихим словом.

І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь.

Караюсь, мучуся... але не каюся.

Вправа 11. *Перекажіть уривок із п'єси М. Кропивницького «Дай серцеві волю, заведе в неволю», використовуючи такі фразеологічні одиниці: Бога не боїться; віщує лиху годиночку; в'язи вкрутити; допекти язиком, душі не чути; заїдати чужого віку.*

Вправа 12. *Напишіть твір-мініатюру з елементами опису приготування певної страви, використовуючи фразеологічні одиниці з довідки. Придумайте заголовок.*

Довідка: що до чого, а борщ до хліба; я люблю всякий борщ, аби з м'ясом; з сала не велика слава, та й без його погано; яка приправа, така і потрава; не досолить – не доїсть; як насипчасто, то і накипчасто; ні юшки, ні петрушки; недосіл на стіл, пересіл на голові; шарили, що в горщик улізло; добріш борщик, та малий горщик; де на двох вариться, третій поживиться; їж; коли сам наварив; до повної миски усі з ложками; є і сметана, та не для тебе, пана; не гострії зубів, бо не їстимеш; так

їсть, що аж за вухами лящить; із нехочу з'їв три миски борщу; наївся, як бочка; наївся по саму зав'язку; по самісінькі боки набрався борщу; пузо не мішок; що не всип – не випаде; кухар з голоду не вмирає; на здоров'я їжте та й мені уріжте.

Вправа 13. Згрупуйте фразеологізми: а) краса; б) потворність. Опишіть зовнішність людини, яка вам подобається (не подобається), використовуючи фразеологізми з довідки.

Довідка: біленька, як нитка; худий, аж ребра світяться; весела, як ясочка; походжає, як пава; зуби як ріпа (славні); брови на шнурочку; очі чорні, як терен; гарна, як квітка гайова; сухий, як перець; гарна дівка, як маківка; молодиця, як пише літо; червона, як рожа; цибатий, як журавель; хороша, як квітка; гарна, хоч з лица води напитися; така біла, що аж лебеді вхоплять, здорова, як корова; повнолиця, як місяць; не краса красить, а розум; чорноброва, як руде теля; гарніш, як спить, та ще й лицем до стіни лежить; ряба, як сороче яйце; хороший, як свиня в дощ; не pomoже ні мило, ні вода, коли така врода; така ладна, що як на двір вийде, то всі пси брешуть, вигляне в вікно, то три дні собаки брешуть, а одна як придивилась, то й зовсім сказала; луб лице, очі – тріска: гляну на вид, то й скажу, що Демид; пика, хоч пацюків бий; морда, як не лусне; там така, що бублика з'їси, поки кругом обійдеш; рудий, як собака; ну й ніс – для празника ріс, а ти в будень носиш; як зігнеться, то дві здається; прямий, як свинячий хвіст; пусти синицю хоч на пшеницю; ворону хоч пшеницею годуй, а все буде погана.

Вправа 14. Користуючись довідкою, згрупуйте фразеологізми за темами: а) осінь; б) зима; в) весна; г) літо. Поясніть значення фразеологізмів. Напишіть твір-мініатюру (на вибір).

Довідка: на Новий рік прибавилось дня на заячий скік; зимова днина така: сюди тень, туди тень – та й минув день; до першого грому земля не розмерзається; на теплому Олексі (17 березня) шука-риба лід хвостом розбиває; мороз не велик, та стоять не велить; кидай сани, бери віз, та поїдем по рогіз; бджола з дупла, а свиня з хліва; зимою деньок, як комарів носок, сліпий дощ; як сіно косять, то дощів не просять, самі йдуть; так се сонце (осіннє) світить, як цигана мати жалусе; прийшов спас – бери рукавиці про запас; прийде Ілля, наробе гнилля; в осінній час сім погід у нас: сіє, віє, туманіє, шумить, гуде і зверху йде; як зазимусь, то й жаба

оніміє; зимою сонце світить, та не гріє; зима біла, та не їсть снігу, а все сіно; восени і горобець багатий; зимою сонце кризь плач сміється.

Вправа 15. Доберіть та випишіть із художніх текстів весільні фразеологізми, солдатські, наймитські та заробітчанські усталені звороти. Матеріалами можуть слугувати твори І. Нечуя-Левицького, Г. Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка, М. Коцюбинського, а також усна народна творчість.

Вправа 16. Запишіть фразеологізми про українські символи та обереги, свята і традиції (писанку, калину, рушник, кутю з медом, коржі з маком) на основі художньої літератури і власних життєвих спостережень.

Вправа 17. Доберіть фразеологізми, пов'язані з давніми українськими ремеслами та промислами – чумацтвом, козацтвом, рибальством, малярством, кушнірством, бджолярством, вівчарством.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

1. Зв'язок фразеологізмів із частинами мови.
2. Фразеологічна варіантність і індивідуально-авторські перетворення.
3. Експресивно-стилістичні властивості фразеологізмів.
4. Джерела фразеології.
5. Прислів'я і приказки. Крилаті слова.
6. Фразеологічний розбір слів.

Література

1. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів/В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – К., 1989.
2. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова/В. В. Виноградов//Избранные труды: Лексикология и лек-

- сикографія. – М., 1977.
3. Мокиєнко В. М. Славянська фразеологія/В. М. Мокиєнко. – М., 1989.
 4. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. А. П. Грищенка]. – К., 1997.
 5. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія. – К., 1973.
 6. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: навчальний посібник/Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – К., 2000.

Практичні завдання

Вправа 1. Розподілити подані фразеологізми на антонімічні пари, визначити семантичну основу протиставлення, значення та групу фразеологізмів.

Брати близько до серця, зійти з орбіти, вибиватися з колії, кров з молоком, як красна дівиця, потерпіти фіаско, аж у руках горить, третій калач, і кури не клюють, не судилася доля, з глузду з'їхати, як кіт наплакав, у сорочці народився, де раки зимують, вийти на орбіту, з ніг валиться, входити в колію, не брати до уваги, за розум взятися, рукою подати, ні за холодну воду, узяти верх.

Вправа 2. У фразеологічні одиниці вставте пропущені слова, що являють собою назви частин тіла людини чи тварини (користуйтеся довідкою). Поясніть значення фразеологізмів:

похнюпивши ...; витріщити ...; гострити ...; сам собі...; ... на ... не попадає; викинути з ...; втрачати ...; ... з'їсти; класти ... на полицю; прихилити ...; ламати ... не по ...; з ... поринутися; на ... ходити; без ...; крізь ... цідити.

Вправа 3. У фразеологічні одиниці вставте проігнуті слова, що являють собою назви тваринного світу. Поясніть значення фразеологізмів:

полохливий ... і пенька боїться; за двома ... поженешся, жодного не піймаєш; пусти ... за стіл, то вона й ноги на стіл; ... на сіні; убити

двох ...;... хвосту крутити.

Вправа 4. У фразеологічні одиниці вставте пропущені слова, що являють собою назви населених пунктів. Поясніть значення фразеологізмів:

язик до ... доведе; пропав, як швед під ...; у ... не всі здорові; на горі бузина, а в ... дядько: бачив ... і..., і мідні труби; у ... був і папи не бачив.

Вправа 5. Про які вади характеру людей говориться у фразеологізмах. Поясніть їх значення. Уведіть їх у речення:

на що гляне, те блідне; баба і чорт собі рідня; не бери голою рукою: нехай Бог боронить від скаженої миші; розходилась, як квочка перед бурею; січе, як ціпом; дірку в голові прогризла; продав чортові душу.

Вправа 6. До поданих фразеологізмів дібрати синоніми (1), антоніми (2). Розкрити значення фразеологізмів, скласти речення (текст) з фразеологізмами одного синонімічного ряду, з кількома антонімічними парами.

1) П'ятами наживати, точити ляс, замилювати очі, стояти горою, нічирк, заварити кашу, впасти в око, не за горами;

2) Любити як сіль в оці, кривити душею, язика прикусити, сьома вода на киселі, в поті чола, перебиватися з хліба на воду, хоч у вухо бгай, душі не чути, як риба з водою, жити на широку ногу.

Вправа 7. До поданих фразеологізмів української мови дібрати відповідники з російської мови. Розкрити значення фразеологізмів, визначити групу кожного з них. При виконанні користуватись перекладними словниками. Чому одні фразеологізми перекладаються з мови на мову, а до інших добираються відповідники? Як передається значення цих фразеологізмів в інших мовах, якими ви володієте?

Допекти до живого, вразити у саме серце, ні до ладу ні до прикладу, говорити щиро, на всі заставки, втрачати ґрунт під ногами, руйнувати дощенту; як з курки молока, а з верби петрушки; дивитися крізь пальці, замилювати очі, випити чашу до дна, грати першу скрипку, зачароване коло; як муха в окропі, бути чи не бути, ахіллесова п'ята, поставити крапку над «і», п'ятами наживати, горло перегризти, горою стати, на любов

і смак товариш не всяк.

Вправа 8. Записати речення, дібравши з дужок потрібний фразеологізм замість крапок. Розкрити значення, мету вживання, визначити групу фразеологізму. Чи є серед фразеологізмів такі, що змінили свою форму?

1. Вітряки намотують на крила... І час, але вже небо за ними не має...
2. А де ж та дорога, що єднає небо й землю? Про неї я знав, як тільки...
3. Недарма кажуть: ... 4. Я це зрозумів як дозвіл і одразу ж ... 5. Правда, любов буває всяка: 6. Така програма всім ... 7. Наймичка насочується сміхом,.. і аж три ямки: дві на щоках, а третю на підборідді. 8. У батька від безсилля і злості памороззю очі, а в жилах на скронях більшало крові. «...». 9. Я, пригадуючи сподіванки нашого полісовщика, одчайдушно... 10. А я, старий, і... – мало не повірив баламутству. 11. А ти, видно, хлопцю... 12. Ніхто не вгадає, які ... в чоловіка. 13. Маленький картузик прикриває маленьку голову Юхрима, в якій ... добрим думкам. 14. Такий великий, а що витворяє ...? 15. «Чи за тобою, сину,..?» – занепокоєно стрічає мене, захеканого, на порозі мати. 16. «Ось, тату,.. маємо собі нового читальника,..» – каже батькові син (3 тв. М. Стельмаха).

(Ні сіло ні впало; бабине літо; любив і вовк кобилу, та залишив хвіст і гриву; ні кінця ні краю; прошу любити й жалувати; зіп'явся на ноги; продаючи білі підківки зубів; сто вовків гналось, чи щось димілося під ногами; бідному Савці нема долі ні на печі ні на лавці; вуха розвісив; «Хоч ти мене живцем не пилай. Що я можу зробити, коли, де не стану, на злидні наступаю?»; припала до душі; пускаюся берега; чи ти сорому і клепки заодно позбувся?; джмелі гудуть у голові; не промах; не було де розгулятисть.)

Вправа 9. До слів *рідний, багато, давно, брати, говорити, стати* дібрати синоніми-фразеологізми, визначити групу їх. Навести приклади вживання їх у художній літературі, щоденному мовленні.

Вправа 10. Скласти синонімічні ряди з поданих фразеологізмів, визначити значення, яке їх об'єднує. Продовжити по можливості кожен ряд.

Голці ніде впасти, виводити на чисту воду, залити за шкуру сала, ні се ні те, пальця просунути ніде, ні сіре ні чорне, смалити халявки, як

оселедців у бочці, зривати маску, очима стріляти, підбивати клинки, ні тпру ні ну, ні в тин ні в ворота, яблуку ніде впасти, розкрити карти, бісики пускати, виводити на сухеньке, ні риба ні м'ясо, плюнути ніде, діяти на нерви, ні грач ні помагач, вимотувати душу, допекти до живого, ні богу свічка ні чорту кочерга.

Вправа 11. Підберіть синоніми до фразеологізмів.

Аж голова загула; намотувати на вус; обводити довкола пальця; три-матися берега; попасти в капкан.

Вправа 12. Поясніть значення поданих фразеологізмів та доберіть до них слова антоніми.

Теліпати язиком, золотий телець, висіти на телефоні, відкритим текстом, не стулити очей, стріляний горобець, розкидатися словами, мов п'ятака подарував, мов Мамай погуляв, невелика цяця, бити себе кулаком в груди, клацати зубами, з живчиком та з перчиком, аж вхопитися за живіт, ламати дрова.

Вправа 13. Наведіть 10 пар антонімів-фразеологізмів.

Вправа 14. Прочитайте подані прислів'я й приказки і проаналізуйте їх за будовою.

1. Водюю ситий не будеш. 2. Яка пшениця, така й паляниця. 3. Краще їсти хліб з водою, ніж жити чужиною. 4. Риба – вода, ягода – трава, а хліб усьому голова. 5. Хліб, сіль та вода – то козацька їда. 6. Ми люди не горді: нема хліба, давайте пироги. 7. Їла коса кашу – ходи нижче, не їла – бери вище. 8. Казала кума – дам пшона, а в неї самої нема. 9. «Дай, мамо, масла!» – «У печі погасло!» 10. Не все добре, що смакують, не все погане, що бракують. 11. Гроші – як вода: крізь пальці протікають. 12. Нехай гуляє. «Що робив?» – зима питає.

Вправа 15. Користуючись поданою нижче довідкою, поясніть значення крилатих слів.

1. Вавилонське стовпотворіння. 2. Геростратова слава. 3. Да-моклів меч. 4. Бути чи не бути. 5. Буря в склянці води. 6. Витати в емпіреях. 7. Синій птах. 8. Розтікатися мислю по древу. 9. Раби, підніжки, грязь Москви. 10. Дух, що тіло рве до бою.

Довідка. 1. Велика метушня навколо малої події. 2. Безладдя. 3. Прислужники чужих правителів. 4. Невгасиме прагнення боротися за справедливість. 5. Захоплюватися нездійсненими мріями. 6. Символ невловимого щастя. 7. Довго й беззмістовно розмірковувати. 8. Питання життя і смерті. 9. Постійна небезпека. 10. Ганебна слава.

Вправа 16. *З'ясуйте значення і походження крилатих висловів.*

Борода росте, а голова порожня; Прийшов, побачив, перемиг; Золоте руно; Або зі щитом, або на щиті; Через труднощі до зірок; Швидше, вище, сильніше!; Іти на Голгофу; Терновий вінок.

Вправа 17. I. *Прочитайте текст. Який зміст вкладено в кожний з наведених тут афоризмів? Чим афоризми близькі до крилатих слів?*

Наступник Нерона імператор Доміціан вислав усіх філософів з Рима. Епіктет обрав собі за місце проживання Нікополь Балканський і навчав людей, як Сократ. Його хата не зачинялася. Стіл, глиняний світильник і дерев'яна лава, на якій і сидів, і спав. Не було чого в хаті узяти, крім думок господаря.

«Якщо хочеш бути добрим, вважай себе за злого».

«Винуватить інших у своїх нещастях дурень; самого себе – розумніший; ані інших, ані самого себе – філософ».

«Хто хоче незалежності, не повинен заздрити на чуже».

«Якщо не зрадиш себе, насмішники поважатимуть тебе, спасуєш перед ними – засміють ще дужче».

«Якщо тебе не запросили на обід, не журись. Тобі не треба хвалити господаря проти власної волі».

«Якщо хтось тебе лас, не виправдовуйся. Скажи: добре, що він не знає інших моїх гріхів, а то не таке ще говорив би».

«Людина, яка успішно працює над собою, ніколи не сварить іншого, а про себе не говорить як про щось значуще».

Пригадав ту історію з Ломоносовим. Ще тоді не знав Епіктета, але вже витала над Григорієм Полетикою немертна душа мудреця. Не сказав того, що подумав про Ломоносова, стримався. І добре.

«Звичайна людина чекає доброго чи поганого від когось. Філософ чекає доброго чи злого від себе».

«Переконати іншого в тому, що він помиляється, – не в твоїй силі. Ти можеш переконати тільки самого себе».

«Люди бояться хвороб і смерті, а не бояться хвороби совісті і духовної смерті».

«Бог доручив тобі доглянути самого себе».

Так склалася книжечка: Епіктета, стоїчного філософа, енхіридїон і апофегми переклав з грецької Григорій Полетика у Санкт-Петербурзі. І року 1759-го побачила світ... (Ю. Хорунжий).

II. Напишіть твір-роздум, використовуючи крилаті слова та деякі з наведених тут афоризмів. Крилаті слова й афоризми підкресліть.

Вправа 18. Уведіть у речення крилаті вислови (слова):

- а) Кобзар, Каменярь, Отелло, Донжуан, Плюшкін (слова-символи);
- б) ахіллесова п'ята; домоклів меч; олімпійський спокій; спалити кораблі, яблуко незгоди (старогрецькі);
- в) гроші не пахнуть; тримати камінь за пазухою; лебедина пісня: крапля камінь точить (староримські);
- г) випити чашу до дна; зуб за зуб: книга життя; коїел відпущення; манна з неба; не хлібом єдиним; притча во язицех; пісня пісень (біблійні);
- г) з корабля на бал (О. С. Грибоедов); над розбитим коритом, золота рибка (О. С. Пушкін); герой нашого часу (М. Ю. Лермонтов); промінь світла в темному царстві (М. О. Добролюбов) (із російської класики);
- д) крилаті вислови іншомовного походження: Мить, спинися! (Й.-В. Гете); По той бік добра і зла (Ф. Ніцше); Від великого до смішного один крок (Ж.-Ф. Мармонтель); Бура в склянці води (Ш.-Л. Монтеск'є); Бути чи не бути; король Лір; Багато галасу даремно; Ромео і Джульєтта (В. Шекспір); Усі засоби добрі, якщо вони ведуть до мети (Т. Гоббс); Шерлок Холмс (А. Конан-Дойль); любовний трикутник (Г. Ібсен).

ТЕСТИ

1. У яких рядках є фразеологічні зрощення:

- а) наживати п'ятами, піймати облизня, як рак свисне;
- б) душа не з лопуцька, пекти раків, собаку з'їсти;
- в) тримати камінь за пазухою, хоч греблю гати, ухопити шилом па-токи;
- г) каламутити воду, води в рот набрати, собака на сніні?

2. З'ясуйте, в яких рядках є лише фразеологічні єдності:

- а) важкий на руку, бити баглаї, біла ворона;
- б) на кожному кроці, врізати дуба, як п'яте колесо до воза;
- в) стріляний горобець, море по коліна, до нових віників;
- г) рано чи пізно, свиню підкласти, світити ребрами.

3. У яких рядках є фразеологічні сполучення:

- а) храм науки, намилити шию, під мухою, з мухою в носі;
- б) мало каші з'їв, передати куті меду, сьома вода на киселі;
- в) сім п'ятниць на тиждень, справа честі, ні на йоту;
- г) у добрий час, впадати в око, позичити у сїрка очей?

4. У яких рядках фразеологізми розміщені в такій послідовності: іменниковий, прикметниковий, прислівниковий, дієслівний, вигук-вий:

- а) бабине літо, гострий на язик, у поті чола, розбити глека, чорта з два;
- б) дідько вхопив, хоч кіл на голові тещи, топтати ряст, рукою подати, синя панчоха;

5. Визначте, в якому рядку є фразеологічні одиниці народного і професійного походження:

- а) баляси точити, езопівська мова, за тридев'ять земель;
- б) досвітні вогні, пропаща сила, дати гарбуза;
- в) камінь спотикання, брати в лещата, у поті чола;
- г) муки Тантала, перейти рубікон, вавилонська вежа.

ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ РОЗБІР

Аналіз фразеологізму передбачає з'ясування його значення, структури і джерела. Під час виконання фразеологічного аналізу для з'ясування частини мовної співвіднесеності та генетичних особливостей фразеологізмів використовують лексикографічні джерела (фразеологічний, тлумачний словники), що сприяє глибшому розумінню значення фразеологічних одиниць різних типів і правильному їх застосуванню у мовленні.

Порядок фразеологічного розбору

Значення аналізованого фразеологізму;

Вид фразеологізму за ступенем семантичної єдності (зрощення, єдність, сполучення); прислів'я, приказки, крилатий вислів;

Синтаксична роль (член речення);

Походження (українське, російське, запозичене);

Джерело виникнення (народна мова, професійний вираз, вислови видатних людей, біблійний вислів тощо);

Стилістичне навантаження.

Зразок фразеологічного розбору

У хаті так танцювали, що аж стіни *ходором ходили*.

Ходором ходити – значення – трястися, посилено рухатися, смикатися, дрижати; за ступенем семантичної єдності це фразеологічне зрощення; у реченні виступає присудком; українського походження, надає реченню емоційного забарвлення.

Порядок фразеологічного розбору

1. Записати фразеологізм.

2. З'ясувати значення фразеологізму

3. Визначити тип фразеологізму:

- за семантичною ознакою: фразеологічне зрощення, фразеологічна єдність, фразеологічне сполучення;
- за функціональною ознакою;

- за морфологічною ознакою;
 - за генетичною ознакою;
 - за стилістичною ознакою.
4. Дібрати фразеологічні синоніми та антоніми.

Зразок фразеологічного розбору

Іноді ми Стьопі прощали за те, що, на наш погляд, він дуже багато знав. Бо читав і день і ніч. І був для нас свого роду *ходячою енциклопедією* (В. Нестайко).

1. Ходячою енциклопедією – ходяча енциклопедія.
2. Фразеологізм означає – «той, хто багато знає і може дати довідку».
3. а) це фразеологічна єдність, оскільки цілісне значення фразеологізму частково мотивоване значенням його слів-компонентів;
б) аналізований фразеологізм має будову іменного словосполучення;
в) джерело первісного вживання фразеологізму – мова науковців;
г) аналізований фразеологізм вживається переважно у книжних стилях.
4. а) синоніми до нього: ходячий довідник, розуму не позичати, голова добре варить.
б) антоніми: пуста (порожня) голова, на розум не багатий, голова напхана половою, туман вісімнадцятий.

Питання і завдання для самоперевірки:

1. У яких значеннях уживається слово «фразеологія»?
2. Що вивчає розділ мовознавства «Фразеологія»?
3. Що таке фразеологізм (фразеологічна одиниця)?
4. Що спільне і відмінне між словом і фразеологізмом?
5. На які групи поділяються фразеологізми?
6. Які фразеологізми належать до фразеологічних зрощень? фразеологічних єдностей? фразеологічних сполучень? Прислів'їв? приказок? примовок? крилатих висловів? складених термінів?

7. Які зміни відбуваються у формі фразеологізмів?
8. Які за походженням фразеологізми наявні в українській літературній мові?
9. Які джерела вживаних у сучасній українській літературній мові фразеологізмів?
10. Яке значення фразеологізмів? З якою метою вони вживаються у мовленні?

ТЕМА: ЛЕКСИКОГРАФІЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8.

1. Поняття і предмет лексикографії.
2. Значення словників у житті людини.
3. Типи словників за призначенням і характером викладу матеріалу:
 - енциклопедичні;
 - лінгвістичні, їх різновиди.
4. Відмінність між словниками енциклопедичними і лінгвістичними.
5. Найважливіші словники української мови.
6. Історія української лексикографії.

Література

1. Горещкий П. Й. Історія української лексикографії/П. Й. Горещкий. – К., 1963.
2. Німчук В. В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською/В. В. Німчук. – К., 1980.
3. Паламарчук Л. С. Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики)/Л. С. Паламарчук. – К., 1978.
4. Сучасна українська літературна мова: підручник/[за ред. А. П. Грищенка]. – К., 1997.
5. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: навчальний посібник/Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – К., 2000.

Практичні завдання

Вправа 1. Скласти для енциклопедичного словника статтю про улюбленого вами поета, письменника, артиста, вчителя чи видатну людину місцевості, в якій ви живете.

Вправа 2. Прочитати подані статті до слова *павільйон*. Визначити, якому словнику відповідає кожна з них, відзначити особливості кожної статті та їх зумовленість типом словника.

Павільйон (франц. pavillon, від лат. papilio – шатро, намет) – 1) легка будівля, що звичайно має невеликий компактний об'єм. В Європі (17–19 ст.) П. був невід'ємною частиною палацово-паркового ансамблю. 2) Постійна або тимчасова полегшена будівля музейного типу, призначена для виставочної експозиції, кінознімання, торгівлі тощо. 3) Театральна декорація (на рамах), що зображає внутрішній вигляд закритого приміщення (кімнати, залу); декорація в приміщенні кіностудії, споруджена для знімання певної сцени фільму.

Павільйон, у, ч. 1. Невелика легка будівля з покриттям у саду, парку. *Від брами до павільйону з музикою прибували все нові гурти людей* (Л. Укр.)//Легка, звичайно тимчасова споруда побутового або спеціального призначення. *Створює [І.Д. Папанін]... прекрасно устатковану станцію з ангаром для літаків, науковими павільйонами* (Видатні вітч. географи..., 1954, 148).

2. Тимчасова або постійна споруда, призначена для розміщення експонатів якої-небудь виставки. *У спеціальному павільйоні «Атомна енергія в мирних цілях» послідовно розкриваються властивості енергії атомного ядра і методи її застосування* (Наука..., 8,1956, 22).

3. Приміщення, обладнане для кінозйомок і фотографування, а також декорація в приміщенні кіностудії, побудована для знімання якої-небудь сцени фільму. *Американська кінематографія в основному базується на павільйоні. Наша кінематографія має багато натури* (Довж., III, 1960, 226).

Павільйон (франц. pavillon, від лат. papilio – намет) – 1) Будівля полегшеного типу. 2) Споруда для виставочної експозиції. 3) Приміщення для кіно- і фотознімання. 4) Театральна декорація (на рамах).

Вправа 3. З'ясувати значення поданих слів, користуючись «Словником української мови» та «Словником лінгвістичних термінів» Д.І. Галича і І.С. Олійника. Які відмінності у тлумаченні слів у названих словниках та чим вони зумовлені?

Звук, назва, запозичення, живий, модель, суб'єкт, шум, дзвінкий, об'єкт, варіація, норма, особа, самостійний, рід, керований, голос.

Вправа 4. Скласти статті для синонімічного словника до слів: іти, журитися.

Вправа 5. Скласти статті для фразеологічного словника до висловів: зашпори зайшли, допекти до живого, ні кінця ні краю не видно, аж пальці знать, виміняли шило на мило.

Вправа 6. З'ясуйте значення слова «мова» за тлумачним та енциклопедичним словником. Порівняйте пояснення та зробіть відповідні висновки.

Вправа 7. Впишіть кілька (на вибір студента) словникових статей зі Словника іношомовних слів і Етимологічного словника, прокоментуйте їхню будову.

Вправа 8. Користуючись «Словником омонімів української мови», з'ясуйте значення слів, уведіть їх у словосполучення або речення.

Бабка, доводитися, гай, завій, загін, мрячити, поспівати, правитися, рубель, ручка, ярий.

Вправа 9. За допомогою Словника іношомовних слів з'ясуйте походження та значення таких лексем: догма, агресія, бенефіс, бравісімо, апперцепція, аннали, мадонна, брутто, нетто, дурра, інновація.

Вправа 10. Розкажіть про принципи укладання словників синонімів і антонімів. Наведіть приклади словникових статей із «Словника антонімів української мови» та «Словника синонімів української мови», проаналізуйте їх.

Вправа 11. Користуючись «Словником паронімів української мови», з'ясуйте значення таких слів:

Будівельний//будівний//будівничий; терплячий//терпимий; афект//ефект; економічний//економний; лісник//лісівник; еміграція//імміграція//міграція; корисливий//корисний; орден//ордер; активація//активізація//активність; дійовий//діючий//діяльний; кваліфікаційний//кваліфікований; програмний//програмовий//програмований.

Вправа 12. Користуючись «Коротким словником жаргонної лексики української мови» Л. Ставицької, з'ясуйте значення таких слів: лабати, падло, клієнт, втирати, молоток, розкрутка, шайтан, шара, кішка.

Вправа 13. *Запишіть одну-дві назви одномовних словників різних типів: тлумачних, нормативних, вибіркових, генетичних, функціональних, ненормативної лексики.*

Питання і завдання для самоперевірки:

1. Лексикографія як наукова дисципліна: стан та перспективи розвитку.
2. Етапи становлення української лексикографії.
3. Досягнення української лексикографії у слов'янському контексті.
4. Досягнення діаспорної української лексикографії.
5. Провідні українські лексикографи. Загальна характеристика їх лексикографічних праць.
6. Охарактеризувати поняття словникової статті.
7. Загальна типологія словників.
8. Українська лексикографія другої половини ХХ століття: загальна характеристика.
9. Українська лексикографія у ХХІ столітті: загальна характеристика.
10. Охарактеризуйте принципи побудови словникової статті у «Словнику лінгвістичних термінів» Д. І. Ганича та І. С. Олійника.
11. Загальна характеристика машинного фонду української мови.
12. Досягнення української комп'ютерної лексикографії за останнє десятиріччя.
13. Комп'ютерні технології в українській лексикографії.
14. Автоматичні словники: загальна характеристика.
15. Основні напрями в автоматизації української лексикографії.

ІНШОМОВНІ ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СЛОВНИКОВОМУ СКЛАДІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

План

1. Іншомовні лексичні запозичення та проблема їхньої доцільності у витлумаченні учених XIX – XXI ст.
2. Погляди вчених на сутність іншомовних та запозичених слів.
3. Проблеми доцільності іншомовних лексичних запозичень.
4. Чинники запозичень лексики іншомовного походження.
5. Загальна характеристика лексики іншомовного походження: проблеми її адаптації в українській мові.
6. Структурні типи слів іншомовного походження.

1. Іншомовні лексичні запозичення та проблема їхньої доцільності у витлумаченні учених XIX – XXI ст.

1.1. Погляди вчених на сутність іншомовних та запозичених слів.

Лексика будь-якої із сучасних мов формувалася впродовж тривалого часу, тому словникові одиниці різних історичних періодів та мовних джерел, давні й новоутворені, власні й узяті з інших мов, безперечно, відбилися на якості лексичного складу. Академік Ю. Шевельов (Шерех)

висловив слушну думку про значення й роль запозичень як результат міжмовних контактів: «Загалом з перегляду ентражизмів кожної мови можна скласти певне уявлення про історію цього народу: з якими народами він стикався, у чому і як він від них залежав або вчився» [Щерба – 1958, с. 36]. На основі цього встановлюють слова споконвічні й запозичені, а також новоутворені й ті, що вийшли чи виходять з ужитку.

Одним з активних процесів, що діють у сучасній українській мові, є запозичення з інших мов слів, які підлягають семантичним, словотвірним, граматичним та стилістичним змінам. У різні періоди становлення теорії іншомовних входжень учені вирішували питання про те, як відбувається процес запозичення, які його умови й причини, що являє собою асиміляція іншомовних слів у мові, яка їх приймає.

Науковці намагалися дати визначення терміна «запозичення» з різних позицій. Так, дослідники, які вивчали питання білінгвізму, інтерференції, розглядали запозичення і як один з результатів контактування двох мов, і як результат інтерференції (Б. Гавранек, Дж. Данн, Ю. Жлуктенко, А. Карлінський, В. Розенцвейг, С. Семчинський, Г. Сергєєва, Б. Серебрєнников, Л. Щерба та ін.). Ці лінгвісти розглядали запозичення як процес міграції мовних елементів з погляду мови-реципієнта, стверджували, що запозичення – це не лише передача готових елементів однієї мови у володіння іншої, а також і процес їхнього органічного освоєння системою цієї мови, пристосування до її власних потреб, перетворення – формального й семантичного – в умовах іншої системи.

Л. Архипенко запропонувала підхід до проблеми термінологічного позначення слів, перейнятих з інших мов, на основі поділу всього процесу запозичення на дві фази: I – входження й II – освоєння. Ці фази безпосередньо пов'язані з етапами адаптації слів іншомовного походження в мові, що запозичує: початковий етап, етап поглиблений і етап повної адаптації. Дослідниця вважає, що для першої фази процесу запозичення характерна іншомовна лексика двох типів: усі неосвоєні іншомовні слова, які ввійшли до української мови внаслідок «миттєвого» запозичення (варваризми, екзотизми), і слова, які почали адаптуватися в мові-рецепторі й перебувають на початковому етапі адаптації. Друга фаза пов'язана з двома етапами освоєння іншомовних запозичень: з етапом поглибленим і етапом повної адаптації.

Для позначення лексики, яка перебуває на цих двох етапах, використовують термін «запозичена лексика» («запозичені слова»). Термін

«іншомовні запозичення» застовують для позначення «іншомовної» та «запозиченої» лексики, а відповідно, усіх іншомовних і запозичених слів слов'янського та неслов'янського походження [Архипенко – 2005].

Тривалий час науковці дискутують з приводу належності інтернаціоналізмів до категорії запозичених слів. Деякі лінгвісти не лише протиставляють їх запозиченим словам, але навіть виводять за межі запозичень (Р. Будагов). Інші ж учені (М. Маковський, Ю. Сорокін) наполягають на включенні інтернаціоналізмів до складу запозиченої лексики. На думку В. Акуленка, різниця між інтерлексемами й лексичними запозиченнями полягає в підході до цих явищ. Дослідник вважає інтернаціоналізми міжмовною категорією синхронії з власними специфічними характеристиками, а запозичення вичленовує на основі абсолютно інших діахронічних критеріїв [Акуленко – 1972, с. 91–112]. Погоджуючись із твердженням про неможливість змішування діахронійного та синхронійного аспектів, В. Дубичинський вважає, що «інтернаціоналізмами доцільно називати лише ті запозичення, які стали своїми, освоєними для певних контактних мов» [Дубичинський – 1993, с. 35].

За давністю запозичення й ступенем засвоєння розрізняють **запозичені слова** в цілому та **іншомовні** зокрема (запозичення, що не втратили своїх чужорідних фонетичних чи морфологічних особливостей). Серед слів іншомовного походження виділяють **інтернаціоналізми, варваризми, екзотизми**. Крім власне лексичних запозичень, є **запозичення-кальки** – структурні (словотвірні) та семантичні. Запозичення бувають прямі (безпосередньо з мови-джерела) й опосередковані (через іншу мову: для української мови такими мовами-посередниками були переважно російська й польська).

Запозичення в мові – один з важливих чинників її розвитку. Залежно від мови, з якої було запозичено слово, такі одиниці називають **англізмами** чи **англіцизмами, романізмами, босемізмами, латинізмами, полонізмами** тощо. Уважаємо, що доречно використовувати лексему «англізм», яка має афіксоїд – *ізм* (як видно з наведених вище прикладів). Сучасні мовознавці Б. Ажнюк, Я. Битківська, А. Ломовцева у своїх дослідженнях також використовують цей термін. Поділяючи їхню думку, зазначаємо, що **англізм** – це запозичена з англійської мови чи за її посередництва лексична одиниця, яка має щонайменше одну семему, що виникла під домінантним впливом англійської мови.

Запозичення збільшують лексичне багатство, слугують джерелом нових коренів, словотворчих елементів і точних термінів та відображають реалії життя людства.

Відомий мовознавець Ю. Жлуктенко виділив два значення терміна «запозичення»: 1) сам процес використання в системі мови-одержувача певних елементів мови-джерела; 2) результат такого процесу, тобто ті гетерогенні елементи в системі цієї мови, які були внесені до неї ззовні – з системи мови-джерела [Жлуктенко – 1996, с. 60].

Поняття «засвоєння» й «укорінення» – це концепти, що відображають комплексний характер абсорбції англійських запозичень, їхню неоднорідну поведінку в новому лінгвопросторі (Я. Битківська, А. Гудманян, Г. Казарян).

Отже, розглянемо кожне з визначень.

Узагальнюючи матеріал, поданий у працях сучасних лінгвістів, подаємо визначення **іншомовних слів (ІС)** – це слова з іншої мови, які, на відміну від запозичених, не засвоєні повністю мовою, що їх успадкувала, а мовці усвідомлюють їх як чужорідні. ІС зберігають ознаки свого походження. Це виявляється в їхній формі та семантиці.

Форма **іншомовних слів** дозволяє визначити більший чи менший ступінь незасвоєності мовою, до складу якої вони ввійшли; виявляє можливість збереження вихідної (латинської) графіки на письмі, напр.: англ. *happy end* «щасливий кінець», *pilot project* «пілотний проект», *consumer basket* «купівельна спроможність»; наявність незвичних звукосполучень [дж], [нгл], [пс], [кс] та ін., напр.: *психологія, менеджер, ксенон, конгломерат*; невідмінюваність частини ІС (пор. *какао, кенгуру, шасі*), яка, проте, поступово втрачається, напр.: при невідмінюваності слів *кіно, метро, табло* маємо відмінювану лексему *пальто*.

Для семантики **іншомовних слів** характерні незрозумілість чи недостатня ясність для більшості носіїв мови, які вживають такі лексеми, що й викликає потребу у створенні спеціальних словників ІС. В українській, як і в інших мовах світу, що запозичують іншомовні слова, відбувається безперервний процес їхнього засвоєння, через що нерідко важко провести чітку межу між ними і ЗС. Проникаючи насамперед до складу спеціальної лексики й термінології, а також до екзотизмів на позначення особливостей природи та побуту інших народів, **іншомовні слова** з часом, у зв'язку з набуттям ними популярності, засвоюють усі носії. Це поступово перетворює їх на **запозичені слова**. Коло мов-джерел ІС значно ширше, ніж у ЗС. Латинська й грецька мови є підґрунтям виникнення

інтернаціоналізмів в українській мові (також і в інших лінгвальних системах Європи), із сучасних європейських мов (здебільшого, англійської, французької, німецької, італійської) запозичено багато іншомовних слів для творення термінів у галузях науки, техніки, мистецтва. До складу ІС української мови входять ЛО з мов колишнього СРСР та інших мов світу.

Проаналізувавши праці лінгвістів, присвячені вивченню слів іншомовного походження, визначаємо поняття **запозичені слова (ЗС)** – іншомовні слова, цілком засвоєні мовою, що їх перейняла. Мовці не сприймають ЗС як чужорідні елементи, ці слова не потребують пояснень щодо форми й значення. На відміну від ІС, які тлумачать у спеціальних словниках, запозичені слова подають у загальних словниках разом з питомою лексикою.

Під **значенням слова**, погоджуючись з думкою О. Кабиш, яка спирається на субстанціональну теорію значень слова, розуміємо «відображення предмета, явища чи відношення у свідомості, що входить у структуру як внутрішня його сторона. Це відношення є суб'єктивним, тому що здійснюється кожним окремим суб'єктом і належить цьому суб'єктові, але одночасно воно є об'єктивним, оскільки детерміноване предметами реальної дійсності, яка є спільною для всіх суб'єктів мовного спілкування й певною мірою постійною. Лексичне значення – системне явище, тому що співвідноситься своїми сторонами із загальною думкою про предмет (поняття), з наочно-чуттєвим образом предмета (уявлення) і схемою відношень між предметами (денотативної моделі)» [Кабиш – 2007, с. 18]. У роботі використано такі найменування типів лексичних значень СЕЛ: 1) прямі номінативні (головні) та непрямі (переносні); 2) непохідні (первинні, немотивовані) та похідні (вторинні, мотивовані первинним, вихідним значенням). О. Кабиш за можливостями синтаксичної сполучуваності чи типом синтагматичних відношень між словами виділила ще вільні й невільні лексичні значення; за характером функцій, які вони виконують, – власне номінативні та конотативно зумовлені [Кабиш – 2007, с. 26–27]. На нашу думку, тлумачення слів у словниках залежить від типів лексичних значень та їхнього характеру. Н. Котьолова зауважила, що тлумачення кожного слова повинно розкрити всі компоненти його значення [Котьолова – 1975, с. 27].

Отже, наразі, як зазначено вище, окреслено варіативну базу щодо визначення поняття «запозичення», чіткої дефініції якого немає. Ко-

жен з науковців, удаючись до визначення цього поняття, акцентує увагу на якихось окремих ознаках запозичених слів.

1.2. Проблеми доцільності іншомовних лексичних запозичень

Полеміку про доцільність чи недоцільність іншомовних лексичних запозичень, їхній статус, специфіку лексичних значень і функцій учені ведуть упродовж багатьох років, а починаючи з другої половини ХХ ст., перед лінгвістами постала низка не лише теоретичних, а й практичних проблем, які вимагали опрацювання та вирішення. Ці питання розглядали зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема Ш. Баллі, Я. Битківська, І. Бодуен де Куртене, Л. Булаховський, А. Булика, У. Вайнрайх, А. Гудманян, Д. Дмитрошкин, Ю. Жлуктенко, В. Журавльов, Л. Кислюк, Л. Крисін, І. Кулинич, Т. Линник, Д. Лотте, М. Майоров, В. Мартинек, О. Мороховський, О. Муромцева, В. Русанівський, С. Семчинський, В. Сімонок, О. Стишов, Г. Тимофєєва та ін. У працях згаданих дослідників багато уваги приділено процесам кількісного та якісного оновлення словника мови, адаптації іншомовних лексем, змінам у лексико-семантичній системі мови, внутрішньомовним динамічним процесам, зокрема ревіталізації – відновленню слів, які перебували на периферії активного словника, пасивізації лексики. Разом із тим питання теорії запозичень досі залишаються суперечливими, а відтак це позначається на вирішенні конкретних практичних завдань.

Видатні громадські діячі, письменники та вчені по-різному ставляться до іншомовних запозичень. Деякі з них (Д. Баранник, Я. Битківська, І. Лосєв, П. Селігей, О. Стишов та ін.) вважають запозичення природним процесом збагачення мови, а інші (у минулому – І. Нечуй-Левицький, М. Левченко, А. Кримський, Б. Грінченко, М. Сумцов, І. Огієнко, на сучасному етапі розвитку мовознавства – В. Гвоздев, І. Фаріон та ін.) висловлюють протилежну думку: виступаючи за чистоту мови, здебільшого кваліфікують іншомовні лексеми як потік слів, що порушує стабільність та самобутність сучасної української мови. Свого часу Ш. Баллі вважав, що «запозичення завжди були нормальною функцією лінгвального життя» [Баллі – 1955, с. 348]. Російський письменник О. Сумароков та відомий лінгвіст і письменник В. Даль рішуче виступали проти будь-

якого їхнього вживання (Даль – 1991), пропонуючи замінити іншомовні слова власними. Український учений А. Кримський писав, що «не варто сперечатися про те, звідки взяті слова», а намагання усунути іншомовні ЛО, які вже міцно ввійшли до української літературної мови, уважав просто зайвим, оскільки «тут ніякої філологічної заборони ніхто не послухає» (Кримський – 1894).

На думку І. Нечуя-Левицького, іншомовні елементи мають право на вживання в українськомовному контексті лише за відсутності слова на позначення якогось поняття чи реалії в мові-реципієнті. Погоджуючись із письменником, зазначимо, що виправданим вважаємо запозичення, матеріалом для якого слугують «вищі, наукові» лексеми, відсутні в рідній мові, натомість виступаємо проти переймання тих слів, що є в нашій мові, а також проти вилучення внаслідок цього власне українських [Нечуй-Левицький – 1912, с. 317–412]. Сучасний дослідник П. Селігей також доводить, що, створюючи термін для нового поняття, здебільшого немає підстав віддавати перевагу чужим кореням. Неслов'янський термін може бути прийнятний тоді, коли він позначає явище чи поняття, що його вперше відкрили й описали за кордоном. Але якщо поняття зародилося в українській науці, природніше дати йому назву, використовуючи український (чи слов'янський) кореневий фонд, тому що для цього він не гірший від латинського чи англійського [Селігей – 2007, с. 6].

Загалом поступово формувалося певне ставлення до запозичень, розуміння їхньої необхідності в мові-реципієнті приходило поволі. Ще наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. вели дискусію щодо міри, доцільності чи недоцільності вживання слів іншомовного походження. Так, Є. Карський пропонував «не звертатися до іншомовних слів, коли є більш точні і зрозумілі слова власні». Р. Брандт, О. Соболевський, М. Фасмер та ін., наголошуючи на необхідності чи потребі в тому чи тому запозиченні, розглядали їх на науковому рівні у світлі проблеми чистоти мови [Крісін – 1965, с. 8].

Дослідники цього періоду (М. Смирнов, І. Огієнко та ін.) визначали мовне джерело ЗС, час запозичення, а також умови процесу запозичень, виділяючи їхній генетичний характер. Ці вчені, схиляючись до думки, що процес запозичення лексики іншомовного походження був наслідком інтерференції, дотримувалися генетико-хронологічного аналізу іншомовних запозичень.

У. Вайнрайх, А. Мартине запропонували вживати науковий термін «мовні контакти» як сукупність низки соціальних, психологічних і лінгвістичних питань [Вайнрайх – 1972, с. 11]. Л. Щерба звертав увагу на білінгвізм як основу запозичення: «У взаємному впливі мов слід розрізняти два абсолютно різні процеси: запозичення і змішування мов; перше побудоване на двомовності, яке запропонував би називати незалежне співіснування двох мов у одного і того ж індивіда, а друге ґрунтується на змішаній мові з двома термінами» [Щерба – 1958, с. 52]. Так само У. Вайнрайх уважав, що для запозичення слів достатньо мінімального контакту між мовами [Вайнрайх – 1972, с. 42]. В. Бертагаєв наголошував на тому, що процес запозичення відбувається також і в умовах монологізму [Бертагаєв – 1972, с. 8]. Отже, запозичення, по-перше, можливе в умовах монологізму, якщо наявна певна соціальна спільнота, яка володіє двома мовами, а по-друге, в умовах білінгвізму. Так уважав і український мовознавець Ю. Жлуктенко: «У той час, як одномовці задовольняють її [потребу в постійних лексичних інноваціях], головним чином, за рахунок внутрішніх ресурсів власної мови, двомовні мають у постійній готовності свою другу мову як джерело лінгвістичного матеріалу» [Жлуктенко – 1960, с. 108].

Натомість у ХХІ ст. «журналістська практика підтримує традицію частого вживання запозичень, бо саме вони є центром соціально-політичного лексикону, а газета [ширше – мова ЗМІ – Т.Р.] прагне до постійного оновлення виражальних засобів» [Ленець – 1988, с. 41]. Уважаємо, що такий стан речей призведе до перенасичення мови мас-медіа зайвими незрозумілими лексемами, а як наслідок – сутність тексту не буде розкрито, читачі, глядачі та слухачі втратять інтерес до ЗМІ через відсутність змістовного наповнення текстів.

П. Селігей зазначає, що «нема підстав хвилюватися: запозичення не позбавляють нашу термінологію своєрідності, адже вони впорядковуються нормами української мови, швидко пристосовуються до її словотвірної та морфологічної систем, не порушуючи їхньої стабільності» [Селігей – 2007, с. 16]. Однак не можна забувати, що не всі запозичені лексеми підпорядковано нормам мови-реципієнта. На сьогодні фіксуємо значну кількість частовживаних у ЗМІ англізмів, які мають два варіанти написання.

Разом із тим І. Фаріон застерігає: «Попри все, не існує безперешкодного проникнення іншомовних елементів у структуру будь-якої мови, але щодо англо-американського неокумира ми до запопадливості показуємо

цілковиту відкритість, запозичуючи цілі лексичні обойми, подекуди навіть латинські» [Фаріон – 2000, с. 150]. Причиною подібних мовних явищ уважаємо моду на слова іншомовного походження, уживані для привертання уваги споживача.

Відомий культуролог І. Лосєв зазначив, що «не шкодять запозичення, причому не тільки зі споріднених, а навіть із зовсім чужих культур. Але перевищення міри корисного запозичення призводить до розчинення однієї культури в іншій, до асиміляції, до цілковитої втрати духовного суверенітету культури» [Лосєв – 1995, с. 23].

Отже, спираючись на викладене вище, зазначимо, що в лінгвістиці здебільшого побутує думка про доцільність запозичень узагалі, зокрема соціально-економічної термінології, особливо зараз у зв'язку з перебудовою всієї нашої суспільно-економічної системи. «Треба змиритися з дійсністю: американізація – об'єктивний, а тому неминучий процес. Англomовний світ випереджає решту країн у культурному й економічному розвитку, та й англійською мовою викладають безліч винаходів і відкриттів, нею оприлюднюють три чверті наукових досліджень. Тож не дивно, що переважна більшість нових термінів виникає в англійській мові й далі поширюється по всьому світові, потрапляючи і в українську» [Селігей – 2007, с. 16]. Погоджуючись із думкою Б. Ажнюка, зауважимо, що наявність у мовно-інформаційному просторі російської та англійської мов стимулює масове проникнення іншомовних слів у повсякденний і професійний ужиток, а це, у свою чергу, викликає занепокоєння науковців і широкої громадськості щодо якості українського мовлення. Зафіксовано позитивне ставлення до запозичень лише за умови доцільності їхнього входження в мову-реципієнт, в інших випадках науковці намагаються усунути запозичені ЛО методом відбору класифікованих та семантизованих неолексем, очистити рідну мову від зайвого та недоречного лексичного матеріалу.

2. Чинники запозичень лексики англomовного походження

Вплив однієї мови на іншу визначають мовні й позамовні чинники. По-перше, проникнення іншомовних елементів (напр., англійських)

до української мови відбувалося й за радянських часів. По-друге, англо-українська взаємодія активізувалася з моменту набуття Україною незалежності в 1991 р. По-третє, значного впливу англійської мови зазнала мова української діаспори, передусім Канади та США [Зорівчак – 1989, с. 194]. Отже, для кожної епохи характерними є певні групи запозичень.

Активізація лексики іншомовного походження зумовлює різноманітні дискусії в суспільстві взагалі та серед лінгвістів зокрема. Так чи так, але проникнення запозичень у лексичну систему української мови пов'язане з трансформаційними процесами, спричиненими **зовнішніми (екстралінгвальними) і внутрішніми (інтралінгвальними) чинниками**. Зауважимо, що в сучасному мовознавстві спостерігаємо певну неусталеність у позначенні цих понять: мовознавці йменують їх «екстра- та інтралінгвальними (лінгвальними)» (Л. Архипенко, О. Ахманова, К. Демченко, В. Панфілов, О. Сендровець), «мовними» та «позамовними» (О. Стишов), позамовні інколи називають «соціальними» (О. Розен). Доречніше, на нашу думку, використовувати терміни «екстра-» та «інтралінгвальні чинники», які є загальноживаними й точно відображають сутність понять. До перших належать: 1) історичні міжнародні контакти та білінгвізм; 2) новаторство нації в певних сферах діяльності; 3) мода на іншомовні запозичення; 4) авторитетність мови-джерела, пов'язана з політичним авторитетом держави; 5) упровадження організаційних та законодавчих заходів, що стосуються мовної політики [Пономарів – 2005, с. 6].

О. Стишов зазначив, що серед позамовних чинників, які сприяють появі запозичень, істотну роль відіграють мода й лінгвальні та естетичні смаки, зокрема намагання мовців використати слова з конотативним значенням. Він уважає, що прагнення до новизни та свіжості, емоційності й експресивності на тлі стандарту – визначальна риса мови ЗМІ. Збагачення української літературної мови новими ентражизмами, зауважує мовознавець, відбувається й завдяки усним перекладам (на радіо й телебаченні – інтерв'ю, виступи іноземних громадян, саміти, брифінги вищих урядовців, різноманітні передачі, кінофільми, телесеріали, мультфільми та ін.) та письмовим (у газетах і журналах) [Стишов – 2005, с. 243].

Деякі лінгвісти (О. Стишов, Ю. Шевельов) висловили думку про те, що напрям запозичень часто визначає й культурна перевага, тобто рівень цивілізаційного й інтелектуального розвитку народу.

Взаємодія з англійською мовою за радянських часів мала здебільшого опосередкований характер [Комлев, с. 140]. Г. Зимовець характеризує таку взаємодію, як дистантну (тобто носії двох мов не мешкали на одній чи на суміжних територіях), тому що носії української мови не мали можливості прямого спілкування з носіями англійської мови [Зимовець, с. 194]. До речі, порівняно із сьогоденням, на той час рівень престижності англійської мови був нижчим, а у свідомості пересічного мовця вона посідала незначне місце, хоча англійську вивчали в школах та ВНЗ. Особливістю цього періоду була відсутність такої стратегії спілкування, як **перемикання коду**. Це поняття трактуємо, слідом за Е. Хаугеном, як явище використання кількох мов по черзі в межах однієї фрази (речення) чи тексту. Сьогодні його використовують як стилістичний прийом у ЗМІ, цільовою групою яких є молодші покоління професіоналів (насамперед «ПіК», «Дзеркало тижня», «Єва» тощо). За часів перебудови та в роки незалежності Української держави ситуація змінилася, що зумовлено причинами локального та глобального характеру. До глобальних причин активізації англо-української взаємодії Г. Зимовець відносить розвиток інформаційних і комунікаційних технологій, завдяки яким значно більша кількість мовців отримала доступ до інформації та спілкування англійською мовою. Крім того, глобалізація економіки, яку виявляють у посиленні позицій транснаціональних корпорацій (насамперед, американських), зумовила підняття статусу англійської мови. Локальними причинами інтенсифікації взаємодії є безпосередній характер впливу (без мови-посередника), а також невизначена ситуація з правописними нормами [Зимовець, с. 194]. Дослідниця виділила тип контакту, наявний у мові діаспори, коли домінантна в соціумі мова впливала на іммігрантську мову в умовах постійного спільного проживання на одній території. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., після припинення чи обмеження посередництва російської мови, англійська стала активним джерелом поповнення терміносистем багатьох мов, у тому числі й української.

Причини запозичень слів іншомовного походження вивчало багато лінгвістів ще на початку ХХ ст. Але на той момент ученим так і не вдалося чітко диференціювати інтралінгвальні та екстралінгвальні причини запозичень. Л. Крисін указав на те, що необхідність у найменуванні речей та понять є основою для запозичення слів. Він навів також і соціальні, мовні, психічні, естетичні чинники, різноманітні за характером, а також визначив потребу в нових мовних формах, у розчленуванні понять, стис-

лості та яскравості викладу, як-от: «1) найменування нової речі, нового явища тощо; 2) розмежування семантично близьких, проте різних понять; 3) спеціалізація понять – у тій чи тій сфері, для тих чи тих цілей, евфемістичні, завуальовані заміни, наприклад, у галузі анатомії, фізіології, медицини; 4) цільність поняття, яким заміняють неподільне вихідне поняття; 5) наявність у мові, яка запозичує, сталих систем термінів, що обслуговують певне професійне середовище, та більш чи менш єдиних за джерелом запозичення цих термінів; 6) соціально-психологічні причини та фактори запозичення: а) престижність іншомовного слова; б) комунікативна актуальність поняття, яке воно позначає» [Крисін – 1991, с. 146–147].

Погоджуючись з Л. Крисіним, уважаємо, що процес мовного запозичення слід розглядати передусім у нерозривній єдності з культурними та іншими контактами двох різних мовних суспільств і як частину й наслідок таких контактів.

О. Стишов поряд із позамовними виділяє й власне мовні обставини, що сприяють входженню запозичень з інших мов:

1. Цілеспрямована тенденція до вдосконалення наявної лінгвальної системи, необхідність збереження мови в стані комунікативної придатності. Важливе місце серед них посідає «номінативна безвихідь», коли постає проблема заповнення певних лакун з різних галузей науки, техніки, медицини, спорту, культури тощо.

2. Входження іншомовних слів у мову за браком відповідних лексем в українській мові, позбавлених будь-яких конотацій та багатозначності (щодо науково-технічної, економічної термінології та номенклатури). Такі лексеми стали європеїзмами чи рідше – інтернаціоналізмами [Стишов – 2005, с. 243–244].

Уважаємо, що зазначені вище обставини є найбільш виправданими та зумовлюють збагачення словника української мови новими лексемами. Відбувається логічний процес – запозичуючи певне поняття, запозичуємо й термін на його позначення.

О. Кабиш і С. Рижикова наголошують, що внутрішнім джерелом мовної еволюції «можуть бути суперечності, які виникають у лексичній системі мови через невідповідність між значеннями слова (сукупність його семем) та його значеннєвістю (синтагматичними моделями): 1) прагнення слова до однозначності – розвиток у його семантичній структурі різних значень; 2) автономність семантичної структури слова – схре-

щення семантичних структур кількох слів; 3) зближення в семантиці різних слів – специфікація значень колишніх синонімів; 4) розвиток синонімії – розвиток омонімії; 5) метафоризація – деметафоризація як засіб нової номінації; 6) емоційна нейтральність слів – розвиток емоційної маркованості слів та ін.» [Кабиш – 2007, с. 36; Рижикова – 1980, с. 63]. У цілому, погоджуючись з дослідницями, зазначимо, що сьогодні, як свідчить аналізований матеріал, частіше процес запозичення призводить до зближення в семантиці різних слів та розвитку синонімії через наявність у мові власне українських та запозичених лексем, що після адаптації останніх набувають статусу абсолютних синонімів чи дублетів.

М. Брейтер виділив чотири причини запозичень: 1) відсутність відповідного поняття в когнітивній базі мови-рецептора; 2) відсутність належного найменування в мові-рецепторі; 3) забезпечення стилістичного (емфатичного) ефекту; 4) вираження позитивних чи негативних конотацій, яких не має еквівалентна одиниця в мові-рецепторі [Брейтер – 1999, с. 132–135].

Розглянемо кожну з них, зокрема, відсутність відповідного поняття в когнітивній базі мови-рецептора (такими, наприклад, нині є лексичні одиниці: *бейдж*, *класифікатор*, *ноутбук*, *аудіобук*, *пауербук*, *органайзер*, *пейджер*, *твейджер*, *холстер*, *таймер*, *біпер*, *скремблер*, *інтерком*, *шредер*, *оверхед*, *плотер*, *сканер*, *тюнер*, *тонер*, *в'юк* тощо).

На нашу думку, коли в мові-рецепторі виникає потреба в називанні якогось нового актуального поняття, а в рідній мові не завжди наявний точний відповідник, то інколи запозичують з мови-джерела не один, а кілька елементів, які можуть трансформуватися в нову лексичну одиницю в українській мові на базі цих іншомовних елементів.

Наведемо приклад – частовживане нині слово *niap*, яке походить від *public relations*, скорочено *PR* «бізнес, спрямований на переконання громадськості, формування престижу якоїсь особи, фірми, організації». Друге значення цього слова – «досягнутий рівень розуміння та порозуміння» (W – 2004, с. 1006). На українському ґрунті воно набуло невласливих англійській мові значень («соціальна інформація; особливий вид діяльності, спрямований на формування громадської думки із широкого спектра питань; відділ інформації комерційного підприємства; система інформаційних зв'язків влади з громадськістю» (ССІС – 2006, с. 509), крім того, стало твірною основою для похідних лексем: *niapитись*, *пі-*

арний, ніарник. Тут можна говорити про лексичне переосмислення його в мові-рецепторі. Під час творення англїзму *IT-менеджер*, що вживається в українській мові, але не має еквівалента в англійській, відбулося роздільне запозичення трьох елементів (*Information, Technology, Manager*) та поєднання їх у складному найменуванні в мові-рецепторі. Така модель відповідає словотворчим потенціям української мови. Композит *IT-менеджер* наявний у 122000 документах мережі Інтернет (пошукова система Google). Варіативність його написання (*IT-менеджер, It-менеджер, IT Менеджер, It Менеджер*) не завжди свідчить про перший ступінь асиміляції елементів цього композита, оскільки така варіативність може бути наслідком неграмотності того, хто складав текст певного документа Інтернету. Наприклад, форми *It-менеджер* чи *It Менеджер* не є цілком коректними, тому що читач сприймає абрєвіатуру *It* як займенник *it*, що перекладають українською як *воно*. А такий переклад уводить читача в оману, суттєво змінюючи значення слова.

На думку М. Брейтера, 15% найновіших англїзмів запозичено у зв'язку з відсутністю належного найменування в мові-рецепторі, тобто до них належать: *детектор (валют), топ-модель, brand name, віртуальний, інвестор, дайджест, спічрайтер, спонсор, спрей*. Проте, уважаємо, що межі між цією та попередньою групою розмиті, оскільки в деяких випадках важко стверджувати, чи є це поняття новим для мови-рецептора, наприклад, *інвестор, топ-модель*.

До цієї групи автор відніс і ті запозичення, які з певної причини (легші у вимові, є коротшими, етимологічно прозорішими, конкретнішими за семантикою) частково або повністю витіснили раніше засвоєні чи докорінно змінили рідні мовні одиниці, наприклад, *прайс-лист* (замість *прейскурант*), *імідж* (замість *образ*). В останньому слові доцільніше зазначити не витіснення, а скоріше переосмислення, перерозподіл смислових ролей: в одних випадках влучніше сказати *імідж працівника, імідж установи*, а в інших – *образ учителя, образ людини, образ Тетяни* тощо. Уживання слова *імідж* розглядаємо як наслідок подолання широкої полісемії споконвічного слова *образ*, за Л. Крисінім, як «необхідність спеціалізації поняття» [Крисін – 1991, с. 76].

Причини запозичень нерідко зумовлюють функцію слів іншомовного походження. У разі співіснування запозичення та корінного чи раніше засвоєного найменування функція першого з них полягає в позначенні

західної реалії чи стилістичного маркування тексту, рідномовні еквіваленти використовують для опису навколишньої дійсності.

Забезпечення стилістичного (емфатичного) ефекту є вагомою причиною запозичення. Емфатична функція може бути зумовлена й гомофонією, яка поєднує міжмовні смисли (для порівняння ВІНАП – WIN UP). Дія цього фактора є нечастою та розрахована на високий ступінь мовної компетенції учасників спілкування.

Доречним вважаємо вираження позитивних чи негативних конотацій, яких не має еквівалентна одиниця в мові-рецепторі. Серед носіїв рідної мови поширена думка про те, що зарубіжні технології є більш прогресивними порівняно з вітчизняними, іноземні банки більш надійні, експортні товари – вищої якості. Цю установку, на думку М. Брейтера, широко використовують у рекламі, де запозичення вживають для актуалізації позитивних конотацій, наприклад, назва фірми *Auto-rental* замість *прокат машин*, *паб* замість *пивниця* тощо.

К. Демченко зазначає, що у ХХІ ст. домінують такі інтралінгвальні чинники:

- 1) недостатня кількість у мові певних лексико-семантичних груп, наприклад, на позначення фінансової, економічної та політичної лексики: «Серед доповідачів були *бренд-менеджери*, *маркетинг-директори*, *мерчендайзери* та власники найбільших роздрібних мереж, керівники рекламних агенцій та їхні клієнти» (ПіК, 2002, № 24); «Для порівняння скажу, що у нашому законопроекті 3207 потрібно 2/3 голосів для *імпічменту*» (ПіК, 2004, № 1) тощо;
- 2) «номінативна безвихідь». Залучення іншомовної лексеми для заміни описового звороту на позначення якоїсь реалії чи предмета одним словом: «З цього часу в діловому та міліцейському лексиконі з'явилося слово *скімінг* (викрадення інформації з магнітної смуги кредитної банківської карти)» (ПіК, 2001, № 33);
- 3) тенденція до заміни двочленного найменування одночленим (напр., *рекламний щит – бігборд*, *великий магазин – супермаркет*, *продаж акцій – трейдер*), пор.: «Домогосподиня здебільшого сидить дома, їй вуличні *бігборди* не цікаві» (ПіК, 2003, № 9);
- 4) потреба в семантичному обмеженні вже наявної в мові лексеми, уникнення полісемії, наприклад: «Потім на кораблі в останню ніч «Таврійських ігор» відбувся *сейшн*» (ПіК, 2003, № 19). Тобто

в українській мові новозапозичена ЛО *сейшн* витіснила слова *концерт* і *вечірка*.

Тенденція до встановлення відповідності між нерозчленованістю об'єкта й одноелементністю чи однолексемністю наявна й тоді, коли заповнюється порожня ланка, якій відповідає належний зміст, для вираження якого відсутнє окреме слово (замість цього вживають описовий зворот) [Крисін – 1996, с. 59]. Наприклад, англізми *zaper* (*zapper* – «людина, яка нескінченно переключає канали телевізора»), і *zaping* («процес переключення») покликані замінювати описові українські звороти. Не можна сказати, що ці лексеми українська мова освоїла через новизну поняття, але потенційний ступінь їхнього освоєння досить високий: «*Запінг або переключення каналів – період інтенсивних зустрічей з телеекраном*» (Рамблер. 2000.05.23).

П. Селігей виділив деякі вагомні підстави для запровадження чужих термінів та залучення іншомовних слів замість питомих українських:

1. Міжнародне узвичаєння іншомовної термінології серед зарубіжних фахівців є особливо важливим нині, коли Україна усвідомлює себе частиною Європи, наздоганяє цивілізовані країни в економіці й культурі, переймає в західних народів їхні науково-технічні здобутки. І те, що наша наукова мова вирівнюється за міжнародним стандартом, а чимало семантичних прогалів у її терміносистемах заповнюють запозичення, видається, на перший погляд, цілком закономірним.

2. Тенденція до лаконізму й однослівності приводить до заощадження зусиль: мовці воліють позначити поняття одним запозиченим терміном, аніж багатослівно-громіздким питомих зворотом. Легше сказати *саміт*, ніж *зустріч державних діячів на найвищому рівні*; *інавгурація* коротше, ніж *урочиста церемонія вступу глави держави на посаду*. Якщо серед питомих запасів і справді не вдається дібрати точного однослівного відповідника, то це є достатньою підставою для запозичання. Дослідник зауважує, що знайти відповідник неважко – треба добре пошукати чи створити.

3. Чуже слово однозначне, його семантика більш конкретна й чіткіше окреслена, воно деталізує наявне поняття, вносить новий смисловий відтінок, який важко чи неможливо передати питомих аналогом. Наприклад, процес переведення військових підприємств на випуск цивільних виробів в економічній науці називають *конверсією*. Якщо замість нього вживати іменники *перетворення* чи *зміна* (відповідники лат. *conversio*),

то, як зазначає П. Селігей, зникне спеціалізований відтінок значення, оскільки семантика слов'янських слів є більш широкою й розмитою [Селігей – 2007, с. 4]. Тому запозичення усувають синкретичні значення й дають змогу «більш точної диференціації наукової і технічної думки» [Пумп'янський – 1977, с. 94]. Однак лінгвіст зауважує, що наукова думка має сама себе відмежовувати – не стільки зовнішньою формою, скільки внутрішнім змістом, не так лексичною оболонкою, як глибокою науковою сутністю [Селігей – 2007, с. 4].

Отже, виділяємо й розглядаємо найбільш важливі, на нашу думку, **екстралінгвальні причини запозичення слів іншомовного походження:**

Економічні. Зміна економічного устрою країни, інтеграція України у світову виробничу, фінансову та банківську системи; співвіднесення із західною ринковою економікою; поширення спільних підприємств, компаній.

Суспільно-політичні. Заміна комуністичної ідеології на демократичну; набуття Україною незалежності; наявність великої кількості політичних партій і течій у державі, світогляд яких відрізняється; зростання політично свідомого населення, зацікавленого подіями не лише в Україні, а й за її межами (через ЗМІ).

Культурні й культурно-побутові. Виникнення нових течій у літературі, мистецтві, дизайнерській справі; культурологічний обмін досвідом з представниками різних країн; поява кабельного та супутникового телебачення (що рекламує західний спосіб життя – такий цікавий і незнайомий досі широким масам населення); зростання продажу книг, журналів, відео- та аудіопродукції, а також кількості телепередач, які є подібними до західних; наявність так званих телемаркетів, а також звичайних магазинів, що рекламують продукцію іноземних виробників.

Наукові. Зникнення «залізної завіси» часів Радянського Союзу, і вільний доступ до «наслідків» американської інформаційної революції; наявність бази даних Інтернет, яка дає змогу вільно дізнаватися про наукові досягнення вчених усього світу; здійснення спільних наукових проєктів і, як наслідок, – наукові конференції, симпозіуми, обмін науковими кадрами й досягненнями.

Соціально-психологічні. «Мода» на називання певних денотатів іншомовними словами (як наслідок – надмірна перенасиченість української побутової лексики словами іншомовного (а більше англomовного)

походження, невиправдане її вживання); зняття суспільною думкою заборон на реалії життя спричинили розкутість у мовленні та невиправдане комбінування засобів висловлювання, ужитих на зразок західних); актуальність нових понять (як наслідок – активне використання в ЗМІ, а також у повсякденному житті).

Що ж до **інтралінгвальних причин** запозичення лексики іншомовного походження, зазначимо, що їх фіксуємо велику кількість. Наведемо, на нашу думку, основні:

Комунікативні: потреба у використанні нових слів (наприклад, громадсько-політичної лексики для порозуміння між співбесідниками, оскільки часто в розмові беруть участь люди різних національностей: *тендер, дилер, кастинг, ньюс-мейкер, плеймейкер, спіч, спічрайтер, кіднеп, кілер, імпічмент*; інформаційна революція привела до того, що сучасній людині для порозуміння з іншими представниками соціуму обов'язково необхідно вільно володіти комп'ютерною термінологією, а також лексикою на позначення засобів зв'язку: *веб-сайт, дисплей, Інтернет, курсор, модем, монітор, ноутбук, онлайн, пейджер, принтер, провайдер, софтвер*. Актуальними сьогодні є й такі слова: *файл, флеш-пам'ять, чипсет, камерафон, рингтон, спікерфон, смартфон*, а також розмовні утворення від іншомовних основ: *комп, інет, мобіла, мобі, мобільник*.

Наукові: відсутність у мові слова на позначення нового поняття, наприклад, *Макдоналдз, нейл-арт, оп-арт, пірсинг, оф-лайн, телемаркет*; необхідність більш конкретного трактування нових понять у тій чи тій сфері життя, наприклад, *аудитор – бухгалтер-ревізор, кастинг-директор – той, хто займається відбором акторів, ІТ-менеджер – менеджер відділу інформаційних технологій*; потреба в номінації наукового поняття чи явища: *менеджеризм, брейнишорм, інкросбридинг, пейсмейкер, скринінг* тощо.

Виробничі: поява нових назв, схожих на вже наявні в українській мові, але таких, що мають дещо відмінне значення, наприклад, *передвиборча кампанія – піар-кампанія, убивця – кілер, підгузки – памперси, мобільний телефон з камерою – камерафон, магазин – супермаркет*.

Словотворчі: найбільшу групу інновацій в українській мові становлять іменники, для яких, на думку дослідників (Г. Віняр, Т. Коць, К. Ленець, Д. Мазурик, О. Стишов), продуктивним є морфологічний спосіб словотворення, так звана тенденція до номіналізації в мові. Суфіксальний

спосіб є високопродуктивним в іменниковому словотворі. На базі новозапозиченої соціально-економічної лексики відбувається процес активної деривації за допомогою суфіксів-**ник**, – **ик**. Ці утворення, що постали на основі відносних прикметників, номінативних словосполучень та описових синтагм унаслідок універбації останніх, позначають осіб за основним заняттям, професією, характером діяльності, отже, їх об'єднують у перший словотвірний тип [Стишов – 2005, с. 125–126]: *піарник*, *мобільник* тощо, напр.: «Отже, часу настільки мало, що напевно чи талановитий *піарник*, чи крійтер встигне вигадати, оформити і подати свій проект» (УМ, 29.08, 2006, № 56); «Видав його вкрадений *«мобільник»*, яким скористалась сестра підозрюваного» (УМ, 20.03, 2008, № 53). До другого словотвірного типу ввійшли «новотвори-агентиви» на позначення людей за належністю до чогось, об'єднаних за якоюсь ознакою: *фондовик*, *трастовик* тощо. Меншу за обсягом групу складають відприкметникові та віддіеприкметникові деривати із суфіксом **-ець**: *бізнесовець*, напр.: «Навіть успішний *бізнесовець*, спортсмен-«качок» Микита Крещук не може вирватись із залятого кола невпевненості в собі та інших, тому так болісно й довго, через долання взаємної недовіри визріває любов між ним та Владиславою» (УМ, 19.04, 2005, № 71). У сучасній українській мові невелику групу із суфіксом **-ець/-івець** становлять лексичні одиниці, тематично відмінні від зазначених вище назв: *інтернетівець*, напр.: «Однак медики зазначають, що більш ймовірною є інша версія: молодий *інтернетівець* просто забув про їжу і сон, що і привело його до смерті» (LIKAR.org.ua/content/view/7608/2/lang, uk/). За допомогою суфікса **-к-** утворюють назви осіб жіночої статі від іменників чоловічого роду: *спонсорка*, *релторка* і под., напр., «Тимошенко – елітна *бізнесменка*» (УП, 13.06, 2001). Продуктивними виявилися також суфікси **-ист/-іст**: *скейтбордист*, *пейнтболіст*. Переважно від слів іншомовного походження утворюють іменники із суфіксом **-изац**, а також прикметники із суфіксом **-изацій-**: *комп'ютеризація*, *комп'ютеризаційний*; *менеджеризація*, *менеджеризаційний*; *бартеризація*, *бартеризаційний*; *доларизація*, *доларизаційний*; *трастовизація*, *трастовизаційний*; *спонсоризація*, *спонсоризаційний* тощо, напр., «Закордонні позики, які взяв уряд Януковича, вважає Макуха, хоч нічого доброго для економіки не несуть, як і *доларизація* економіки взагалі, але вони не є критичними» (УМ, 31.01, 2007, № 18); «*Комп'ютеризація* після електрифікації» (УМ, 31.08, 2007, № 157). У мові сьогодні розширилося коло іменникових но-

воутворень на базі іншомовних інтернаціональних суфісоїдів: **-мацій-**, **-маній-**, **-фобій-**, напр., *шопінгомація/шопоманія, піроманія/PR-манія, інтернетоманія, шоуманія/show-манія, маркетофобія*, пор.: «Шоуманія – найнародніша музична програма в Україні» (www.poviy.com.ua/watch/shows/shoumania.html). Активізація дериватів словотвірного типу із суфісоїдом **-гейт** є новим явищем в українському словотворенні й має значення ‘скандал’, напр.: «Днями в Польщі спалахнув скандал на сексуальному ґрунті, такий собі «Моніка-гейт» польськи» (УМ, 07.12, 2006, № 228); «Поки Клінтони протягом двох тижнів з’ясовуватимуть стосунки подалі від цікавих очей, у Вашингтоні служителі Феміди міркуватимуть, які висновки їм робити із зізнання президента. Не виключено, що в «сексгейті» будуть нові свідчення» (УМ, 20.08, 1998). Продуктивними серед інших іменників-інновацій є словотвірні типи з афіксоїдами: **-інг-**, **инг**: *контролінг, допінг, шейпінг, аутбридинг, інфайтинг, лізинг, пресинг*; **-ор-**, **ер-**, **єр**: *статор, блокіратор, бартер, драйвер, спічмейкер, flash-мейкер, організер, стаєр*. В українській мові відмічено найбільш активну словотвірну продуктивність кореневих і афіксальних запозичених морфем: **аудіо** (*аудіобук, аудіоплеєр*), **Інтернет** (*інтернет-клієнт, інтернет-клуб, інтернет-кастинг*), **анти** (*анти-піарний, антипромоушенський, антименеджерський*), **відео** (*відеодиск, відеокліп, відеомікшер, відеоплеєр*), **супер** (*суперкомп’ютер, супервайзер, супергерла*), **-мен** (*конгресмен, лайнсмен, рекордсмен, супермен, шоумен*); **-тайм-** (*прайм-тайм, тайм, тайм-аут, таймер, таймінг, тайм-чартер, тайм-шит*); **-бол** (*баскетбол, бейсбол, волейбол, велобол, гандбол, мотобол, пенчингбол, сетбол, софтбол, футбол*); **-бек-** (*бек, бекхенд, ліфтбек, хетчбек*); **-кар** (*думкар, електрокар, концепткар, спорткар, трансферкар*) тощо.

О. Суперанська подає таку класифікацію запозичених слів під кутом зору їхнього утворення – за схожістю кінцевих елементів (фіналії):

1. Іменники на **-ор-**, **ер-**. Найбільша група. За своєю структурою іменники двоскладові та трискладові, з наголосом переважно на першому складі, подібно до англійської мови, наприклад, *брокер, спонсор, трилер, менеджер, гамбургер, ваучер, блейзер*. Наголос на другому складі мають слова *інвестор, комп’ютер*, що теж характерно для англійської вимови.

2. Іменники на **-інг-**, **инг**, двоскладні, з наголосом на першому складі: *брифінг, рейтинг, лізинг, холдинг*; у словах, що мають більш ніж два

склади, наголос падає на склад перед фіналлю **-инг**, – **інг** [Суперанська – 1968, с. 258–260]: *маркетинг, консалтинг, контролінг, моніторинг*.

На думку Л. Архипенко, варто виділити причини запозичення: **облігаторні й факультативні**. До облігаторних, постійних причин вона віднесла сам факт зв'язку запозичення з розвитком суспільних відносин, економіки, культури. Ця причина є постійною для всіх періодів. Авторка зазначила, що в межах кожного періоду розвитку суспільства конкретні причини цього характеру змінні, тому деякі з них можуть бути облігаторними для певного періоду, а деякі факультативними. Дослідниця навила приклад облігаторних причин – наявність культурних, творчих зв'язків певних регіонів чи міст різних країн, форми цих зв'язків вона виокремила у факультативні (туристичні подорожі, обмін художніми колективами і тощо) [Архипенко – 2005, с. 46–47].

Отже, вважаємо виправданим запозичення назв іншомовного походження на позначення нових реалій.

3. Загальна характеристика лексики іншомовного походження: проблеми її адаптації в українській мові

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть активізувалося вживання іншомовних слів англійського походження, що перебували в українській мові на рівні одиниць пасивного словника, екзотизмів та екзонімів. «Процеси актуалізації та пасивізації лексем спостерігаємо в різні періоди розвитку української мови, вони детерміновані як внутрішньомовними, так і позамовними чинниками» [Кабиш – 2007, с. 76]. О. Кабиш вважає, що актуальність певних понять і реалій, потреби суспільства в тих чи тих номінаціях сприяють функціональній активності відповідних слів. Лексика набуває статусу пасивної, якщо окремі поняття і явища переходять на периферію суспільного життя чи повністю зникають. Це призводить до архаїзації ЛО [Кабиш – 2007, с. 76–77].

Різні погляди дослідників на процес адаптації іншомовного слова в складі української мови узагальнено в табл. 1.2, у якій зазначено основні етапи та особливості освоєння чужомовних слів. Зауважимо, що

названі тут мовознавці виділили процес входження ІС до складу української мови, особливості його адаптації, але не подали докладного опису адаптаційного процесу.

Таблиця 1.1

Адаптація іншомовного слова до української мови

Дослідник	Етапи адаптації ІС	Особливості освоєння
1	2	3
В. Аристова	«проникнення»	збереження чужомовного написання, освоєння в писемному та усному мовленні, коливання в написанні, вимові й акцентуації
	період запозичення	семантичний вплив мови-джерела, стабілізація значення, активне вживання в усному та писемному мовленні
Л. Крисін	«прискорення»	повне підпорядкування слова нормам мови, використання широких можливостей внутрішньомовної еволюції (словотвір, аббревіація, розвиток внутрішньої й зовнішньої валентності, семантичні й стилістичні зрушення)
	початковий етап	уживання іншомовного слова без транслітерації і транскрипції, як своєрідного вкраплення
	приспосовування слова до системи мови-рецептора	транслітерація чи транскрипція, віднесення до конкретної частини мови; уживання іншомовного слова в тексті в лапках, з коментарем
	період, коли носії мови не відчувають чужомовного походження слова	іншомовне слово вживається поряд з іншими словниковими одиницями рідної мови, зберігаючи жанрово-стилістичні, ситуативні й соціальні особливості

	етап стабілізації значення	передбачає семантичну диференціацію власних і запозичених слів, близьких за змістом і вживанням, тобто етап утрати жанрово-стилістичних, ситуативних і соціальних особливостей
	реєстрація ІС у тлумачному словнику	належність слова до лексико-семантичної системи мови
В. Сімонок	використання (проникнення); використання слова багатьма членами мовного колективу	лексема з'являється епізодично, зберігає іншомовне написання і ще належить до мовної картини світу мовиджерела; слово включають у лексико-семантичну систему, використовують дедалі частіше, хоча й відчувається його чужорідність
	повне підпорядкування законам української мови	слово не сприймається як іноземне
Я. Голдованський	етап інновацій	первісний вступ у мову-рецептор
	віртуальний етап	слово використовує відносна меншість носіїв мови-рецептора
	етап неологічного слововживання	лексемою послуговується відносна більшість носіїв мови-рецептора

О. Мороховський зазначив, що ступенів асиміляції може бути як загодно багато й ця проблема є соціально-психологічною, а не лінгвістичною [Мороховський – 1984, с. 23].

Є. Карпіловська вважає, що унормування та кодифікація нової лексики передбачають передусім з'ясування її активності й значущості в процесах номінації та комунікації, відповідності чинним нормам і вже на цій підставі виявлення обставин, які сприяють її стабілізації в сучасній українській мові. Завершенням процесу усталення певної інновації в мові можна вважати її фіксацію нормативними словниками [Карпіловська – 2007, с. 3]. Проте, на нашу думку, словники відстають на кілька років у поданні справжньої лексикографічної картини, тому фіксують слова, частовживані в мові мас-

медіа, а також уже давно засвоєні мовою. У деяких випадках від зафіксованої в словнику лексеми ще багато років не утворюють похідні слова та фразеологічні звороти, а саме ці чинники вважаємо вирішальними в процесі закріплення лексеми в мові.

Отже, спираючись на викладені вище підходи, визначаємо структуру, яка, на нашу думку, цілком відтворює етапи засвоєння слів іншомовного походження: 1) початковий (чи етап проникнення іншомовної лексеми до мови-рецептора); 2) період запозичання; 3) підпорядкування законам СУЛМ; 4) реєстрація іншомовних слів у словниках та фіксація їхнього входження до складу фразеологічних зворотів.

Щоб зрозуміти причину «масових» запозичень з інших мов, визначаємо **способи освоєння** цих слів. Характеризуючи соціально-економічну лексику, виділяємо **матеріальні** запозичення, а також **калькування**. Так, слово *менеджмент* в українській мові є матеріальним запозиченням з англійської: українське слово відтворює не лише значення англійської ЛО *management*, а також (звичайно, приблизно) її звучання й написання (тобто її експонент в усному й письмовому англійському мовленні). Матеріальними запозиченнями є англізми *мерчандайзинг* (*merchandising*), *офшор* (*off-shore*), *пірсинг* (*piercing*) тощо.

На відміну від цього, під час калькування переймають лише значення іншомовної одиниці та її структуру (принципи її організації), але не її матеріальний експонент: відбувається нібито копіювання ІО за допомогою свого, не запозиченого елемента, наприклад, *євроринок* (*euro-market*). П. Селігей вважає, що «кальки точніше передають сенс оригіналу, а головне – краще вписуються в лексичний і словотвірний рівні мови... Роль кальок – пришвидшувати розвиток лексики» [Селігей – 2007, с. 28]. На його думку, прямі запозичення не сприяють зростанню питомих коренів, а кальки, навпаки, збуджують їхні словотвірні можливості. У цьому разі дослідник називає вплив іншої мови корисним, хоча й зауважує, що поява в ЗМІ деяких словосполучень, таких, як *тіньовий кабінет*, *гаряча лінія*, *відмивати гроші*, *дорожня мапа*, призводить до перенасичення української мови кальками з англійської.

Серед матеріальних запозичень розрізняємо **запозичення усні**, які проходять «на слух» без урахування письмового образу слова в мові-джерелі, і **запозичення з письмових текстів**, чи з урахуванням письмового образу слова. Так, Н. Попова визначає **англізми** як слова чи їхні окремі значення, запозичені з англійської мови або через її посеред-

ництво в українську мову письмовим чи усним шляхом. Урахування не лише письмового, але й усного шляхів їхнього входження зумовлене специфікою самих запозичень – частина новітніх англізмів ще не встигла отримати лексикографічну фіксацію, але вже фактично ввійшла до повсякденного узусу й активно функціонує в українській мові. Усні запозичення характерні для більш давніх історичних епох – до виникнення чи поширення письма, а в новий час вони є там, де наявні масові побутові контакти між носіями різних мов без систематичного використання письмових форм спілкування. Багато прикладів такого процесу знаходимо в мові українських канадців, які використовують таку лексику: *майна* – замість *шахта*; *тікет* – замість *квиток*, *джинси* – замість *джинси*.

Після того, як ЗС увійшло до мови, воно може змінювати свою звукову оболонку в бік дальшого наближення до структур, типових для української мови: *tennis* – *теніс*, *toast* – *тост*, *bluff* – *блеф* та ін. Якщо спочатку від запозиченого слова не було утворено похідних слів, то з часом кількість новоутворень на його основі може швидко зрости: *коуч*, *коучер*, *кучерський*, *коучерувати*, *лайф-коуч*, *коуч-клуб*; **спонсор**, *спонсоровий*, *спонсорський*, *спонсорство*, *спонсорка*, *спонсоризація*, *спонсорування*, *спонсорувати*, *проспонсорувати*, *заспонсорувати*, *спонсоруватися*, *спонсоруючий*, *спонсувати*. Популярною серед молоді є лексема **шоп**, як наслідок – постійно зростає кількість утворених від неї дериватів: *шоп-тур*, *секс-шоп*, *салон-шоп*, *м'юзик-шоп*, *мобайл-шоп*, *ТВ-шоп*, *теле-шоп*, *спорт-шоп*, *шоп-ліфтинг*, *шопінг*, *шопінг-тур*, *Інтернет-шопінг*, *шопінг-терористи* і под.

Запозичене слово може підлягати, з його більш повним засвоєнням, новим перетворенням, які знищують риси чужинності, воно «обростає» похідними словами й набуває певних семантичних змін. Ступінь трансформації (графічної, фонетичної, граматичної, семантичної) залежить від шляхів проникнення лексем в українську мову, від форми засвоєння. Так, зауважимо, що в мові-джерелі слово може мати інше значення, ніж в українській: *PR (public relations)* у перекладі з англійської означає – «громадська інформація; зв'язки з громадськістю; рекламний, що стосується реклами (інформації)» (Балла – 2004, с. 420), а після повного засвоєння в українській мові це слово набуло значення «спеціалізованої діяльності державних і громадських організацій, яка забезпечує взаєморозуміння і доброзичливість у контактах із масами (публікою) шляхом поширення інформації, що розкриває механізми

здійснення влади, контактами, які викликають довіру у взаємовідносинах влади і мас» (НСІС – 2008, с. 541). Інакше кажучи, є різні **ступені (етапи) асиміляції (адаптації) запозичень** – без будь-яких змін, що використовують в українськомовному контексті та кардинально змінені (графічне, фонетичне, граматичне освоєння та калькування). «Під **проблемою асиміляції іншомовних запозичень** звичайно розуміють ступінь уподібнення цих лексем питомим словам. Щодо ступеня асиміляції запозичених одиниць, то розрізняють входження до словозмінної та словотвірної систем, здатність вступати до синонімічних рядів та в антонімічні зв'язки, входження до складу фразеологічних одиниць, частотність уживання та ін.» [Стишов – 2005, с. 245].

Графічним освоєнням іншомовного слова вважають його написання засобами української графіки відповідно до правил українського правопису [Пономарів – 2005, с. 74], наприклад, англійське *business* передають українською як *бізнес*. Наведемо подібні випадки, коли іншомовні слова в процесі запозичення набувають українського графічного вигляду: *piercing* – *пірсинг*, *rating* – *рейтинг*, *tuning* – *тюнінг*, *baby-boom* – *бебі-бум*, *babysitter* – *бебісітер*, *jam-session* – *джем-сеанс*. Але іноді графічне освоєння іншомовних слів відбувається не відразу. Згадаймо приклад з історії української літературної мови: у своєму листуванні Леся Українка, як і багато інших освічених людей тієї епохи, уживала деякі слова в оригінальному (іншомовному) написанні *cousin*, *rendez vous*, *ensemble*, які в сучасній українській мові оформлюються як *кузен*, *рандеву*, *ансамбль*.

Під час **фонетичного** освоєння запозичених слів іншомовні фонemi передають близькими до них українськими, наприклад, фонему **h** передають як **x** (*hall* – *хол*) чи як **г** (*hotel* – *готель*, *hospital* – *госпіталь*) тощо.

На характер засвоюваного звука впливає чужомовна графіка, особливо якщо слово входить до української мови з книжного джерела. Наприклад, в англійських словах *digital*, *drastic*, *scanner*, *campus* голосний **[a]** вимовляємо як відкритий **[e]**, але українська мова засвоїла ці слова відповідно до їхнього написання з літерою **a** (*дигітальний*, *драстичний*, *сканер*, *кампус*). Так само не відбито в українській мові довготу голосних **[a]**, **[o]** перед **(r)** у запозичених англійських словах *art-director*, *sport-car*, *demarketing*, *demise-charter*, *erector*, *escalator*, *Eurocard*, *euro-market*, *investor*, *cartridge*, *marketing*; крім

того, в українській мові під впливом англійської графіки вимовляємо звук [p] та пишемо відповідну букву, хоча в наведених прикладах англійська літера *r* звука не позначає: *арт-директор*, *спорткар*, *демаркетинг*, *димайз-чартер*, *еректор*, *ескалатор*, *єврокард*, *євромаркет*, *інвестор*, *картридж*, *маркетинг*.

Граматичне освоєння запозичених слів полягає в набутті ними граматичних значень української мови (КТСЛТ – 2001, с. 117), наприклад, відмінювання: *manager* – *менеджер*, *менеджера*; *killer* – *кілер*, *кілерам*; *scanner* – *сканер*, *у сканері*; дієвідмінювання – *менеджерають*, *менеджерити*; *сканувати*, *сканують*; додаванні українських афіксів: *менеджеритися*, *антипіаритися* тощо.

Поширеним явищем є зміна частиномовного статусу слів іншомовного походження, напр., дієслова, які в англійській мові мали закінчення **-ing**, в українській мові набули категорію іменника: *to tune (tuning)* – *тюнінг*, *to consult (consulting)* – *консалтинг*, *to monitor (monitoring)* – *моніторинг*.

Запозичення слів – це активний процес. Українська мова не пасивно сприймає чужі слова, а певним чином перебудовує, переробляє їх, пристосовуючи до своїх внутрішніх закономірностей, включаючи до сітки власних системних відношень. Так, слово *кекс*, запозичене з англійської мови, де воно має форму множини, на що вказує закінчення **-s** (*cakes*), в українській мові використовують у значенні однини (англійське закінчення **-s** входить до основи слова), тобто воно отримує граматичну категорію числа. В одних випадках іменники вживано в однині та в множині (*бакс* – *bucks*, *батенс* – *battens*, *бімс* – *beams*, *бімлз* – *beatles*, *біфштекс* – *beef-steaks*, *бутс* – *boots*, *вельс* – *wales*, *дармс* – *darts*, *інкотермс* – *incoterms*, *кікс* – *kicks*), а в інших – лише в множині (*джинси* – *jeans*, *дилси* – *deals*, *ендси* – *ends*, *клінси* – *clips*).

Нагадаємо, що в англійській мові граматичного роду немає, але за законами української мови іменники, запозичені з англійської, одержують той чи той рід (якщо вони не становлять *pluralia tantum*), наприклад, *фармамаркет* – чол. рід, *картингіст* – чол. рід, *арт-бізнес* – чол. рід, *маркетмейкер* – чол. рід, *герла* – жін. рід).

Якщо запозичений іменник закінчується нетипово для української мови, він потрапляє до розряду незмінних, проте синтаксично приймає всі відповідні форми іменника (що виявляємо в узгодженні: ваш *ай-к'ю*, вражаюче

айс-ревію, цікава *флайледи*, захопливий *фільм-фентезі*, моя *фентезі*) і певну категорію роду (частіше середнього).

Керуючись теоретичними засадами українського правопису, виділяємо кілька особливостей **орфографічного** освоєння слів іншомовного походження:

Л передають твердим чи м'яким **л**: а) **Л** твердий (л, ла, ле, ло, лу), напр., *гудвіл*, *флайледи*, *лонг-термін*, *лупи*; б) **Л** м'який (ль, ля, лю, лі): *макдональдс*, *миля*, *макляра*, *лізинг* тощо.

Поширені варіанти відхилення від норми трапляються в таких випадках: літеру **g** у загальних назвах пишемо у спотвореній формі – через **г**, наприклад: *пінг-понг*; передавання **h** задньоязиковим **х** в українській мові поширене під впливом російськомовної практики, оскільки в ній такого звукового відповідника немає, жодним іншим науковим твердженням цей факт не можна аргументувати, адже кожний запозичений англiзм з **h** маємо писати з літерою **г**, наприклад: *Гемінгвей* (замість *Хемінгуей*) та *Гельсинки* (замість *Хельсинки*), *гокей* (замість *хокей*), *гобі* (замість *хобі*) і т. ін. У російській мові **х** на місці **h** вважаємо виправданим через відсутність у системі цієї мови щільного глоткового звука [г]. В українській мові робити такі самі винятки, на нашу думку, не слід. Хоча це й призведе до появи нових омонімів, таких, як *гол* (як частина приміщення) та *гол* (спортивне поняття).

Це ж стосується й англійської літери **w**, яку, вважаємо, доречно передавати звуком **в** не лише перед наступним голосним, як у нас прийнято (*Вітні*, *вік-енд*, *Гемінгвей*), оскільки в англійській мові звук [w] приголосний, тому недоречно передавати його в подібних випадках українським складотворчим [у] (*Оуен*, *Уолл-стрит*, *Уолт-Дисней*, *уайт-спірит*).

F і **ph** передають літерою **ф**: *ф'ючерсний*, *фронтинг*, *фрирайдер*, *фотофініш*, *триптофан*; **th** залежно від того, як слово узвичаєне в українській мові, передають то літерою **ф** (*фатом*), то **т** (*туристор*, *тани*).

У загальних назвах іншомовного походження приголосні зазвичай не подвоюють: *джипінг*, *ват*, *бобі*, *бебіситер*. Лише в окремих загальних назвах збережено подвоєння: *білль*, *бліццард*.

Відповідно до вимови **j** передають через **дж**: *джек-пот* (*jackpot*), *джем-сейшн* (*jam-session*), *дженк* (*junk*), *джинси* (*jeans*), *джип* (*jeep* – *G. P. – general purpose*), *дзобер* (*jobber*).

Залежно від позиції та вимови англійські **i**, **y** в українській мові передають літерами **і**, **и**: а) **I** пишуть на початку слова: *Інтернет* (*Internet*),

інсерпт (*insert*), *інкотермс* (*incoterms*), *інквайринг* (*inquiring*); після літери на позначення приголосного перед літерою на позначення голосного та **й**: *лейшманіози*, *лобелія*, *маркетологія*, *матуризація*; після літери, що позначає приголосний звук, у кінці невідмінюваних слів: *фентезі*, *міні*; в усіх інших випадках після **б, п, в, м, ф, г, к, х, л, н** перед наступним приголосним: *арт-бізнес*, *пікап*, *пірсинг*, *свінг*, *мікст-медіа*, *фіфті-фіфті*, *фітнес-клуб*, *біндер*, *гіродин*, *бікіні*, *бейліф*, *ніф*; у ряді слів іншомовного походження, давно засвоєних українською мовою, після **б, п, в, м, ф, г, к, х, л, н** пишуть відповідно до вимови **и**: *миля*, *спирт* тощо; б) **И** пишуть: у загальних назвах після **д, т, з, с, ц, ж (дж), ч, ш, р** перед літерою на позначення приголосного: *жига*, *дистриб'ютор*, *дисконтер*, *тинейджер*, *ексклюзивний*, *процесинговий*, *профіцит*, *інжиніринг*, *джириг*, *блю-чип*, *шипінг*, *принтер*.

Е передають: а) літерою **е**: *сервер* (*server*), *секонд-хенд* (*second-hand*), *секвестр* (*sequester*), *мерчандайзинг* (*merchandising*), *левериджліз* (*leverage-lease*); б) літерою **є**, коли іншомовну **е** на початку слова вимовляють в українській мові як звукосполучення **й + є**: *євроноти* (*euronotes*), *євродолари* (*Eurodollars*), *євробанк* (*euro-bank*), *євгеніка* (*eugenics*); також після апострофа, **е, і**: *єрдельтер'єр*, *відеоплеєр*, *веб-клієнт*.

Апостроф у словах іншомовного походження та їхніх дериватах пишуть перед **я, ю, є, ї** після **б, п, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р**: *об'єктивізм*, *комп'ютер*, *ай-к'ю*, *інтерв'ю*, *інтерв'юєр*, *п'яртнерс*, *м'юзик*.

Апостроф не пишуть, коли **ю** позначає пом'якшення попереднього приголосного перед [у]: *бюджетний*, *мюль*, *айс-реву*.

10. Знак м'якшення (**ь**) пишуть після **д, т, з, с, л, н**: а) перед **я, ю**: *баньян*, *нюс-мейкер*; б) відповідно до вимови після **л** перед літерами на позначення приголосного: *фільм*, *сетльмент*, *фальсифікація*; в) відповідно до вимови в кінці слів: *бридель*, *бристоль*, *віндзейль*.

У процесі адаптації наголос у запозичених словах здебільшого зберігають на тому складі, на який він падає в мові-джерелі. О. Суперанська зазначає, що сучасні запозичення, зазвичай, наслідують наголос мови-джерела, тому що час для виникнення коливань у цих лексемах ще не прийшов. «Цьому має передувати певний період, упродовж якого слова мають «прижитися» в мові, стати відомими більшості представників мовного колективу та «знайти» собі аналогію серед слів, що входять до системи лексики цієї мови» [Суперанська – 1968, с. 260–261].

Разом з тим, іноді в процесі засвоєння слова наголос може змінюватися, наприклад, у словах *стандарт*, *рингтон*, *модем*, *Інтернет*

наголошують кінцеві склади, а не перші, як це властиво англійській мові.

О. Суперанська дослідила зміни в наголошуванні запозиченої лексики впродовж останніх 200 років (кінець XVIII – XX ст.). Висновки, яких вона дійшла, свідчать про те, що наголос у запозиченій лексичі не завжди залежить від позиції у відповідній лексемі в мові-джерелі. Запозичення об'єднують у мові-реципієнті в групи за подібністю їхніх кінцевих елементів, причому етимологія слів зазвичай має другорядне значення. Коливання наголосу в словах іншомовного походження свідчить про те, що, взаємодіючи з лексикою мови-реципієнта, перші поступово асимілюються з нею, набуваючи рис системності [Суперанська – 1968, с. 258–260].

У процесі переходу з іноземної мови до української слова іноді змінюють і своє **лексичне** значення. І. Арнольд подала ґрунтовну класифікацію семантичних змін: розширення чи звуження семантики, спеціалізація, узагальнення, перенесення значення, конверсія, імплікація, лексична асиміляція, збіг нового значення зі старим тощо [Арнольд – 1991, с. 149]. Так, англійське слово *fly-lady* – це скорочення від *finaly love yourself* – «нарешті покохай себе», але в українській мові *флайледи* означає «домогосподарка, у якої все до ладу». Спостерігаємо зміну семантики в англійській мові – це «жінка, яка себе любить», а в українській – «домогосподарка».

З кінця XVIII століття склад інтернаціоналізмів поповнився термінами, які стосуються суспільно-політичного життя: *meeting* – мітинг, *club* – клуб, *leader* – лідер, *interview* – інтерв'ю, *reporter* – репортер; міжнародної торгівлі й організації виробництва: *import* – імпорт, *export* – експорт, *trust* – трест, *cheque* – чек та ін.; словами, що характеризують побут: *comfort* – комфорт, *service* – сервіс, *toast* – тост тощо. Іноді запозичення замінюють уже наявні мовні одиниці, наприклад, англізми *сленг*, *дисплей*, *мейкап* витіснили французькі слова *жаргон*, *екран*, *макіяж*.

4. Структурні типи слів іншомовного походження

Класифікуючи **соціально-економічну лексику**, запозичену з інших мов, потрібно зважати на етапи запозичення, через які пройшло слово до того, як воно потрапило до української мови.

У зв'язку з цим запозичення соціально-економічної лексики розподіляємо на дві групи. Перша з них – це запозичення **безпосередні**, які перейшли в українську мову без посередництва інших мов. Друга група – запозичення, що перейшли в нашу мову **через посередництво** інших мов.

Так, Н. Попова визначає, що в сучасних умовах основним способом запозичення українською мовою є пряме, безпосереднє запозичення (близько 80%) [Стишов – 2005, с. 251], наприклад: *банкінг (banking)*, *драйвер (driver)*, *геймер (gamer)*, *саміт (summit)*, *лізинг (leasing)* та ін.

До групи безпосередніх запозичень відносимо й слова, що містять кілька іншомовних елементів. Це лексика, утворена шляхом безпосереднього з'єднання двох чи кількох іншомовних коренів: *ньос-мейкер (news + maker)*, *спічрайтер (speech + writer)*, *рингтон (ring + tone)*, *плейбой (play + boy)*, *ноутбук (note + book)*, *нон-стоп (non + stop)*, *ноу-хау (know + how)*, *ньос-реліз (news + release)*, *оверсолд (over + sold)*, *овернайт (over + night)*, *овертайм (over + time)*, *онкольний (on + call)*, *он-лайн (on + line)*, *офіс-менеджер (office + menager)*, *офшор (off + shore)*, *паблік-релейшнз (public + relations)*, *пocketбук (pocket + book)*, *прайм-тайм (prime + time)*, *прайс-лист (price + list)*, *прес-клуб (press + club)*, *прес-конференція (press + conference)*, *прес-реліз (press + release)*, *раунд-терн (round + turn)*, *реді-мейд (ready + made)*, *рек-джобінг (rack + jobbing)*, *стокброкер (stock + broker)* та ін.

До другої групи відносимо слова, що ввійшли до складу української мови **через посередництво іншої мови**, у нашому випадку переважно через російську (найчастіше власні назви: Hemingwey – Хемінгвей, слід було б по-українськи: Гемінгвей). Нині словники фіксують лексему *Гельсінкі*, а в радянську добу – *Хельсінкі*.

Погоджуючись із Н. Поповою, виділяємо п'ять структурних типів у групі слів, запозичених іншим способом (за умови використання англійської як мови-посередниці (20%)).

Слова латинського чи грецького походження, запозичені спочатку в англійську, а потім через неї – в українську мову, напр., *асиситанс*, *ірейта*, *триплікат*.

Лексика, штучно створена в англійській мові з латинських чи грецьких елементів, напр., *телепроект*, *трансген*, *парамедик*.

Слова, які виникли в англійській мові на основі грецького чи латинського елемента й англійської частини, напр., *суперхіт*, *телебос*, *мультилок*, *інтерфейс*.

Лексичні одиниці інших мов (турецької, малайської, ірландської, шведської, арабської, французької, німецької, італійської), які спочатку було запозичено в англійську, а потім через її посередництво – в українську, напр., *франкування, кетчуп, зомбі, жури*.

Слова, що з'явилися в англійській мові на основі англійського компонента й запозиченого з інших мов (за винятком грецької та латинської), напр., *айс-ревью, сафарі-парк* [Попова – 2002].

До окремої групи відносимо *змішані запозичення*. За якісним складом розподіляємо їх на кілька підгруп.

Окрему групу становлять змішані запозичення, до якої належить лексеми, що складаються з іншомовного й українського елементів. Умовно цю лексику розподілено на дві підгрупи. До першої належать слова, у яких лише твірну основу запозичено, а саме слово утворено за українськими моделями. Отже, тут є часткове запозичення – основа чи корінь, а афікс використано український. Наприклад: *бізнесовий – business, бойкотувати – boycott, венчурний – venture, демпінговий – dumping, паркуватися – park, менеджеритися – manager, інтернетівський – Internet*. Такі утворення останнім часом виникають навіть у розмовному мовленні, пор.: *есемеснути – SMS, крейзонутися – crazy, апгредити – upgrade, конектитися – connect, геймити/гаймити – game, дефолтний – default, ребутити – reboot* тощо.

До другої підгрупи відносимо слова, що складаються з іншомовного елемента й українського, але український елемент раніше був також запозичений з іншої мови, а тепер уже, утворюючи українські слова, постає як питомий. Це такі слова, як *рирпроекція – rear + проекція; мегатайп – mega + tipe; мікропринтування – мікро + print*.

Зазначимо, що запозичена соціально-економічна лексика іншомовного походження є динамічною підсистемою (компонентом) лексики української мови, її склад залежить від змін у суспільно-політичному та економічному житті нашої країни. Деякі нові слова стають функціонально активними, наприклад, *прайм-тайм, ньюс-мейкер, бізнес, пі-ар, лейбл, кастинг-директор, іміджмейкер, промоутер, дистриб'ютор, VIP-ложа, саміт, гудвіл* та ін.; застарілі слова втрачають своє першочергове комунікативне значення, відходять на другий план і зникають з ужитку чи стають маловживаними: *баронет, хіні*.

Простим та ефективним вважають запозичення вже наявних номінацій. Запозичення назви відбувається разом із запозиченням поняття чи

предмета. Через те, що передові технології сконцентровано на Заході, а англійська мова є міжнародною, український словник поповнюють переважно за рахунок англо-американізмів. Практично в кожній лексико-тематичній групі більшу частину запозичених слів складають лексеми, що з'явилися в українській мові як наслідок задоволення потреби найменування нової речі або поняття.

У зв'язку з поширенням в Україні американських фантастичних фільмів в українській мові з'явилися такі англізми: *кіборгізація* (*cyborgization* – «заміна окремих органів людського тіла кібернетичними пристроями в значенні науково-технічної проблеми») і *кіборг* (*cyborg* – «людина, яка перебуває під впливом кіборгізації»).

Часто в ЗМІ як приклад наводять слово *кілер*, що начебто дублює семантику українського слова *вбивця*, проте в українській мові лексема *кілер* позначає професійного вбивцю, убивцю-найманця, а не просто вбивцю.

Різні семантичні відтінки мають слова *плеєр* і *програвач*, тому що англізм номінує різновид компактного магнітофона з навушниками. Як бачимо, слова, які утворюють ці квазісинонімічні ряди, мають такі семантичні розходження, що їх дуже легко виявити.

Сформовану на основі англійської мови термінологію інформатики та обчислювальної техніки й надалі поповнюють новими термінами англійського походження. Слова *сайт*, *банер*, *браузер* та інші використовують люди, які мають справу з комп'ютерами. Обсяг такої лексики щороку зростає. Отже, ці англізми із суто професійної сфери переходять в узус, а згодом стають нормативними й кодифікуються лексикографічними працями.

Подібний процес засвідчено в лексиці некодифікованих підсистем мови, таких, як арго наркоманів, повій, хіпі, музикантів та інших, де переважають англізми чи кальки з англійських слів, напр., *розширити* («ділитися майном»), *сабж* («тема розмови»), *фейк* («підробка, обман»), *kiss* («будь простішим»).

Ураховуючи різні моменти – реальну потребу позичати слово, його здатність освоюватися, словотвірну мобільність – уважаємо, що запозичені слова різного характеру не повинні гальмувати розгортання природних можливостей національної мови. Отже, уживання запозичень має бути виваженим і мотивованим, тому що «українська мова цілком спроможна гнучко й точно перекласти, по-своєму осмислити і власними

фонетико-морфологічними засобами відтворити те чи інше запозичене поняття» (ФС – 2000, с. 3). Активізацію названих процесів відображено в мові сучасних мас-медіа, яка є дзеркалом інновацій у сучасній українській мові.

Отже, упродовж усього періоду розвитку української мови спостерігаємо зміни в лексико-семантичній системі, виявлені в оновленні словника іншомовними словами. Ці процеси й сьогодні є суперечливими, тому чіткої дефініції поняття «запозичення» немає, хоча загально визнаною є думка, що переймання з інших мов – це природний процес збагачення мови.

Уважаємо, що іншомовні слова – це слова з іншої мови, не засвоєні повністю мовою, що їх успадкувала, та усвідомлювані мовцями як чужорідні. Запозичені слова – іншомовні лексеми, відомі широкому загалові. Під значенням слова розуміємо специфічно мовне відображення предмета, явища чи відношення у свідомості мовця, що входить до семантичної структури лексеми як внутрішня його форма.

Журналістська практика підтримує традицію запозичення лексем з інших мов як нових виражальних засобів, проте письменники та наукові діячі нерідко виступають проти невиправданого запозичення.

Пуристичні погляди, обстоювані передовими культурними діячами минулого – Б. Грінченком, А. Кримським, М. Левченком, М. Сумцовим, І. Огієнком – та сучасності – В. Гвоздевим, І. Фаріон – наразі знаходять підтримку багатьох пересічних громадян, оскільки іншомовна лексика в ЗМІ в багатьох випадках перевищує десятивідсотковий бар'єр, визнаний як природний для будь-якої сучасної високорозвиненої мови. Натомість запозичені слова в мові періодичної преси складають, за нашими підрахунками, 35%.

Інтенсивне переймання ІС зумовлюють інтралінгвальні (комунікативні, наукові, виробничі, словотворчі) та екстралінгвальні (економічні, суспільно-політичні, культурні, наукові, соціально-психологічні), облігаторні й факультативні чинники, які на сучасному етапі розвитку мови підтримувані інтеграційними процесами.

Проникаючи в мову, лексеми проходять кілька етапів адаптації іншомовного слова в українській мові, серед яких найважливішими є такі: 1) початковий (чи етап проникнення іншомовної лексеми до мови-рецептора); 2) період запозичання; 3) підпорядкування законам сучасної

української літературної мови; 4) реєстрація іншомовних слів у словниках та фіксація їхнього входження до складу фразеологічних зворотів.

Під час з'ясування особливостей графічної, фонетичної, граматичної чи семантичної адаптації виявляється неупорядкованість цього процесу, про що свідчать випадки відхилення від норми, наприклад, передача англійських **g, h** українською **x**, англійської **w** – українською **y**.

Активна деривація, яка відбувається на базі новозапозиченої соціально-економічної лексики, актуалізує й робить продуктивними низку словотворчих суфіксів (**-ник, –ик, –ець, –к**), суфіксоїдів, префіксоїдів, що активізують словотворчі процеси в українській мові.

ТЕКСТОВІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХНІ СКОРОЧЕННЯ

Газети

Б –	Бізнес
ВП –	Восточный проект
ВзУ –	Вісті з України
ГК –	Галицькі контракти
ГУ –	Голос України
Д –	День
Дон –	Донеччина
ДТ –	Дзеркало тижня
ДУ –	Демократична Україна
Е –	Експрес
К –	Критика
КП –	Київська правда
ЛГ –	Львівська газета
ЛУ –	Літературна Україна
МУ –	Молодь України
НГ –	Народна газета
НС –	Народне слово
НЧ –	Новий час
О –	Освіта
Огл –	Оглядач
П –	Просвіта
ПіЧ –	Політика і час
ПП –	Персонал плюс
Прив –	Привіт
СК –	Слобідський край
СП –	Слово просвіти

СУ –	Самостійна Україна
СЧ –	Сучасність
Т –	Тиждень
ТВ –	ТВ-плюс
УБ –	Україна business
УГ –	Українська газета
УЄС –	Україна. Європа. Світ
УрК –	Урядовий кур'єр
УМ –	Україна молода
УП –	<u>Українська правда</u>
УС –	Українське слово
Х –	Хрещатик
ШП –	Шлях перемоги
«2000» –	«2000»

Лексикографічні джерела

- Ахманова – 1966 Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов /О. С. Ахманова. – М.: Сов. энцикл., 1966. – 607 с.
- Балла – 2004 Балла М. І. Новий англо-український словник/М. І. Балла. – 2-е вид., випр. та доп. – К.: Чумацький Шлях, 2004. – 668 с.
- БЕС – 1997 Большой экономический словарь: 19 000 терминов/под ред. А. Н. Азрилияна. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Ин-т новой экономики, 1997. – 856 с.
- БС – 2002 Бізнес-словник: Економіка. Фінанси. Банки. Інвестиції. Кредити: понад 12500 термінів: англо-укр./уклад. С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко]. – К.: Школа, 2002. – 720 с.
- БТСБ – 1998 Большой толковый словарь бизнеса: Collins: русско-английский, англо-русский/К. Пасс, Б. Лоус, Э. Пендлтон [и др.]; пер. с англ. – М.: Вече: АСТ, 1998. – 688 с.

- ВТССУМ – 2002 Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь; Перун, 2002. – 1440 с.
- ВТССУМ – 2005 Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь; Перун, 2005. – 1728 с.
- Даль – 1991 Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка (1863–1866): у 4 т./В. Даль. – М.: Рус. яз., 1989–1991. – Т. 1–4.
- ЕСУМ – 1989 Етимологічний словник української мови: у 7 т./АН УССР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982–1989. – Т. 1–3.
- Коломойцев 2000 Коломойцев В. Є. Універсальний словник економічних термінів: Інвестування, конкуренція, менеджмент, маркетинг, підприємництво: навч. посіб. /В. Є. Коломойцев. – К.: Молодь, 2000. – 383 с.
- Комлев – 2000 Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов/Н. Г. Комлев. – М.: ЭКСМО – Пресс, 2000. – 672 с.
- Кримський 1894 – Крымский А. Словарь російсько-український /А. Крымский//Этнограф. обозрение. – 1894. – Т. 1: А – К. – № 1. – С. 157–162.
- Крисін – 1998 Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов: около 25 000 слов и словосочетаний/Л. П. Крысин. – М.: Рус. яз., 1998. – 847 с.
- КТСЛТ – 2001 Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів/С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
- КУРАНС – 1996 Короткий українсько-російсько-англо-німецький словник з економіки та менеджменту: близько 3500 слів і словосполучень/уклад О. І. Лексюк, В. В. Титова, Б. Т. П'ятличко та ін. – К.: Спалах, 1996. – 312 с.

- ЛЕС – 1990 Лингвистический энциклопедический словарь /гл. ред. В.Н. Ярцева.– М.: Сов. энцикл., 1990.– 685 с.
- НАУС – 2000 Новий англо-український словник.– Х.: Єдинорог, 2000.– 576 с.
- НСИС – 2001 Новейший словарь иностранных слов и выражений /ред. Ю.Г. Хацкевич – Минск: Харвест; М.: АСТ, 2001.– 976 с.
- НУЛ – 2002 Мазурик Д. Нове в українській лексиці/Д. Мазурик: словник-довідник.– Л.: Світ, 2002.– 130 с.
- Ожегов – 1989 Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 70 000 слов/С.И. Ожегов; [под. ред. Н.Ю. Шведовой].– М.: Рус. яз., 1989.– 924 с.
- СДІ – 1996 Карп'юк М. Д. Словник дієслівних інновацій: в 3 т./відп. ред. В.М. Русанівський.– Переяслав-Хмельницький: Торба, 1996.– Т. 1–3.
- СІС – 1985 Словник іншомовних слів/за ред. О.С. Мельничука; 2-е вид., випр. і доп.– К.: Гол. ред. Укр. рад. енцикл., 1985.– 966 с.
- СІС – 1985 а Словник іншомовних слів/за ред. О.С. Мельничука.– К.: Наукова думка, 1985.– 460 с.
- СІС – 2000 Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень/уклад. Л. О. Пустовіт та ін.– К.: Довіра, 2000.– 1018 с.
- СІС – 2000 а Словник іншомовних слів/за ред. С.М. Морозова, Л.М. Шкарапути.– К.: Наук. думка, 2000.– 664 с.
- СКС – 2006 Щур І.І. Словник комп'ютерного сленгу української мови/І.І. Щур.– К., 2006.– 144 с.
- СЛТ – 1957 Кротевич Є.В. Словник лінгвістичних термінів /Є.В. Кротевич, Н.С. Родзевич; за заг. ред.Є. В. Кротевича.– К.: Вид-во АН УРСР, 1957.– 236 с.
- СЛТ – 1985 Ганич Д.І. Словник лінгвістичних термінів/Д.І. Ганич, І.С. Олійник.– К.: Вища шк., 1985.– 360 с.

- Слухай – 1998 Слухай С. В. Довідник базових термінів та понять з мікроекономіки/С. В. Слухай. – К.: Лібра; Фірма: Віпол, 1998. – 255 с.
- СНУМ – 2002 Віняр Г. М. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття/Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг: Видавничий дім. – 2002. – Вип. 2. – 130 с.
- ССІС – 2006 Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів та словосполучень/уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.
- СТРЕ – 1996 Словник термінів ринкової економіки: понад 1500 термінів/І. А. Вишниченко, Н. І. Сурич, С. В. Харитоненко; за заг. ред. В. І. Науменка. – К.: Глобус, 1996. – 288 с.
- СЧС – 1932 Словник чужомовних слів/за ред. О. Балана-Яворенка. – Х.; К.: Укр. рад. енцикл., 1932. – 532 с.
- УМ – 2000 Українська мова. Енциклопедія/за ред. Русанівського В. М., Тараненка О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. – К.: Укр. енцикл., 2000. – 752 с.
- ФІС – 1997 Финансово-инвестиционный словарь/под ред. Т. С. Аристовой. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 585 с.
- ФС – 2000 Завгородній А. Г. Фінансовий словник/А. Г. Завгородній, Г. М. Вознюк, Г. С. Смовженко. – 3-тє вид. – К.: Знання. – 2000. – 587 с.
- Barg – 1953 Barg P. C. A dictionary of new words in English /P. C. Barg. – NY, 1953.
- BD – 1973 The Barnhart dictionary of new English since 1963–1972. – London, 1973.
- BD – 1980 The second Barnhart dictionary of new English. – Bronxville, 1980.
- FVANW – 1993 Algeo T. Fifty Years Among the New Words. A Dictionary of Neologisms 1941–1991. – Cambridge University Press, 1993–257 p.
- OBD – 1989 Oxford Basic Dictionary/Edited by Shirley Burridge. – Oxford University Press, 1989. – 460 p.

- W – 1995 Webster's third new international dictionary of the English language. – New York: Macmillan, 1995. – 630 p.
- W – 2004 Merriam-Webster's collegiate dictionary. – Eleventh ed. – Merriam-Webster, Incorporated Springfield, Massachusetts, U.S.A., 2004. – 1624 p.
- Ахманова – 1966 Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов /О. С. Ахманова. – М.: Сов. энцикл., 1966. – 607 с.
- Балла – 2004 Балла М. І. Новий англо-український словник/М. І. Балла. – 2-е вид., випр. та доп. – К.: Чумацький Шлях, 2004. – 668 с.
- БЕС – 1997 Большой экономический словарь: 19 000 терминов/под ред. А. Н. Азрилияна. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Ин-т новой экономики, 1997. – 856 с.
- БС – 2002 Бізнес-словник: Економіка. Фінанси. Банки. Інвестиції. Кредити: понад 12500 термінів: англо-укр./уклад. С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко]. – К.: Школа, 2002. – 720 с.
- БТСБ – 1998 Большой толковый словарь бизнеса: Collins: русско-английский, англо-русский/К. Пасс, Б. Лоус, Э. Пендлтон [и др.]; пер. с англ. – М.: Вече: АСТ, 1998. – 688 с.
- ВТССУМ – 2002 Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь; Перун, 2002. – 1440 с.
- ВТССУМ – 2005 Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь; Перун, 2005. – 1728 с.
- Даль – 1991 Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка (1863–1866): у 4 т./В. Даль. – М.: Рус. яз., 1989–1991. – Т. 1–4.
- ЕСУМ – 1989 Етимологічний словник української мови: у 7 т./АН УССР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982–1989. – Т. 1–3.

- Коломойцев 2000 Коломойцев В. Є. Універсальний словник економічних термінів: Інвестування, конкуренція, менеджмент, маркетинг, підприємництво: навч. посіб./ В. Є. Коломойцев. – К.: Молодь, 2000. – 383 с.
- Комлев – 2000 Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов/Н. Г. Комлев. – М.: ЭКСМО – Пресс, 2000. – 672 с.
- Кримський 1894 – Крымский А. Словарь російсько-український /А. Крымский//Этнограф. обозрение. – 1894. – Т. 1: А – К. – № 1. – С. 157–162.
- Крисін – 1998 Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов: около 25 000 слов и словосочетаний/Л. П. Крысин. – М.: Рус. яз., 1998. – 847 с.
- КТСЛТ – 2001 Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів/С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
- КУРАНС – 1996 Короткий українсько-російсько-англо-німецький словник з економіки та менеджменту: близько 3500 слів і словосполучень/уклад О. І. Лексюк, В. В. Титова, Б. Т. П'ятличко та ін. – К.: Спалах, 1996. – 312 с.
- ЛЕС – 1990 Лингвистический энциклопедический словарь/гл. ред. В. Н. Яреца. – М.: Сов. энцикл., 1990. – 685 с.
- НАУС – 2000 Новий англо-український словник. – Х.: Єдинорог, 2000. – 576 с.
- НСИС – 2001 Новейший словарь иностранных слов и выражений /ред. Ю. Г. Хацкевич – Минск: Харвест; М.: АСТ, 2001. – 976 с.
- НУЛ – 2002 Мазурик Д. Нове в українській лексиці/Д. Мазурик: словник-довідник. – Л.: Світ, 2002. – 130 с.
- Ожегов – 1989 Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 70 000 слов/С. И. Ожегов; [под. ред. Н. Ю. Шведовой]. – М.: Рус. яз., 1989. – 924 с.

- СДІ – 1996 Карп'юк М. Д. Словник дієслівних інновацій: в 3 т./відп. ред. В. М. Русанівський. – Переяслав-Хмельницький: Торба, 1996. – Т. 1–3.
- СІС – 1985 Словник іншомовних слів/за ред. О. С. Мельничука; 2-е вид., випр. і доп. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енцикл., 1985. – 966 с.
- СІС – 1985 а Словник іншомовних слів/за ред. О. С. Мельничука. – К.: Наукова думка, 1985. – 460 с.
- СІС – 2000 Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень/уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
- СІС – 2000 а Словник іншомовних слів/за ред. С. М. Морозова, Л. М. Шкарапути. – К.: Наук. думка, 2000. – 664 с.
- СКС – 2006 Щур І. І. Словник комп'ютерного сленгу української мови/І. І. Щур. – К., 2006. – 144 с.
- СЛТ – 1957 Кротевич Є. В. Словник лінгвістичних термінів /Є. В. Кротевич, Н. С. Родзевич; за заг. ред. Є. В. Кротевича. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – 236 с.
- СЛТ – 1985 Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів/Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К.: Вища шк., 1985. – 360 с.
- Слухай – 1998 Слухай С. В. Довідник базових термінів та понять з мікроекономіки/С. В. Слухай. – К.: Лібра; Фірма: Віпол, 1998. – 255 с.
- СНУМ – 2002 Віняр Г. М. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття/Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг: Видавничий дім. – 2002. – Вип. 2. – 130 с.
- ССІС – 2006 Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів та словосполучень/уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.
- СТРЕ – 1996 Словник термінів ринкової економіки: понад 1500 термінів/Л. А. Вишниченко, Н. І. Сурич, С. В. Харитоненко; за заг. ред. В. І. Науменка. – К.: Глобус, 1996. – 288 с.
- СЧС – 1932 Словник чужомовних слів/за ред. О. Балана-Яворенка. – Х.; К.: Укр. рад. енцикл., 1932. – 532 с.

- УМ – 2000 Українська мова. Енциклопедія/за ред. Русанівського В. М., Тараненка О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. – К.: Укр. енцикл., 2000. – 752 с.
- ФІС – 1997 Финансово-инвестиционный словарь/под ред. Т. С. Аристовой. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 585 с.
- ФС – 2000 Завгородній А. Г. Фінансовий словник/А. Г. Завгородній, Г. М. Вознюк, Г. С. Смовженко. – 3-тє вид. – К.: Знання. – 2000. – 587 с.
- Barg – 1953 Barg P. C. A dictionary of new words in English /P. C. Barg. – NY, 1953.
- BD – 1973 The Barnhart dictionary of new English since 1963–1972. – London, 1973.
- BD – 1980 The second Barnhart dictionary of new English. – Bronxville, 1980.
- FVANW – 1993 Algeo T. Fifty Years Among the New Words. A Dictionary of Neologisms 1941–1991. – Cambridge University Press, 1993–257 p.
- OBD – 1989 Oxford Basic Dictionary/Edited by Shirley Burridge. – Oxford University Press, 1989. – 460 p.
- W – 1995 Webster’s third new international dictionary of the English language. – New York: Macmillan, 1995. – 630 p.
- W – 2004 Merriam-Webster’s collegiate dictionary. – Eleventh ed. – Merriam-Webster, Incorporated Springfield, Massachusetts, U. S. A., 2004. – 1624 p.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Аббасова – 1992**; Аббасова Б. М. Социолингвистические и лингвистические основы явления заимствования в разносистемных языках: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19/Б. М. Аббасова. – Баку, 1992. – 22 с.
2. **Ажнюк – 1998**; Ажнюк Б. М. Слов'янські й неслов'янські запозичення в мові української діаспори/Б. М. Ажнюк//Мовознавство. – 1998. – № 2–3. – С. 145–160.
3. **Акуленко – 1972**; Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка/В. В. Акуленко [под ред. А. Ф. Федорова]. – Харьков: Изд-во Харьк. ун-та, 1972. – 215 с.
4. **Акуленко – 1973**; Акуленко В. В. Інтернаціональні елементи у словниковому складі мови/В. В. Акуленко//Мовознавство. – 1973. – № 5. – С. 20–29.
5. **Акуленко – 1976**; Акуленко В. В. Лексические интернационализмы и методы их изучения/В. В. Акуленко//Вопр. языкознания. – 1976. – № 6. – С. 50–63.
6. **Акуленко – 1959**; Акуленко В. В. Про історичні джерела лексичних інтернаціоналізмів/В. В. Акуленко//Питання історичного розвитку української мови: тез. доп. – Х., 1959. – С. 108–111.
7. **Акуленко – 1996**; Акуленко В. В. Співвідношення національного та інтернаціонального у мові/В. В. Акуленко//Мовознавство. – 1996. – № 1. – С. 3–12.
8. **Акулов – 1977**; Акулов И. М. Заимствования в структуре белорусского языка: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Белорусский язык»/И. М. Акулов. – Минск, 1977. – 19 с.
9. **Алпатов – 1985**; Алпатов В. М. Англоязычные заимствования в языке и американизация японской массовой культуры/В. М. Алпатов//Япония: культура и общество в эпоху научно-технической революции. – М.: Наука, 1985. – С. 213–219.

10. **Арапова – 1989**; Арапова Н. С. Варваризмы как этап в освоении иноязычного слова/Н. С. Арапова//Вестн. МГУ. Сер. 9. Филология. – 1989. – № 4. – С. 9–16.
11. **Аристова – 1978**; Аристова В. М. Англо-русские языковые контакты (англицизмы в русском языке)/В. М. Аристова. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1978. – 157 с.
12. **Аристова – 1980**; Аристова В. М. Англо-русские языковые контакты и заимствования XVI – XX вв.: автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык»/В. М. Аристова. – Л., 1980. – 37 с.
13. **Арнольд – 1991**; Арнольд И. В. Современные лингвистические теории взаимодействия системы и среды/И. В. Арнольд//Вопр. языкознания. – 1991. – № 3. – С. 118–124.
14. **Архипенко – 2005**; Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англїцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01/Архипенко Людмила Михайлівна. – Х., 2005. – 314 с.
15. **Балли – 1955**; Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка/Ш. Балли. – М.: Иностр. лит., 1955. – 416 с.
16. **Беликова – 1988**; Беликова И. Ф. Морфологические преобразования в языке как результат заимствования: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.15/И. Ф. Беликова. – М., 1988. – 19 с.
17. **Белинене – 1988**; Белинене Т. В. Французские заимствования в австрийской художественной литературе: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.15/Т. В. Белинене. – М., 1988. – 25 с.
18. **Белл – 1973**; Белл Р. Социолінгвістика: пер. с англ./Р. Белл; под ред. д-ра филол. наук, проф. Швейцера. – М.: Междунар. отношения, 1980. – 320 с.
19. **Бережан – 1973**; Бережан С. Г. Семантическая эквивалентность лексических единиц/С. Г. Бережан. – Кишинев: Штиинца, 1973. – 372 с.
20. **Бертагаев – 1972**; Бертагаев Т. А. Билингвизм и его разновидности в системе употребления/Т. А. Бертагаев//Проблемы двуязычия и многоязычия: сб. ст. – М.: Наука, 1972. – С. 83–87.

21. **Битківська – 2008**; Битківська Я. В. Тенденції засвоєння і розвитку семантики англійзмів у сучасній українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова»/Я. В. Битківська. – Івано-Франківськ, 2008. – 20 с.
22. **Білоусова – 2004**; Білоусова В. В. Асиміляція запозичень з формантом інг (-инг) у мові й тексті/В. В. Білоусова//Дискурс у комунікаційних системах. – К., 2004. – С. 34–39.
23. **Бодуэн де Куртэне – 1963**; Бодуэн де Куртэне И. А. О смешанном характере всех языков/И. А. Бодуэн де Куртэне//Избранные труды по общему языкознанию: в 2 т. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – Т. 2. – С. 363–366.
24. **Брейтер – 1999**; Брейтер М. А. Англицизмы в русском языке: история и перспективы: пособие для иностранных студентов-русистов/М. А. Брейтер. – Владивосток: Диалог, 1999. – 129 с.
25. **Брофман – 1958**; Брофман М. В. Французские заимствования в английском литературном языке (XVII – XVIII вв.): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки»/М. В. Брофман. – Алма-Ата, 1958. – 16 с.
26. **Будняк – 1991**; Будняк Д. В. Полонизмы в современном украинском литературном языке: автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра філол. наук: спец. 10.02.15/Д. В. Будняк. – К., 1991. – 53 с.
27. **Булаховський – 1975**; Булаховський Л. А. Використання засобів словотвору/Л. А. Булаховський//Вибр. праці: в 5 т. – К., 1975. – Т. 1. – С. 353–358.
28. **Булыка – 1980**; Булыка А. М. Фанэтычная, марфалагічная і семантычная адаптацыя запазічанняў/А. М. Булыка//Лексічныя запазічанні у беларускай мове XVIII ст. – Мінск, 1980. – С. 210–228.
29. **Вайнрайх – 1972**; Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие/У. Вайнрайх//Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1972. – Вып. 6: Языковые контакты. – С. 25–60.
30. **Вайнрайх – 1979**; Вайнрайх У. Языковые контакты: пер. с англ. и коммент. Ю. А. Жлуктенко/У. В. Вайнрайх. – К.: Высш. шк., 1979. – 263 с.

31. **Вакуленко – 1994**; Вакуленко М. Про вживання та переклад чужомовних термінів/М. Вакуленко//Проблеми української науково-технічної термінології: тези доп. 3-ї Міжнар. наук. конф. – Л., 1994. – С. 101–102.
32. **Вакуленко – 1995**; Вакуленко М. Про переклад та запозичення чужомовних слів/М. Вакуленко//Вісн. НАН України. – 1995. – № 11–12. – С. 78–81.
33. **Ващенко – 1979**; Ващенко В. С. Українська лексикологія: Семантико-стилістична типологія слів: посіб. для студентів-філологів/В. С. Ващенко. – Д.: ДДУ, 1979. – 127 с.
34. **Ващенко – 1981**; Ващенко В. С. Українська семасіологія: Типологія лексичних значень: посіб. для студентів-філологів/В. С. Ващенко. – Д.: ДДУ, 1981. – 67 с.
35. **Вільчинська – 2007**; Вільчинська Т. В. Переклад спеціальних термінів/Т. В. Вільчинська//Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. пр. – Хмельницький, 2007. – Ч. 1, вип. 3. – С. 86–88.
36. **Воронцова – 2000**; Воронцова В. Л. Активные процессы в области ударения/В. Л. Воронцова//Русский язык конца XX столетия (1985–1995). – 2-е изд. – М., 2000. – С. 305–325.
37. **Гавранек – 1972**; Гавранек Б. К проблематике смешения языков//Новое в лингвистике. – М., 1972. – Вып. 6: Языковые контакты. – С. 94–111.
38. **Гвоздєв – 2008**; Гвоздєв В. М. Масовоінформаційна діяльність в сучасній Україні: національно-мовний аспект/В. М. Гвоздєв//Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвуз. зб. наук. ст./відп. ред. В. А. Зарва. – Ніжин: Аспект-поліграф, 2008. – Вип. XVIII: Лінгвістика і літературознавство. – С. 260–265.
39. **Гидденс – 2005**; Гидденс Э. Социология/Э. Гидденс – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 629 с.
40. **Говердовский – 1989**; Говердовский В. И. Коннотемная структура слова/В. И. Говердовский. – Харьков: Вища шк., 1989. – 95 с.
41. **Голдованський – 1982**; Голдованський Я. А. Лексичні англіцизми в сучасній українській мові/Я. А. Голдованський//Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами. – Ужгород, 1982. – С. 122–123.

42. **Горбачук – 1997**; Горбачук В. Т. Барви української мови/В. Т. Горбачук. – К.: АСАДЕМІА, 1997. – 272 с.
43. **Горбачук – 1962**; Горбачук В. Т. Основи журналістики: навч. посіб./В. Т. Горбачук, І. О. Зоц, В. І. Романько. – Слов'янськ: СДП, 2002. – 108 с.
44. **Горная – 1962**; Горная П. Г. Изучение заимствованных слов в отечественном языкознании XX века/П. Г. Горная//Учен. зап. Винниц. гос. пед. ин-та. – 1962. – Т. 20. – С. 70–79.
45. **Гудкова – 2008**; Гудкова Н. М. Культурна адаптація при перекладі текстів газетно-інформаційного стилю/Н. М. Гудкова//Мова в контексті культурної і міжкультурної комунікації: матеріали IV наук.-практ. конф. – Луганськ, 2008. – С. 33–38.
46. **Гудманян – 1999**; Гудманян А. Чужомовна пропріальна лексика у фонографічній системі української мови: у 3 кн. – Кн. 2: Орфографічні правила передачі/Артур Гудманян. – Ужгород, 1999. – 560 с.
47. **Гудманян – 1999**; Гудманян А. Чужомовна пропріальна лексика у фонографічній системі української мови: у 3 кн. – Кн. 3.: Словники української передачі англійських і німецьких власних назв/Артур Гудманян. – Ужгород, 1999. – 504 с.
48. **Гумецька – 1977**; Гумецька Л. Л. Способи адаптації запозиченої лексики в староукраїнській мові/Л. Л. Гумецька//Мовознавство. – 1977. – № 2. – С. 19–22.
49. **Гутиряк – 1999**; Гутиряк О. І. Англійська термінологія маркетингу: структура та семантичні характеристики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04/О. І. Гутиряк. – К., 1999. – 13 с.
50. **Данн – 1998**; Данн Дж. О функциях «английского в современном русском языке»/Дж. Данн//Russistik – Русистика. – 1998. – № 1–2. – С. 27–36.
51. **Демченко – 2005**; Демченко К. В. Функціонування іншомовних лексем у текстах публіцистичного стилю. – [б. в.], 2005. – С. 170–172.
52. **Дмитрошкін – 2007**; Дмитрошкін Д. Е. Особливості синхронного перекладу розмовних лексичних одиниць англійської мови/Д. Е. Дмитрошкін//Актуальні проблеми філології та пере-

- кладознавства: зб. наук. пр. – Хмельницький, 2007. – Ч. 1, вип. 3. – С. 167–169.
53. **Добровольская – 2007**; Добровольская Д. М. Англоязычный текст по менеджменту как объект гуманитарных исследований/Д. М. Добровольская, Л. П. Магомедова//Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. пр. – Хмельницький, 2007. – Ч. 1, вип. 3. – С. 86–88.
54. **Дубичинский – 1993**; Дубичинский В. В. Лексические параллели /В. В. Дубичинский. – Харьков, 1993. – 154 с.
55. **Жлуктенко – 1966**; Жлуктенко Ю. О. Мовні контакти. Проблеми інтерлінгвістики/Ю. О. Жлуктенко. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1966. – 135 с.
56. **Жлуктенко – 1960**; Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматики англійської та української мов/Ю. О. Жлуктенко. – К.: Рад. шк., 1960. – 160 с.
57. **Жлуктенко – 1996**; Жлуктенко Ю. О. Українсько-англійські міжмовні відносини. Українська мова в США та Канаді/Ю. О. Жлуктенко. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1996. – 168 с.
58. **Жлуктенко – 1996**; Жлуктенко Ю. А. Языковые контакты. Проблемы интерлингвистики/Ю. О. Жлуктенко. – К.: Изд-во Киев. гос. ун-та, 1996. – 135 с.
59. **Жовтобрюх – 1970**; Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси: кінець ХІХ – ХХ ст./М. А. Жовтобрюх – К.: Наук. думка, 1970. – 283 с.
60. **Журавлев – 1982**; Журавлев В. К. Внешние и внутренние факторы языковой эволюции/В. К. Журавлёв. – М.: Наука, 1982. – 328 с.
61. **Зацний – 2006**; Зацний Ю. А. VIP-неологізми англійської мови ХХІ століття/Ю. А. Зацний//Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2006. – С. Х – ХХ.
62. **Земская – 1992**; Земская Е. А. Словообразование как деятельность /Е. А. Земская; Рос. акад. наук, Ин-т рус. яз. – М.: Наука, 1992. – 220 с.
63. **Зимовець – 2004**; Зимовець Г. В. Особливості англо-української взаємодії різних типів/Г. В. Зимовець//Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Філологія. – 2004. – Вип. 34, ч. І. – С. 194–199.
64. **Зорівчак – 1989**; Зорівчак Р. П. Реалія і переклад: на матеріалі англомовних перекладів української прози/Р. П. Зорівчак. – Л.: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 215 с.

65. **Иваницкая – 1980**; Иваницкая А. А. Заимствование иноязычной лексики и ее освоение: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.05/А. А. Иваницкая. – К., 1980. – 21 с.
66. **Иваницкая – 1980**; Иваницкая О. Г. Англицизмы в украинском языке: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Украинский язык»/О. Г. Иваницкая. – К., 1980. – 20 с.
67. **Игнатов – 1978**; Игнатов С. А. Семантическая дифференциация признаков микросистемы совокупности названий лиц/С. А. Игнатова//Романское и германское языкознание. – Минск, 1978. – Вип. 1. – С. 125–130.
68. Интернациональные элементы в лексике и терминологии/редкол. В. В. Акуленко и др. – Х.: Изд-во при Харьк. гос. ун-те, 1980. – 208 с.
69. **Іванишин – 1994**; Іванишин В. Мова і нація/В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. – Дрогобич, 1994.
70. **Іванова – 2003**; Іванова Н. Мовні реалії віртуального простору: українське слово в Інтернеті/Н. Іванова//Урок української. – 2003. – № 8–9. – С. 8–12.
71. Історія української мови: Лексика і фразеологія/В. О. Винник, В. Й. Горобець, В. Л. Карпова та ін.; редкол.: В. М. Русанівський (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1983. – 743 с.
72. Історія української мови: Морфологія/С. П. Бевзенко, А. П. Грищенко, Т. Б. Лукінова та ін. – К.: Наук. думка, 1978. – 539 с.
73. Історія української мови: Фонетика/М. А. Жовтобрюх, В. М. Русанівський, В. Г. Скляренко; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Наук. думка, 1979. – 368 с.
74. Історія української мови: хрестоматія: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів/упоряд. С. Єрмоленко, А. Мойсієнко. – К.: Либідь, 1996. – 288 с.
75. **Кабиш – 2007**; Кабиш О. О. Зміни в семантичній структурі та функціонуванні маркованої лексики: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01/Кабиш Оксана Олександрівна. – К., 2007. – 200 с.
76. **Караулов – 1981**; Караулов В. Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка/В. Н. Караулов. – М.: Наука, 1981. – 366 с.

77. **Карлинский – 1990**; Карлинский А. Е. Основы теории взаимодействия языков/А. Е. Карлинский; АН Казах. ССР, Ин-т языкознания. – Алма-Ата: Гылым, 1990. – 180 с.
78. **Карпіловська – 2007**; Карпіловська Є. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій/Є. Карпіловська//Укр. мова. – 2007. – № 4. – С. 3–15.
79. **Катипін – 1992**; Катипін І. М. До питання про освоєння запозичених слів/І. М. Катипін//Зб. наук. пр. – Х., 1992. – Вип. 2. – С. 93–97.
80. **Кислюк – 2000**; Кислюк Л. П. Словотвірний потенціал запозичень у сучасній українській літературній мові (на матеріалі англійських та німецьких запозичень): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.15/Л. П. Кислюк. – К., 2000. – 19 с.
81. **Китайгородская – 2000**; Китайгородская М. В. Современная экономическая терминология (Состав. Устройство. Функционирование) /М. В. Китайгородская//Русский язык конца XX столетия (1985–1995). – 2-е изд. – М., 2000. – С. 162–233.
82. **Коломієць – 1972**; Коломієць В. Т. Розвиток лексики слов'янських мов у післявоєнний період/В. Т. Коломієць. – К.: Наук. думка, 1973. – 304 с.
83. **Комлев – 1972**; Комлев В. И. Фонетическое, орфографическое и морфологическое освоение французских заимствований в немецком языке: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15/В. И. Комлев – Л., 1972. – 220 с.
84. **Коряковцева – 2000**; Коряковцева Е. И. Словообразование и заимствование (о роли заимствований в развитии и преобразовании словообразовательных типов и категорий русского языка)/Е. И. Коряковцева//Kleszczowa. K.: Selimski. L. (red.): Stowotworstwo a inne sposoby nominacji. – Katowice, 2000. – S. 164–171.
85. **Костомаров – 1999**; Костомаров В. Г. Языковой вкус эпохи: из наблюдений над речевой практикой масс-медиа/В. Г. Костомаров. – СПб.: Златоуст, 1999. – 320 с.
86. **Котелова – 1975**; Котелова Н. З. Значение слова и его сочетаемость (к формализации в языкознании)/Н. З. Котелова; АН СССР, Ин-т рус. языкознания. – Л.: Наука, 1975. – 164 с.
87. **Коць – 1996**; Коць Т. Лексична синонімія в ЗМІ і проблема кодифікації загальнолітературної норми (на матеріалі газет 90-х

- років)//Українська мова на сучасному етапі (кінець 1980-х – 1990-і роки): старі і нові проблеми: тези та повідомл. III Міжнар. конгр. українців/Т. Коць. – Х., 1996. – С. 24–34.
88. **Коць – 1998**; Коць Т. А. Функціонування лексичних варіантів у засобах масової інформації (на матеріалі газет 90-х років)/Т. А. Коць//Мовознавство. – 1998. – № 6. – С. 62–66.
89. **Кочерган – 1997**; Кочерган М. П. Німецькі лексичні запозичення в південно-західних говорах української мови/М. П. Кочерган//Мовознавство. – 1997. – № 1. – С. 19–23.
90. **Кочукова – 2005**; Кочукова Н. І. Трансформовані словосполучення в мові української преси: на матеріалі укр. преси кінця ХХ – початку ХХІ ст./Н. І. Кочукова. – К.: Пульсари, 2005.
91. **Крысин – 1996**; Крысин Л. П. Иноязычное слово в контексте современной общественной жизни/Л. П. Крысин//Русский язык конца ХХ столетия (1985–1995). – М., 1996. – С. 142–161.
92. **Крысин – 1996**; Крысин Л. П. Иноязычные слова в современной жизни/Л. П. Крысин//Русский язык конца ХХ столетия (1985–1995). – М., 1996. – С. 42–61.
93. **Крысин – 1968**; Крысин Л. П. Иноязычные слова в современном русском языке Л. П. Крысин. – М.: Наука, 1968. – 207 с.
94. **Крысин – 1965**; Крысин Л. П. К определению терминов «заимствование» и «заимствованное слово»/Л. П. Крысин//Развитие лексики современного русского языка. – М.: Наука, 1965. – С. 104–116.
95. **Крысин – 1993**; Крысин Л. П. Лексико-семантические процессы в социолингвистическом аспекте/Л. П. Крысин//Диахроническая социолингвистика. – М., 1993. – С. 141–145.
96. **Крысин – 1996**; Крысин Л. П. Эвфемизмы в современной русской речи/Л. П. Крысин//Русский язык конца ХХ столетия (1985–1995). – М., 1996. – С. 387–389.
97. **Крысин – 1991**; Крысин Л. П. Этапы освоения иноязычного слова/Л. П. Крысин//Рус. яз. в шк. – 1991. – № 2. – С. 75–78.
98. **Крысин – 1993**; Крысин Л. П. Языковое заимствование как проблема диахронической социолингвистики/Л. П. Крысин//Диахроническая социолингвистика. – М., 1993. – С. 131–141.
99. **Кулинич – 1992**; Кулинич І. І. Семантичне освоєння іншомовної лексики/І. І. Кулинич//Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. – Х., 1992. – Вип. 2. – С. 93–97.

100. **Ленець – 1988**; Ленець К. В. Лексичні зміни та їх відображення в мові сучасної преси/К. В. Ленець//Мовознавство. – 1988. – № 6. – С. 41–46.
101. **Линник – 1989**; Линник Т. Г. Проблемы языкового заимствования /Т. Г. Линник//Языковые ситуации и взаимодействие языков. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 76–133.
102. **Лисиченко – 1977**; Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови (семантична структура слова)/Л. А. Лисиченко. – Х.: Вища шк., 1977. – 113 с.
103. **Лисиченко – 1997**; Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови/Л. А. Лисиченко. – Х.: ХДПУ, 1997. – 137 с.
104. **Лисиченко – 1998**; Лисиченко Л. А. Мовна картина світу та її рівні//Зб. Харк. іст.-філол. т-ва/Л. А. Лисиченко. – Х., 1998. – Т. 6. – С. 129–144.
105. **Ломовцева – 2001**; Ломовцева А. Англiцизми в сучасних українських словниках/А. Ломовцева//Культура слова. – К., 2001. – Вип. 59. – С. 85–91.
106. **Лосєв – 1995**; Лосєв І. В. Історія і теорія світової культури. Європейський контекст: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів/І. В. Лосєв. – К.: Либідь, 1995. – 224 с.
107. **Лотте – 1982**; Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминоэлементов/Д. С. Лотте. – М.: Наука, 1982. – 149 с.
108. **Мазурик – 2002**; Мазурик Д. В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літ. мови (90-ті роки ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова»/Д. В. Мазурик. – Л., 2002. – 21 с.
109. **Мазурик – 2000**; Мазурик Д. В. Сучасні тенденції в оновленні лексики української літературної мови/Д. В. Мазурик//Вісн. Львів. ун-ту. Сер. філологічна. – Л., 2000. – Вип. 29. – С. 177–182.
110. **Майоров – 1967**; Майоров М. П. К вопросу о сущности лексического заимствования/М. П. Майоров//Учен. зап. 1-го МГПИ-ИЯ. – 1967. – Т. 37. – С. 196–235.
111. **Мамалига – 1993**; Мамалига А. І. Комунікативно-мовленнева системність газетних текстів/А. І. Мамалига//Вісн. Київ. ун-ту. Сер. Журналістика. – К., 1993. – Вип. 1. – С. 115–124.

112. **Мартем'янов – 1959**; Мартем'янов П. І. З історії звукового оформлення та правопису слів іншомовного походження в українській мові/П. І. Мартем'янов//Питання історичного розвитку української мови: тези доп. міжвуз. наук. конф. – Х., 1959. – С. 25–29.
113. **Мартинек – 1973**; Мартинек В. Ю. Изменения характера предметно-понятийного соотношения англицизмов в процессе их освоения русским языком/В. Ю. Мартинек//Вопр. теории романо-герм. языков. – Днепропетровск, 1973. – Вып. IV. – С. 6–7.
114. **Мартисюк – 1978**; Мартисюк М. Характеристика немецких заимствований имен существительных в русском языке, фонетика, акцентуация, морфология, семантика/М. Мартинюк. – Poznań, 1978. – 129 с.
115. **Мацько – 2003**; Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови: підручник/Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; [за ред. Л. І. Мацько]. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.
116. **Медведєва – 1997**; Медведєва О. Граматична адаптація термінів іншомовного походження в українській термінології/О. Медведєва//Актуальні проблеми граматики: зб. наук. пр. Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 1997. – Вип. 2. – С. 67–72.
117. **Медведєва – 1998**; Медведєва О. Запозичення термінів як чинник лексичної інтерференції/О. Медведєва//Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр./НАН України, Ін-т укр. мови, комітет наук. термінології. – К., 1998. – С. 147–151.
118. **Медвідь – 1974**; Медвідь О. С. Просторіччя англійської мови і способи його відтворення в українських перекладах: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.16/О. С. Медвідь. – К., 1974. – 190 с.
119. **Миськевич – 1970**; Миськевич Г. И. Новые слова, их принятие и нормативная оценка (проблема новых слов в культурно-речевом аспекте)/Г. И. Миськевич, Л. К. Чельцова//Актуальные проблемы культуры речи. – М.: Наука, 1970. – С. 243–276.
120. **Мова – 1980**; Мова і процеси суспільного розвитку/В. М. Русанівський та ін. – К.: Наук. думка, 1980. – 210 с.
121. **Мороховський – 1984**; Мороховський О. М. Деякі питання теорії запозичень/О. М. Мороховський//Мовознавство. – 1984. – № 1. – С. 19–25.

122. **Мукаржевский – 1967**; Мукаржевский Я. Литературный язык и поэтический язык/Я. Мукаржевский//Пражский лингвистический кружок. – М.: Просвещение, 1967. – С. 419–421.
123. **Муромцева – 1980**; Муромцева О. Г. Запозичення в сфері суспільно-політичної української термінології/О. Г. Муромцева//Науково-технічний прогрес і проблеми термінології: тези доп. респ. конф. (Львів, трав. 1980 р.). – К.: Наук. думка, 1980. – С. 131–132.
124. **Муромцева – 1998**; Муромцева О. Г. Про деякі активні процеси в словниковому складі української літературної мови кінця 80–90-х років ХХ ст./О. Г. Муромцева//Українська мова: з минулого в майбутнє. – К., 1998. – С. 115–116.
125. **Муромцева – 1985**; Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині ХІХ – початку ХХ ст./О. Г. Муромцева. – Х.: Вища шк., 1985. – 152 с.
126. **Муромцев – 1986**; Муромцев І. В. Особливості освоєння лексики іншомовного походження в сучасній українській мові (морфолого-дериваційний аспект)/І. В. Муромцев//Вестн. Харьк. ун-та. – 1986. – № 284. – С. 72–77.
127. **Мягкова – 1996**; Мягкова Е. Ю. Значения заимствованных слов в сознании носителей русского языка/Е. Ю. Мягкова//Актуальные проблемы психолингвистики: слово и текст. – Тверь: ТГУ, 1996. – С. 70–75.
128. **Навальна – 2002**; Навальна М. І. Дієслівна лексика соціально-економічної сфери (на матеріалі мови засобів масової інформації кінця ХХ ст.): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01/Навальна Марина Іванівна. – Переяслав-Хмельницький, 2002. – 216 с.
129. **Нечуй-Левицький – 1912**; Нечуй-Левицький І. Криве дзеркало української мови/І. Нечуй-Левицький//Нові повісті й оповідання. – Т. 8. – К.: Типографія І. Чоколова, 1912. – С. 317–412.
130. **Нікітіна – 2004**; Нікітіна Н. Українська мова на телебаченні: сьогочасна ситуація/Н. Нікітіна//Дивослово. – 2004. – № 12. – С. 2–7.
131. **Обухова – 1989**; Обухова И. Н. Морфологическая адаптация английских заимствований русским литературным языком/И. Н. Обухова//Семантика и стилистика грамматических категорий русского языка. – Днепропетровск: ДГУ, 1989. – С. 57–59.

132. **Огиенко – 1915**; Огиенко И. И. Иноязычные элементы в русском языке. История проникновения заимствованных слов в русский язык/И. И. Огиенко. – К., 1915. – 296 с.
133. **Огиенко – 1936**; Огиенко І. Примхи словотвору/І. Огиенко//Рідна мова. – 1936. – Ч. 8. – С. 335–340.
134. **Олійник – 2002**; Олійник А. Д. Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01/Олійник Анатолій Дмитрович. – К., 2002.
135. **Онуфрієнко – 2000**; Онуфрієнко Г. С. Синонімічні номінанти зі спільним коренем іншомовного походження у сфері національної термінології/Г. С. Онуфрієнко//Мовознавство. – 2000. – № 2. – С. 73–76.
136. **Панько – 1991**; Панько Т. І. Співвідношення національного та інтернаціонального в суспільно-політичній термінології слов'янських мов/Т. І. Панько//Функціонування і розвиток сучасних слов'янських мов. – К., 1991. – С. 99–112.
137. **Плющ – 1971**; Плющ П. П. Історія української літературної мови/П. П. Плющ. – К.: Вища шк., 1971. – 423 с.
138. **Полякова – 2004**; Полякова Т. М. Лексичні інновації іншомовного походження в сучасній російській мові (на матеріалі мови ЗМІ останнього десятиріччя ХХ – початку ХХІ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 05.05.03/Т. М. Полякова. – К., 2004. – 20 с.
139. **Пономарів – 2005**; Пономарів О. Д. Лексика грецького походження в українській мові/О. Д. Пономарів. – К.: Просвіта, 2005. – 127 с.
140. **Попова – 2000**; Попова Н. А. Заимствованные названия лиц в сфере управления//Зб. наук. пр. – Вип. 4. – ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Х.: Константа, 2000. – С. 282–285.
141. **Попова – 2000**; Попова Н. А. Английские заимствования на Украине в 90-е годы ХХ ст./Н. А. Попова//Лингвистические исследования: сб. науч. работ. – Вип. 5. – Харьков: ХГПУ, 2000. – С. 65–72.
142. **Попова – 2002**; Попова Н. О. Запозичення з англійської мови в лексико-семантичну систему української мови кінця ХХ та початку ХХІ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фі-

- лол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова»/Н. О. Попова. – Х., 2002. – 17 с.
143. **Попова – 1999**; Попова Н. О. Початок англо-українських відношень (XVI – XVIII ст.) та їх вплив на взаємозбагачення мов/Н. О. Попова//Матеріали Всеукр. міждисциплін. наук.-практ. конф. 25–26 листоп. 1999 р. – Х.: ХДАДТУ, 1999. – С. 211–212.
144. **Поповський – 2001**; Поповський А. М. Державність української мови: декларації і дійсність/А. М. Поповський//Зб. наук. пр. – Л., 2001. – С. 55–58.
145. **Поповський – 1997**; Поповський А. М. Самобутність тенденцій у розвитку мови: навч. посіб./А. М. Поповський. – Д.: ДДУ, 1997. – 45 с.
146. **Публіцистика – 2007**; Публіцистика. Масова комунікація: медіаенциклопедія/[за заг. ред. В. Ф. Іванова]. – К.: Акад. Укр. Преси, Центр Вільної Преси, 2007. – 780 с.
147. **Пумпянский – 1977**; Пумпянский А. Л. Функциональный стиль научной и технической литературы/А. Л. Пумпянский//Вопр. языкознания. – 1977. – № 2. – С. 87–97.
148. **Рахманова – 1956**; Рахманова Л. И. О развитии новых значений слов и употребления их в языке газеты/Л. И. Рахманова, Н. И. Фурмановская//Вестн. Моск. ун-та. – 1965. – № 6. – С. 78–91.
149. **Ретунская – 1996**; Ретунская М. С. Английская психологическая лексика: монография/М. С. Ретунская. – Н. Новгород: Изд-во ННГУ, 1996. – 272 с.
150. **Рижикова – 1980**; Рижикова С. Ю. Дієслівний словотвір на базі англійських запозичень в українській мові/С. Ю. Рижикова//Дослідження з граматики і граматичної стилістики української мови. – Д.: Вид-во Дніпропетр. держ. ун-ту, 1980. – С. 68–73.
151. **Рижикова – 1984**; Рижикова С. Ю. Про словотвір віддієслівних іменників на базі англійських запозичень в українській мові/С. Ю. Рижикова//Дослідження з граматики і стилістики української мови. – Д.: Вид-во Дніпропетр. держ. ун-ту, 1984. – С. 32–36.
152. **Розен – 1991**; Розен Е. В. Новые слова и устойчивые словосочетания в немецком языке/Е. В. Розен. – М.: Просвещение, 1991. – 192 с.

153. **Розенцвейг – 1972**; Розенцвейг В. Ю. Основные вопросы теории языковых контактов/В. Ю. Розенцвейг//Новое в лингвистике. – М., 1972. – Вып. 6. – С. 6–7.
154. **Розенцвейг – 1936**; Розенцвейг В. Ю. О языковых контактах /В. Ю. Розенцвейг//Вопр. языкознания. – 1963. – № 1. – С. 57–66.
155. **Роман – 2005**; Роман В. В. Новая заимствованная общественно-политическая лексика в языке СМИ/В. В. Роман//Теоретические и прикладные проблемы русской филологии: науч.-метод. сб. – Вып. XIII, ч. I. – Славянск: СГПУ, 2005. – С. 83–93.
156. **Романюга – 2007**; Романюга Н. В. Використання граматичних трансформацій при перекладі з англійської на українську/Н. В. Романюга//Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. пр. – Ч. II: Вип. 3. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – С. 171–174.
157. **Рудакова – 2005**; Рудакова Т. М. Англіцизми в лексичному складі української мови/Т. М. Рудакова//Теоретические и прикладные проблемы русской филологии: науч.-метод. сб. – Вып. XIII, ч. 1. – Славянск: СГПУ, 2005. – С. 104–112.
158. **Рудакова – 2007**; Рудакова Т. М. Англломовні запозичення на сучасному етапі розвитку лексичного складу мови українських засобів масової інформації/Т. М. Рудакова//Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. пр. – Хмельницький, 2007. – Ч. II, вип. 3. – С. 174–177.
159. **Рудакова – 2008**; Рудакова Т. М. Новоутворення на ґрунті соціально-економічної лексики англломовного походження в сучасних ЗМІ/Т. М. Рудакова//Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. пр. – Спецвип. 2. – К.: Міленіум, 2008. – С. 85–93.
160. **Рудакова – 2007**; Рудакова Т. М. Про рівень розуміння читачами ЗМІ новозапозичених англіцизмів/Т. М. Рудакова//Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Сер. Лінгвістика: зб. наук. пр. – Вип. V. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. – С. 307–311.
161. **Рудакова – 2007**; Рудакова Т. М. Соціально-економічна лексика англломовного походження в засобах масової інформації кінця ХХ – початку ХХІ ст./Т. М. Рудакова//Теоретические и прикладные проблемы русской филологии: науч.-метод. сб. – Славянск, 2007. – Вып. XV, Ч. 1. – С. 60–70.

162. **Рудакова – 2008**; Рудакова Т. М. Соціально-економічна лексика англомовного походження в сучасних ЗМІ/Т. М. Рудакова//Мова в контексті культурної і міжкультурної комунікації: матеріали IV наук.-практ. конф. – Луганськ, 2008. – С. 81–85.
163. **Рудакова – 2008**; Рудакова Т. М. Специфіка функціонування англіцизмів соціально-економічної тематики залежно від жанрових ознак тексту, різновидів ЗМІ/Т. М. Рудакова//Лінгвістика: зб. наук. пр. – Луганськ, 2008. – № 3. – С. 144–151.
164. **Рудакова – 2007**; Рудакова Т. М. Ступінь освоєння соціально-економічної лексики англомовного походження представниками студентської молоді/Т. М. Рудакова//Перший крок у науку: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Луганськ, 2007. – Т. 2: Соц.-гуманіт. та філол. науки. – С. 169–174.
165. **Рудакова – 2008**; Рудакова Т. М. Функціонування англомовних запозичень в сучасних засобах масової інформації/Т. М. Рудакова/[відп. ред. В. А. Зарва]//Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвуз. зб. наук. ст. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2008. – Вип. XVII: Лінгвістика і літературознавство. – С. 155–160.
166. **Русанівський – 1997**; Русанівський В. М. Проблема інновацій в сучасній українській мові//Innowacje w językach wschodniosłowiańskich. – Zielona Góra: WSP, 1997. – С. 7–12.
167. **Русанівський – 1973**; Русанівський В. М. Слов'янські міжмовні зв'язки і формування функціональних стилів української літературної мови XVI – XVII ст.: доп. на VII Міжнар. з'їзді славістів (Варшава, серп. 1973 р.)/В. М. Русанівський. – К.: Наук. думка, 1973. – 28 с.
168. **Русанівський – 1988**; Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики/В. М. Русанівський; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Наук. думка, 1988. – 240 с.
169. **Рыжикова – 1979**; Рыжикова С. Ю. Словообразовательная структура производных от английских заимствований в украинском языке: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Украинский язык»/С. Ю. Рыжикова. – Днепрпетровск, 1979. – 20 с.
170. **Самійленко – 1918**; Самійленко В. Чужомовні слова в українській мові/В. Самійленко. – К.: Шлях, 1918. – 16 с.

171. **Самойлова – 1999**; Самойлова І. А. Процеси семантичної деривації в лексиці сучасної української літературної мови (на матеріалі неологізмів 70–90-х років ХХ ст.): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01/Самойлова Ірина Анатоліївна. – К., 1999. – 165 с.
172. **Селігей – 2007**; Селігей П. О. Що нам робити із запозиченнями? /П. О. Селігей//Укр. мова. – 2007. – № 3. – С. 3–15; № 4. – С. 16–32.
173. **Семчинський – 1988**; Семчинський С. В. Загальне мовознавство /С. В. Семчинський. – К.: Вища шк., 1988. – 327 с.
174. **Семчинський – 1974**; Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов/С. В. Семчинський. – К.: Вища шк., 1974. – 253 с.
175. **Сендровец – 1989**; Сендровец Е. М. О месте экстралингвистических факторов в изучении заимствований/Е. М. Сендровец//Вестн. МГУ. – 1989. – № 4. – С. 16–22.
176. **Сергеєва – 2002**; Сергеєва Г. А. Англomовні запозичення в українській правничій термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова»/Г. А. Сергеєва. – Х., 2002. – 16 с.
177. **Сергеєва – 2002**; Сергеєва Г. А. Освоєння англomовних запозичень у системі консонантизму сучасної української мови (на матеріалі правничої термінології)/Г. А. Сергеєва//Вісн. Харків. нац. ун-ту: сер.: Філологія. – Х.: ХНУ, 2002. – № 538, вип. 34. – С. 146–151.
178. **Серебренников – 1955**; Серебренников Б. А. О взаимодействии языков/Б. А. Серебренников//Вопр. Языкознани. – 1955. – № 1. – С. 7–25.
179. **Сімонок – 2001**; Сімонок В. П. Адаптація іншомовних елементів у системі української мови/В. П. Сімонок//Вестн. Междунар. слав. ун-та: сер.: Филология. – Харьков: МСУ, 2001. – Т. IV. – С. 29–31.
180. **Сімонок – 2001**; Сімонок В. П. Мовні універсалії і процес запозичування слів/В. П. Сімонок//Вісн. Харків. нац. ун-ту: сер.: Філологія. – Х.: ХНУ, 2001. – Вип. 34. – С. 12–18.
181. **Сімонок – 2001**; Сімонок В. П. Розвиток мови й лексичні запозичення/В. П. Сімонок//Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту: сер.: Філологія. – Луганськ: ЛДПУ, 2001. – № 4. – С. 163–168.
182. **Сімонок – 2000**; Сімонок В. П. Семантико-функціональний аналіз іншомовної лексики в сучасній українській мовній картині світу/В. П. Сімонок. – Х: Основа, 2000. – 332 с.

183. **Скороходько – 1962**; Скороходько Э. Ф. Вопросы перевода английской научно-технической литературы/Э. Ф. Скороходько. – К.: Изд-во Киев. ун-та, 1962. – 92 с.
184. **Смирницкий – 1956**; Смирницкий А. И. Лексикология английского языка/А. И. Смирницкий. – М.: Изд-во лит. на иностр. яз., 1956. – 260 с.
185. **Сорокин – 1965**; Сорокин Ю. С. Развитие словарного состава русского литературного языка, 30–90-е годы XIX века/Ю. С. Сорокин. – М.–Л.: Наука, 1965. – 565 с.
186. **Станкевич – 1975**; Станкевич А. А. Лексика греко-латинского происхождения в современном белорусском языке (формально-семантическое освоение): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Белорусский язык»/А. А. Станкевич. – Минск, 1975. – 20 с.
187. **Стефан – 2007**; Стефан С. Масмедійне мовознавство для себе і для нас (огляд)/С. Стефан//Урок української. – 2007. – № 2–3. – С. 2–3.
188. **Стишов – 2003**; Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01/Стишов Олександр Анатолійович. – К., 2003. – 597 с.
189. **Стишов – 2001**; Стишов О. А. Нова суспільно-економічна лексика в мові сучасних мас-медіа/О. А. Стишов//Проблеми семантики слова, речення та тексту. – Вип. 6/[відп. ред. Н. М. Корбозерова]. – К.: КДЛУ, 2001. – С. 216–218.
190. **Стишов – 1999**; Стишов О. А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ століття/О. А. Стишов//Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 7–21.
191. **Стишов – 2003**; Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). – К.: ВЦ КНЛУ, 2003. – 288 с.
192. **Стишов – 2005**; Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття: (на матеріалі мови засобів масової інформації)/О. А. Стишов – 2-ге вид., перероб. – К.: Пугач, 2005. – 388 с.
193. **Струганець – 2002**; Струганець Л. В. Процеси актуалізації та пасивізації лексико-семантичних засобів в українській мові кін-

- ця ХХ століття//Слово. Стиль. Норма: зб. наук. пр./відпов. ред. Н.М. Сологуб. – К., 2002. – С. 53–57.
194. **Суперанская – 1968**; Суперанская А. В. Ударение в заимствованных словах в современном русском языке/А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1968. – С. 258–260.
195. **Супрун – 1975**; Супрун А. Е. Некоторые вопросы употребления слова/А. Е. Супрун//Методы изучения лексики. – Минск: Изд-во БГУ, 1975. – С. 18–26.
196. Сучасна українська мова: підручник/О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. – 3-тє вид., перероб. – К.: Либідь, 2005. – 488 с.
197. **Тараненко – 1999**; Тараненко О. О. Мовна ситуація і мовна політика часів «перебудови» та державної незалежності України (кінець 80-х – 90-ті)/О. О. Тараненко//Українська мова/red. nauk. S. Jermolenko. – Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 1999. – S. 35–66.
198. **Тараненко – 2001**; Тараненко О. О. Українська мова і сучасна мовна ситуація в Україні/О. О. Тараненко//Мовознавство. – 2001. – № 4. – С. 3–19.
199. **Тараненко – 1996**; Тараненко О. Українська мова на сучасному етапі (кінець 1980-х – 1990-і роки): Старі й нові проблеми/О. О. Тараненко//Доп. та повідомл. III Міжнар. конгр. українців. – Х.: Око, 1996. – С. 24–34.
200. **Терехова – 2000**; Терехова Д. І. Особливості сприйняття лексичної семантики слів (психолінгвістичний аспект)/Д. І. Терехова; Київ. держ. лінгв. ун-т. – К.: КДЛУ, 2000. – 244 с.
201. **Тимофеева – 1991**; Тимофеева Г. Г. Письменная фиксация иноязычных слов в ситуации заимствования (на материале новой лексики английского происхождения)/Г. Г. Тимофеева//Вестн. Ленингр. ун-та. – 1991. – Вып. 3. – С. 40–45.
202. **Тодор – 1999**; Тодор О. Запозичення-англіцизми у мові преси 80-х – 90-х років/О. Тодор//Українська мова/red. nauk. S. Jermolenko; Uniwersytet Opolski. – Opole: Instytut Filologii Polskiej, 1999. – S. 87–88.
203. Українська журналістика: вчора, сьогодні, завтра/за заг. ред. проф. В. І. Шкляра. – К.: Центр вільної преси, 1997. – 144 с.

204. **Уфимцева – 1981**; Уфимцева Н. В. Опыт экспериментального исследования процесса формирования значения/Н. В. Уфимцева//Психолингвистические исследования в области лексики и фонетики. – Калинин: КГУ, 1981. – С. 132–144.
205. **Фаріон – 2000**; Фаріон І. Англомовний наступ в українській дійсності/І. Фаріон//Сучасність. – 2000. – № 3. – С. 150–157.
206. **Фурса – 2005**; Фурса В. М. Семантико-граматичне та словотвірне освоєння невідмінюваних імен/В. М. Фурса; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2005. – 252 с.
207. **Хауген – 1975**; Хауген Э. Лингвистика и языковое планирование /Э. Хауген//Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1975. – Вып. 6. – С. 344–382.
208. **Хауген – 1972**; Хауген Э. Процесс заимствования/Э. Хауген//Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1972. – Вып. VI: Языковые контакты. – С. 344–382.
209. **Хауген – 1975**; Хауген Э. Языковые контакты/Э. Хауген//Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1975. – Вып. VII. – С. 61–80.
210. **Цимбалюк – 1982**; Цимбалюк Ю. В. Іншомовні слова з артиклями, засвоєні українською мовою/Ю. В. Цимбалюк//Укр. мовознавство. – 1982. – № 10. – С. 120–126.
211. **Чередниченко – 2005**; Чередниченко О. І. Англіцизми у французькому та українському медіа дискурсі/О. І. Чередниченко//Вісн. Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – Вип. 39: Іноземна філологія. – С. 4–6.
212. **Чернышева – 1989**; Чернышева Л. В. Функционирование полонизмов в русском и белорусском языках: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Белорусский язык»/Л. В. Чернышева. – Минск, 1989. – 22 с.
213. **Шаханович – 1972**; Шаханович А. М. Лингвистический эксперимент как метод лингвистического и психолингвистического исследования/А. М. Шаханович//Основы теории речевой деятельности. – М., 1972.
214. **Шевельов – 1987**; Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): Стан і статус/Ю. Шевельов. – Б. м.: Сучасність, 1987. – 295 с.
215. **Шелудько – 1931**; Шелудько Д. Німецькі елементи в українській мові/Д. Шелудько//Збірник Комісії для дослідження історії української мови. – К., 1931. – Т. I. – С. 1–60.

216. **Шерех – 1951**; Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови/Ю. Шерех. – Мюнхен: Молоде життя, 1951. – 402 с.
217. **Щерба – 1958**; Щерба Л. В. О понятии смешения языков/Л. В. Щерба//Избранные труды по языкознанию и фонетике. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1958. – Т. 1. – 282 с.
218. **Яценко – 1996**; Яценко І. Т. Асиміляція запозичених іменників на рівні формально-граматичних показників/І. Т. Яценко//Дослідження з граматики і лексикології. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 85–96.
219. **Baugh – 1957**; Baugh A. C. A history of the English language. 2 nd ed./A. C. Baugh. –New York, 1957. – 506 p.
220. **Haugen – 1972**; Haugen E. The Analysis of Linguistic Borrowing/E. Haugen//The Ecology of Language. – Stanford: Stanford University Press, 1972. – P. 79–109.
221. **Haugen – 1953**; Haugen E. The Norwegian Language in America/E. Haugen. – Vol. 1–2, Philadelphia, 1953.
222. **Herberg – 2004**; Herberg D. Das Project «Neologismen der Jahre des 20. Jahrhunderts»/D. Herberg//Scharnhorst J.: Sprachkultur und lexicographie. Von der Forshung zur Nutzung Von Wörterbüchern. – Frankfurt am Main u. a.: Petr Lang, 2004. – S. 331–353.
223. **Mishan – 1981**; Mishan E. J. Introduction to Normative Economics. – New York: Oxford University Press, 1981. – 722 p.
224. **Smal-Stockij – 1942**; Smal-Stockij Roman. Die germanisch-deutschen Kultureinflüsse im Spiegel der ukrainischen Sprache/Roman Smal-Stockij. – Leipzig, 1942. – VIII. – 282 s.
225. **Weinreich – 1966**; Weinreich U. Exploration in Semantic theory/In.: Current Trends in Linguistics, vol. 3. – Paris: The Hague, 1966. – 395 p.
226. **Weinreich – 1953**; Weinreich U. Languages in Contact. Findings and Problems/U. Weinreich. – New York, 1953. – 146 p.
227. **Weinreich – 1958**; Weinreich U. Travels thought semantic space/U. Weinreich//Word. – 1958. – Vol. 14. – № 2–3. – P. 346–366.

ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ІНШОМОВНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ,

укладений на основі вибірки з мови засобів масової інформації та лексикографічних праць української мови кінця ХХ – початку ХХІ ст.

ПЕРЕДМОВА

Завданням словника є навести найновіші приклади слововживання лексем іншомовного походження в мові українських ЗМІ кінця ХХ – початку ХХІ ст., сформулювати нові значення, які закріпилися в мові-реципієнті, а також показати основні досягнення сучасних лексикографів (на ґрунті словників слів іншомовного походження, виданих у 1985–2008 рр. – 6 словників (див. умовні скорочення до словника)).

У словнику вміщено найважливіші соціально-економічні терміни на позначення понять і категорій у галузі політики, соціології, філософії, юриспруденції, психології, спеціальну термінологію, якою описуємо повсякденне життя переважної частини соціуму (наприклад, частина побутової лексики, деякі назви поселень, будівель та їхніх частин, слова, що репрезентують сферу культури, назви одягу, взуття та їжі, комп'ютерна термінологія). Соціально-економічна лексика поєднує соціальні, переважно економічні номінації, що функціонують у сфері громадського та господарсько-економічного життя суспільства, виражають стосунки, становище людей у соціумі.

Слова надруковано великими літерами напівжирним шрифтом та розміщено в алфавітному порядку. Лексеми, подані українською графікою, у реєстрі фіксуємо на першому місці, на другому в круглих дужках – лексеми, оформлені графічно за вимогами мови-джерела. Після тире з малої літери під порядковими номерами наводимо всі відомі тлумачення іншомовного слова, причому словникову статтю подаємо з першого

за роком видання словником, у якому зафіксовано цю лексему. Після кожного значення у квадратних дужках через крапку з комою посилаємося на джерела, у яких наведено подібне значення (з поміткою: «див. також»), зазначаємо рік видання й сторінку. Наприклад: **ДА́НСИНГ** (dancing) – у зарубіжних країнах зал або майданчик для танців, здебільшого при ресторані чи кафе [СІС – 1985, с. 229; див. також: СІС – 2000, с. 319; СІС – 2000 а, с. 151; ССІС – 2006, с. 198; НСІС – 2007, с. 179; ССІС – 2008, с. 170]. Якщо в якомусь із словників міститься ширше значення, відмінне від уже наведеного, то подаємо його під наступним порядковим номером (через крапку з комою), після чого посилаємося на джерело. Наприклад: **КЛІПМЕЙКЕР** (clip-maker) – 1) фахівець із виготовлення відеокліпів [ССІС – 2006, с. 357]; 2) продюсер чи режисер, який спеціалізується на відеокліпах [НСІС – 2007, с. 349; ССІС – 2008, с. 291].

У тих випадках, коли автори лексикографічних праць зазначають, що певну лексему запозичено з іншої мови, у дужках після зазначаємо мову-джерело, з якої, на думку авторів, її було запозичено. Наприклад: **ДЕЇЗМ** (deism) – релігійно-філософське вчення, яке визнає Бога першопричиною світу, але заперечує його втручання в явища природи й суспільне життя. Був поширений в XVII – XVIII ст. [СІС – 1985, с. 235; див. також: СІС – 2000, с. 327 (лат.); СІС – 2000 а, с. 155; ССІС – 2006, с. 203 (лат.); НСІС – 2007, с. 183 (франц.); ССІС – 2008, с. 173 (лат.)].

Не зафіксовану в словниках, проте частовживану в мові ЗМІ лексику іншомовного походження реєструємо в словнику та подаємо значення, сформульоване на основі контексту; після чого курсивом наводимо приклади із сучасних ЗМІ, у дужках – посилання на джерело. Наприклад: **АКАУНТ-МЕНЕДЖЕР** (account manager) – менеджер, який займається роботою з клієнтами, керує бюджетом та виконавцями в межах одного чи більше проектів. *За кожним нашим замовником закріплюється персональний акаунт-менеджер, котрий готовий влюбий час відповісти на всі запитання, котрі цікавлять клієнта та забезпечити високу якість виконання замовлення* (es-te.com.ua/about.html); *Помічник акаунт-менеджера PR-агентства KLMgroup (м. Київ). Обов'язки: планування рекламної та PR діяльності; контроль та участь у реалізації рекламних заходів; розробка медіа-планів; співробітництво зі ЗМІ; налагодження та підтримка зв'язків; організація PR – заходів (прес-конференції, прес-тури тощо); робота з Інтернет-виданнями (внесення і корегування кон-*

тенту); написання коментарів та прес-релізів, створення презентацій; менеджмент процесів створення рекламних макетів; моніторинги ЗМІ (ukrjob.com/resume/cat8/page46/).

Термін у реєстрі даємо в початковій формі: 1) іменник – у називному відмінку однини, рідше – у називному відмінку множини; 2) прикметник і дієприкметник – у називному відмінку однини чоловічого роду (в окремих випадках – називному відмінку однини середнього роду); 3) дієслово – у формі інфінітива, зворотнє дієслово подаємо в одній статті з незворотним, якщо ці дієслова не утворюють окремих гнізд.

У тих випадках, коли лексема утворює словотвірні гнізда, курсивом подаємо похідні слова через кому після твірної без тлумачення їхньої семантики. Наприклад: **АРТ-БІЗНЕС** (art business) – злочинне викрадення, вивезення за межі країни та підпільний продаж (перепродаж) національних художньо-культурних цінностей (рідкісних книжок, ікон, картин, скульптур тощо) [ССІС – 2006, с. 72]. *Арт-абетка, арт-ательє, арт-атракціон, арт-білдинг, арт-відео, арт-візаж, арт-галерея, арт-готель, арт-графіка, арт-група, арт-дайвінг-клуб, арт-деко, арт-дизайн, арт-директор, арт-довідник, арт-каталог, арт-кафе, арт-конкурс, арт-конструктор, арт-критика, арт-маніфест, арт-мастер, арт-менеджер, арт-місто, арт-мозаїка, арт-направленість, арт-обстріл, арт-партнер, арт-постер, арт-проект, арт-процес, арт-реклама, арт-ринок, арт-робота, арт-рок, арт-салон, арт-скандал, арт-спорт, арт-таксі, арт-терапія, арт-товариство, арт-тоніровка, арт-тонування, арт-фотостудія, арт-шпалери, боді-арт, кліпарт, нейл-арт, порно-арт, фейс-арт, шоу-арт, body-art, nail-art; еротик-арт, медіа-арт, поп-арт, фото-арт.*

Проте, якщо деривована лексема набула значного поширення в мові народного загалу, подаємо повну словникову статтю за загальними вимогами цього словника. Пор.: **АРТ-ДИРЕКТОР** (art-director) – 1) художній керівник рекламного агентства [ССІС – 2008, с. 64]; 2) художник-постановник. *За цей час арт-директор проекту Кріс Торч декілька разів відвідав Одесу* (24 tv.com.ua/culture/2008-05-25/10091.htm); *Як стало відомо «Телекритиці» з телеканалу «Інтер» звільнено власника студії «Бабич-дизайн» арт-директора Валерія Бабича. Сам Валерій підтвердив своє звільнення з каналу* (www.telekritika.kiev.ua/news/146/0/21884/).

Слова-омоніми подаємо в реєстрі окремо з цифровими позначками і з поясненнями, наприклад: **БОКС**¹ (box) – 1) поєдинок у формі кулачного

бою; проводиться в м'яких шкіряних рукавицях на рингу за певними правилами [СІС – 1985, с. 126; див. також: СІС – 2000, с. 178; СІС – 2000 а, с. 87; ССІС – 2006, с. 114; НСІС – 2007, с. 111; ССІС – 2008, с. 98]; 2) команда спортивного судді боксерам для продовження бою [СІС – 2000, с. 178; НСІС – 2007, с. 111].

БОКС² (box) – 1) геометрична чи ізольована камера для роботи з мікроорганізмами, радіоактивними речовинами тощо; 2) відділення в гаражах, промислових приміщеннях для автомобілів, випробних установок; 3) відокремлена палата в лікарнях чи клініках для запобігання внутрішньолікарняним зараженням; 4) металева коробка в розподільних шафах чи кабельних скриньках, у яку входить і з якої виходить телефонний кабель [СІС – 1985, с. 126; див. також: СІС – 2000, с. 178; СІС – 2000 а, с. 87; ССІС – 2006, с. 114; НСІС – 2007, с. 111; ССІС – 2008, с. 98–99].

БОКС³ (box) – чоловіча зачіска з коротко підстриженими скронями та потилицею [СІС – 2000 а, с. 87; див. також: ССІС – 2006, с. 114; ССІС – 2008, с. 98].

Якщо слова мають кілька паралельно вживаних форм написання, зазначаємо їх через скісну риску; першим фіксуємо частіше вживану форму, наприклад: **БУНГАЛО/БЕНГАЛО, ДЖЕМ-СЕЙШН/ДЖЕМ-СЕШН, ЕЙДЖІЗМ/ЕЙДЖЕІЗМ.**

У словнику позначаємо наголос слів та їхніх форм, напр.: **ДЕМШНГ, ДЕМШНГОВИЙ; КІДНАП/КІДНЄП/КІДНЄПШГ/КІДНАПШГ.** Якщо в словниках наведено різні варіанти наголошування, подаємо їх усі: **АПОСТІЛЬ, БУНГАЛО.**

Словник розраховано на філологів, викладачів суспільних наук, перекладачів політичної та соціально-економічної літератури, працівників видавництв та редакцій тощо.

ДЖЕРЕЛА

[СІС – 1985] – Словник іншомовних слів/[за ред. О. С. Мельничука]. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енцикл., 1985. – 966 с.

[СІС – 2000] – Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень/[уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.

[СІС – 2000 а] – Словник іншомовних слів/[уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута]. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с.

[ССІС – 2006] – Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів та словосполучень/[укл.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.

[НСІС – 2007] – Новий словник іншомовних слів: 20 000 слів/[уклад. і передмова О. М. Сліпушко]. – К.: Аконіт, 2007. – 848 с.

[ССІС – 2008] – Сучасний словник іншомовних слів/О. П. Семотюк. – 2-ге вид., доп. – Х.: Веста: Ранок, 2008. – 688 с.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

анат. – анатомія

англ. – англійська мова

біол. – біологія

бот. – ботаніка

військ. – військова справа

геод. – геодезія

гірн. – гірнична справа

грец. – давньогрецька мова

ек. – економіка

заст. – застаріле слово

зневажл. – зневажливе слово, вираз

інф. – інформатика

ісп. – іспанська мова

іст. – історія

італ. – італійська мова

лат. – латинська мова

лінгв. – лінгвістика

літ. – література

матем. – математика

мед. – медицина

мор. – морська справа

муз. – музичний термін

нім. – німецька мова

перен. – переносне значення
пізньолат. – пізньолатинська мова
політ. – політика
польськ. – польська мова
психол. – психологія
р. – рік
розм. – розмовне слово, вираз
рр. – роки
соціол. – соціологія
спец. – спеціальне слово
спорт. – спортивний термін
фіз. – фізика
філос. – філософія
фін. – фінансова справа
фр. – французька мова
юр. – юридичний термін

А

АБЕКОР (abecor) – скорочена назва міжнародного банківського об'єднання; до його складу входять 10 великих європейських банків; створене з метою сприяння міжбанківському обміну інформацією та здійсненню наукових досліджень [СССІС – 2008, с. 10].

АБОЛІЦІОНІЗМ (abolitionism) – 1) суспільний рух, спрямований на скасування якогось закону; 2) рух за ліквідацію рабства негрів у США та колоніях у XVIII – XIX ст. [СІС – 1985, с. 10 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 11; СІС – 2000 а, с. 2; СССІС – 2006, с. 12; НСІС – 2007, с. 11; СССІС – 2008, с. 11].

АБОЛІЦІОНІСТ (abolitionist) – 1) прихильник скасування рабства; іноді – прихильник скасування якогось закону [СІС – 1985, с. 10 (лат.); аболіціонізму; 2) послідовник аболіціонізму [СІС – 2000, с. 11; див. також: СІС – 2000 а, с. 2; СССІС – 2006, с. 12; СССІС – 2008, с. 11].

АБСТРАКТ (abstract) – 1) поняття, створене шляхом абстрагування; 2) короткий виклад змісту книжки чи статті, якій звичайно передують текстові книжки, статті [ССІС – 2006, с. 14].

АВЕРАЖ (averaging, average) – стратегія біржової гри, що полягає в послідовній, через визначений проміжок часу, купівлі чи продажу акцій конкретного випуску залежно від зміни їхнього курсу [ССІС – 2006, с. 16; див. також: СССІС – 2008, с. 15].

АВРАЛ (over all) – 1) термінова робота, яку виконує весь чи майже весь особовий склад судна; 2) *перен.* залучення всіх працівників для виконання невідкладного завдання [СІС – 1985, с. 15; див. також: СІС – 2000, с. 17; СССІС – 2006, с. 17; НСІС – 2007, с. 17; СССІС – 2008, с. 16].

АВРАЛЬНИЙ (over all) – терміновий, невідкладний [СІС – 2000, с. 17].

АВТОСЕРФІНГ/АВТОСЕРФ (surf) – огляд сторінок в Інтернеті в автоматичному режимі.

АВТОСТОП (авто... і *англ.* stop) – 1) система організованого використання туристами попутного автотранспорту; 2) пристрій для автоматичного зупинення залізничного поїзда при наближенні до заборонного знака світлофора, якого машиніст не помітив [СІС – 1985, с. 19; див.

також СІС – 2000, с. 22]; 3) документ, який надає туристові право на зупинку попутних автомобілів [ССІС – 2006, с. 21; ССІС – 2008, с. 21; НСІС – 2007, с. 24].

АВТОТРЕНІНГ (авто... і англ. train) – система прийомів свідомої психічної саморегуляції людини; може здійснюватися за допомогою технічних приладів (тренажерів), уваги, пам'яті тощо, а також завдяки зусиллям власної волі та інтелекту [СІС – 2000, с. 23; див. також: ССІС – 2006, с. 21].

АГЕНДА (agenda) – 1) перелік питань для обговорення на нараді, діловій зустрічі, що розсилається учасникам заздалегідь; 2) послідовність операцій в електронно-обчислювальній машині [ССІС – 2008, с. 22]; 3) протестантська богослужбова плита. *Єпископ Римо-католицької церкви Маркіян Трофим 'як помолвився молитвою за Батьківщину з Літургійної агенди* (Форум націй, 12/31 грудень, 2004).

АГНОСТИК (agnostic) – прихильник, послідовник агностицизму [СІС – 2000, с. 26; див. також: ССІС – 2006, с. 23; ССІС – 2008, с. 23].

АДАПТЕР (adapter) – 1) пристрій для електроакустичного відтворення механічного запису звуку; 2) додаткова касета до фотоапарата, яка дає змогу знімати на світлочутливі матеріали, що видом і форматом не відповідають конструкції цього апарата [СІС – 1985, с. 24; див. також: СІС – 2000, с. 30; СІС – 2000 а, с. 13; ССІС – 2006, с. 25; НСІС – 2007, с. 29]; 3) пристосування, яке дозволяє користуватися плівками, що не відповідають своїм розміром конструкції фотокамери [ССІС – 2008, с. 25–26].

АДВАЙЗЕР (advise) – радник, консультант [ССІС – 2006, с. 25].

АДМОНІЦІЯ (admonition) – 1) факт пред'явлення боржникові боргової розписки; 2) дисциплінарне зауваження, попередження керівника підлеглому щодо відповідальності [СІС – 2000 а, с. 15; див. також: ССІС – 2006, с. 27; ССІС – 2008, с. 27].

АЕРОБІКА (aerobics) – ритмічна гімнастика – комплекс оздоровчих фізичних вправ (під ритмічну музику) [СІС – 2000, с. 33; див. також: СІС – 2000 а, с. 16; ССІС – 2006, с. 28]; 2) система гімнастичних вправ, що підсилюють кисневий обмін [ССІС – 2008, с. 28].

АЙ-К'Ю (IQ – Intelligence Quotient) – коефіцієнт розвитку, який враховують як відношення т. зв. «розумного віку» до справжнього хронологічного віку особи. Визначають за допомогою тестування (логічні

та арифметичні завдання, орієнтування в практичних ситуаціях тощо) [ССІС – 2006, с. 31; див. також: ССІС – 2008, с. 30].

АЙС-РЕВЮ (ice- revue) – назва балету на льоду [СІС – 2000, с. 39; див. також: ССІС – 2006, с. 31; ССІС – 2008, с. 30].

АКАУНТ-МЕНЕДЖЕР (account manager) – менеджер, який займається роботою з клієнтами, керує бюджетом та виконавцями в межах одного чи більше проектів. *За кожним нашим замовником закріплюється персональний акаунт-менеджер, котрий готовий в будь-який час відповісти на всі запитання, котрі цікавлять клієнта та забезпечити високу якість виконання замовлення* (es-te.com.ua/about.html).

АКВАБАЙК (aquabike) – водний мотоцикл [ССІС – 2006, с. 32].

АКР (acre) – одиниця площі в англійській системі мір (близько 0,4 га) [СІС – 2000, с. 42; див. також: ССІС – 2006, с. 34; НСІС – 2007, с. 38; ССІС – 2008, с. 32].

АКТУАРІЙ, АКТУАРІУС (actualis, actuary) – 1) *заст.* протоколіст, реєстратор; 2) спеціаліст з техніки розрахунків страхування [СІС – 1985, с. 38 (лат.); СІС – 2000, с. 48; див. також: СІС – 2000 а, с. 22; ССІС – 2006, с. 37; НСІС – 2007, с. 43; ССІС – 2008, с. 36].

АЛІЕНАЦІЯ (alienation) – 1) передача доходу чи прав власності іншій особі чи організації [СІС – 2000 а, с. 26; див. також: ССІС – 2008, с. 38 (лат.); 2) відчуження майна [НСІС – 2007, с. 48].

АМЕРИКАНІЗМИ (America) – слова та вислови, запозичені з американського варіанта англійської мови [ССІС – 2006, с. 46].

АМПЕРСАНД/АМПЕРСЕНД (ampersand) – спеціальний символ (&) для позначення параметрів макрокоманд під час обробки інформації [СІС – 2000 а, с. 33; див. також: ССІС – 2008, с. 46].

АНГЛІКАНСЬКА ЦЕРКВА (Anglican Church) – протестантська церква [СІС – 2000, с. 79; див. також: ССІС – 2006, с. 53].

АНГЛОМАНІЯ (England і ... манія) – 1) захоплення всім англійським [СІС – 2000, с. 80]; 2) пристрась до всього англійського [ССІС – 2006, с. 53].

АНДЕГРАУНД (underground) – 1) те, що за своїм змістом, напрямом відрізняється від загальноприйнятого, панівного і у зв'язку з цим перебуває під неформальною забороною влади, немає офіційного визнання, напр., поезія А. [СІС – 2000, с. 80; див. також: ССІС – 2006, с. 53]; 2) нелегальний рух у політиці [ССІС – 2008, с. 51].

АНДЕРАЙТЕР (underwriter) – 1) маклер, який займається операціями з цінними паперами; 2) фізична чи юридична особа, яка гарантує за певну винагороду емітентові цінних паперів їхню продаж на ринку на узгоджених умовах [НСІС – 2007, с. 60; див. також: ССІС – 2008, с. 51].

АНДЕРАЙТИНГ (underwriting) – 1) купівля цінних паперів нових випусків; 2) договір між емітентом і гарантом; 3) комплекс послуг, пов'язаних із розміщенням емісії цінних паперів третіх осіб на первинному ринку [НСІС – 2007, с. 60].

АНДЕРЛАЙН (underlay) – цінний папір, який лежить в основі опціону і дає право на купівлю продаж у відповідності з умовами опційного контракту [СІС – 2000 а, с. 39; див. також: НСІС – 2007, с. 60].

АПАРТЕЙД (apartheid) – офіційна державна політика расової дискримінації і сегрегації, що проводиться правлячими колами в Південноафриканській Республіці щодо корінного африканського населення та інших етнічних груп неєвропейського походження. Означає позбавлення й істотне обмеження політичних, соціально-економічних і громадянських прав якоїсь груп населення аж до її територіальної ізоляції і геноциду [СІС – 1985, с. 72 (мова африкаанс); див. також: СІС – 2000 а, с. 47 (мова африкаанс); СІС – 2000, с. 98 (мова африкаанс); ССІС – 2006, с. 63; НСІС – 2007, с. 68 (мова африкаанс); ССІС – 2008, с. 57].

АПОСТІЛЬ (apostil) – спеціальний штамп апостиляції, який засвідчує дійсність підписів, статусу осіб, печаток. А. не потребує легалізації [СІС – 2000 а, с. 50; див. також: НСІС – 2007, с. 51; ССІС – 2008, с. 59;].

АП-ТІК (up-tick) – назва угоди, виконаної за ціною, яка перевищує ціну товару у попередній угоді в період однієї біржової сесії [СІС – 2000 а, с. 51; див. також: ССІС – 2008, с. 60].

АРТ... (art) – частина складних слів, що вказує на їхній зв'язок мистецтвом, напр., *арт-абетка, арт-ательє, арт-атракціон, арт-білдинг, арт-відео, арт-візаж, арт-галерея, арт-готель, арт-графіка, арт-група, арт-дайвінг-клуб, арт-деко, арт-дизайн, арт-директор, арт-довідник, арт-каталог, арт-кафе, арт-конкурс, арт-конструктор, арт-критика, арт-маніфест, арт-мастер, арт-менеджер, арт-місто, арт-мозаїка, арт-направленість, арт-обстріл, арт-партнер, арт-постер, арт-проект, арт-процес, арт-реклама, арт-ринок, арт-робота, арт-рок,*

арт-салон, арт-скандал, арт-спорт, арт-таксі, арт-терапія, арт-товариство, арт-тоніровка, арт-тонування, арт-фотостудія, арт-шпалери, боді-арт, кліпарт, нейл-арт, порно-арт, фейс-арт, шоу-арт, body-art, nail-art; еротик-арт, медіа-арт, поп-арт, фото-арт.

АРТ-БІЗНЕС (art business) – злочинне викрадення, вивезення за межі країни та підпільний продаж (перепродаж) національних художньо-культурних цінностей (рідкісних книжок, ікон, картин, скульптур тощо) [ССІС – 2006, с. 72].

АРТ-ДИРЕКТОР (art-director) – 1) художній керівник рекламного агентства [ССІС – 2008, с. 64]; 2) художник-постановник. *За цей час арт-директор проекту Кріс Торч декілька разів відвідав Одесу* (24 tv. com.ua/culture/2008-05-25/10091.htm).

АСИЗИ (assizes) – 1) у середньовічній Англії – засідання королівської ради, а також, загальні постанови й розпорядження короля; 2) у середньовічній Франції – розпорядження можновладних сеньйорів; 3) у ряді країн за середньовіччя – зведення законів; 4) у сучасній Великобританії – виїзні сесії суду, який розглядає цивільно-правові справи [СІС – 1985, с. 85; див. також: СІС – 2000, с. 120 (пізньолат.); ССІС – 2006, с. 76 (лат.)].

АСКЕР (ask) – шахрай, який за допомогою хитрощів, обману вимагає, краде гроші, кидає непотрібну, фальшиву річ та ін. [ССІС – 2006, с. 76].

АТАШЕ-КЕЙС (attache case) – пласка шкіряна ручна валізочка для документів, газет, журналів, книжок зазвичай з кодовим замком [ССІС – 2006, с. 80; див. також: НСІС – 2007, с. 81].

АТОЛ (atoll) – низовинний кораловий острів, кільцеподібної форми з мілководною лагуною всередині. А. поширені в тропічних і субтропічних широтах [СІС – 1985, с. 92 (мальд.); СІС – 2000, с. 131; СІС – 2000 а, с. 64 (мальд.); ССІС – 2006, с. 81; ССІС – 2008, с. 72].

АТОРНЕЙ (attorney) – в англійських країнах довірений представник, який надає юридичні послуги якійсь особі чи компанії; службова особа, що виконує функції обвинувача чи захисника. А.-генерал – в Англії, США і деяких інших країнах – одна з найвищих службових осіб юстиції [СІС – 1985, с. 93; див. також: СІС – 2000, с. 132; НСІС – 2007, с. 83].

АУДИТ (audit) – фінансовий аналіз, бухгалтерський контроль, ревізія фінансово-господарської діяльності підприємства, організації,

фірми, акціонерного товариства, які здійснюються належними кваліфікованими спеціалістами – аудиторами [СІС – 2000 а, с. 65; див. також: СІС – 2000, с. 133–134; ССІС – 2006, с. 82; НСІС – 2007, с. 83; ССІС – 2008, с. 73].

АУДІОБУК (*audio... i book*) – пристрій для запису та зберігання аудіозаписів з магнітних носіїв. *Звучить воно так аудіально, чи що... щось тину аудіобук з есеями від Девора* (www.litforum.net.ua/printthread.php?t=549).

АУДИОПЛЕЄР (*audio... i play*) – пристрій для відтворення (програвання) аудіозаписів з магнітних носіїв (компакт-касет) [СІС – 2000, с. 134; див. також: ССІС – 2006, с. 83].

АУТГРУПА (*out*) – група людей, стосовно до якої індивід не відчуває почуття ідентичності чи належності [ССІС – 2006, с. 84].

АУТРАЙТ (*outright*) – 1) проста строкова валютна угода, що передбачає виплати у точно визначені терміни за курсом, зафіксованим на момент угоди (форвард) [НСІС – 2007, с. 84; ССІС – 2008, с. 74]; 2) валютний курс у міжбанківських термінових угодах; 3) обмінна форвардна операція, яка включає премію чи дисконт. *Операція «аутрайт» означає, що продавець зобов'язаний продати, а покупець – купити валюту в установленій строк за зафіксованим наперед курсом* (http://www.tspu.edu.ua/Kurs_lekcij/Economics/233.htm).

АУТСАЙДЕРИ (*outsider*) – 1) біржові спекулянти – непрофесіонали; 2) спортсмени чи команда, що посідають останні місця в змаганнях [СІС – 1985, с. 95; див. також: ССІС – 2008, с. 74]; 3) коні на перегонах, які не входять до числа улюбленців і на яких дуже рідко роблять ставки; 4) *перен.* ті, що посідають останні місця, відстають від інших, наприклад А. виборчої кампанії [СІС – 2000, с. 136]; 5) підприємства, що не входять до монополістичних об'єднань [СІС – 2000 а, с. 66; див. також: ССІС – 2008, с. 74]; 6) брокер, який не є членом біржі; 7) невдаха; людина, що зазнала цілковитого краху [ССІС – 2008, с. 74]; 8) людина, яка не належить до певної установи, об'єднання, кола, гуртка, партії тощо [ССІС – 2006, с. 84]; 9) особи, компанії тощо, котрі не входять до групи лідерів [НСІС – 2007, с. 85].

АУТТРЕЙД (*out-trade*) – торговельна операція, що не вдалася через непорозуміння сторін чи технічні помилки під час оформлення документів [СІС – 2000 а, с. 66; див. також: ССІС – 2008, с. 74].

АФІДЕВІТ (affidavit) – власні письмові свідчення, завірені нотаріусом чи іншою посадовою особою [СІС – 2000 а, с. 66; див. також: ССІС – 2008, с. 74].

АФІЛІАЦІЯ (affiliate) – потреба в спілкуванні та емоційних контактах; виявляється в намаганні бути членом групи, брати участь у спільній діяльності, допомагати іншим та приймати допомогу від них [СІС – 2000 а, с. 66; див. також: ССІС – 2006, с. 84–85].

Б

БАГІ (buggy) – одно- чи двомісний легковий автомобіль із знімним відкритим кузовом і жорсткою рамою. Призначений для змагань на пересіченій місцевості [СІС – 2000, с. 141; див. також: ССІС – 2006, с. 87; ССІС – 2008, с. 76].

БАГІНГ (bugging) – 1) підслуховування за допомогою електронних пристроїв; 2) виготовлення таких пристроїв мініатюрних розмірів, а також самі ці пристрої, які таємно вмонтовують в оселях, машинах тощо [ССІС – 2006, с. 87; ССІС – 2008, с. 76].

БАЙНГ (buy) – купівля чого-небудь з метою подальшого перепродажу. *Агентство надає повний комплекс рекламних послуг, серед яких – просування РМ- і СНС-препаратів за допомогою TV- і nonTV-каналів; байнг у спеціалізованій (медичній і фармацевтичній) пресі* (<http://mmr.net.ua/news/newsid/13630/index.html>).

БАЙ-БЕК (buy-back) – 1) викупування цінних паперів; 2) форма кредиту у вигляді товарообмінної операції, під час якої розрахунок за постачання обладнання виконується продукцією, виробленою на цьому обладнанні [СІС – 2000 а, с. 69; див. також: НСІС – 2007, с. 88; ССІС – 2008, с. 77].

БАЙКЕРИ (biker) – 1) мотоциклісти (первісно – велосипедисти), безпечні водії зазвичай у чорній шкіряній уніформі. Об'єднуються в неформальні молодіжні групи, улаштовують галасливі байк-шоу, масові небезпечні проїзди містом тощо [ССІС – 2006, с. 88]; 2) учасники цього руху [ССІС – 2008, с. 77].

БАЙК-ШОУ (bike, show) – святкові урочистості з мотопарадом, рок-н-ролом та іншими виступами на мотоциклах, які влаштовують байкери [ССІС – 2006, с. 88; див. також: ССІС – 2008, с. 77].

БАКИ (bucks) – одна з поширених неофіційних назв доларів США, американські долари. *Мінімальна зарплата у місті – 2000 р. (72 бака) середня зарплата у місті – 5000 р. (180 баків) нормальна зарплата – 15000 р. (540 баків)* (<http://forum.cn.ua/inb/index.php?s=b0b43fb1fa7e0719a4a64c565c403799&act=ST&f=3&t=4145&st=60>).

БАКСИ (bucks) – поширена неофіційна назва доларів США [ССІС – 2006, с. 89; див. також: НСІС – 2007, с. 89; ССІС – 2008, с. 78].

БАЛАСТ (ballast) – 1) гравій, щебінь тощо, насипані на земляне залізничне полотно; 2) вантаж (вода, каміння та ін.), що поліпшує мореплавні якості судна; 3) вантаж для регулювання підйомної здатності повітроплавальних апаратів; 4) *перен.* – непотрібна річ, зайвий вантаж [СІС – 1985, с. 101; див. також: СІС – 2000 а, с. 70; ССІС – 2006, с. 90; НСІС – 2007, с. 92; ССІС – 2008, с. 79].

БАЛЬБООА (balboa) – грошова одиниця Панами, поділяється на 100 сентесимо [СІС – 1985, с. 102 (ісп.); див. також: СІС – 2000, с. 148; ССІС – 2006, с. 91; НСІС – 2007, с. 92].

БАНДАНА (bandana) – широка вовняна налобна пов'язка навколо голови, переважно для вбирання поту й закріплення довгого волосся в спортсменів (тенісистів, футболістів тощо) [ССІС – 2006, с. 92 (ісп., італ.)]; 2) тип ситцю з малюнком у вигляді гороху [ССІС – 2008, с. 80].

БАНК (bank) – 1) особливий економічний інститут, що акумулює тимчасово вільні кошти, надає кредит, здійснює грошові розрахунки, випускає в обіг гроші, цінні папери, здійснює операції із золотом, іноземною валютою тощо; 2) ставки у картярських іграх [СІС – 1985, с. 104 (фр., італ.); див. також: СІС – 2000 а, с. 72 (нім.); СІС – 2000, с. 149–150 (фр.); ССІС – 2006, с. 93 (фр.); НСІС – 2007, с. 94 (фр.)]; 3) сукупність відомостей з певного питання; б. даних – система централізованого інформаційного забезпечення користувачів, що містить базу чи бази даних; 4) різновид азартної картярської гри [СІС – 2000 а, с. 72 (нім.); див. також: ССІС – 2006, с. 93]; 5) загальна назва риболовецьких суден, які працювали на промислі риби (здебільшого тріски) біля берегів о. Ньюфаундленд [СІС – 2000, с. 150].

БАНКНОТИ (bank-note) – кредитні знаки грошей, що їх випускають емісійні банки для заміни металевий грошей як засіб обігу й платежу.

Інша назва – банківські білети [СІС – 1985, с. 104; див. також: СІС – 2000, с. 150; СІС – 2000 а, с. 72; ССІС – 2006, с. 93; ССІС – 2008, с. 81: *зі значенням*: банківський білет; грошові знаки, що випускаються в обіг центральними емісійними банками держав як засіб грошового обігу й платежу].

БАНКОМАТ (bank i automatic teller machine) – апарат для видавання готівки за кредитною чи дебетовою картою [СІС – 2000 а, с. 72; див. також: ССІС – 2006, с. 93]; спеціальний технічний пристрій для автоматичного видавання (отримання) готівки за кредитною картою в межах ліміту, визначеного для власника картки. Б. видає гроші, ідентифікуючи власника пластикової розрахункової картки через комп'ютерну мережу, з'єднану з розрахунковим центром банку [НСІС – 2007, с. 96; ССІС – 2008, с. 81].

БАР (bar) – 1) невеликий ресторан, закусочна, де відвідувачів обслуговують біля прилавка, а також сам цей прилавок; 2) невеличка шафа чи відділення для вин у шафі, серванті [СІС – 1985, с. 105; див. також: СІС – 2000, с. 151; СІС – 2000 а, с. 73; ССІС – 2006, с. 94; НСІС – 2007, с. 96; ССІС – 2008, с. 82].

БАР-КОД (bar i kod) – стандартизована система 10-цифрових чисел, які наносять на упаковки для ідентифікації товарів [ССІС – 2008, с. 83].

БАРАТРИЯ (barratry) – навмисні дії капітана чи команди, що завдають шкоди судну чи вантажу [СІС – 1985, с. 105 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 151; СІС – 2000 а, с. 73; ССІС – 2006, с. 94].

БАРБІ (Barbie) – торгова марка та назва різноманітних ляльок, створених американською фірмою іграшок (уперше виставлені на ярмарку ляльок у Нью-Йорку в 1958 р.) [ССІС – 2006, с. 94].

БАРДЕПОТ (bardepot) – система резервних вимог на кошти, взяті в борг за кордоном [СІС – 2000 а, с. 73 (фр.)].

БАРИСТЕР (barrister) – в Англії адвокат найвищого рангу, що має право виступати у всіх судах [СІС – 1985, с. 106; див. також: СІС – 2000, с. 153; ССІС – 2006, с. 95; НСІС – 2007, с. 97].

БАРМЕН (barman) – 1) власник чи службовець бару, що продає здебільшого спиртні напої біля стойки [СІС – 1985, с. 106; див. також: СІС – 2000, с. 154; СІС – 2000 а, с. 74; ССІС – 2006, с. 96; НСІС – 2007, с. 97; ССІС – 2008, с. 83].

БАРОНЕ́Т (baronet) – спадковий дворянський титул в Англії [СІС – 1985, с. 107; див. також: СІС – 2000, с. 154; СІС – 2000 а, с. 75; ССІС – 2006, с. 96; НСІС – 2007, с. 98; ССІС – 2008, с. 84].

БА́РТЕР (barter) – 1) прямий безгрошовий обмін товарами чи послугами, породжений товарно-грошовим дефіцитом усередині країни та валютним дефіцитом у міжнародних угодах; 2) безвалютна, але оцінена та збалансована щодо вартості товарообмінна операція [СІС – 2000, с. 155; див. також: СІС – 2000 а, с. 75; ССІС – 2008, с. 84]; 3) оплата боргів постачанням товарів і послугами [ССІС – 2006, с. 96].

БАСОРА́МА (англ. bus і рама) – рекламна підсвічена панель, яку встановлюють на даху автобуса [СІС – 2000, с. 156].

БАСТА́РД (bastard) – 1) *заст.* потомство, одержане від схрещування організмів, що належать до різних видів чи родів; 2) позашлюбний син впливової особи, термін уживався в середні віки в Західній Європі [СІС – 1985, с. 108; див. також: СІС – 2000, с. 156; СІС – 2000 а, с. 75; ССІС – 2007, с. 98; ССІС – 2008, с. 84]; 3) *зневажл.* незаконнонароджена (дитина), виродок [ССІС – 2006, с. 97].

БАТНИК (button down) – приталена блузка типу сорочки, має застібку згори донизу на планці та відкладний комір [ССІС – 2006, с. 98].

БЕ́БІ (baby) – 1) дитина [ССІС – 2006, с. 99]; 2) лялька [НСІС – 2007, с. 100]; 3) іронічне звернення до людини [ССІС – 2008, с. 86].

БЕ́БІ-БУМ (baby-boom) – швидке збільшення рівня народжуваності. *Віце-прем'єр з гуманітарних питань Микола Томенко заявив, що Україна стоїть на порозі так званого «українського бебі-буму»* (Правда, 30.08, 2005).

БЕ́БІСІ́ТЕР (babysitter) – нянька, яка приходить доглядати дітей (уживають звичайно стосовно зарубіжного життя) [ССІС – 2006, с. 99].

БЕГА́РДИ (beggar) – члени релігійних громад, які сповідували спільність майна, бідність, безшлюбність, заперечували владу, допомагали хворим, старим, дітям-сиротам. Громади Б. виникли близько 1170 р., були поширені в Німеччині, Франції та ін. країнах [ССІС – 2006, с. 99].

БЕДЖ/БЕ́ЙДЖ (badge) – 1) значок, емблема; 2) картка учасника виставки, конференції тощо (зокрема прикріплена до костюма спеціальною шпилькою); 3) розпізнавальний знак [ССІС – 2006, с. 99].

БЕДЛІ́АМ (bedlam) – 1) спочатку – лікарня ім. Марії Віфлеємської в Лондоні, згодом – лондонська психіатрична лікарня 2) *перен.* «дім

для божевільних», хаос, безладдя [СІС – 1985, с. 110; див. також: СІС – 2000, с. 159; СІС – 2000 а, с. 76; ССІС – 2006, с. 99; НСІС – 2007, с. 100; ССІС – 2008, с. 86].

БЕЙЛІФ (bailiff) – в англomовних країнах – помічник шерифа, поліцейська особа, прикріплена до судових органів [СІС – 1985, с. 111]; див. також: СІС – 2000, с. 159; ССІС – 2006, с. 99].

БЕЙСБОЛКА (base-ball) – *розм.* спортивний головний убір, кепі з довгим козирком (спочатку – для гри в бейсбол) [ССІС – 2006, с. 99; див. також: ССІС – 2008, с. 86].

БЕК-ОФІС (back i office) – *фін.* підрозділ банку, що виконує документарні операції для обслуговування зовнішньоекономічної діяльності. «Усе це повинно підтримуватися бек-офісом, що додатково готує звітність перед клієнтом», – *вiдзначає Бланк* (ЕП, 03.10, 2008).

БЕКГРАУНД (background) – 1) мальоване чи проєційоване зображення у вигляді фону на кінозніманні; 2) музичний чи шумовий супровід; 3) походження, родовід; умови життя людини, її виховання, освіта, життєвий досвід тощо [ССІС – 2006, с. 100].

БЕКТРЕКІНГ (back i track) – 1) повернення (до вихідного положення); 2) в обчислювальній техніці – перебір з поверненнями. *Як відомо, бектрекінг – це рекурсивний алгоритм, що підтримує часткове присвоєння змінних. На кожному кроці, вибраній змінній присвоюються всі можливі значення, які вона може отримати* (http://eprints.isofts.kiev.ua/397/1/%231_D12-c355.pdf).

БЕНДЛІДЕР (band i leader) – керівник музичного колективу, бенду [СІС – 2000, с. 16];

БЕНЧМАРК/БМК (benchmark) – набір тестів чи процедур для тестування різних параметрів чого-небудь та подальшого порівняння результатів з результатами тестування пристроїв того ж класу. *Варто відзначити, даний «бенчмарк» потрапив в чорний список сумісності з Windows Vista, і вірогідність подібного розвитку подій була висока, але все таки неприємний осад залишився* (<http://esbn.com.ua/b/benchmark>).

БЕРБОУТ-ЧАРТЕР (bareboat charter) – договір фрахтування про оренду судна без екіпажу [ССІС – 2008, с. 87].

БЕРГЛЕРІ (Burglar) – специфічний вид злочину, передбачений кримінальним законодавством Великої Британії, США та деяких інших країн. *Адвокат захищає людей, звинувачених у берглері намагалися цього*

творчого оборони: *«Мій клієнт просто вставити його руку у вікно і видалити кілька несерйозних статей. Його руки сам не свій, і я не бачу, як можна карати людину за весь злочини, скоєні його кінцівок»* (aldohas.com/uk/2008/09).

БЕРКЛІАНСТВО (Д. Берклі) – філософська течія, що заперечувала об'єктивне існування матеріального світу, стверджувала, що речі є лише сукупністю відчуттів [СІС – 2000, с. 162].

БЕРМУДИ (Bermudas) – розм. фасон укорочених штанів вільного крою завдовжки до колін чи трохи нижче колін [ССІС – 2006, с. 102; див. також: ССІС – 2008, с. 88].

БЕРЧІЗМ (Дж. Берч) – крайньо права, войовнича ідейно-політична течія у США. Прихильники б. об'єднані у «Т-во Джона Берча», створене у 1958 р. Названа за ім'ям амер. місіонера і розвідника Дж. Берча [СІС – 1985, с. 113].

БЕСТСЕЛЕР (best i seller) – 1) у ряді країн, особливо в США і Англії, ходова книга, видана великим тиражем; ходовий товар [СІС – 1985, с. 114; див. також: СІС – 2000, с. 163; СІС – 2000 а, с. 79; ССІС – 2006, с. 102; НСІС – 2007, с. 103]; 2) фільм, пісня, диск, визнані найбільш популярними в певний період часу [ССІС – 2008, с. 88].

БІБЛІОМЕТРІЯ (bibliometrics) – наукова дисципліна, яка вивчає закономірності відображення в науковій літературі процесів розвитку певних галузей знань, проблеми авторства й т. ін. [ССІС – 2006, с. 103; див. також: ССІС – 2008, с. 89].

БІГ-БОРД (big i board) – великий рекламний щит з автономним освітленням. *Рекламні компанії, які займаються розміщенням реклами на великих щитах (біг-бордах) зазнають безпрецедентного тиску владних структур напередодні президентських виборів* (<http://portal.lviv.ua/news/2004/08/04/120056.html>).

БІГ-МАК (big-Mc) – 1) велика булочка зі смаженими котлетами і овочами; 2) неофіційний спосіб визначення паритету купівельної спроможності. *Нагулявшись, друзі подалися до «Макдональдза» і саме накиннулися на їжу (Жизель намагалася за один раз запхати до рота якомога більшу частину бігмаку), коли на них звернув увагу представник модельної агенції Elite Modeling, який сидів неподалік (УМ, 13.07, 2007, № 124); У цьому зв'язку глава Нацбанку нагадав, що поточні значення індексу «Біг-Мак» (неофіційний спосіб визначення паритету купівельної*

спроможності) вказують на недооціненість гривні: відповідно до нього курс української національної валюти до долара повинен бути в межах 3 гривень за долар і до євро – до 4 гривень за євро (ЕП, 25.11, 2008).

БІД (bid) – 1) пропозиція з боку покупця щодо конкретної ціни за товар [СІС – 2000 а, с. 80]; 2) зобов'язання купити товар за певною ціною, напр., за курсом, за яким дилер купить чи візьме в борг валюту; 3) ставка за цінними паперами або депозитами; 4) пропозиція купити чи контракт за вказаною ціною [ССІС – 2008, с. 90].

БІЗНЕС (business) – 1) назва підприємницької діяльності, що дає прибуток. Предметом б. є не лише об'єкти госп. сфери, а й політ. діяльність, мед. допомога, наука, мистецтво тощо [СІС – 1985, с. 115; див. також: СІС – 2000, с. 165; СІС – 2000 а, с. 80; ССІС – 2006, с. 104; НСІС – 2007, с. 105]; 2) *перен.* спритна афера як джерело наживи [ССІС – 2008, с. 90].

БІЗНЕС-... (business) – частина складних слів, яка позначає явища, що стосуються сфери бізнесу, бізнесменів [ССІС – 2006, с. 104; див. також: ССІС – 2008, с. 90].

БІЗНЕС-КАРТА (business і карта) – детально розроблена й систематизована статистична й т. ін. інформація про виробничу та соціальну інфраструктуру району, регіону, країни в цілому [ССІС – 2006, с. 104].

БІЗНЕС-КАТАЛОГ (business і каталог) – довідник, часто багатотомний, який містить інформацію майже про всі фірми, виробничі об'єднання, корпорації, банки й т. ін. Видають щороку [ССІС – 2006, с. 104].

БІЗНЕС-КЛАС (business і клас) – 1) місця підвищеної комфортності й сервісу в літаку [СІС – 2000 а, с. 80]; 2) соціальна група, що складається із суб'єктів виробничої, комерційної, фінансово-банківської діяльності, спрямованої на одержання прибутків [ССІС – 2006, с. 104; див. також: ССІС – 2008, с. 90].

БІЗНЕС-ЛІЕДІ (business і lady) – жінка, що займається бізнесом. *На другому місці успішна бізнес-леді Умат Аліпова, власниця ринку «Аквілон», дружина депутата від Партії Регіонів Нурислама Аркаллаєва, який є співвласником мережі супермаркетів «Обжора»* (ЕП, 13.10, 2008); *Як можна легко перетворити денне вбрання на вечірнє: легка чорна шаль – унікальна деталь, яка одразу перетворює бізнес-леді в королеву вечора* (УП, 04.09, 2008).

БІЗНЕСМЭН (businessman) – ділок, комерсант, узагалі людина, що робить бізнес [СІС – 1985, с. 115; див. також: СІС – 2000, с. 165; ССІС – 2006, с. 104; НСІС – 2007, с. 105; ССІС – 2008, с. 90].

БІЗНЕСОВИЙ (business) – *прикм. до бізнес. Сьогодні Усманов вже має спільний з Ахметовим бізнесовий інтерес, що суттєво ускладнює союз з ІСД* (ЕП, 05.10, 2007); *По суті, той владно-бізнесовий мутант і все суспільство споживали те, що зробили попередні покоління, не думаючи про проблеми завтрашнього дня* (УП, 05.02, 2009).

БІЗНЕС-ПЛАН (business і *план*) – програма дій підприємства, підприємницької операції, яка вміщує відомості про підприємство, товар, його виробництво, ринки збуту, маркетинг та аналіз ризиків; складається для визначення прибутковості від втілення програми, з метою залучення коштів для її реалізації [СІС – 2000 а, с. 80–81; див. також: ССІС – 2006, с. 104; НСІС – 2007, с. 105; ССІС – 2008, с. 90].

БІЗНЕС-ПРОЄКТ (business і *проект*) – проект фінансово-економічної оцінки та опрацювання структури, організаційно-правової форми, кадрового та ін. забезпечення нового підприємства, зокрема й того, що приватизується [ССІС – 2006, с. 104].

БІЗНЕС-ЦЭНТР (business і *центр*) – діловий центр, як правило, у складі великого підприємства, закладу, який акумулює фінансово-економічну інформацію, здійснює цілеспрямовані кон'юктурні дослідження, забезпечує ділові контакти між потенційними партнерами на ринку виробництва та послуг, проводить постійний моніторинг відповідного ринку [ССІС – 2006, с. 104; див. також: ССІС – 2008, с. 90].

БІКІНІ (bikini) – жіночий купальний костюм, що складається з вузького бюстгальтера і плавок. Від назви атолу Бікіні в Тихому океані [СІС – 1985, с. 116; див. також: СІС – 2000, с. 165; ССІС – 2006, с. 105; НСІС – 2007, с. 105; ССІС – 2008, с. 90].

БІЛАТЕРИЗМ (bilateral) – система міжнародної торгівлі та виконання розрахунків між двома країнами на підставі укладених між ними прямих угод [СІС – 2000 а, с. 81; див. також: ССІС – 2008, с. 91].

БІЛБОРД (billboard) – 1) вітрина, дошка оголошень, афіш; 2) закритий скляний, освітлений ізсередини короб для афіш, плакатів, різноманітної інформації й т. ін.; установлюють переважно уздовж вулиць [ССІС – 2006, с. 105]; 3) таблиця найпопулярніших груп, фільмів, книг [ССІС – 2008, с. 91].

БІЛ-БРО́КЕР (bill-broker) – брокер, який спеціалізується на операціях з цінними паперами [НСІС – 2007, с. 105]

БІЛЛЬ (bill) – 1) у США, Великобританії та ряді інших англомовних країн – проект закону, що вноситься на розгляд парламенту. Назва деяких конституційних актів, що стали законом, напр., б. про права [СІС – 1985, с. 116; див. також: СІС – 2000, с. 166; СІС – 2000 а, с. 81; ССІС – 2006, с. 105; ССІС – 2008, с. 91].

БІЛЛЬ-БРО́КЕР (bill-broker) – біржовий посередник на фондовий ринках у операціях з обліку та переобліку векселів [СІС – 2000 а, с. 81; див. також: ССІС – 2008, с. 91].

БІНГО (bingo) – іспанська настольна азартна гра, що нагадує лото [ССІС – 2008, с. 91].

БІНДЕР (binder) – 1) попередня домовленість між страхувачем і страхувальником [СІС – 2000 а, с. 81; див. також: ССІС – 2008, с. 91]; 2) пружинний тримач для паперів [ССІС – 2006, с. 106].

БЮЧІП (biochip) – кристал з пластини надчистого кремнію разом із нанесеною на ньому інтегральною схемою [ССІС – 2006, с. 108].

БІПЕР (beeper) – пейджер. *З примітивного приймача тонових сигналів, що отримав у США назву «біпер», виріс досконалий надчутливий прилад одностороннього радіозв'язку, зручний у використанні та доступний за ціною – пейджер (www.br.com.ua/referats/Marketing/20084.htm – 22 к).*

БІРОФІЛІСТ (beer і грец. phylos – той, хто полюбає) – 1) поцінував і знавець пива; 2) колекціонер пивної атрибутики [ССІС – 2006, с. 109].

БІРОФІЛІЯ (beer і грец. phylos – той, хто полюбає) – галузь колекціонування пивної атрибутики – етикеток, пивних коновок тощо [ССІС – 2006, с. 109].

БІСЕСУА́ЛЬНІСТЬ (bisexual) – 1) наявність у людини чи тварини статевих залоз і ознак двох статей; 2) сексуальна орієнтація, статевий потяг, коли людина одержує емоційне і сексуальне задоволення від представників обох статей [ССІС – 2006, с. 109].

БІТІЄЛ-МÉНЕДЖЕР/БТЛ-МÉНЕДЖЕР/ВТЛ-МÉНЕДЖЕР (BTL – below the line і *менеджер*) – спеціаліст, який виступає в ролі координатора: обирає в яких рекламних агенціях розташувати замовлення кампанії, стежить за його виконанням. *Мало того, ВТЛ-Менеджер повинен уміти звітувати перед клієнтом по бюджету, вести юридичний*

документообіг, ділову переписку (myway.in.ua/283/ – 31 к); *Існує така легенда походження терміну BTL: менеджер рекламного відділу фірми Procter&Gamble розробив медіа-план рекламної кампанії, який містив основні рекламні носії: телебачення, преса, зовнішня реклама тощо* (www.rtconference.com.ua/u-btl – 16 к).

БІТНИК (beatnik (beat generation)) – представник т. зв. «розбитого покоління», стихійного, анархічно-бунтарського руху молоді в 50–60-х рр. ХХ ст. (головним чином у США і Великобританії) [СІС – 1985, с. 121; див. також: СІС – 2000 а, с. 84; СІС – 2000, с. 172; ССІС – 2006, с. 109; ССІС – 2008, с. 95].

БІФШТЄКС (beef-steaks) – страва у вигляді підсмаженого шматка відбитої яловичої вирізки [СІС – 1985, с. 122; див. також: СІС – 2000, с. 173; СІС – 2000 а, с. 85; ССІС – 2006, с. 110; НСІС – 2007, с. 108; ССІС – 2008, с. 95].

БІХЕВІОРИЗМ (behavio (u)rism) – 1) один з напрямів у психології, для якого предмет психології – не свідомість, а поведінка людей, механічна реакція у відповідь на зовнішні подразнення [СІС – 1985, с. 122; див. також: СІС – 2000, с. 173; СІС – 2000 а, с. 85; НСІС – 2007, с. 108; ССІС – 2008, с. 96]; 2) психологія соціальної поведінки [ССІС – 2006, с. 110].

БІХЕВІОРИСТ (behavio (u)rism) – представник біхевіоризму [ССІС – 2006, с. 110].

БЛЕЙЗЕР/БЛАЙЗЕР (blazer) – приталений піджак спортивного крою [СІС – 2000, с. 174; див. також: СІС – 2000 а, с. 85; ССІС – 2006, с. 111; ССІС – 2008, с. 96].

БЛЕФ (bluff) – 1) прийом у грі в покер; 2) вигадка, обдурювання, хвастощі з метою залякування чи перебільшення своєї ролі в чомусь [СІС – 1985, с. 123; див. також: СІС – 2000, с. 175; СІС – 2000 а, с. 85; ССІС – 2006, с. 111; НСІС – 2007, с. 109; ССІС – 2008, с. 96].

БЛОГ (blog) – веб-сайт, основний зміст якого – записи, статті чи інші форми даних, що регулярно додаються; мережений журнал подій. *«Це навіть не блог, а зручний інтернет-ресурс для обміну повідомленнями типу SMS»*, – *додала Мудрак* (УП, 25.02, 2009); *Мени успішним журналістам доведеться заводити професійні блоги, вважає він, а також присвячувати більше часу, наприклад, журналістським розслідуванням, які поки що в нас не поширені* (ЕП, 17.11, 2008).

БЛОКА́ДА (blockade) – 1) воєнна, політична або економічна ізоляція чи оточення якоїсь держави (або частини її, групи держав, їхніх збройних сил), насильницьке порушення її зовнішніх зв'язків з метою примусити виконати вимоги організаторів б.; 2) *мед.* метод лікування переважно хірургічних хворих, який полягає в тимчасовому виключенні іннервації в певних ділянках тіла введенням новокаїнового розчину [СІС – 1985, с. 124; див. також: СІС – 2000, с. 175–176; СІС – 2000 а, с. 86; НСІС – 2007, с. 109; ССІС – 2008, с. 97]; 3) припинення руху транспорту, перекриття транспортних шляхів людьми на знак протесту [ССІС – 2006, с. 112].

БЛОКБА́СТЕР (blockbuster) – 1) високобюджетний художній фільм НСІС – 2007, с. 110; див. також: ССІС – 2008, с. 97]; 2) спекулянт міською нерухомістю (будинками, земельними ділянками тощо) [ССІС – 2006, с. 112].

БЛОКЕ́ЙДЖ (block-agio) – знижка вартості цінних паперів за умови купівлі великим пакетом (блоком) [СІС – 2000 а, с. 86; див. також: ССІС – 2008, с. 97].

БЛОК-МА́РКЕР (block і marker) – 1) маркер, що вказує на кінець блока даних в процесі обробки блоків змінної довжини; 2) службовий блок на магнітній стрічці. *Blockmark* – маркер блоку, блок-маркер (http://www.vistrya.if.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=178&Itemid=78); *БЛОК-МАРКЕР*, – а, ч. 1. Маркер, що вказує на кінець блока даних в процесі обробки блоків змінної довжини. 2. Службовий блок на магнітній стрічці (<http://www.slovyk.net/?swrd=%C1%CB%CE%CA%CC%C0%D0%CA%C5%D0>).

БЛУ-ЧІ́П/БЛУ-ЧІ́П (blue і chip) – звичайна акція великої, добре відомої корпорації, надходження та дивіденди якої стабільні й ростуть повільно, але стійко. *БЛУ-ЧІП*, – а, ч. Звичайна акція великої добре відомої корпорації, надходження та дивіденди якої стабільні і ростуть повільно, але стійко (www.slovyk.net/index.php?swrd=ВИПРОДУВАННЯ – 38 к).

БЛЮТУ́З (bluetooth) – пристрій для передачі інформації. *Блютуз-гарнітуру, Самсунг, ультра-тонка, підставка, заряд., нов. 400 грн.* (www.vashmagazin.ua/cat/catalog/?rub=616&subrub=40-19 КБ).

БО́БІ (bobby) – розм. у Великобританії – неофіційна назва поліцейського [ССІС – 2006, с. 112].

БО́ДІ (body) – 1) жіноча білизна у вигляді єдиного комплекту, що охоплює весь тулуб наче купальник, – з мереживом та іншими прикрасами [ССІС – 2006, с. 113]; 2) костюм для занять аеробікою, шейпінгом тощо [ССІС – 2008, с. 98].

БО́ДІ-А́РТ (body-art) – 1) один з крайніх проявів модернізму в сучасній культурі. Представники б.-а. розглядають власне тіло як «матеріал» і «об’єкт» т. зв. художньої творчості й розмальовують його, покривають гіпсом, роблять надрізи тощо чи вдаються до демонстрації різних поз, часто непристойного характеру [СІС – 1985, с. 125; див. також: СІС – 2000, с. 177; НСІС – 2007, с. 110]; 2) художній розпис людського тіла (напр., на конкурсах манекенниць тощо); 3) своєрідна техніка малюнка на оголеному тілі, переважно жіночому; також татуювання як самостійний жанр під час оформлення стриптизу, шоу-програм тощо [ССІС – 2006, с. 113; див. також: ССІС – 2008, с. 98].

БО́ДІБІ́ЛДЕР (bodybuilder) – той, хто займається культуризмом, бодібілдингом [ССІС – 2006, с. 113]

БО́ДІБІ́ЛДИ́НГ/БО́ДИБІ́ЛДИ́НГ (body-building) – 1) система фізичних вправ з різним навантаженням для розвитку мускулатури, у жінок – зі спеціальним макіяжем; 2) те саме, що й культуризм, атлетизм [СІС – 2000, с. 177; див. також: СІС – 2000 а, с. 87; ССІС – 2006, с. 113; НСІС – 2007, с. 110; ССІС – 2008, с. 98].

БО́ДИГА́РД (body-guard) – особистий охоронець [ССІС – 2006, с. 113].

БО́ДИ-СТА́ЙЛІ́НГ (body-styling) – спортивно-медична система зменшення ваги й поліпшення фігури, як у бодібілдингу [ССІС – 2006, с. 113].

БО́Й (boy) – хлопчик-слуга в англomовних країнах [СІС – 1985, с. 125; див. також: СІС – 2000, с. 178; СІС – 2000 а, с. 87; ССІС – 2006, с. 113–114; НСІС – 2007, с. 110; ССІС – 2008, с. 98].

БО́ЙЄ́НТ (buoyant) – певний стан ринку, який характеризується швидким підвищенням цін унаслідок несприятливих економічних умов. *БО́ЙЄ́НТ [БО́ЙЄ́НТ]* (англ. *buoyant* – зростання) – стан на біржових ринках, коли внаслідок несприятливої кон’юнктури стрімко зростають ціни (studentbooks.com.ua/content/view/39/1/1/30/ – 25 КБ).

БО́ЙКО́Т (boycott) – 1) спосіб політичної чи економічної боротьби, вид санкцій чи політ. тактики, форма протесту проти чийось дій. По-

лягає в повній або частковій відмові від зносин з конкретною особою, організацією, державою, від участі в роботі тих чи тих організацій, органів тощо. Від прізвища управителя маєтвом в Ірландії Ч.К. Бойкота, до якого в 1880 р. вперше в історії орендарі застосували цей захід; 2) відмова утримання населення від участі у виборах до представницьких установ держави [СІС – 1985, с. 125–126; див. також: СІС – 2000 а, с. 87; НСІС – 2007, с. 111]; 3) *перен.* припинення спілкування з ким-небудь на знак протесту [СІС – 2000, с. 178; див. також: ССІС – 2006, с. 114; ССІС – 2008, с. 98].

БОЙКОТУВА́ТИ (boycott) – здійснювати бойкот [СІС – 1985, с. 126; див. також: СІС – 2000, с. 178; ССІС – 2006, с. 114].

БОЙСКА́УТ (boy-scout) – член дитячої організації військово-спортивного характеру [СІС – 1985, с. 126; див. також: СІС – 2000, с. 178; СІС – 2000 а, с. 87; ССІС – 2006, с. 114; ССІС – 2008, с. 98].

БОЙФРЭ́НД (boyfriend) – друг, товариш дівчини; чоловік, з яким зустрічається жінка зазвичай без наміру створити сім'ю [ССІС – 2006, с. 114; див. також: [ССІС – 2008, с. 98].

БОКС¹ (box) – 1) поєдинок у формі кулачного бою; проводиться в м'яких шкіряних рукавицях на рингу за певними правилами [СІС – 1985, с. 126; див. також: СІС – 2000, с. 178; СІС – 2000 а, с. 87; ССІС – 2006, с. 114; НСІС – 2007, с. 111; ССІС – 2008, с. 98]; 2) команда спортивного судді боксерам для продовження бою [СІС – 2000, с. 178; НСІС – 2007, с. 111].

БОКС² (box) – 1) геометрична чи ізольована камера для роботи з мікроорганізмами, радіоактивними речовинами тощо; 2) відділення в гаражах, промислових приміщеннях для автомобілів, випробних установок; 3) відокремлена палата в лікарнях чи клініках для запобігання внутрішньолікарняним зараженням; 4) металева коробка в розподільних шафах чи кабельних скриньках, у яку входить і з якої виходить телефонний кабель [СІС – 1985, с. 126; див. також: СІС – 2000, с. 178; СІС – 2000 а, с. 87; ССІС – 2006, с. 114; НСІС – 2007, с. 111; ССІС – 2008, с. 98–99].

БОКС³ (box) – чоловіча зачіска з коротко підстриженими скронями та потилицею [СІС – 2000 а, с. 87; див. також: ССІС – 2006, с. 114; ССІС – 2008, с. 98].

БОМБА́СТ (bombast) – високомовність, пишномовність [НСІС – 2007, с. 111].

БОНД (bond) – 1) гарантія, застава, порука; 2) розписка, боргове зобов'язання; 3) облигація, яка не дає права власності, а лише гарантує фіксований дохід [СІС – 2000 а, с. 88; див. також: НСІС – 2007, с. 112; ССІС – 2008, с. 100].

БОС (boss) – 1) у ряді країн уживана назва хазяїна підприємства, установи, підприємця; 2) назва осіб, що очолюють апарат деяких політичних партій США в містах і штатах [СІС – 1985, с. 128; див. також: СІС – 2000, с. 181; ССІС – 2006, с. 116; НСІС – 2007, с. 113; ССІС – 2008, с. 101].

БРАМАНІЗМ/БРАХМАНІЗМ (Brahmanism) – релігія раннього рабовласницького суспільства в Індії, що склалася в 1-й половині першого тис. до н. е. на основі ведизму. Від назви ритуальних текстів – Брахманів [СІС – 1985, с. 131; див. також: СІС – 2000, с. 184; СІС – 2000 а, с. 91; ССІС – 2006, с. 118; НСІС – 2007, с. 114; ССІС – 2008, с. 103].

БРЕЙК (break) – 1) у джазі – коротка імпровізована каденція; 2) брейк-данс – танець з елементами пантоміми та акробатики [СІС – 2000, с. 185]; 3) *фін.* різке, неочікуване зниження цін на біржі [ССІС – 2006, с. 119; див. також: НСІС – 2007, с. 114; ССІС – 2008, с. 103]. 4) *спорт.* команда рефері у боксі.

БРЕЙКІВЕН (breakeven) – обсяг виробництва продукції. *Визначення точки беззбитковості (брейківену – від англійського break even point), або точки «перелому», практично зводиться до розрахунку мінімального обсягу виробництва, за якого доходи зрівняються з витратами на виробництво* (slovnyk.com.ua/terminu/slovo.php?id=789–35 КБ); *БРЕЙКІВЕН, – а, ч. Обсяг виробництва продукції (робіт, послуг), за якого сукупні витрати на виробництво відповідають виторгові* (www.slovnyk.net/?swrd=БРЕЙКІВЕН –36 КБ).

БРЕЙН-РІНГ (brain ring) – телевізійна гра, у якій перемагає найерудованіша людина (чи команда), здатна швидко відповідати на питання ведучого [ССІС – 2006, с. 119; див. також: ССІС – 2008, с. 103].

БРЕЙНШТОРМ (brain-storm) – метод висунення творчих ідей у процесі розв'язування наукової чи технічної проблеми [СІС – 1985, с. 131; див. також: СІС – 2000, с. 185].

БРЕНД (brand) – 1) знак, імідж, образ предмета, явища, рейтинг товару, продукту, його марка в найвигіднішому варіанті, який має високу репутацію в споживачів; 2) рекламна пропаганда [ССІС – 2006, с. 119; див. також: НСІС – 2007, с. 114; ССІС – 2008, с. 103].

БРЕНДИНГ (branding) – 1) друковані, штемпельні зображення, відбитки на шкірі, що нагадують тавро, замість татуювання (у сучасній молоді) [ССІС – 2006, с. 119]. 2) сукупність заходів, технологій зі створення бранда [НСІС – 2007, с. 114].

БРЕНД-МЕНЕДЖЕР (brand manager) – універсальний співробітник, який розбирається в рекламі, маркетингу, менеджменті. *«У цьому місяці ми продали 505 автомобілів проти 1613 у жовтні», – розповідає бренд-менеджер «Хонда Україна» Віктор Должанський* (ЕП, 10.12, 2008); *Коментуючи новий ролик, бренд-менеджер ТМ «Оболонь» Антоніна Осиховська зауважила: «Цим роликом ми намагалися привернути увагу споживачів до ключових цінностей бранда і ще раз підкреслити високий авторитет пива «Оболонь Преміум»* (ЕП, 28.08, 2008).

БРИДЖ (bridge) – картярська гра [СІС – 1985, с. 132; див. також: СІС – 2000, с. 186; СІС – 2000 а, с. 91; ССІС – 2006, с. 119; НСІС – 2007, с. 115; ССІС – 2008, с. 104].

БРИДЖИ (breeches) – 1) брюки, які щільно облягають ікри ніг до колін; їх носять звичайно з високими чобітьми (напр. для верхової їзди) [СІС – 1985, с. 132; див. також: СІС – 2000 а, с. 91; ССІС – 2006, с. 119; НСІС – 2007, с. 115]; 2) штани – елемент молодіжного одягу [СІС – 2000, с. 186; див. також: ССІС – 2008, с. 104].

БРИДЖ-СТРУКТУРА (bridge) – дочірнє підприємство, часто напівкримінальна організація, яку створюють переважно для незаконного переказування грошей за кордон [ССІС – 2006, с. 119; див. також: ССІС – 2008, с. 104].

БРИФІНГ (briefing) – коротка нарада представників преси, на якій викладається позиція уряду з певного питання чи позиція, узгоджена сторонами, що беруть участь у міжнародних переговорах, конференціях тощо [СІС – 1985, с. 132; див. також: СІС – 2000, с. 186; СІС – 2000 а, с. 92; ССІС – 2006, с. 120; НСІС – 2007, с. 115; ССІС – 2008, с. 104].

БРОКЕР (broker) – особа чи фірма, що спеціалізується на посередницьких біржових операціях [СІС – 1985, с. 132; див. також: СІС – 2000, с. 186–187; СІС – 2000 а, с. 92; ССІС – 2006, с. 120; НСІС – 2007, с. 115; ССІС – 2008, с. 104].

БРОКЕРАЖ (brokerage) – 1) брокерські операції, маклерське посередництво [ССІС – 2006, с. 120; див. також: ССІС – 2008, с. 104]; 2) брокерська винагорода, комісійні за посередницькі послуги [ССІС – 2006, с. 120].

БРÓКЕР-АУТСАЙДЕР (broker-outsider) – брокер, який є посередником між клієнтами та брокерами – членами фондової біржі; сторонній брокер. *«Шахтар» недовго думав і зробив цього брокера брокером-аутсайдером – тобто посередником* (val.ua/politics/chernigov/181893.html – 46 КБ).

БРÓКЕРИДЖ (brokerage) – *фін.* винагорода, яку отримують брокери. *Оскільки ви займалися залученням капіталу, логічно припустити, що саме цей напрям є основою вашого інвестбанку, а не, скажімо, брокеридж?* (ЕП, 26.11, 2008); **БРОКЕРИДЖ**, – у, ч., *фін.* Винагорода, яку отримують брокери. *Встановлюється в процентах від вартості угод або у фіксованій сумі* (www.slovyuk.net/?swrd=БРÓКЕРИДЖ – 38 КБ).

БРУТАЛІЗМ (brutal) – один з напрямів архітектури, що виник у 50–60-х рр. ХХ ст. у Великобританії і поширився в інших країнах. Його послідовники створюють архітектуру навмисне грубих, підкреслено важких форм, практикують оголені конструкції і системи інженерного обладнання будівель [СІС – 2000, с. 188; див. також: ССІС – 2006, с. 121; ССІС – 2008, с. 105].

БРУТАЛЬНИЙ (brutal) – грубий (про людину та її манери) [СІС – 1985, с. 134; див. також: СІС – 2000, с. 188; ССІС – 2006, с. 121; НСІС – 2007, с. 116; ССІС – 2008, с. 105].

БУКІНГ-НОТА (to book) – один з видів договору морського перевезення вантажів, згідно з яким той, хто перевозить, зобов'язується забронювати місце для перевезень певного вантажу на суднах регулярних ліній на умовах коносаменту, а вантажовідправник – надати вантаж і оплатити перевезення [СІС – 2000, с. 190].

БУКМÉКЕР (book-maker) – особа, яка збирає і записує ставки від публіки під час гри в тоталізатор, головним чином на кінних змаганнях [СІС – 1985, с. 135; див. також: СІС – 2000, с. 190; СІС – 2000 а, с. 93; ССІС – 2006, с. 122; НСІС – 2007, с. 116; ССІС – 2008, с. 106].

БУМ (boom) – 1) короткочасне піднесення промисловості й торгівлі, що характеризують поширенням біржової спекуляції, підвищенням цін на товари тощо; 2) *перен.* надмірне, необґрунтоване (штучно створюване) пожвавлення навколо будь-якого заходу, події, діяча; галас, сенсація [СІС – 1985, с. 135; див. також: СІС – 2000 а, с. 94; СІС – 2000, с. 191; ССІС – 2006, с. 123; НСІС – 2007, с. 117; ССІС – 2008, с. 107].

БУМЕРА́НГ (boomerang) – 1) бойова мисливська зброя в Стародавньому Єгипті, Південній Індії, Південно-Східній Азії, у корінних

жителів Австралії. Має вигляд серповидної, рідше прямої, дерев'яної металеві палиці. Деякі види б., описавши замкнену криву, повертаються до металника; 2) *перен.* ворожі дії, що обертаються проти того, хто їх починає [СІС – 1985, с. 136; див. також: СІС – 2000, с. 191; СІС – 2000 а, с. 94; ССІС – 2006, с. 123; НСІС – 2007, с. 115; ССІС – 2008, с. 107].

БУНГА́ЛО/БЕ́НГАЛО (bungalow) – легка, замиська будівля з верандами, селянський будинок у тропічних країнах, переважно в Індії, Малайї [СІС – 1985, с. 136; див. також: СІС – 2000, с. 191; ССІС – 2006, с. 123; ССІС – 2008, с. 107].

БУТЛЕ́ГЕР (bootlegger) – у деяких країнах – той, хто всупереч закону ввозить і торгує алкогольними напоями [СІС – 2000, с. 194; див. також: ССІС – 2006, с. 124].

БУ́ТСИ (boots) – черевики для гри у футбол [СІС – 1985, с. 138; див. також: СІС – 2000, с. 194; СІС – 2000 а, с. 96; ССІС – 2006, с. 124; НСІС – 2007, с. 118; ССІС – 2008, с. 109].

БУ́ФЕР (buffer) – 1) пристрій для пом'якшення (амортизації) поштовхів і ударів, що їх зазнають під час руху автомобілі, вагони, локомотиви тощо [СІС – 1985, с. 138; див. також: НСІС – 2007, с. 118; СІС – 2000 а, с. 96]; 2) в інформатиці: а) пам'ять для проміжного зберігання даних; б) засіб регулювання довжини ділянки магнітної стрічки між котушками і ведучим валом та головками стрічкового механізму; в) схема чи пристрій, розміщені між двома іншими пристроями для вирівнювання змін швидкості чи для забезпечення асинхронної роботи; 3) *перен.* проміжна ланка, що послаблює конфлікт між двома сторонами [СІС – 2000, с. 194–195; див. також: ССІС – 2006, с. 124; ССІС – 2008, с. 109].

БУ́ФЕРНИЙ (buffer) – проміжний, той, що ослаблює зіткнення; б-на держава – несамостійна і слабка в політ. і військ. відношеннях країна, що міститься між ворогуючими державами [СІС – 1985, с. 138; див. також: СІС – 2000, с. 195; СІС – 2000 а, с. 96; ССІС – 2006, с. 124].

БУХМА́НІЗМ (Бухман) – релігійно-етичне вчення, яке суперечності суспільного буття особи пояснює її моральною недосконалістю [СІС – 2000, с. 195].

БЮДЖЕ́Т (budget) – 1) затверджений у законодавчому порядку розпис доходів і видатків держави, підприємства, установи на певний строк; 2) сукупність доходів і видатків особи, сім'ї за певний період; 3) б. часу – розподіл затрат часу (добы, місяця, року) за видами його використання; 4) б. наносів – баланс прибутку і витрат (нагромадження і розмиву)

наносів на морському узбережжі. Має велике значення для прогнозу динаміки морських берегів і боротьби з абразією [СІС – 1985, с. 139; див. також: СІС – 2000, с. 196; СІС – 2000 а, с. 97; ССІС – 2006, с. 125; НСІС – 2007, с. 119; ССІС – 2008, с. 110].

БЮДЖЕТ ДЕРЖАВНИЙ (budget) – виражений у грошових сумах розпис майбутніх доходів і видатків держави, який складається щороку [НСІС – 2007, с. 119].

БЮДЖЕТНИЙ (budget) – Б. рік – період (12 місяців), на який затверджують державний бюджет країни [СІС – 2000, с. 196; див. також: ССІС – 2006, с. 125; ССІС – 2008, с. 110].

БЮДЖЕТНИК (budget) – *розм.* працівник сфери, яку фінансують з державного бюджету [ССІС – 2006, с. 125; див. також: ССІС – 2008, с. 110].

В

ВАЛЕНТАЙН (Valentine) – 1) коханий, кохана, яких жартома обирають в Європі та Америці в День св. Валентина (14 лютого); 2) послання (часто у віршованій формі) на ілюстрованій листівці чи картці («валентинці»), якими обмінюються закохані й знайомі, що симпатизують одне одному, у День св. Валентина [ССІС – 2006, с. 129; див. також: ССІС – 2008, с. 113].

ВАМП (vamp (vampire)) – *розм.* 1) про дівчину, жінку – спокуслива, фатальна; 2) дівчина, жінка, які мають такі властивості [ССІС – 2006, с. 130; див. також: ССІС – 2008, с. 114].

ВАРАНТ (warrant) – 1) посвідчення, яке видають склади на прийняті для зберігання товари. В. може бути зданий під заставу чи переданий іншій особі [СІС – 1985, с. 144]; 2) вид цінних паперів, що дозволяє власникові облігацій чи привілейованих акцій купувати звичайні акції за визначену ціну [СІС – 2000, с. 202–203; див. також: СІС – 2000 а, с. 100; НСІС – 2007, с. 125; ССІС – 2008, с. 115].

ВАРІАБЕЛЬНИЙ (variable) – здатний змінюватися, утворювати видозміни, варіанти; нестійкий, змінний, непостійний, нестабільний [СІС – 2000, с. 203; див. також: ССІС – 2006, с. 132].

ВАТЕРКЛОЗЕТ (water-closet) – *заст.* туалет, убиральня з пристроєм для механічного промивання водою [СІС – 2000, с. 205; див. також: ССІС – 2006, с. 133].

ВАУЧЕР (voucher) – *фін.* 1) документ, який підтверджує оплату товарів і послуг, видачу кредиту, отримання грошей тощо; 2) приватизаційний чек [СІС – 2000, с. 206; див. також: СІС – 2000 а, с. 102; ССІС – 2008, с. 117]; 3) контрольний талон; 4) державний приватизаційний цінний папір [ССІС – 2006, с. 133; НСІС – 2007, с. 127].

ВЕБ-... (web) – частина складних слів, що вказує на їхній зв'язок Інтернетом, напр., веб-райтер [ССІС – 2006, с. 134; див. також: ССІС – 2008, с. 117].

ВЕБ-КЛІЄНТ (web-client) – користувач Інтернету [ССІС – 2006, с. 134; див. також: ССІС – 2008, с. 117].

ВЕБ-МАЙСТЕР (web-master) – укладач (дизайнер) інтернетівської сторінки [ССІС – 2006, с. 134].

ВЕБ-РАЙТЕР (web-writer) – літератор, який пише твори у всесвітній комп'ютерній мережі – Інтернеті на відповідному сайті [ССІС – 2006, с. 134].

ВЕБ-РІДЕР (web-reader) – читач художнього твору, який пересилає на сайт автора свої зауваження, часто навіть під час його створення – розділ за розділом [ССІС – 2006, с. 134].

ВЕБ-САЙТ (web-site) – місце в системі Інтернету для розміщення матеріалу про когось чи про щось [ССІС – 2006, с. 134].

ВЕБ-СЕРВЕР (web-server) – мережевий комп'ютер, який забезпечує обмін інформацією в Інтернеті відповідно до одного з Інтернет-протоколів [ССІС – 2006, с. 134].

ВЕБ-СЕРФІНГ/ВЕБ-СЕРФ (surf) – раскрутка сайтів.

ВЕГЕТАРІАНСТВО (vegetarian) – система харчування людини, яка виключає продукти тваринного походження [СІС – 1985, с. 147; див. також: СІС – 2000, с. 206; СІС – 2000 а, с. 102; ССІС – 2006, с. 134; НСІС – 2007, с. 127; ССІС – 2008, с. 117].

ВЕГЕТАРІАНСЬКИЙ (vegetarian) – про харчування – який виключає продукти тваринного походження, який складається виключно з рослинної чи рослинної та молочної їжі [ССІС – 2006, с. 134].

ВЕЛЬВЕТ (velvet) – густа (схожа на оксамит) тканина з бавовняним ворсом піткання на лицьовому боці [СІС – 1985, с. 148; див. також: СІС –

2000, с. 208–209; СІС – 2000 а, с. 104; ССІС – 2006, с. 135; НСІС – 2007, с. 131; ССІС – 2008, с. 118].

ВЕЛЬВЕТОН (velvet) – густа гладкофарбована тканина з начісним густим коротким ворсом [СІС – 1985, с. 148; див. також: СІС – 2000, с. 209; СІС – 2006, с. 135; НСІС – 2007, с. 131].

ВЕНДИНГ (vending) – сучасний та високорентабельний вид бізнесу з продажу продуктів через автоматичні торговельні апарати. *Вендінг – це напрямок бізнесу, у якому продаж товарів або надання послуг здійснюється за допомогою автоматизованих систем (торговельних автоматів, автоматів для побутового обслуговування, розважальних автоматів, терміналів для оплати послуг) (lviv-vending.at.ua – 4); Новий партнерський проект не має аналогів на Україні і спрямований на розгортання мережі національного масштабу, з метою стати одним з провідних гравців на ринку фінансового вендінгу в державі (ЕП, 02.11, 2006).*

ВЕНДИНГОВИЙ (vending) – прикм. до вендінг. *Представляємо Вам новий напрям компанії Golden Game – вендінгові автомати. Як і у випадку з ігровими автоматами ми пропонуємо Вам повний цикл послуг: від виробництва торговельних автоматів до організації цілої вендінг-мережі (www. souzavtomat.com.ua/cgi-bin/publ.pl?pid=54483&r=r2&c=r28–30 КБ).*

ВЕНДОРЛІЗ (vendor-lease) – новий вид міжнародного лізингового контракту, за яким зарубіжні філіали збуту лізингової компанії здійснюють закупку обладнання у власної фірми й надають його в оренду чи продають на виплату зарубіжному споживачеві. **ВЕНДОРЛІЗ**, – у, ч. *Вид міжнародного лізингового контракту, за яким збутові філії лізингової компанії, які знаходяться за кордоном, закуповують устаткування у власній фірмі та передають його закордонному споживачеві (www.slovnnyk.net/?swrd=ВЕНДОРЛІЗ – 37 КБ); ВЕНДОРЛІЗ [ВЕНДОР-ЛІЗ] (англ. vendor-lease) – новий вид міжнародного лізингового контракту, за яким збутові філіали лізингової компанії, що знаходяться за кордоном, купують обладнання у власної фірми і надають його іноземному споживачеві в оренду або продають у кредит. Головна лізингова компанія позбувається при цьому ризику, пов'язаного зі збутом, і здійснює фінансування інвестицій іноземних споживачів (library.ukrweb.net/book/_svalka/shico/_Economics_/http_enbv_narod.../E-117.html – 19 к).*

ВЕНЧУРНИЙ (venture) – пов’язаний з комерційним ризиком, ризикований [СІС – 2000 а, с. 104; див. також: ССІС – 2006, с. 136; ССІС – 2008, с. 119].

ВЕРА́НДА (veranda (h)) – одноповерхова, зрідка двоповерхова прибудова до будинку, відкрита з боків чи закрита [СІС – 1985, с. 149; див. також: СІС – 2000, с. 210; ССІС – 2006, с. 136; НСІС – 2007, с. 132; ССІС – 2008, с. 119].

ВЕРДИ́КТ (verdict) – 1) рішення присяжних засідателів у суді з приводу винності чи невинності підсудного [СІС – 1985, с. 150]; 2) *перен.* вирок, ухвала [СІС – 2000, с. 211; див. також: СІС – 2000 а, с. 105; ССІС – 2006, с. 136; НСІС – 2007, с. 132]; 3) *перен.* думка про яку-небудь справу [ССІС – 2008, с. 120].

ВЕСТЕРНІЗА́ЦІЯ (western) – «озахіднення», соціологічна концепція, метою якої є створити в народів країн, що домоглися незалежності, переконання в перевагах економічної й політичної системи капіталізму, примусити їх обрати капіталістичний шлях розвитку [СІС – 1985, с. 151; див. також: ССІС – 2006, с. 137; НСІС – 2007, с. 133].

ВЕСТИНГ (vesting) – право робітників на отримання допомоги з фондів, утворених за рахунок внесків працевластців, напр. пенсійних внесків [СІС – 2000 а, с. 106; див. також: ССІС – 2008, с. 121].

ВЕСТМІНСТЕРСЬКИЙ (Westminster) – **вестмінстерська модель**: у науці конституційного права – одна з поширених назв парламентської системи правління. **Вестмінстерські статuti** – загальна назва ряду різнохарактерних законодавчих актів англійської феодальної держави. **Вестмінстерські суди** – загальна назва вищих судів у середньовічній Англії. *Вестмінстерський фонд за демократію допоможе залучити буковинців до прийняття рішень на місцевому рівні* (zik.com.ua/ua/news/2005/12/07/26691–30 k); *Вестмінстерський Статут 1931 року постановив, що акти Британського парламенту не поширюватимуться на Канаду без її згоди* (uk.wikipedia.org/wiki/Історія_Канади – 75 k); *Історія Англії знає багато високих судів: Вестмінстерські суди (суд королівської лави, суд загальних позовів, суд казначейства), що застосовували загальне право, канцлерський суд, що діяв на основі справедливості, суд Адміралтейства, що розглядав деякі справи у сфері морського права, суд по справах про розлучення, що діяв на основі канонічного права, суд по спадкоємних справах, що розглядав питан-*

ня, пов'язані із заповитом (revolution.allbest.ru/law/00022145_1.html – 76 к).

ВІГВАМ (wigwam) – куполоподібна хижа індіанців Північної Америки [СІС – 1985, с. 153 (алгонкінське); див. також: СІС – 2000, с. 215 (алгонкінське); СІС – 2000 а, с. 107 (алгонкінське); ССІС – 2006, с. 139; НСІС – 2007, с. 135 (індіанське); ССІС – 2008, с. 122].

ВІГИ (whig (W (e) h (ore) i (n) G (od)) – 1) політична партія у Великобританії XVII – XIX ст. Відображала інтереси торговельної і фінансової буржуазії і нового дворянства. У середині XIX ст. реорганізована в Ліберальну партію Великобританії, членів якої за традицією називають вігами [СІС – 1985, с. 153; див. також: СІС – 2000 а, с. 107; ССІС – 2006, с. 139; НСІС – 2007, с. 135; 2) партія у США в 1834–1854 рр., що виступала проти посилення центральної влади [ССІС – 2006, с. 215–216].

ВІКТОРІАНЕЦЬ (Victorian) – 1) сучасник британської королеви Вікторії (1819–1901 рр.) останньої з Ганноверської династії; 2) діяч англійської культури в добу її правління; 3) людина вікторіанської моралі; 4) *перен.* старомодні, доброзвичайні, консервативні люди [ССІС – 2006, с. 141].

ВІКТОРІАНСЬКИЙ (Victorian) – який стосується доби правління британської королеви Вікторії (1837–1901 рр.). Цій епосі притаманні лицемірство, обмеженість мислення, нетерпимість [ССІС – 2006, с. 141].

ВІКТОРІАНЦІ (Victorians) – умовна назва діячів англійської культури в роки правління королеви Вікторії (1837–1901 рр.) [ССІС – 2006, с. 141; див. також: ССІС – 2008, с. 124].

ВІП (VIP (very important person)) – аббревіатура, уживана (також і в офіційних документах) для позначення відомих державних і політичних діячів, впливових чиновників, знаменитих людей зі світу культури та мистецтва, які мають привілеї в аеропортах (спеціальні зали), на транспорті тощо [ССІС – 2006, с. 142; див. також: ССІС – 2008, с. 124]. *Vin-авіанперевозка, він-авто, він-автоцентр, він-аеропорт, він-академія, він-вакансія, він-версія, він-відділ, він-відпочинок, він-віза, він-візитка, він-вінок, він-гість, він-гороскоп, він-дисертація, він-дівчата, він-діти, він-зал, він-захід, він-золото, він-зустріч, він-карти, він-категорія, він-клас, він-клуб, він-літак, він-ложа, він-навчання, він-нерухомість, він-новини, він-обслуговування, він-переїзд, він-персона, він-подарунок, він-проводи, він-сауна, він-сервіс, він-статус, він-сувенір, він-сувенірний,*

він-таксі, він-тариф, він-трансфер, він-тур, він-туризм, він-умова, він-хостинг, він-чартер, він-чат.

ВІСТ (whist) – 1) картярська гра (у 52 карти); 2) під час гри в преферанс та бостон – певна комбінація карт; також означає «граю проти партнера» [СІС – 2000, с. 221; див. також: СІС – 2000 а, с. 110; ССІС – 2006, с. 143; НСІС – 2007, с. 137; ССІС – 2008, с. 125].

ВОКЗАЛ (Vauxhall) – будинок чи комплекс споруд для обслуговування пасажирів на станціях шляхів сполучення [СІС – 1985, с. 158; див. також: СІС – 2000, с. 223; ССІС – 2006, с. 144].

ВОКМЕН (walkman) – портативний компактний, кишенькового розміру, переносний касетний стереомагнітофон – плеер з навушниками (часто комбінований з радіоприймачем), яким користуються на вулицях, у транспорті тощо [ССІС – 2006, с. 144].

ВОЛАШОК (world i speak) – 1) штучна міжнародна мова, яку створив Й. Шлейер у 1880 р. На відміну від есперанто, поширення не набула; 2) *перен.* зіпсована й незрозуміла мова, набір беззмістовних фраз [СІС – 1985, с. 158; див. також: СІС – 2000, с. 224; СІС – 2000 а, с. 111; ССІС – 2006, с. 144; ССІС – 2008, с. 208].

ВОЛЬЮМ (volum) – кількість акцій чи угод з цінних паперів, або весь ринок упродовж певного періоду. **ВОЛЬЮМ, ВОЛЮМ**, – а, ч. *Кількість акцій чи операцій з цінними паперами, або увесь ринок протягом обумовленого часу* (www.slovnyk.net/?swrd=ВОЛЬЮМ – 37 к).

ВОТИНГ-ТРАСТ (voting-trust) – угода, згідно з якою акціонери передають своє право голосу довіреним особам [СІС – 2000 а, с. 112; див. також: ССІС – 2008, с. 128].

Г

ГАВЕЛЬОК (gave-lock) – безрукавка з прорізами для руки. **ГАВЕЛЬОК**, – лька, ч. *Безрукавка з прорізами для руки під пелериною* (www.slovnyk.net/?swrd=ГАВЕЛЬОК – 38 КБ).

ГАЙДИНГ (guiding) – 1) керівництво, настанова, навчання; 2) пізнання світу, навчання через дію, наближення до реальних життєвих обставин [ССІС – 2006, с. 148].

ГАНГСТЕР (gangster) – учасник організованої групи злочинців, бандит [СІС – 1985, с. 167; див. також: СІС – 2000, с. 238; СІС – 2000 а, с. 116; ССІС – 2006, с. 151; НСІС – 2007, с. 145; ССІС – 2008, с. 133].

ГАНГСТЕРИЗМ (gangster) – у ряді країн організована злочинність. Діяльність бандитських груп, що виявляється в насильствах, убивствах, вимаганні, грабежі, шантажі, підкупках державних урядовців тощо [СІС – 1985, с. 167–168; див. також: СІС – 2000, с. 238; ССІС – 2006, с. 151].

ГАП (gap) – різке зниження ціни біржового товару [НСІС – 2007, с. 146 (нім.); див. також: ССІС – 2008, с. 133].

ГАРАЖ-ПАРКІНГ (garage і англ. parking) – багатомісний гараж з похилими пандусами чи спеціальними ліфтами для тимчасового розміщення автомашин у центральній частині міста [ССІС – 2006, с. 152].

ГЕЙ (gay) – одна з назв чоловіків-гомосексуалістів [ССІС – 2006, с. 157; див. також: ССІС – 2008, с. 137].

ГЕЙДЕЖ (geydej) – податок на землю в Англії [НСІС – 2007, с. 149].

ГЕЙМЕР (gamer) – розм. захоплений фахівець з комп'ютерних ігор [ССІС – 2006, с. 157].

ГЕНДЕР (gender) – у психології соціально-біологічна характеристика, за допомогою якої дається визначення понять (чоловік та жінка) [СІС – 2000 а, с. 123; див. також: ССІС – 2006, с. 161; ССІС – 2008, с. 140].

ГЕНДЕРНИЙ (gender) – пов'язаний з розрізненням людей за статтю; соціол. Г. статус – соціальний статус людини, зумовлений її статтю; Г. лінгвістика – напрям у мовознавстві, що вивчає відмінності в мові, зумовлені статтю мовців; Г. політика – сукупність внутрішньополітичних заходів, спрямованих на здійснення реальної рівноправності осіб чоловічої та жіночої статі, здебільшого для поліпшення становища жінок, що працюють, розширення їхніх соціальних прав [ССІС – 2006, с. 161; див. також: ССІС – 2008, с. 140].

ГЕНЕРИКА (generic) – група невеликих компаній, що здійснюють копіювання послуг провідних фірм. Г. притаманне швидке зростання [ССІС – 2006, с. 161].

ГЕРЛС (girls) – група дівчат, які виступають на зарубіжній естраді з танцювальними та іншими номерами [СІС – 1985, с. 187].

ГЕРЛСКАУТ (girl і scout) – член скаутської організації дівчат [СІС – 1985, с. 187; див. також: СІС – 2000, с. 265; ССІС – 2006, с. 165].

ГЕРЛФРЕНД (girlfriend) – *розм.* подруга юнака, молодого чоловіка [ССІС – 2006, с. 165].

ГІЛЬДЕЙЗМ/ГІЛЬДІЙСЬКИЙ СОЦІАЛІЗМ (від прізвища англійського фізика У. Гільберта) – різновид реформізму в англійському робітничому русі поч. ХХ ст. Представники Г. відмовлялися від класової боротьби, виступали за націоналізацію державою промисловості, транспорту й передачу їх в управління індустріальним об'єднанням трудящих (гільдіям). Інша назва – «гільдійський соціалізм» [СІС – 1985, с. 198; див. також: СІС – 2000, с. 281].

ГІНІЯ (guinea) – *ісм.* англійська золота монета, що була в обігу в 1663–1913 рр. Карбували Г. із золота, приведеного з Гвінеї (звідси назва) [СІС – 1985, с. 200; див. також: СІС – 2000, с. 282; СІС – 2000 а, с. 132; ССІС – 2006, с. 175; ССІС – 2008, с. 151].

ГІПЕРРЕАЛІЗМ (hyperrealism) – модерністська течія в образотворчому мистецтві, що виникла в 60 рр. ХХ ст. в США, у 70 рр. – в інших країнах. Представники г. прагнуть до ретельного механічного копіювання фотографії за допомогою живописних і графічних засобів. Інші назви – фотореалізм, штучний реалізм, поп-артистський реалізм, суперреалізм, різнофокусний реалізм [СІС – 1985, с. 201; див. також: СІС – 2000, с. 285].

ГОЛЬФИ (golf) – 1) короткі панчохи (до колін); 2) короткі штани з манжетами, що застібають під коліном (спочатку для гри в гольф) [ССІС – 2006, с. 184].

ГОМРУЛ/ГОМРУЛЬ (Home Rule) – 1) програма автономної Ірландії в межах Британської імперії. Висунута 1869 р. У результаті національно-визвольної війни 1919–1921 рр. у Південній Ірландії був частково втілений у життя після створення на більшій частині Ірландії домініону – Ірландська вільна держава (з 1945 – незалежна держава) [СІС – 1985, с. 215; див. також: СІС – 2000, с. 301; ССІС – 2006, с. 185]; 2) самоврядування [НСІС – 2007, с. 165].

ГОМСТЕД (homestead) – ділянка землі, яка надавалася в США у ХІХ ст. поселенцям безкоштовно, чи на пільгових умовах для колонізації малозаселених територій [СІС – 1985, с. 215; див. також: СІС – 2000, с. 301; ССІС – 2006, с. 185].

ГОМСТЕД-АКТ (homestead) – закон про земельні наділи у США і Канаді, виданий 1862 р. під час Громадянської війни у США 1861–1865 рр. урядом А. Лінкольна під тиском народних мас. Надавав кожному

громадянину США, який досягнув двадцяти одного року, право одержувати за певний внесок ділянку землі (гомстед), яка з часом ставала його власністю [НСІС – 2007, с. 165].

ГОНОРА́НТ (guarantor of a bill) – особа, яка виступає гарантом платежу за векселем, що підтверджується написом на ньому [СІС – 2000 а, с. 141; див. також: НСІС – 2007, с. 165 (лат.); ССІС – 2008, с. 159].

ГОУ-СЛЮ́У (go-slow) – страйк із уповільненням темпів роботи (www.inslov.ua/html-komlev/g/gou-slou.html).

ГРА́НТ (grant) – 1) одноразова грошова допомога, яка надається вченому чи науковому колективу для виконання досліджень з визначеної проблеми [СІС – 2000 а, с. 144; див. також: ССІС – 2008, с. 162]; 2) благодійні кошти, що їх надають безоплатно для фінансової підтримки наукових досліджень, діяльності окремих науковців, творчих працівників тощо на умовах, передбачених грантодавцем [ССІС – 2006, с. 189; див. також: НСІС – 2007, с. 167; ССІС – 2008, с. 133].

ГРА́НТ-ЕКВІВАЛÉНТ (grant і еквівалент) – відсоткові платежі за пільговий кредит, який за доходом можна прирівняти до меншого за сумою кредиту, але наданого на комерційних умовах [НСІС – 2007, с. 167].

ГРА́НТ-ЕЛЕМÉНТ (grant-element) – показник, використовують для порівняння умов надання кредитів та позичок [СІС – 2000 а, с. 144; див. також: НСІС – 2007, с. 167].

ГРА́НТОДА́ВЕЦЬ (grant) – особа, яка надає грант [ССІС – 2006, с. 189; див. також: НСІС – 2007, с. 167].

ГРА́НТОР (grantor) – зарубіжна благодійна організація, що надає грант. *ГРА́НТОР [ГРА́НТОР]* (від англ. *grantor* – дарувальник, той, хто дарує) – дарувальник, національна або іноземна організація, котра представляє грант або щось дарує (enbv.narod.ru/text/Econom/encyclo/str/E-169.html – 11 КБ); *Сторонами в контрактах цього типу є грантор (grantor) або виробник (manufacturer), або принципал (principal) – особа, що надає дистриб'ютор (aistrwutor). При цьому принципал не обов'язково є виробником, він може бути також торговцем, експортером* (www.studentam.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2241&a.. – 26 КБ).

ГРÉЙНДЖЕРИ (grangers) – учасники фермерського руху в США в 60–70 рр. ХІХ ст., які виступали за поліпшення становища американських фермерів шляхом законодавчих реформ. Згодом більшість г. при-

єдналася до руху грінбекерів [СІС – 1985, с. 223; див. також: СІС – 2000, с. 310].

ГРИНГО (gringo) – у країнах Латинської Америки – презирлива назва, прізвисько іноземця, переважно англійця чи американця [ССІС – 2006, с. 192].

ГРИН-КАРД (green i card) – свідоцтво, згідно з яким за певних умов одержують право на проживання та роботу в США. *Таким чином пропонується ввести на зразок Сполучених Штатів Америки щорічні в'їзні квоти й видавати наперед відібраним щасливчикам так звані «грін кард», «зелені» (або рожеві!) картки на право мешкання й роботи на території ЄС* (День, 26.11, 98); *Минулого року «Грін кард» виграла 7205 українців. Минулого року українці найбільше серед європейців виграла американських «Грін кард», пише газета «Сегодня»* (ictv.ua/ukr/news_ukraine.php?new – 40 КБ).

ГРИНБЕКЕРИ (greenbackers) – учасники фермерського руху в США 70–80-х рр. ХІХ ст., які виступали проти вилучення з обігу т. зв. грінбеків (паперових грошей зеленого кольору), помилково вважаючи, що збереження в обігу грошей сприятиме підвищенню цін на сільськогосподарську [СІС – 1985, с. 224].

ГРОС-ТЕРМС (gross i terms) – умови договору про морські перевезення, згідно з якими всі вантажні операції виконують за рахунок перевізника [СІС – 2000 а, с. 147; див. також: ССІС – 2008, с. 165].

ГРУМ (groom) – слуга, який супроводить хазяїна в його поїзді верхи чи в екіпажі (на козлах чи позаду); хлопчик, лакей [СІС – 1985, с. 225; див. також: СІС – 2000, с. 312; СІС – 2000 а, с. 148; ССІС – 2006, с. 193; НСІС – 2007, с. 168; ССІС – 2008, с. 165].

ГУДВІЛ (goodwill) – 1) умовна вартість ділових зв'язків фірми, «ціна» накопичених нематеріальних активів фірми (престиж торгових марок, досвід, ділові зв'язки тощо) [СІС – 2000 а, с. 148]; 2) грошова оцінка різниці між ціною підприємства та реальною вартістю його основного капіталу [СІС – 2000, с. 313; див. також: НСІС – 2007, с. 168]; 3) нематеріальна частина власності фірм (репутація, компетенція, вплив тощо) [ССІС – 2008, с. 166].

ГУЛІВЕР (Gulliver) – 1) літературний герой сатирично-фантастичного роману «Подорожі Гулівера» ірландського письменника Дж. Свіфта; 2) *перен.* людина, що дуже висока на зріст. *Кут зору, під яким Гулівер бачить чергову країну своїх мандрів, задалегідь точно встановлений;*

він визначається тим, наскільки її мешканці більші чи менші за Гулівера в розумовому та моральному відношенні (www.ukrlib.com.ua/bio-zl/printout.php?id=59-30 КБ); *А розмір взуття вітчизняний Гулівер носить 60-ий* (tabloid.pravda.com.ua/lounge/471dff9c6694e/ – 8 КБ).

Д

ДАЙВ-КЛУБ (англ. *dive і club*) – об'єднання любителів підводного плавання. Інша назва дайв-центр [ССІС – 2006, с. 197].

ДАЙВ-ЦЕНТР (англ. *dive і center*) – об'єднання любителів підводного плавання. Інша назва дайв-клуб [ССІС – 2006, с. 197].

ДАЙМ (*dime*) – срібна монета Сполучених Штатів Америки, дорівнює 1/10 долара, чи 10 центам. З 1965 срібні д. замінюють мідно-нікелевими [СІС – 1985, с. 228; див. також: СІС – 2000, с. 317; ССІС – 2006, с. 197; НСІС – 2007, с. 177].

ДАЙХАРДІВЦІ (*die-hard*) – прізвисько найреакційнішої частини англійських консерваторів. Інша назва – твердолобі [СІС – 1985, с. 228; див. також: СІС – 2000, с. 317].

ДАЛЬТОН-ПЛАН (*Dalto-Plan*) – система організації навчально-виховної роботи в школі, яка базується на принципі індивідуального навчання. від назви м. Далтона (США), де його вперше застосовано [СІС – 1985, с. 229; див. також: СІС – 2000, с. 319; НСІС – 2007, с. 178].

ДАНСИНГ (*dancing*) – у зарубіжних країнах зал або майданчик для танців, здебільшого в ресторані чи кафе [СІС – 1985, с. 229; див. також: СІС – 2000, с. 319; СІС – 2000 а, с. 151; ССІС – 2006, с. 198; НСІС – 2007, с. 179; ССІС – 2008, с. 170].

ДАНСИНГ-ХОЛ (*dancing-hall*) – зала для танців (переважно – у зарубіжних країнах) [ССІС – 2006, с. 198; див. також: ССІС – 2008, с. 170].

ДАРВІНІЗМ (*Darwinism*) – учення про історичний розвиток живої природи Землі. Основними факторами еволюції органічного світу вважає мінливість, спадковість і природний добір [СІС – 2000, с. 320; див. також: СІС – 2000 а, с. 151; ССІС – 2006, с. 199; НСІС – 2007, с. 179; ССІС – 2008, с. 170].

ДАУНІНГ-СТРИТ (Downing Street) – 1) вулиця в центрі Лондона, де розташовані урядові установи. *Перен.* – британський уряд. Від прізвища англійського державного діяча Д. Даунінга [СІС – 1985, с. 230; див. також: СІС – 2000, с. 321; ССІС – 2006, с. 199; НСІС – 2007, с. 179].

ДАУН-ТИК (dawn-tick) – біржова операція з конкретним товаром за ціною, нижчою за попередню, у межах однієї біржової сесії [СІС – 2000 а, с. 151; див. також: ССІС – 2008, с. 170].

ДАУНШИФТЕР (downshift) – 1) людина, яка добровільно відмовилася від матеріальних цінностей (робота, квартира, гроші тощо). *Даунишфтери відповідально ставляться до оточуючих, тому ідуть у нове життя, залишивши родині квартиру, машину, давши гарну освіту дітям. Недарма деякі психологи вважають даунишфтинг «панською хворобою» і вибором високорозвинених людей* (ДТ, 31.10–6.11, 2009, № 42).

ДАУНШИФТИНГ (downshift) – 1) менш напружений спосіб життя завдяки зміщенню життєвих цінностей у бік нематеріального; 2) *перен.* скидання наносного шару випадкових знайомств, відмова від хибних цінностей і фальшивих друзів. *На Заході даунишфтинг нерозривно пов'язаний з ідеологією хіпі про зміну світу та поліпшення екології. Західні даунишфтери беруть участь у русі зелених, антиглобалістів* (ДТ, 31.10–6.11, 2009, № 42); *При цьому ще до пенсії «нові дорослі» звикли до абсолютно іншого типу виробничої та корпоративної динаміки – до перескакування з посади на посаду, до ідеї даунишфтингу, до чергування хобі і кар'єри* (ДТ, 28.11–4.12, 2009, № 46).

ДЕБРИФІНГ (debriefing) – 1) у неформальній слідчій практиці – найдетальніші, багатоденні допити; 2) повідомлення суб'єкту, який брав участь в експерименті, теми й завдання експерименту; 3) детальна доповідь після повернення із завдання (космонавта, розвідника тощо) [ССІС – 2006, с. 200].

ДЕВОЛЮЦІЯ (devolution) – 1) часткова передача влади (деяких повноважень) від центральної влади місцевим органам влади; 2) перехід (майна) прямою лінією успадкування [ССІС – 2006, с. 201].

ДЕГЕНЕРАТИВНИЙ (degenerative) – 1) вироджений; такий, що вироджується, має ознаки дегенерації [СІС – 1985, с. 232 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 323; НСІС – 2007, с. 181]; 2) *розм.* такий, як у дегенерата [ССІС – 2006, с. 201].

ДЕДАКТЕБЛ (deductible) – частка відшкодування, яку страхова компанія виплачує авансом до врегулювання претензій і під час остаточних

розрахунків утримує із загальної суми [СІС – 2000 а, с. 153; див. також: ССІС – 2008, с. 172].

ДЕДЛАЙН (deadline) – граничний кінцевий термін. *Так, абсолютно штучним є встановлений в угоді термін 1 квітня як дедлайн для створення на території України дочірньої або афілійованої компанії ВАТ «Газпром»* (ЕП, 18.03, 2008); *Однак Україні вже поставлені нові дедлайни: нову схему постачань необхідно оформити до 1 квітня, а виплатити \$1 млрд боргу – до 14 березня* (ЕП, 15.02, 2008).

ДЕЗИНТЕРМЕДІАЦІЯ (desintermediation) – 1) відмова від посередництва банків чи інших фінансових установ чи їхня неспроможність виконувати свої посередницькі функції щодо випуску цінних паперів; 2) вплив деякої частини кредитів за межі національної банківської системи; 3) вилучення клієнтами депозитів з банків для розміщення коштів у цінні папери, валюту [СІС – 2000 а, с. 154]; 4) ситуація, коли фінансові інститути через певні обставини не мають змоги виконувати свої посередницькі функції [НСІС – 2007, с. 183 (фр.)].

ДЕЇЗМ (deism) – релігійно-філософське вчення, яке визнає Бога першопричиною світу, але заперечує його втручання в явища природи й суспільне життя. Був поширений у XVII – XVIII ст. [СІС – 1985, с. 235; див. також: СІС – 2000, с. 327 (лат.); СІС – 2000 а, с. 155; ССІС – 2006, с. 203 (лат.); НСІС – 2007, с. 183 (фр.); ССІС – 2008, с. 173 (лат.)].

ДЕЙМ – північноамериканська срібна монета (www.slovyuk.net/?swrd=ДЕЙМ – 36 КБ).

ДЕКХОЛДЕР (deck-holder) – особа, уповноважена держателем доручень клієнтів на виконання певних біржових операцій [СІС – 2000 а, с. 156].

ДЕЛІВЕРІ (delivery) – *фін.* ордер-документ, що відіграє роль пайового коносаменту і містить розпорядження про передачу певній особі частини вантажу, перевезеного судном згідно з коносаментом [СІС – 2000, с. 333; див. також: СІС – 2000 а, с. 157; ССІС – 2006, с. 206; ССІС – 2008, с. 176].

ДЕЛІСТИНГ (de... і англ. listing) – виключення цінних паперів зі списку торгівлі на фондовій біржі, лістингу [СІС – 2000 а, с. 157; див. також: НСІС – 2007, с. 187; ССІС – 2008, с. 176].

ДЕМАРКЕТИНГ (demarketing) – лінія поведінки в маркетингу, націлена на зниження попиту на товари, випуск яких гальмують можли-

востями виробництва [СІС – 2000 а, с. 158; див. також: ССІС – 2006, с. 207; ССІС – 2008, с. 177].

ДЕМЕРЕДЖ/ДЕМУРЕДЖ (demurrage) – у морському праві штраф, що його виплачує судновласнику фрахтувальник за простій судна під час навантаження чи розвантаження понад обумовлений договором строк [СІС – 1985, с. 239; див. також: СІС – 2000, с. 335; ССІС – 2006, с. 207; НСІС – 2007, с. 188; ССІС – 2008, с. 177].

ДЕМПІНГ (dumping) – продаж товарів на зовнішніх ринках за викидними цінами, які значно нижчі від цін усередині країни чи на світовому ринку. До д. вдаються капіталістичні держави, монополії, фірми для завоювання ринків збуту й придушення конкурентів [СІС – 1985, с. 241; див. також: СІС – 2000, с. 337; СІС – 2000 а, с. 159; ССІС – 2006, с. 209; НСІС – 2007, с. 189; ССІС – 2008, с. 179].

ДЕМПІНГ ВАЛЮТНИЙ (dumping) – знецінення валюти даної країни щодо валюти країни-імпортера шляхом експорту товарів за заниженими цінами з країн із знеціненою валютою в країни зі стабільною валютою [СІС – 1985, с. 241; див. також: СІС – 2000 а, с. 159; НСІС – 2007, с. 189; ССІС – 2008, с. 179].

ДЕМПІНГОВИЙ (dumping) – який має ознаки демпінгу [ССІС – 2006, с. 209].

ДЕНДИ (dandy) – елегантно одягнений чоловік, франт, чепурун [СІС – 1985, с. 242; див. також: СІС – 2000, с. 338; СІС – 2000 а, с. 159; ССІС – 2006, с. 210; НСІС – 2007, с. 190; ССІС – 2008, с. 179].

ДЕРБИ (Derby) – 1) іподромні випробування (скачки) для чистокровних 3-річних верхових та 4-річних рисистих коней. Уперше проведені в Англії в 1778 р. (лорд Дербі), у Росії – 1886 р., у СРСР – розигриш «Великого всесоюзного призу» [СІС – 1985, с. 244; див. також: СІС – 2000, с. 342; СІС – 2000 а, с. 161; НСІС – 2007, с. 192; ССІС – 2008, с. 181]; 2) *перен.* напружена виснажлива боротьба за перемогу у виборчій кампанії; 3) змагання, гра між командами одного міста, напр., футбольне Д. [ССІС – 2006, с. 212].

ДЕРИВАТИВ (derivative) – вторинні чи виробничі цінні папери на фінансовому, опійному ринку [ССІС – 2006, с. 212–213; див. також: НСІС – 2007, с. 192].

ДЕРИЛІКТ (derelict) – 1) майно, власник якого невідомий; 2) судно, яке в морі залишив екіпаж [СІС – 2000 а, с. 162].

ДЕТЕКТИВ (detective) – 1) агент таємної служби розшуку; 2) літературний твір, кінофільм, зміст яких присвячено розкриттю заплутаного злочину [СІС – 1985, с. 247; див. також: СІС – 2000, с. 346; ССІС – 2006, с. 215; НСІС – 2007, с. 194; ССІС – 2008, с. 183].

ДЕТЕКТИВНИЙ (detective) – який стосується розкриття заплутаної таємниці, як правило, пов'язаної зі злочином [СІС – 1985, с. 247; див. також: ССІС – 2006, с. 215; НСІС – 2007, с. 194; ССІС – 2008, с. 183].

ДЕТЕНШЕН (detention) – 1) простій судна, за який сплачують штраф (демередж); 2) відшкодування збитків судовласнику фрахтувальником за простій судна [СІС – 2000 а, с. 163].

ДЕФОЛТ (default) – 1) невиконання законних вимог, чи взятих на себе зобов'язань; 2) припинення виплати відсоткових сум на цінні папери в разі ліквідації компанії [СІС – 2000 а, с. 164; НСІС – 2007, с. 196; ССІС – 2008, с. 185]; 3) оголошення кого-небудь некредитоспроможним, особливо свого боржника [ССІС – 2006, с. 217].

ДЕФОЛТЕР (defaulter) – особа, яка не виконує зобов'язання з повернення позичкових коштів, потенційний банкрут (www.slovnuk.net/?swrd=ДЕФОЛТЕР – 37 КБ).

ДЖАЙНІЗМ (jainism) – релігійно-філософське вчення, що виникло в VI ст. до н. е. і збереглося до нашого часу в Індії. Д. заперечує авторитет Вед, божественну напередвизначеність каст. В основу д. покладено культ Джіни – боголюдини, що нібито перемогла всі земні пристрасті [СІС – 1985, с. 250 (санскрит); див. також: СІС – 2000, с. 351–352; ССІС – 2006, с. 218; НСІС – 2007, с. 197; ССІС – 2008, с. 185].

ДЖАКУЗІ (jacuzzi) – велика ванна з підігрівом і турбулентним рухом води [ССІС – 2006, с. 218; див. також: ССІС – 2008, с. 185].

ДЖЕК-ПОТ (jack-pot) – 1) найбільший виграш у лотереї за рахунок приднання суми, не виграної в попередньому тиражі [СІС – 2000 а, с. 165; див. також: ССІС – 2006, с. 218; ССІС – 2008, с. 185]; 2) картковий банк; 3) виграш усіх монет у гральному автоматі; 4) кращий результат; 5) *розм.* головний приз; 6) *розм.* велика перемога, незвичайний успіх. *Бур'яни без поважних причин чи місцевий Лас-Вегас замість пшенички – штраф, подібний джек-поту, і рекультивація за твій рахунок...* (Народна правда 6.07, 2008); *Останнє виявляється найтяжчим, ще й коли є спокуса і можливість обійти ці правила задля якогось політичного джек-поту* (Народна правда, 17.12, 2007).

ДЖЕМПЕР (jumper) – вовняна чи шовкова плетена кофта без застібок, яку вдягають через голову [СІС – 1985, с. 250; див. також: СІС – 2000, с. 352; ССІС – 2006, с. 218; НСІС – 2007, с. 197–198; ССІС – 2008, с. 185].

ДЖЕМ-СЕЙШН/ДЖЕМ-СЕШН (jam-session) – 1) невимушена творча зустріч джазових музикантів у вузькому колі колег та друзів, під час якої вони імпровізують на теми відомих мелодій задля власного задоволення [СІС – 2000, с. 352]; 2) послідовна індивідуальна й спільна джазова імпровізація кількох музикантів-джазменів на певну тему; 3) змішування різних джазових стилів [ССІС – 2006, с. 218].

ДЖЕНК (junk) – 1) товари низької якості, які заповнили торговельну мережу, але не користуються попитом; 2) ненадійна облигація, яка не має кредитної підтримки [СІС – 2000 а, с. 165; див. також: ССІС – 2008, с. 185].

ДЖЕНТЛЬМЕН (gentleman) – 1) *заст.* у Великобританії особа шляхетного походження, дворянин; 2) у Великобританії та ін. англомовних країнах – особа, що суворо додержується прийнятих правил поведінки. У широкому розумінні – коректна, добре вихована людина [СІС – 1985, с. 250; див. також: СІС – 2000 а, с. 165; ССІС – 2006, с. 218; НСІС – 2007, с. 198; ССІС – 2008, с. 185]; 3) шанобливе звернення до чоловіків у англомовних країнах [СІС – 2000, с. 352].

ДЖЕНТЛЬМЕНСТВО (gentleman) – властивості, поведінка джентльмена [ССІС – 2006, с. 218].

ДЖЕНТЛЬМЕНСЬКИЙ (gentleman) – Д. угода – 1) умовна назва міжнародного договору, укладеного в усній формі [СІС – 1985, с. 250–251; див. також: СІС – 2000, с. 352; НСІС – 2007, с. 198; ССІС – 2008, с. 186]; 2) неофіційна домовленість між фірмами олігополістичної галузі стосовно цін [ССІС – 2006, с. 218].

ДЖЕНТРИ (gentry) – нетитуловане середнє й дрібне дворянство в Англії XV – XVII ст. [СІС – 1985, с. 251; див. також: СІС – 2000, с. 352]; 2) у феодальному Китаї – європеїзована назва поміщиків, які займали адміністративні посади на селі [ССІС – 2006, с. 218].

ДЖЕРИМЕНДЕРИНГ (Gerry) – вибіркова географія – у США та деяких інших країнах – особливий метод створення виборчих округів (з неоднаковою кількістю виборців, порушенням територіального принципу) з метою отримати на виборах більшість, необхідну партії, що керує;

термін виник у 1812 р. [СІС – 2000, с. 352; див. також: НСІС – 2007, с. 198].

ДЖИМКРОУЇЗМ (jimgrowism) – система расистських заходів і традицій у США, спрямованих на дискримінацію й сегрегацію негритянського населення [СІС – 1985, с. 251].

ДЖІНГО (jingo) – прозвання англійських войовничих шовіністів, колонізаторів [СІС – 1985, с. 251; див. також: СІС – 2000, с. 353; ССІС – 2006, с. 219].

ДЖИНГОЇЗМ (jingoism) – украй шовіністичні погляди. Термін виник у Великобританії в 70-х рр. ХІХ ст. [СІС – 1985, с. 251; див. також: СІС – 2000, с. 353; ССІС – 2006, с. 219].

ДЖІНСИ (jeans) – штани особливого крою зі спеціальної тканини [СІС – 2000, с. 353; див. також: СІС – 2000 а, с. 166; ССІС – 2006, с. 219; ССІС – 2008, с. 186].

ДЖИРИНГ (capital gearing) – співвідношення між власним та позичковим капіталом. *ДЖИРИНГ* – (англ. *capital gearing*) співвідношення між власним і позиковим капіталом (www.glossary.org.ua/article/dzhyryng/index.html – 19 КБ).

ДЖІ-АЙ (GI – government i issue) – американський солдат, військово-вслужбовець. *Дещо несподіваним виявилось і оформлення бару – на стінах, замість фотографій з поля бою, або плакатів з бравими джі-ай з гранатометами навперевіс, прилаштувались цілком мирні й навіть пасторальні пейзажі...* (vesna.org.ua/txt/radutnyy/zss/06.html – 90 КБ).

ДЖОБЕР (jobber) – 1) дилер Лондонської фондової біржі, який на відміну від дилерів більшості бірж, не має виконувати функції брокера і безпосередньо здійснювати операції з клієнтами, які не є членами біржі [СІС – 2000, с. 353]; 2) іст. підприємець, який давав на тимчасове користування коней з екіпажами; 3) посередник на фондовій біржі, який, на відміну від брокера, купує і продає акції та інші цінні папери за свій кошт, а прибуток отримує від курсової різниці; 4) фірма, що скуповує значні партії товарів з метою їхнього швидкого спекулятивного перепродажу [ССІС – 2006, с. 219]; 5) робітник. *Якщо ти вже джобер, не розбавляй бензин!* (Галицькі контракти, № 31, липень 2001).

ДЖОБ-ШАРІНГ (job sharing) – розділення робочого міста на дві півставки. *Джоб-шаринг (Job sharing) – означає підхід до організації робочої діяльності через розподілення роботи, передбаченої для од-*

ного співробітника між двома чи більше людьми (www.trainings.ua/library/dictionary/jobsharing/ – 13 Кб).

ДЖОКЕР (joker) – особлива додаткова карта в колоді, якою можна замінити будь-яку іншу карту в деяких картярських іграх (напр. у покері) [СІС – 1985, с. 251; див. також: СІС – 2000, с. 353; ССІС – 2006, с. 219].

ДЖОНАТА́Н (Jonathan) – 1) зимовий сорт великих солодких яблук зі шкіркою червоно-жовтого кольору; не втрачають своїх властивостей під час тривалого зберігання; 2) *заст.* загальна назва громадян США [ССІС – 2006, с. 219].

ДЖОН-БУ́ЛЬ (John-Bull) – іронічне прозвання англійського буржуа [СІС – 1985, с. 251; див. також: СІС – 2000, с. 353; ССІС – 2006, с. 219].

ДИВДЕ́НД (dividend) – 1) частина прибутку акціонерних товариств, які щороку розподіляють між акціонерами за акціями [СІС – 1985, с. 253 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 355; СІС – 2000 а, с. 167]; 2) переваги в політичній конкуренції, боротьбі [ССІС – 2006, с. 221]; 3) доходи, отримувані суб'єкта оподаткування за корпоративними правами у вигляді частини прибутку юридичної особи, включаючи доходи, нараховані як проценти на акції чи на внески до статутних фондів [НСІС – 2007, с. 200].

ДИГЕРИ (diggers) – 1) представники крайньо лівого крила революційної демократії під час англійської буржуазної революції VII ст., які виражали інтереси сільської і міської бідноти. Д. обробляли пустища (звідси й назва), вимагали знищення приватної власності й перебування побуту на зрівняльних засадах [СІС – 1985, с. 253]; 2) шукачі золота в Північній Америці та Австралії в XIX ст.; 3) дослідники підземних комунікацій, магістралей, колекторів, підземних ходів тощо містах, а також підземних річок, озер, водоспадів, печер і т. ін. [ССІС – 2006, с. 221; див. також: НСІС – 2007, с. 200]; 4) *розм.* археологи-аматори. *Ви – дигер, що шукає алмази та інші коштовності під землею (ts.mts.com.ua/ukr/content_details.php?type=10&item=21264-9 k).*

ДИЗА́ЙН (design) – 1) художнє конструювання виробів; проектування естетичного вигляду виробів промисловості [СІС – 1985, с. 253–254; див. також: СІС – 2000, с. 356; СІС – 2000 а, с. 167; ССІС – 2006, с. 221–222]; 2) технічна естетика [НСІС – 2007, с. 201].

ДИЗАЙНЕР (design) – художник-конструктор, спеціаліст з дизайну [СІС – 1985, с. 254; див. також: СІС – 2000, с. 356; ССІС – 2006, с. 222; НСІС – 2007, с. 201].

ДИЗАЙНЕРСЬКИЙ (design) – який стосується дизайну, дизайнерів [ССІС – 2006, с. 222].

ДИКСИКРАТИ (dixiecrats) – угруповання, яке об'єднує найреакційніші верстви демократичної партії США, головним чином з південних штатів країни, виступає за збереження расової дискримінації негрів. *Перен.* – расисти [СІС – 1985, с. 254].

ДИЛЕРИ (dealer) – 1) члени фондової біржі та банки, які здійснюють купівлю-продаж цінних паперів, валют, дорогоцінних металів. Діють від власного імені та за власний рахунок [СІС – 2000, с. 359; див. також: ССІС – 2006, с. 223; НСІС – 2007, с. 202]; 2) особа чи установа – торговельний представник підприємства, фірми [СІС – 2000 а, с. 168].

ДИЛЕРСТВО (dealer) – 1) професійна діяльність дилерів; 2) операції купівлі-продажу товару, які виконують компанії-товаровиробники, власники товару чи дистрибутори [СІС – 2000 а, с. 168; ССІС – 2008, с. 189].

ДИЛІНГ (dealing) – 1) спеціально обладнане приміщення, у якому дилери займаються здійсненням угод; 2) здійснюване банками, фінансовими компаніями надання послуг з продажу іноземної валюти, цінних паперів та ін. *Дилінг – операції купівлі-продажу, які банк здійснює від власного імені, але за дорученням та за кошти клієнтів* (zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.14889.0–20 k); *ДИЛІНГ [ДИЛИНГ] – спеціально обладнане приміщення, в якому дилери проводять біржові операції (укладають угоди), використовуючи технічні засоби зв'язку, передачі і обробки інформації* (cyclop.com.ua/content/view/271/1/1/98/ – 26 k).

ДИМАЙЗ-ЧАРТЕР (demise-charter) – договір найму, у відповідності з яким судно передають фрахтувальнику на певний термін разом з командою [СІС – 2000 а, с. 169].

ДИРЕКТ-МЕЙЛ (direct mail) – реклама товарів і послуг шляхом поштового розсилання за конкретними адресами; один з найпростіших та прибуткових способів уходження в ринок. *ДИРЕКТ-МЕЙЛ – англ. direct mail поширення рекламних матеріалів шляхом їх безпосереднього, адресного розсилання потенційним споживачам з використанням засобів зв'язку* (info.srochno.ua/ukr/professions/reklama/9158/ – 66 k).

ДИСЕНТЕРИ (dissenters) – в Англії XVI – XVII ст. особи, що відійшли від панівної церкви [СІС – 1985, с. 259; див. також: СІС – 2000, с. 365; ССІС – 2006, с. 226; НСІС – 2007, с. 205].

ДИСКАУНТ (discount) – 1) форма прямої знижки, яку використовують у міжнародних розрахунках; 2) купівля банком цінних паперів за ціною, нижчою від номінальної [СІС – 2000, с. 366]; 3) підприємство роздрібною торгівлі, що намагається знизити витрати обігу і ціни на товари [ССІС – 2006, с. 227; ССІС – 2008, с. 192].

ДИСКАУНТЕР (discounter) – магазин з постійно низькими цінами [ССІС – 2006, с. 227].

ДИСКОНТ (discount) – 1) купівля банками векселів до закінчення їхнього строку; процент, що його стягують банками за цю операцію (обліковий процент); сам облік векселів [СІС – 1985, с. 260]; 2) знижка з курсу валюти у строкових готівкових операціях; 3) різниця між номіналом цінного паперу та його біржовим курсом, якщо останній є нижчим за вартість; 4) різниця між цінами на один і той же товар з різними термінами постачання; 5) різниця між форвардним курсом і курсом негайної поставки валюти [СІС – 2000, с. 227; див. також: СІС – 2000 а, с. 172; ССІС – 2006, с. 227; НСІС – 2007, с. 206; ССІС – 2008, с. 192].

ДИСКОНТЕР (discounter) – 1) банкова установа, працівник банку чи приватна особа, що здійснює розрахунки за векселем чи іншими борговими зобов'язаннями, дисконтує їх [СІС – 2000, с. 367; див. також: НСІС – 2007, с. 206]; 2) особа, яка розмінює гроші [ССІС – 2006, с. 227].

ДИСКОНТНИЙ (discount) – пов'язаний з дисконтом; Д. політика – політика підвищення чи зниження облікових ставок на купівлю векселів центральними емісійними банками країн для регулювання попиту й пропозиції позичкових капіталів, платіжного балансу та валютних курсів [СІС – 1985, с. 260; див. також: СІС – 2000, с. 367; ССІС – 2006, с. 227; ССІС – 2008, с. 192].

ДИСКОНТУВАННЯ/ДИСКОНТУВАННЯ ВЕКСЕЛІВ (discount) – 1) облік векселів – купівля банком векселів у векселедержателів до закінчення їхнього терміну [СІС – 1985, с. 260; див. також: СІС – 2000, с. 367; СІС – 2000 а, с. 172; ССІС – 2006, с. 227]; 2) зведення економічних показників різних років до порівнянного в часі вигляду (за допомогою коефіцієнта). *За допомогою методів прирощення і дисконтування, які ґрунтуються на техніці процентних обчислень, здійснюється приведен-*

ня грошових сум, що стосуються різних часових періодів, до потрібного моменту часу в теперішньому часі або майбутньому (i-kar-100.narod.ru/referatu/ekonomika/bankivska_sprava/1/an_var_grosh.html).

ДИСКОНТУВА́ТИ (discount) – купувати у власників векселі до закінчення їхнього терміну [ССІС – 2006, с. 227].

ДИСПАЧ (dispatch) – винагорода (премія), що її сплачує судовласник вантажовласнику (фрахтувальнику) за дострокове навантаження чи розвантаження судна [СІС – 1985, с. 262; див. також: СІС – 2000, с. 369; ССІС – 2006, с. 229].

ДИСПЕТЧЕРИЗА́ЦІЯ (dispatch) – комплекс централізованих організаційно-технічних заходів, спрямованих на забезпечення оперативного контролю та керування виробничими процесами [СІС – 1985, с. 262; див. також: СІС – 2000, с. 370; ССІС – 2006, с. 229].

ДИСПЕ́ТЧЕРСЬКИЙ (dispatcher) – Д. централізація – система централізованого (з одного диспетчерського пункту) керування об'єктами за допомогою автодиспетчерів, радіотехнічних і телевізійних засобів, мнемонічних схем, табло тощо. Д. зв'язок – оперативний телефонний, рідше телеграфний чи радіозв'язок між об'єктами, охопленими системою диспетчеризації. Застосовують у промисловості, енергетиці, будівництві, на транспорті. Д. пункт – місце зосередження інформації про роботу об'єктів, що входять до системи диспетчеризації [СІС – 2000, с. 370].

ДИСТРИБУ́ЦІЯ (distribution) – 1) сума всіх оточень, у яких трапляється певна мовна одиниця, бо кожна з них (крім речення) має більш чи менш обмежену здатність поєднуватися з іншими подібними одиницями [СІС – 1985, с. 264 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 372; СІС – 2000 а, с. 174 (лат.); НСІС – 2007, с. 209 (лат.); ССІС – 2008, с. 194 (лат.); 2) у *маркетингу* – багатоступінний, поетапний метод просування, розміщення та продажу продуктів, товарів, послуг [ССІС – 2006, с. 230].

ДИСТРИБ'ЮТОР (distribute) – 1) розподільча організація; 2) оптова фірма; оптовий торгівець [СІС – 2000 а, с. 174; ССІС – 2006, с. 230; ССІС – 2008, с. 194]; 3) брокер, що розміщує цінні папери серед клієнтури; 4) збутовий посередник [СІС – 2000, с. 372; див. також: НСІС – 2007, с. 209].

ДИСТРІКТ (district) – 1) адміністративно-територіальна одиниця в Росії, у т. ч. на Україні, 1719–1726 рр.; складова частина провінції; 2) адміністративно-територіальна одиниця в Галичині 1772–1782 рр.,

складова частина області; 3) у деяких державах (наприклад у США, Великобританії) адміністративний судовий чи виборчий округ [СІС – 1985, с. 264; див. також: СІС – 2000, с. 372; ССІС – 2006, с. 230; НСІС – 2007, с. 209].

ДІАНЕТИКА (dianetics) – 1) наука, що вивчає закономірності функціонування людського розуму та психіки; 2) сучасна концепція душевного здоров'я, теорія та методика допомоги людині самій собі, що ґрунтується на вченні про переселення душ – реінкарнації, відновленні в пам'яті інформації про інші життя, які людини колись прожила. Ідею д. висунув американський письменник Л. Рон Хаббард, автор одноіменної книжки «Діанетика», що була видана багатьма мовами [ССІС – 2006, с. 234; див. також: ССІС – 2008, с. 197].

ДІАНЕТИЧНИЙ (dianetics) – який стосується діанетики [ССІС – 2006, с. 234].

ДІДЖЕЙ (deejay, DJ) – 1) коментатор записів на дискотеках та в музичних радіо- і телепередачах [СІС – 2000, с. 382; див. також: ССІС – 2006, с. 235]; 2) ведучий серії музичних передач [ССІС – 2008, с. 198].

ДОБИ (daddy old, baby young) – нове явище в співвідношенні віку батьків і дітей, коли чоловік похилого віку в шлюбі з молодою жінкою має пізню дитину [ССІС – 2006, с. 236].

ДОГ-БЕГ (doggy bag) – пакет з недоїденою їжею, який відвідувачі ресторанів забирають з собою. *Відвідувачів ніхто не ображає: той, хто не з'їсть на свої 50 гривень, забирає дог-бег додому* (УМ, 13.09, 2007, № 166).

ДОКЕР (docker) – робітник доку, портовий вантажник [СІС – 1985, с. 272; див. також: СІС – 2000, с. 385; ССІС – 2006, с. 237; НСІС – 2007, с. 215; ССІС – 2008, с. 199].

ДОЛАР (dollar) – 1) грошова одиниця США, Канади, Австралії, Нової Зеландії, Ліберії, Сінгапуру та ін.; поділяють на 100 центів. Д. США – основна валюта доларової зони [СІС – 2000, с. 386; див. також: [СІС – 2000 а, с. 180; ССІС – 2006, с. 237; НСІС – 2007, с. 216; ССІС – 2008, с. 200]; 2) срібна монета в Китаї (1907–1949 рр.); 3) д. Тонги – те саме, що й паанга [СІС – 1985, с. 272].

ДОЛАРИЗАЦІЯ (dollar) – запровадження в обіг долара разом зі своєю національною валютою, прикріплення економіки, торгівлі до доларової зони в певній країні [ССІС – 2006, с. 237; див. також: НСІС – 2007, с. 216].

ДОМІНІОН (dominion) – самоврядна колонія колишньої Британської імперії (напр. Канада). У ході 2-ї світової війни і після неї д. стали суверенними державами, що входять до співдружності, очолюваної Великобританії [СІС – 1985, с. 273; див. також: СІС – 2000, с. 387; СІС – 2000 а, с. 181; ССІС – 2006, с. 238; НСІС – 2007, с. 217; ССІС – 2008, с. 201].

ДОМЦИЛІАТ (domicile) – третя особа, вказана у векселі, яка має уплатити вексель за місцем проживання платника чи в іншому обумовленому місці [СІС – 2000 а, с. 181; див. також: НСІС – 2007, с. 217].

ДОПІНГ-КОНТРОЛЬ (допінг і контроль) – мед. експрес-аналіз, перевіряння крові спортсмена на наявність допінгу безпосередньо після змагань [ССІС – 2006, с. 239].

ДРАГДИЛЕР (drug і дилер) – організатор збуту, гуртовий розповсюдучач наркотиків певними каналами [ССІС – 2006, с. 240].

ДРА́ГЕР (to drag) – робітник, який працює на *дразі* [СІС – 2000, с. 390].

ДРАЙВ-ІН (drive-in) – заклад, установа (бар, банк, кав'ярня, майстерня й т. ін.), збудовані таким чином, щоб можна було обслуговувати клієнтів, відвідувачів, які залишаються у своєму автомобілі (переважно в США) [ССІС – 2006, с. 240].

ДРАСТИ́ЧНИЙ (drastic) – 1) який швидко й сильно діє, дуже ефективний (переважно про ліки); 2) дуже яскравий, який драгує; 3) рішучий, корінний, гострий різкий, напр. Д. зміни; 4) драгливий [ССІС – 2006, с. 240].

ДРАФТ (draft) – 1) вид договору з професійним спортсменом, що зобов'язує його виступати тільки за той спортивний клуб, який вибрав і запросив його; письмовий наказ трасанта контрагентові (трасатові) виплатити третій стороні певну суму грошей за траттою [ССІС – 2006, с. 240; див. також: НСІС – 2007, с. 220].

ДРИБЛЕР (dribbler) – 1) гравець, який володіє дриблінгом [ССІС – 2006, с. 241]; 2) той, хто застосовує приховані методи під час будь-яких дій.

ДРИБЛІНГ (dribbling) – 1) у деяких спортивних іграх – ведення гравцем м'яча або шайби [СІС – 1985, с. 277; див. також: СІС – 2000, с. 393; СІС – 2000 а, с. 183; ССІС – 2008, с. 203]; 2) *перен.* ухильні, приховані методи, застосовувані під час будь-яких дій [ССІС – 2006, с. 241].

ДРИНК-СЕ́ЙШН (drink-session) – дружня вечірка з чаркуванням [ССІС – 2006, с. 241].

ДУОПÓЛІЯ (duopoly) – ек. термін на позначення структури господарства, в умовах якої є тільки два постачальники певного товару, не пов'язані між собою монополістичною угодою про ціни, ринки збуту, квоти й т. ін. [ССІС – 2006, с. 243].

ДУОПСÓНІЯ (duopsony) – ек. ситуація на ринку, коли є тільки два покупці ідентичної продукції [ССІС – 2006, с. 243].

Е

ЕБÓНІКС (ebonics) – діалект англійської мови в США, поширений переважно серед кольорового населення [ССІС – 2006, с. 245].

ЕВФУЇЗМ (euphuism) – 1) пишномовний, манірний стиль в англійській аристократичній художній літературі останньої чверті XVI ст.; 2) штучна пишномовність, вигадливість мови; стиль, насичений штучними, вишуканими новотворами [СІС – 1985, с. 282; див. також: СІС – 2000, с. 400 (грец.); ССІС – 2006, с. 247; НСІС – 2007, с. 226].

ЕВФУЇСТУЧНИЙ (euphuism) – який має риси евфуїзму; пишномовний [ССІС – 2006, с. 247].

ЕДИФАКТ (edifact) – універсальні правила для електронного обміну даними в управлінні, торгівлі і на транспорті. *Рекомендація № 25 Європейської економічної комісії ООН «Використання стандарту Організації Об'єднаних Націй для електронного обміну даними в управлінні, торгівлі та на транспорті (ЕДИФАКТ ООН)»* (www.ua-info.biz/legal/baseqi/ua-tmevct.htm – 18 КБ).

ЕЙДЖИЗМ/ЕЙДЖЕЇЗМ (ageism) – вікова дискримінація в суспільно-політичному житті чи оцінка молодих людей як ще нездатних до сприйняття й розуміння серйозних проблем, а людей похилого віку – як уже безсилим, немічних [ССІС – 2006, с. 248; ССІС – 2008, с. 208].

ЕЙРБЕГ (air i bag) – повітряна подушка в автомобілі. *Їхати можна, ейрбег встигне відкритися, їх тут не один і не два, а повний комплект* (www.ekipazh.ua/tests/id_70/Chevrolet_lacetti.html – 25 Кб).

ЕЙРЕ (Eire) – розмінна монета Ісландії, дорівнює 1/100 ісландської крони [ССІС – 2006, с. 248].

ЕКАУНТА́НТ (account) – фахівець у галузі фінансів і бухгалтерії; фінансист-бухгалтер [НСІС – 2007, с. 228].

ЕКА́УНТИНГ (accounting) – сфера діяльності, пов'язана із збиранням, обробленням та аналізом фінансової інформації [СІС – 2000 а, с. 187].

Е́КЗИТ-ПО́Л (exit pool) – соціологічні опитування на виході з виборчих дільниць тих, хто вже проголосував. Е.-п. проводять соціологи, щоб спрогнозувати результат виборів, проконтролювати чесність голосування та підрахунку голосів, а також проаналізувати електоральну поведінку громадян [ССІС – 2006, с. 250; див. також: ССІС – 2008, с. 210].

Е́КЗОТИ́ЧНИЙ (exotic) – 1) той, що стосується екзотики, виходить за межі звичайного; 2) *перен.* химерний, дивовижний [СІС – 1985, с. 287 (грец.); див. також: [СІС – 2000, с. 405; СІС – 2000 а, с. 189; ССІС – 2006, с. 251; НСІС – 2007, с. 230 (грец.); ССІС – 2008, с. 210 (грец.)].

ЕКО́ЛЮЦІЯ (ecolution – ecological і evolution) – економічність, надійність і повна екологічна безпека автомобіля як основана концепція автомобілебудування з середини 90-х рр. ХХ ст. [ССІС – 2006, с. 252].

ЕКОНО́МІКС (economics) – галузь економічної науки, що розкриває на макро- і мікрорівнях закони бізнесу, методи господарювання, економічної політики тощо [ССІС – 2006, с. 252–253; див. також: НСІС – 2007, с. 231 (грец.)].

ЕКС-ДИВІДЕНДНИЙ (*екс* і dividend): **екс-дивідендний термін** – період часу, упродовж якого з акцій продавець зберігає право на дивіденду, а покупець його ще не отримав. *ЕКС-ДИВІДЕНДНИЙ ТЕРМІН* – термін, протягом якого акції продаються як *екс дивідендні*, тобто продавець зберігає право на дивіденди, а покупець його поки що не отримав. (www.glossary.org.ua/article/eks-dyvidendnyi-termin/ – 22 к).

ЕКСКЛЮЗИВ (exclusive) – розм. те, що існує в єдиному екземплярі. *І, нареши́ті, третій «ексклюзив» від Штатів – структуровані фінансові продукти, – які з'явилися відносно недавно, приблизно з початком нового тисячоліття, та природу яких можна коротко описати як «піраміда на піраміді»* (ЕП, 11.03, 2008).

ЕКСКЛЮЗИВНИЙ (exclusive) – винятковий; який поширюється на обмежене коло предметів [СІС – 2000, с. 407; див. також: СІС – 2000 а, с. 190 (фр.); ССІС – 2006, с. 253–254; НСІС – 2007, с. 232; ССІС – 2008, с. 212].

ЕКСПОРТ (export) – вивіз за межі країни товарів, капіталу, цінних паперів для реалізації їх на зовнішньому ринку, а також надання послуг зарубіжним країнам. Кількість і вартість вивезених за кордон товарів [СІС – 1985, с. 292; див. також: СІС – 2000, с. 409; СІС – 2000 а, с. 192; ССІС – 2006, с. 255; НСІС – 2007, с. 234; ССІС – 2008, с. 214].

ЕКСПОРТУВАТИ (export) – вивозити за кордон які-небудь товари [ССІС – 2006, с. 255; див. також: ССІС – 2008, с. 214].

ЕКСПРЕС-... (export) – у складних словах означає «моментальний», «терміновий», напр., експрес-аналіз, експрес-інформація [СІС – 2000 а, с. 192; див. також: ССІС – 2006, с. 256; ССІС – 2008, с. 214].

ЕКСПРЕС-АНАЛІЗ (export і *аналіз*) – 1) сукупність методів кількісного хімічного аналізу, що дають змогу швидко контролювати певний виробничий чи технологічний процес; 2) швидкий, оперативний аналіз у різних сферах науки та практичної діяльності [СІС – 2000 а, с. 192; див. також: ССІС – 2006, с. 256; НСІС – 2007, с. 234; ССІС – 2008, с. 214].

ЕКСПРЕС-ІНФОРМАЦІЯ (export та *інформація*) – оперативне інформаційне видання, яке містить переважно бібліографічні дані та реферати публікацій про найважливіші відкриття, винаходи в якій-небудь галузі науки чи техніки [СІС – 2000 а, с. 192; див. також: [ССІС – 2006, с. 256; ССІС – 2008, с. 214].

ЕКС-РАЙД (exride) – корпорація, що залучають додаткові гроші. Можуть надавати своїм акціонерам право підписки на нові чи додаткові акції за ціною нижче ринкової [СТРЕ – 1996].

ЕКСТРАВЕРТ (extrovert, extravert) – людина, психічний склад якої характеризують направленістю на зовнішній світ і діяльність у ньому, зацікавленістю в основному зовнішніми предметами [СІС – 2000, с. 411; див. також: СІС – 2000 а, с. 193 (нім.); ССІС – 2006, с. 257; ССІС – 2008, с. 215].

ЕКСТРАВЕРТИВНИЙ (extrovert) – спрямований назовні; властивий екстраверту [СІС – 2000, с. 411; див. також: ССІС – 2006, с. 257].

ЕКШН (action) – жанри сучасних пригодницьких літератури й кіно; творам цього типу властиві гострота сюжету, швидка зміна дій і становищ, в яких опиняються герої [ССІС – 2006, с. 259].

ЕКШН АРТ (action art) – термін у сучасному мистецтвознавстві, яким узагальнюють прояви сучасного модернізму, які полягають у підміні художнього твору простим жестом, розіграною «виставою» чи спровокованою «подією» абсурдного характеру [СІС – 1985, с. 295].

ЕКЮ (European Currency Unit) – регіональна міжнародна валютна одиниця країн-учасників Європейської валютної системи, упроваджена з метою сприяти європейській інтеграції у валютній сфері, протидіяти впливові долара США, передусім у взаємних розрахунках, забезпечувати передумови формування єдиного валютного ринку ЄЕС. Після введення в обіг євро припинила своє існування [СІС – 2000, с. 413; див. також: СІС – 2000 а, с. 194; ССІС – 2006, с. 259; НСІС – 2007, с. 237; ССІС – 2008, с. 217].

ЕЛÉКТ (elect) – обраний, але який ще не обійняв посаду офіційно [ССІС – 2006, с. 259].

Е-МÉЙЛ/І-МÉЙЛ/МЕЙЛ (mail) – електронна пошта [ССІС – 2006, с. 264].

ЕМЕРДЖÉНТНИЙ/ЕМЕРДЖÉНТНА ЕВОЛЮЦІЯ (emergence) – висунута на початку ХХ століття ідеалістична філософська концепція розвитку, що розглядає його як стрибкоподібний процес, де поява нових якостей зумовлена втручанням ідеальних сил [СІС – 1985, с. 304; див. також: СІС – 2000, с. 419].

ЕМОТИВІЗМ (emotive) – суб'єктивістська теорія моралі, яка заперечує об'єктивне значення етичних понять. Виник у ХХ ст. [СІС – 1985, с. 305].

ЕРЛ (earl) – в Англії за раннього середньовіччя – представник родової знаті; з ХІ ст. – відповідає поняттю «граф» [СІС – 1985, с. 316–317; див. також: СІС – 2000, с. 431; ССІС – 2006, с. 274; НСІС – 2007, с. 252].

ÉРМА (ERMA) – перша у світі повністю автоматизована електронна установка для обробки чеків і ведення поточних рахунків. *ЕРМА* (англ. *ERMA*) – *перша у світі повністю автоматизована електронна установка для обробки чеків і ведення поточних рахунків* (cyclusp.com.ua/content/view/273/1/1/121/ – 26 к).

ЕСКАЛÁЦІЯ (escalation) – нарощування військової могутності держави, озброєнь, інтенсивності воєнних дій, розширення театру воєнних дій, розширення конфлікту, загострення становища [СІС – 1985, с. 318; див. також: СІС – 2000, с. 432; СІС – 2000 а, с. 206; ССІС – 2006, с. 275; НСІС – 2007, с. 253; ССІС – 2008, с. 229].

ЕСКАПІЗМ (escapism) – *філос., психол.* 1) соціальне явище в сучасному суспільстві, яке полягає в прагненні особи втекти від реальної дійсності у світ ілюзій та фантазій. Інша назва – ескапада [СІС – 1985,

с. 318; див. також: НСІС – 2007, с. 253]; 2) аполітичність, небажання брати участь у громадському житті [ССІС – 2006, с. 275].

ЕСКВАЙР/СКВАЙР (esquire) – 1) у середньовічній Англії – зброносець, пізніше – одне з нижчих дворянських звань; 2) у США і Великобританії почесний титул, що його присвоюють мерам, мировим суддям, вищому розряду адвокатури і старшим урядовцям; 3) в Англії та США – форма ввічливого звернення [СІС – 1985, с. 318; див. також: СІС – 2000, с. 432; СІС – 2000 а, с. 207; ССІС – 2006, с. 275; НСІС – 2007, с. 253; ССІС – 2008, с. 230].

ЕТНОЦЕНТРИЗМ (ethnocentrism) – властивість етнічної самосвідомості сприймати й оцінювати життєві явища крізь призму традицій та цінностей власної етнічної групи, яка виступає своєрідним загальним еталоном [СІС – 1985, с. 321 (грец.); див. також: ССІС – 2006, с. 278; НСІС – 2007, с. 257 (грец.)].

ЄВГЕНІКА (eugenics) – наука, що досліджує шляхи і методи активного впливу на еволюцію людини. У розробці проблем є. поряд з прогресивним, гуманним підходом є антинауковий, прибічники якого обстоюють позиції расизму, мальтузіанства, селекції людей тощо [СІС – 1985, с. 324 (грец.); див. також: СІС – 2000, с. 438; СІС – 2000 а, с. 211 (грец.); ССІС – 2006, с. 281; ССІС – 2008, с. 233].

ЄВРО (euro) – 1) тимчасово безготівкова грошова одиниця Європейського Союзу, запроваджена 1999 р. [СІС – 2000, с. 438]; 2) грошова одиниця країн Європейського Союзу, запроваджена з 1998 р. [СІС – 2000 а, с. 211; див. також: ССІС – 2006, с. 281; НСІС – 2007, с. 260; ССІС – 2008, с. 233].

ЄВРОБАНК (euro-bank) – міжнародний банк, який здійснює свою діяльність на євробанку [НСІС – 2007, с. 260].

ЄВРОБОНДИ (euro i bonds) – різновиди цінних паперів у вигляді купонних облігацій, що їх випускає емітент з метою отримання довгострокової позички на ринку Європи [СІС – 2000 а, с. 211; див. також: ССІС – 2008, с. 233].

ЄВРОГРУПА (Eurogroup) – група європейських держав. *Єврогрупа підтримала пакет стимулювання економіки* (eustudy.at.ua/news/2008–12–03–73 · 9 КБ); *Так звана Єврогрупа включає 15 країн, що входять в зону євро* (www.ukrinform.ua/ukr/order/?id=741655 · 10 КБ).

ЄВРОДЕПОЗИТИ (euro-deposits) – вклади до комерційних банків в іноземній валюті. *ЄВРОДЕПОЗИТИ, – ів, мн. (одн. євродепозит, – у, ч.). Вклади до комерційних банків в іноземній валюті за рахунок коштів, які функціонують на ринку євровалют* (www.slovnyk.net/?swrd=ЄВРОДЕПОЗИТИ – 37 КБ).

ЄВРОДОЛАРИ (Eurodollars) – кошти в американських доларах, уміщені їхніми власниками (організаціями й особами) в європейських банках і використовувані цими банками для кредитних операцій [СІС – 1985, с. 324; див. також: СІС – 2000, с. 438; СІС – 2000 а, с. 211; НСІС – 2007, с. 261; ССІС – 2008, с. 233].

ЄВРОКАРД (Eurocard) – міжнародна кредитна картка з правом користування в країнах – членах європейської системи банківських карток [СІС – 2000 а, с. 211; див. також: НСІС – 2007, с. 261; ССІС – 2008, с. 233].

ЄВРОКОРПУС (Eurocorps) – спільноєвропейські збройні сили Європейського союзу, сформовані 1995 р. за ініціативою Німеччини, Бельгії та Франції [ССІС – 2006, с. 281].

ЄВРОКРЕДИТИ (euro-credits) – міжнародні позики, що надають великими комерційними банками за рахунок ресурсів євровалютного ринку [СІС – 2000, с. 438; див. також: НСІС – 2007, с. 261; ССІС – 2008, с. 233].

ЄВРОНОТИ (euronotes) – середньострокові цінні папери векселі, які випускають терміном на три – шість місяців за ставкою, що змінюється у відповідності до ставки Лондонського міжбанківського [СІС – 2000 а, с. 211; див. також: НСІС – 2007, с. 261].

ЄВРОРИНОК (euro-market) – міжнародний ринок позикових капіталів, на якому операції здійснюють в євровалютах [НСІС – 2007, с. 261].

ЄВРОЧЕК (Eurocheck) – чеки, які приймають до оплати в будь-якій країні-учасниці європейської банківської системи [СІС – 2000, с. 439; див. також: ССІС – 2006, с. 281–282; НСІС – 2007, с. 261; ССІС – 2008, с. 233].

Ж

ЖУРІ (jury) – 1) група експертів-спеціалістів, яка розв’язує питання про розподіл місць і вручення нагород на конкурсах, змаганнях, виставках тощо; 2) у деяких країнах (напр. в Англії, Франції, США) колегія присяжних засідателів у суді [СІС – 1985, с. 327 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 444; СІС – 2000 а, с. 213 (фр.); ССІС – 2006, с. 286 (фр.); НСІС – 2007, с. 267 (фр.)].

З

ЗАПЕР (zapper) – людина, яка нескінченно переключає канали телевізора. *Запер* (zapper – людина, нескінченно переключає канали телевізора) *та запінг* (процес переключення) *покликані також заміщати описові звороти* (www.philology.ua/linguistics2.htm – 21 Кб).

ЗАПІНГ (zapping) – процес переключення каналів телевізора. *Запінг* *або переключення каналів* – *період інтенсивних зустрічей з телеекраном* (ua.referats.net.ua/view/34706-60 КБ).

ЗОМБІ (zombie) – 1) істота, в яку, за містичними віруваннями, може перетворитися померлий. 3. сліпо кориться волі людей, що чинять на нього вплив; 2) *перен.* людина, яка беззастережно підкоряється волі іншої людини, інших людей [СІС – 2000 а, с. 214; див. також: ССІС – 2006, с. 288]; 3) коктейль із фруктового соку, різних сортів рому, абрикосового бренді тощо з льодом [ССІС – 2008, с. 239].

ЗОМБУВАННЯ (zombie) – перетворення людини на зомбі, на того, хто беззаперечно підкоряється чужій, як правило, злій волі [ССІС – 2006, с. 288].

I

ІГЛУ (igloo) – зимове житло канадських ескімосів, зроблено зі снігових блоків [СІС – 1985, с. 331; див. також: СІС – 2000, с. 449; СІС – 2000 а, с. 216; ССІС – 2006, с. 291; НСІС – 2007, с. 273 (ескімос.); ССІС – 2008, с. 241].

ІЗОКОСТА (isocost line) – ек. лінія, яка демонструє можливі комбінації чинників виробництва, які можна придбати за однакову загальну суму грошей. *Ізокванта показує, що існує безліч варіантів для виробництва даного обсягу продукції* (almamater.com.ua/modules/smartsection/item.php?itemid=28& page=5–110 k).

ІЗОЛЯЦІОНІЗМ (isolationism) – напрям у зовнішній політиці США (із середини ХІХ ст.), в основу якого покладено ідею невтручання США в збройні конфлікти поза американським континентом. Ізоляціоністська політика уряду США в 30-х рр. ХХ ст. сприяла розв'язанню 2-ї світової війни. Після війни і перестав відігравати відчутну роль [СІС – 1985, с. 336; див. також: СІС – 2000, с. 454; ССІС – 2006, с. 294; НСІС – 2007, с. 277 (фр.)].

ІЗОЛЯЦІОНІСТ (isolationism) – прихильник політики ізоляціонізму [СІС – 2000, с. 452; див. також: ССІС – 2006, с. 294].

ІМАЖИЗМ (imagism) – декадентська течія в англійській та американській поезії початку ХХ ст. Метод імажистів полягає в передачі суб'єктивних вражень, штучному поєднанні метафор і образів [СІС – 1985, с. 340; див. також: СІС – 2000, с. 459; ССІС – 2006, с. 297; НСІС – 2007, с. 280].

ІМІДЖ (image) – 1) цілеспрямовано сформований образ кого-небудь, напр., створити свій І. [СІС – 2000, с. 459; див. також: ССІС – 2006, с. 298; ССІС – 2008, с. 245]; 2) образ фірми, товарів, послуг, який забезпечує становище на ринку [СІС – 2000 а, с. 221; див. також: НСІС – 2007, с. 280].

ІМІДЖЕЛОГІЯ (image i ... логія) – теорія й практика створення та підтримання іміджу [ССІС – 2006, с. 298].

ІМІДЖМЕЙКЕР (image-maker) – фахівець-психолог, який розробляє стратегію, тактику й техніку найефективнішого іміджу артиста, державного діяча тощо для реклами, публіситі, підвищення популярності,

репутації й т. ін. [ССІС – 2006, с. 298; див. також: ССІС – 2008, с. 245].

ІМІДЖМЕНТ (image) – професійна політична реклама (здебільшого в період передвиборної кампанії) [ССІС – 2006, с. 298].

ІММОБІЛАЙЗЕР (Electronic Immobilise System) – автомобільні сигналізації. *Де знаходиться імобілайзер? Брелок окремий, не в ключі* (www.vectra-club.com.ua/forum/index.php?showtopic=11979&pid=111961&mode... – 50 к); *Поможіть, куди звернутись по допомогу, машина не заводиться, певно імобілайзер* (tuning.lviv.ua/forum/viewtopic.php?f=14&t=6146-29 к).

ІМПЕРІАЛІЗМ (imperialism) – 1) монополістичний капіталізм, найвища й остання стадія, в яку капіталізм вступив у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. [СІС – 1985, с. 341 (фр.)]; 2) агресивна державна політика, що спирається на військову силу; має на меті загарбницьке розширення території держави чи поширення її впливів на інші держави без урахування їхньої суверенної волі; 3) *перен.* загарбництво [СІС – 2000, с. 460; див. також: СІС – 2000 а, с. 221–222; ССІС – 2006, с. 298; ССІС – 2008, с. 246 (фр.)].

ІМПЕРІАЛІСТ (imperialism) – великий капіталіст, представник монополістичного капіталу, прихильник політики імперіалістичних загарбань та агресії [СІС – 1985, с. 342 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 406; ССІС – 2006, с. 298].

ІМПЕРІАЛІСТИЧНИЙ (imperialism) – який стосується імперіалізму, властивий йому, виявляє його суть чи характерні риси [СІС – 2000, с. 406].

ІМПІЧМЕНТ (impeachment) – у ряді країн (Великобританії, США, Японії тощо) особливий порядок (процедура) притягнення до відповідальності вищих службових осіб (президента, міністрів) у випадках порушення ними законів цієї країни [СІС – 1985, с. 342; див. також: СІС – 2000, с. 461; СІС – 2000 а, с. 222; ССІС – 2006, с. 299; НСІС – 2007, с. 281; ССІС – 2008, с. 246].

ІМПЛІЦІТНИЙ (implicit) – невисловлений, зовнішньо невиявлений [СІС – 2000, с. 461; див. також: СІС – 2000 а, с. 222 (лат.); ССІС – 2006, с. 299; ССІС – 2008, с. 246 (лат.)].

ІМПОРТ (import) – 1) ввіз товарів чи капіталів будь-якою країною з-за кордону для реалізації їх на внутрішньому ринку [СІС – 1985, с. 342; див. також: СІС – 2000 а, с. 222; НСІС – 2007, с. 282]; 2) загальна кільк-

кість чи вартість товарів, увезених у країну [СІС – 2000, с. 461; див. також: ССІС – 2008, с. 247]; 3) *розм.* товари й вироби, які привозять з-за кордону [ССІС – 2006, с. 299].

ІМПОРТЕР (importer) – особа, торговельна організація чи держава, що ввозить товари з-за кордону [СІС – 2000 а, с. 222; див. також: СІС – 2000, с. 461; ССІС – 2006, с. 299; ССІС – 2008, с. 247 (фр.)].

ІМПОРТНИЙ (import) – який стосується імпорту, пов'язаний з ним; привезений з-за кордону [СІС – 2000, с. 461; див. також: ССІС – 2006, с. 299].

ІМПОРТУВАТИ (import) – здійснювати імпорт; увозити товари з-за кордону [СІС – 2000, с. 461; ССІС – 2006, с. 299].

ІНВАЙРОНМЕНТАЛІЗМ (environmentalism) – соціальний рух, предметом піклування якого є захист природного та штучного (забудованого людиною) середовища, що формує арену розвитку людського суспільства [ССІС – 2006, с. 301].

ІНВА́Р (invar (iabile)) – сплав заліза з нікелем, застосовуваний для виготовлення деталей точних вимірювальних приладів [СІС – 1985, с. 344 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 454 (лат.); СІС – 2000 а, с. 224 (лат.); ССІС – 2006, с. 301; НСІС – 2007, с. 283 (лат.)].

ІНВÉСТОР (investor) – вкладник, що надав інвестицію [СІС – 1985, с. 345; див. також: СІС – 2000, с. 465; СІС – 2000 а, с. 225; ССІС – 2006, с. 301; НСІС – 2007, с. 284; ССІС – 2008, с. 248].

ІНВЕСТУВА́ТИ (invest) – вкладати капітал у будь-яке підприємство, справу для одержання прибутків [СІС – 1985, с. 345; див. також: СІС – 2000, с. 465; ССІС – 2006, с. 302; ССІС – 2008, с. 248 (нім.)].

ІНДÉНТ (indent) – 1) разове комісійне доручення імпортера однієї країни комісіонерові іншої на закупівлю окремої партії товару [НСІС – 2007, с. 287]; 2) документ з відривним дублікатом. *Він може бути закритим, якщо імпортер точно вказує в замовленні, де і що купити, і відкритим, якщо індент надає комісіонеру право вибору покупця* (free.refsmarket.com.ua/viewfree.php?diplomID=201&pageid=2–26 k).

ІНДЕПЕНДÉНТИ (independents) – 1) прихильники церковно-релігійної течії пуритан, яка є одним з напрямів протестантизму; 2) у період англійської буржуазної революції XVII ст. – політична партія, що відображала інтереси середньої буржуазії та нового дворянства [СІС – 1985, с. 346; див. також: СІС – 2000, с. 466; ССІС – 2006, с. 302; НСІС – 2007, с. 287].

ІНДИКАТИВНИЙ (indicative) – рекомендаційний (але не обов'язковий), напр., І. прогноз, І. програма [ССІС – 2006, с. 303].

ІНДОКТРИНАЦІЯ (indoctrination) – 1) ознайомлення з якою-небудь теорією, доктриною; 2) цілеспрямоване поширення якої-небудь політичної ідеї, доктрини, учення для формування заданої суспільної свідомості [ССІС – 2006, с. 303].

ІНДУЇЗМ (hinduism) – система релігійних вірувань, релігійно-соціальна організація значної частини населення Індії; виникла приблизно в V ст. н. е. Основні риси і. склалися на основі ведизму та брахманізму [СІС – 2000, с. 468 (санскрит); СІС – 2000 а, с. 227 (санскрит); ССІС – 2006, с. 303].

ІНЖИНІРИНГ (engineering) – 1) комплекс інженерно-консульта- тивних послуг дослідницького, проектно-конструкторського, розрахуно- ково-аналітичного характеру тощо в галузі виробництва й реалізації продукції; 2) діяльність з надання таких послуг [СІС – 2000 а, с. 228; див. також: ССІС – 2006, с. 304]; 3) здійснення за контрактом з іноземним замовником ряду робіт і надання послуг економічного, фінансового чи іншого характеру тощо. *Міжнародний інжиніринг – діяльність з надання комплексу послуг виробничого, комерційного і науково-технічного харак- теру, здійснених як спеціалізованими фірмами, так і промисловими, бу- дівельними та іншими компаніями* (bk.net.ua/Book/MenedgmentZED/10-15/6121.htm – 10 к).

ІНКВАЇРИНГ (inquiring) – банківська діяльність, пов'язана з ви- конанням розрахунків між банками – емітентами кредитних карток і торговельними організаціями з надання послуг, з якими споживачі роз- раховуються за допомогою кредитних карток [СІС – 2000 а, с. 229].

ІНКОРПОРАЦІЯ (incorporation) – 1) включення до свого складу, приєднання інших організацій; 2) надання у відповідності до амери- канських законів групі осіб статусу юридичної особи, корпорації, що завершується видачею сертифіката; 3) систематизація законів держави; 4) проникнення радіоактивних речовин у рослинний чи тваринний ор- ганізм з наступною фіксацією в ньому; 5) характерний для деяких мов спосіб творення слів як складних морфологічних комплексів [СІС – 2000 а, с. 229]; 6) *лінгв.* спосіб синтаксичного зв'язку між словами в ре- ченні, коли головний член словосполучення зливається з підрядними у фонетико-морфологічний комплекс аналогічний слову [СІС – 2000,

с. 471 (лат.); див. також: ССІС – 2006, с. 305 (лат.); НСІС – 2007, с. 293 (лат.); ССІС – 2008, с. 251–252 (нім.)].

ІНКОТЕРМС (incoterms) – збірник міжнародних торгових термінів з тлумаченнями [НСІС – 2007, с. 293; див. також: ССІС – 2008, с. 252].

ІННОВАЦІЯ (innovation) – 1) *мовозн.* нове явище в мові, переважно у сфері морфології, яке виникло в певній мові в пізнішу епоху її розвитку [СІС – 2000, с. 472]; 2) нововведення в галузі економіки, техніки тощо на основі досягнень науки і передового досвіду [СІС – 2000 а, с. 230]; 3) укладення коштів в економіку, яке забезпечує зміну поколінь техніки і технології; 4) привнесення нових ідей на рівні ринку; 5) політичні програми, що мають, як правило, неповторний характер [ССІС – 2006, с. 306; див. також: НСІС – 2007, с. 293; ССІС – 2008, с. 252 (лат.)].

ІНСАЙДЕР (insider) – 1) особа, яка завдяки посадовому становищу володіє інформацією про стан фірми до відкритого її оголошення; 2) особа, яка має понад 10% акцій фірми [СІС – 2000 а, с. 230; ССІС – 2006, с. 306; НСІС – 2007, с. 294; ССІС – 2008, с. 252].

ІНСАЙТ (insight) – 1) в інтуїтивістській теорії пізнання – акт безпосереднього осягнення розумом, осяяння; 2) у гештальтпсихології – момент розв'язання розумового завдання як раптового «замикання поля» [ССІС – 2006, с. 306].

ІНСЕРТ (insert) – 1) включення в середину телевізійної передачі якої-небудь іншої передачі, зокрема реклами; 2) в інформатиці – вставка [ССІС – 2006, с. 306; див. також: ССІС – 2008, с. 252].

ІНСТАНТ (instant) – 1) миттєвий, моментальний; 2) екстракт, готовий до вживання одразу ж після розчинення (кава, какао, чай тощо) [ССІС – 2006, с. 307].

ІНСТРУМЕНТАЛІЗМ (instrumentalism) – сучасне суб'єктивно-ідеалістичне вчення американського філософа Дж. Дьюї, різновид прагматизму, що розглядає ідеї й поняття не як відображення об'єктивної дійсності, а лише як знаряддя, інструменти для впорядкування суб'єктивного «досвіду» [СІС – 1985, с. 353; див. також: СІС – 2000, с. 473; СІС – 2000 а, с. 231; ССІС – 2006, с. 308; НСІС – 2007, с. 296].

ІНТЕРАКТИВНИЙ (interaction) – діалоговий; І. Режим – діалог людини з ЕОМ, коли на запит користувача практично одразу надходить відповідь системи; І. Опитування – опитування радіослухачів і телеглядачів з приводу якої-небудь проблеми, зазвичай у режимі реального часу [ССІС – 2006, с. 309; див. також: ССІС – 2008, с. 255].

ІНТЕРВ'Ю (interview) – жанр публіцистики, бесіда журналіста у формі запитань і відповідей з політичним, громадським чи іншим діячем з різних питань [СІС – 1985, с. 356–357; див. також: СІС – 2000, с. 476; СІС – 2000 а, с. 233; ССІС – 2006, с. 310; НСІС – 2007, с. 299; ССІС – 2008, с. 255].

ІНТЕРВ'ЮВАННЯ (interview) – проведення розмови, опитування кого-небудь для опублікування отриманих відомостей [СІС – 2000, с. 476].

ІНТЕРВ'ЮЄР (interviewer) – той, хто бере *інтерв'ю* [СІС – 2000, с. 476; див. також: ССІС – 2006, с. 310].

ІНТЕРКОМ (intercommunication) – 1) спілкування, зносини, стосунки; 2) співбесіда; 3) зв'язок, комунікація. інтерком на 2 абонента (videoglazok.ua/catalog/intercom/kic_301.htm – 30 к).

ІНТЕРНАЦІОНАЛ (International) – 1) міжнародне об'єднання; 2) «Інтернаціонал» – міжнародний революційний гімн пролетаріату, створений французькими робітниками Е. Потье і П. Дегейтером [СІС – 1985, с. 358 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 477; СІС – 2000 а, с. 234 (фр.); ССІС – 2006, с. 311 (лат.); НСІС – 2007, с. 299 (лат.); ССІС – 2008, с. 256 (фр.)].

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМИ (international word) – слова, які виражають поняття міжнародного значення й наявні в багатьох споріднених і неспоріднених мовах світу, зберігаючи близьке чи спільне значення й фонетико-морфологічну будову. Більшість і. – терміни в галузі науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва тощо. Інша назва – інтернаціональна лексика [СІС – 1985, с. 359 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 477; ССІС – 2006, с. 311 (лат.)].

ІНТЕРНЕТ (Internet) – назва міжнародної інформаційної структури, утвореної на основі об'єднання локальних і регіональних комп'ютерних мереж для обміну інформацією [СІС – 2000 а, с. 234; див. також: ССІС – 2006, с. 311; НСІС – 2007, с. 300; ССІС – 2008, с. 256].

ІНТЕРНЕТ-КЛУБ (Internet-club) – заклад, в якому надають доступ до Інтернету. *Метою заснування і діяльності просвітянського інтернет-клубу «АКРО» є віртуальне спілкування* (prosvitjanyn.org.ua/forum/index.php?topic=287.0-48 к).

ІНТЕРНЕТ-ПРОВАЙДЕР (Internet-provider) – компанія, яка організує і забезпечує доступ користувачів до глобальної комп'ютерної мережі (Інтернету). *У той же час оператори та інтернет-провайдери вкрай*

негативно поставилися до ідеї регулятора (ЕП, 10.03, 2010); *Компанія, що вже входить до десятки найбільших київських інтернет-провайдерів, буде зростати, просуваючи послуги по всій Україні* (ЕП, 10.03, 2010).

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРС (Internet і ресурс) – додаткові можливості в роботі мобільного телефону за допомогою Інтернету. *Відлуння віків: Український пам'яткоохоронний інтернет-ресурс. Все про збереження історичних пам'яток в Україні* (www.pamjatky.org.ua/ – 82 к).

ІНТЕРНЕТ-СТОРІНКА (Internet і сторінка) – сторінка в Інтернеті. *Офіційна інтернет-сторінка Козацького братства бойового: новини, історія, статті, а також багато іншої цікавої інформації про Спас* (spas.net.ua/ – 36 к).

ІНТЕРНЕТ-ЧАТ (Internet і чат) – Інтернет-ресурс, завдяки якому декілька користувачів можуть інтерактивно спілкуватися один з одним в Інтернеті. *ІНТЕРНЕТ-ЧАТ, – у, ч. Інтернет-ресурс, завдяки якому декілька користувачів можуть інтерактивно спілкуватися один з одним в Інтернеті* (www.slovyk.net/?swrd=ІНТЕРНЕТ-ЧАТ – 38 к).

ІНТЕРПÓЛ (Interpol – International Police) – неурядова міжнародна організація, створена 1923 р. з метою міжнародного співробітництва в боротьбі проти загально-кримінальної злочинності, зокрема торгівлі наркотиками, бандитизму на лініях цивільної авіації [СІС – 1985, с. 359; див. також: СІС – 2000, с. 478; ССІС – 2006, с. 311; НСІС – 2007, с. 300 (фр.); ССІС – 2008, с. 256 (фр.)].

ІНТЕРПРЕТАТОР (interpretatio) – 1) той, хто інтерпретує, пояснює що-небудь; 2) в інформатиці – частина системи програмування, яка моделює безпосереднє виконання програми без попереднього її перекладу на машинну мову [ССІС – 2006, с. 311; див. також: ССІС – 2008, с. 256 (лат.)].

ІНТРОВЕРТ (introvert) – людина, психічний склад якої характеризують зосередженістю на своєму внутрішньому світі, зверненістю на самого себе, замкненістю, споглядальністю [СІС – 2000, с. 480; див. також: СІС – 2000 а, с. 236 (лат.); ССІС – 2006, с. 313; ССІС – 2008, с. 257].

ІРÉЙТА (errata) – *ек.* підтвердження, підпис на діловому документі, що засвідчує виправлення незначної помилки, допущеної під час оформлення [СІС – 2000 а, с. 239].

ІСТÉБЛІШМЕНТ (establishment) – 1) слово, яким у США, Англії та інших англомовних країнах іноді характеризують високий рівень прибутків, стійке становище бізнесмена в суспільстві, достатки; 2) *перен.*

пануюча верхівка в цих країнах [СІС – 1985, с. 366; див. також: СІС – 2000, с. 485; СІС – 2000 а, с. 240; ССІС – 2006, с. 317; НСІС – 2007, с. 307; ССІС – 2008, с. 260].

Й

ЙОМЕНИ/ЙОМЕНІ (yeoman) – 1) в Англії XIV – XVIII ст. – селяни, які вели самостійне господарство на землі, що була їхнім спадковим наділом; 2) у минулому – англійська добровольча кавалерія, що складалася з дворян і землевласників [СІС – 1985, с. 369; див. також: НСІС – 2007, с. 309]; 3) англійська гвардія [СІС – 2000, с. 488; див. також: ССІС – 2006, с. 320].

К

КАБІНА (cabin) – невелике приміщення спеціального призначення [СІС – 1985, с. 369 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 489; ССІС – 2006, с. 321 (фр.); НСІС – 2007, с. 309 (фр.)].

КАВЕР/КОВЕР (cover) – узагальнена в закордонній практиці назва договору про страхування, страхове покриття ризику [СІС – 2000 а, с. 242].

КАВЕРИНГ (covering) – 1) купівля біржового товару, аналогічного раніше проданому, з метою запобігання штучному зниженню ціни на нього в певній ситуації на біржі [СІС – 2000 а, с. 243]; 2) викуп раніше проданих товарів і цінних паперів, контрактів, товарів для припинення зобов'язань за строковими угодами, що їх укладають біржові спекулянти, які грають на зниження цін [ССІС – 2006, с. 322; див. також: НСІС – 2007, с. 312].

КАЛЬКУЛЯТОР (calculator) – 1) фахівець, що здійснює *калькуляцію*; 2) портативний обчислювальний пристрій для виконання операцій з

числами [СІС – 2000, с. 494–495; див. також: СІС – 2000 а, с. 246 (лат.); ССІС – 2006, с. 326; ССІС – 2008, с. 267 (нім.)].

КАМЕРАФОН (camera і phone) – мобільний телефон з фото- та відеокамерою.

КАМПУС (campus) – у США та деяких інших країнах – університетське чи шкільне містечко [ССІС – 2006, с. 328; див. також: ССІС – 2008, с. 269].

КАНТРИ (country) – 1) фольклорний стиль, у північноамериканській музиці, а також один з різновидів сучасної, переважно молодіжної музики, що вирізняється енергійним ритмом та мелодійністю; 2) якому притаманний такий стиль, який належить до такого різновиду музики [ССІС – 2006, с. 330; див. також: ССІС – 2008, с. 271].

КАНЦЕЛІНГ (cancelling) – крайній строк прибуття зафрахтованого судна в порт для завантаження, після закінчення якого фрахтувальник може розірвати контракт [СІС – 1985, с. 381; див. також: СІС – 2000, с. 499; ССІС – 2006, с. 330; ССІС – 2008, с. 271].

КАПІТАЛ (capital) – 1) багатство (цінні папери, гроші, нерухомість), яке використовують для його ж збільшення; 2) у марксистській політичній економії – вартість, яка через експлуатацію найманішої робочої сили дає додаткову вартість; 3) *фін.* початкова сума коштів, призначених для здійснення підприємницької діяльності; 4) *фін.* гроші, велика сума грошей [СІС – 1985, с. 383 (нім.), 2, 4; див. також: СІС – 2000, с. 501; СІС – 2000 а, с. 251 (нім.); ССІС – 2006, с. 332; НСІС – 2007, с. 322 (нім.); ССІС – 2008, с. 272 (нім.)].

КАПІТАЛІЗАЦІЯ (capitalization) – 1) перетворення додаткової вартості на капітал, тобто використання її на розширення виробництва; 2) процес утворення фіктивного капіталу у вигляді акцій, облігацій, заставних листів іпотечних банків; 3) перетворення майна на грошовий капітал [СІС – 1985, с. 383; див. також: СІС – 2000, с. 501; СІС – 2000 а, с. 251; ССІС – 2006, с. 332 (фр.); НСІС – 2007, с. 324; ССІС – 2008, с. 272 (фр.)].

КАПІТАЛІСТ (capital) – власник засобів виробництва, що експлуатує найманих робітників для одержання додаткової вартості [СІС – 1985, с. 384; див. також: СІС – 2000, с. 501]; 2) *розм.* багата, розбагатіла людина [ССІС – 2006, с. 332; див. також: ССІС – 2008, с. 272].

КАПІТАН (captain) – 1) офіцерське звання в арміях і флотах більшості країн світу; 2) особа, що очолює екіпаж цивільного судна; 3) стар-

ший у спортивній команді [СІС – 1985, с. 384 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 501 (лат.); ССІС – 2006, с. 332 (лат.); НСІС – 2007, с. 324 (лат.)]; 4) *військ.* частина складних слів, що означає різні звання й посади в армії царської Росії (напр. штабс-капітан, капітан-лейтенант) [ССІС – 2008, с. 272 (фр.)].

КАПІТОЛІЙ (Capitol) – один з семи пагорбів, на яких був розташований Стародавній Рим. Тут відбувалися народні збори, іноді засідання Сенату в Капітолійському храмі; 2) назва будинку, де містяться законодавчі органи в столиці США – Вашингтоні, а також у столицях штатів США [СІС – 1985, с. 384 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 501 (лат.); СІС – 2000 а, с. 252 (лат.); ССІС – 2006, с. 332 (лат.); НСІС – 2007, с. 324 (лат.); ССІС – 2008, с. 272 (лат.)].

КАРАВА́НІНГ (caravanning) – автотуристичний пересувний будинок [СІС – 2000, с. 503; див. також: ССІС – 2006, с. 333].

КА́СТИНГ (casting) – 1) вид спорту, до якого входять змагання з техніки володіння риболовними снастями; 2) визначення складу виконавців, добір, часто конкурсний, акторів (для кіно, телебачення, театру); 3) прилюдний огляд дівчат, здебільшого під час конкурсів краси, моделей, манекенниць, для подальшої демонстрації зразків модного одягу [ССІС – 2006, с. 340–341; див. також: НСІС – 2007, с. 333; ССІС – 2008, с. 279].

КА́УНТЕР-ЧЕК (counter cheque) – форма банківської розписки, що надається вкладникам у разі тимчасового вилучення коштів з їхніх рахунків у банку [СІС – 2000, с. 514; див. також: ССІС – 2006, с. 343; НСІС – 2007, с. 336].

КАФ (caf – cost and freight) – вид договору зовнішньоторговельної купівлі-продажу, коли до ціни товару включають також вартість його морських перевезень (фрахту) до порту призначення [СІС – 1985, с. 399; див. також: СІС – 2000, с. 515; СІС – 2000 а, с. 262; ССІС – 2006, с. 344; НСІС – 2007, с. 336; ССІС – 2008, с. 281].

КАФЕТЕ́РІЙ (cafeteria) – кафе, звичайно із самообслуговуванням [СІС – 1985, с. 399 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 515; СІС – 2000 а, с. 262 (фр.); ССІС – 2006, с. 344; НСІС – 2007, с. 336 (ісп.); ССІС – 2008, с. 281 (фр.)].

КВА́КЕРИ (quakers) – 1) члени християнської протестантської секти, заснованої 1650 р. в Англії. К. заперечують зовнішні форми релігійності (церковну організацію, таїнства, обряди), уважають, що віруючі можуть вступати в безпосередній зв'язок з Богом, проповідують пацифізм.

Громади к. поширені в США і Великобританії [СІС – 1985, с. 401; див. також: СІС – 2000, с. 517; СІС – 2000 а, с. 263]; 2) члени такої секти [ССІС – 2006, с. 346; див. також: ССІС – 2008, с. 282].

КВПІ-МЕНЕДЖЕР КОНТАКТІВ (QIP і manager) – програма-інструмент, яка допомагає швидко зробити резервну копію свого серверного знімку контактів чи навпаки відновити свій серверний список контактів із резервної копії.

КВІТЕР (quitter) – фігура, річ, людиноподібне зображення, людське обличчя, що самовільно проявляються на фотографії (негативи), і яких не було серед об'єктів знімання [ССІС – 2006, с. 348].

КЕБ (cab) – 1) однокінний екіпаж в Англії [СІС – 1985, с. 404]; 2) у США розмовна назва таксі [СІС – 2000, с. 519; див. також: [ССІС – 2006, с. 348].

КЕЙС (case) – портфель у вигляді невеликої пласкої валізки; аташе-кейс, дипломат [НСІС – 2007, с. 341; див. також: ССІС – 2008, с. 284].

КЕКС (cakes) – солодкий борошняний кондитерський виріб (часто у вигляді хлібців) звичайно з ізюмом [СІС – 1985, с. 404; див. також: СІС – 2000, с. 519; ССІС – 2006, с. 348; НСІС – 2007, с. 341].

КЕКУОК (cake-walk) – бально-естрадний танець; виник на поч. ХХ ст. на основі танцю американських негрів [СІС – 1985, с. 404].

КЕЛЬТИ (Celt) – група стародавніх народностей, що жили в Західній Європі [ССІС – 2006, с. 349].

КЕМЕЛ (CAMEL) – система показників оцінки надійності банку, яку використовують у багатьох країнах з розвинутою ринковою економікою [ССІС – 2006, с. 349].

КЕМПІНГ (camping) – літній табір для автотуристів [СІС – 1985, с. 406; див. також: СІС – 2000, с. 520; СІС – 2000 а, с. 266; ССІС – 2006, с. 349; НСІС – 2007, с. 341; ССІС – 2008, с. 284].

КЕПІ (cap) – чоловічий головний убір.

КЕРБ (curb) – операції, які проводять після закінчення торговельних сесій, після закриття біржі [СІС – 2000 а, с. 266; див. також: ССІС – 2008, с. 285].

КЕШ (cash) – 1) законний засіб платежу готівкою; 2) платіж, який виконують відразу повністю, без використання кредитів [СІС – 2000 а, с. 267; див. також: НСІС – 2007, с. 342; ССІС – 2008, с. 286].

Кеш-флоу – а) грошовий потік, сума отриманої чи виплаченої готівки; б) план грошових потоків компанії; в) різниця між сумами надходжень

та виплат грошових засобів компанії за певний період часу; 3) *спец. пам'ять ЕОМ*.

Кеш диска – буферна ділянка оперативної пам'яті, де операційна система зберігає вміст блоків магнітного диска, до яких відбувалися повернення

КІБОРГ (cyborg) – кібернетичний організм; пристрій, у якому певною мірою здійснено симбіоз фізичних та інтелектуальних здібностей людини й технічних засобів автоматики [СІС – 2000 а, с. 268; див. також: ССІС – 2008, с. 286].

КІБОРГІЗАЦІЯ (cyborgization) – заміна окремих органів людського тіла кібернетичними пристроями в значенні науково-технічної проблеми.

КІДНАП/КІДНЄП/КІДНЄПНГ/КІДНАПНГ (kidnap, kidnapping) – викрадення людей (найчастіше дітей) для одержання викупу [СІС – 1985, с. 407; див. також: СІС – 2000, с. 522; СІС – 2000 а, с. 268; ССІС – 2006, с. 351; НСІС – 2007, с. 343; ССІС – 2008, с. 286].

КІЛЕР (killer) – професійний убивця, убивця-найманець [СІС – 2000 а, с. 268; див. також: ССІС – 2006, с. 351; НСІС – 2007, с. 343; ССІС – 2008, с. 286].

КІОСКЕР (kiosker) – продавець у кіоску [ССІС – 2006, с. 353 (лат.); див. також: ССІС – 2008, с. 288 (фр.)].

КЛАСТЕР (cluster) – група яких-небудь об'єктів, які об'єднують у великі сукупності за тією чи тією спільною для цієї групи ознакою [СІС – 2000 а, с. 271 (лат.); див. також: ССІС – 2006, с. 355].

КЛЕЙМС (claims) – претензії, вимоги покупця до продавця у зв'язку з вадами, пов'язаними з якістю чи станом поставленого товару [ССІС – 2006, с. 355].

КЛЕРК (clerk) – 1) у ряді країн – службовець у парламенті, суді, нотаріальній конторі, торговому підприємстві тощо, який веде діловодство [СІС – 2000, с. 527; див. також: НСІС – 2007, с. 348]; 2) у західній Європі за Середньовіччя духовна особа. Пізніше так називали всяку письмєнну людину, переписувача книг [СІС – 1985, с. 414 (фр.); див. також: ССІС – 2006, с. 356; ССІС – 2008, с. 290].

КЛІП (clip) – невеликий відеосюжет, який супроводжується ігровим виконанням пісні; характерний для масової культури [СІС – 2000, с. 529; див. також: СІС – 2000 а, с. 272; ССІС – 2006, с. 357; НСІС – 2007, с. 349; ССІС – 2008, с. 291].

КЛІПМЕЙКЕР (clip-maker) – 1) фахівець із виготовлення відеокліпів [ССІС – 2006, с. 357]; 2) продюсер чи режисер, який спеціалізується на відеокліпах [НСІС – 2007, с. 349; ССІС – 2008, с. 291].

КЛІПСИ (clips) – 1) сережки, що їх прикріплюють до мочок вух (без проколювання) [СІС – 1985, с. 411; див. також: СІС – 2000, с. 529; ССІС – 2006, с. 357; НСІС – 2007, с. 349]; 2) конструктивний елемент у вигляді сережки, який кріпиться затисканням і за потреби легко знімається [СІС – 2000 а, с. 272; див. також: ССІС – 2008, с. 291].

КЛІРЕНС-ТЕСТ (clearance і test) – функціональні проби, що визначають кліренс будь-яких речовин і застосовуються для дослідження функції нирок, печінки та ін. органів. *КЛІРЕНС-ТЕСТ, – у, ч. Функціональні проби, що визначають кліренс будь-яких речовин і застосовуються для дослідження функції нирок, печінки та ін. органів* (www.slovnuk.net/?swrd=КЛІРЕНС-ТЕСТ – 38 к).

КЛІРИНГ (clearing) – 1) система безготівкових розрахунків між банками (за продані товари, цінні папери, надані послуги), що ґрунтується на зарахуванні взаємних платіжних вимог і зобов'язань сторін, що беруть участь у розрахунках. Клірингові розрахунки у сфері міжнародних платіжних відносин називають валютним клірингом [СІС – 1985, с. 416; див. також: СІС – 2000, с. 529; СІС – 2000 а, с. 273; НСІС – 2007, с. 349; ССІС – 2008, с. 291]; 2) діяльність щодо визначення взаємних платіжних зобов'язань (збирання, звіряння, коректування інформації про біржові угоди й т. ін.) та їхнього заліку за поставками біржового товару тощо; 3) процедура періодичного взаємозаліку зобов'язань учасників розрахунків певної платіжної системи [ССІС – 2006, с. 357].

КЛЮБМЕНИ (clubmen) – учасники селянського руху в Англії в період англійської буржуазної революції XVII ст. [СІС – 1985, с. 416].

КЛОЗЕТ (closet) – кімната в театрі, де актори гримуються і переодягаються. *А через кілька десятиліть після знесення храму, очевидно, щоб познущатися над пам'яттю українців, поляки збудували тут клозети* (portal.lviv.ua/digest/2005/05/16/104715.html – 33 к).

КЛОНДАЙК (Klondike) – 1) район у басейні р. Клондайк на північному заході Канади, де на початку ХХ ст. розпочалася «золота лихоманка»; 2) *перен., з малої літери* про місцевість, місце, багаті на що-небудь (корисні копалини, золото й т. ін.) [ССІС – 2006, с. 358; див. також: ССІС – 2008, с. 292].

КЛЮ́Н (clown) – 1) комічний персонаж хитрого простака в англійській драмі XVI ст., пізніше – у пантомімах і балаганних виставах; 2) артист цирку, який виконує комедійно-буфонадні ролі [СІС – 1985, с. 416–417; див. також: СІС – 2000, с. 530; ССІС – 2006, с. 358; НСІС – 2007, с. 530; ССІС – 2008, с. 292].

КЛЮНА́ДА (clown) – 1) жанр циркового мистецтва; цирковий номер з участю клоунів [СІС – 1985, с. 417; див. також: ССІС – 2008, с. 292]; 2) текст клоунської вистави (антре) [СІС – 2000, с. 530]; 3) негативна оцінка особливої манери поведінки людей (напр., політична К.) [ССІС – 2006, с. 358; див. також: НСІС – 2007, с. 350].

КЛУ́Б (club) – 1) громадський заклад, що об'єднує групи людей певного соціального стану, професії з метою проведення дозвілля, а також спілкування, пов'язаного з політичними, науковими, художніми, спортивними та іншими інтересами; 2) у період Французької революції кінця XVIII ст. – назва політичних партій [СІС – 1985, с. 417]; 3) у деяких країнах – культурно-освітні заклади [СІС – 2000, с. 530; див. також: ССІС – 2006, с. 358; НСІС – 2007, с. 350; ССІС – 2008, с. 292].

КОБО́Л (COBOL – Common Business Oriented Language) – мова програмування високого рівня, орієнтована на розв'язання економічних, фінансових та інших завдань [ССІС – 2006, с. 359; див. також: НСІС – 2007, с. 351; ССІС – 2008, с. 293].

КОВБО́Й (cowboy) – 1) пастух-вершник у західних штатах США [СІС – 1985, с. 418; див. також: СІС – 2000, с. 531; СІС – 2000 а, с. 274; НСІС – 2007, с. 351; ССІС – 2008, с. 293]; 2) *перен.* людина, якій властиві хоробрість, спритність, сила [ССІС – 2006, с. 359].

КОВБО́ЙКА (cowboy) – *розм.* картата сорочка будь-якого крою з відкладним коміром [ССІС – 2006, с. 359; див. також: ССІС – 2008, с. 293].

КОВЕРНО́Т (cover note) – документ, яким страховик повідомляє страхувальника про те, що його інструкції щодо страхування виконані [НСІС – 2007, с. 351].

КОГНІТИВІ́СТИКА (cognitiv) – наука про мислення й пізнання, яка вивчає й моделює принципи організації та функціонування природних і штучних систем [ССІС – 2006, с. 360].

КОГНІТИВН́Й (cognitiv) – пов'язаний з пізнанням, мисленням [СІС – 1985, с. 419 (фр.); див. також: ССІС – 2006, с. 362; ССІС – 2008, с. 293].

КО́КНІ (cockney) – 1) зневажливо-насмішкувате прозвання уродженців Лондона із середніх і нижчих верств населення; 2) назва діалекту представників нижчих соціальних верств Лондона [СІС – 1985, с. 420; див. також: СІС – 2000, с. 533; ССІС – 2006, с. 361; НСІС – 2007, с. 354].

КОКТЕ́ЙЛЬ (cocktail) – 1) напій з суміші горілчаних настоянок (чи горілки), наливки, виноградних вин, соків, вершків, морозива тощо [СІС – 1985, с. 421; див. також: СІС – 2000 а, с. 276; НСІС – 2007, с. 354; ССІС – 2008, с. 295]; 2) *перен.* суміш, безладне поєднання чого-небудь [СІС – 2000, с. 533–534; див. також: ССІС – 2006, с. 362].

КОКТЕ́ЙЛЬ-БАР (cocktail i bar) – невеликий ресторан, бар. *Lobby Lounge – коктейль-бар, відкритий з 11–00–24–00, пропонує легкі закуски* (luxehotel.cv.ua/t/koktejl-bar – 49 к).

КОЛ (call) – *ек.* 1) право на купівлю товару, цінних паперів, ф'ючерсних контрактів за обумовленою фіксованою ціною в будь-який час до закінчення терміну договору; право емітента достроково погасити цінні папери [СІС – 2000 а, с. 276]; 2) вимога виплатити маржі; 3) короткий період під час біржових сесій, упродовж якого укладення угод обмежують однією пропозицією [ССІС – 2006, с. 362; див. також: НСІС – 2007, с. 355].

КО́ЛЕДЖ (college) – середній підвищеного типу (подекуди вищий) навчальний заклад у Великобританії, США та інших зарубіжних країнах [СІС – 1985, с. 422; див. також: СІС – 2000, с. 534; СІС – 2000 а, с. 277; ССІС – 2006, с. 362–363; НСІС – 2007, с. 355; ССІС – 2008, с. 295].

КОЛУМНІСТ (columnist) – журналіст, редактор, які ведуть постійну колонку в якому-небудь друкованому виданні [ССІС – 2006, с. 365].

КОЛ-ЦЕ́НТР (call-centre) – центр обслуговування телефонних позик користувачів мобільного зв'язку оператором. *Кол-центр надаватиме точну інформацію про візи США* (web.usembassy.kiev.ua/visa_faqs_callcenter_ukr.html – 19 к).

КОМАНДОС (commandos) – 1) у збройних силах США, Великобританії та ряді інших країн загони (підрозділи) спеціального призначення. Виникли в період другої світової війни (1939–1945 рр.) і були призначені для проведення десантних і розвідувально-диверсійних дій; 2) загони ополченців у армії бурів наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., які діяли проти місцевого африканського населення [СІС – 1985, с. 427;

див. також: СІС – 2000, с. 538; ССІС – 2006, с. 366; НСІС – 2007, с. 359; ССІС – 2008, с. 298].

КОМОНЕР (commoner) – член палати общин у парламенті Великобританії [СІС – 1985, с. 430; див. також: СІС – 2000, с. 540; ССІС – 2006, с. 368; НСІС – 2007, с. 361].

КОМПЛЯТОР (compiler) – 1) той, хто займається компіляцією; автор компіляції; 2) *спец.* програма компіляції.

КОМПЛЕКС (complex) – 1) сукупність предметів, дій, якостей чи явищ, що становлять єдине ціле; 2) сукупність будівель, пов'язаних із загальним задумом, призначенням тощо, (напр. санаторний к.) [СІС – 1985, с. 431 (лат.); див. також: НСІС – 2007, с. 363]; 3) сукупність виробничих галузей; 4) К. неповноцінності – термін, який застосовують у психології для позначення хворобливого усвідомлення власних недоліків [СІС – 2000, с. 542; див. також: ССІС – 2006, с. 369; ССІС – 2008, с. 302].

КОМПЛЕКСНИЙ (complex) – той, що охоплює групу предметів, явищ, процесів; становить комплекс чого-небудь [СІС – 1985, с. 431 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 542; ССІС – 2006, с. 369].

КОМП (computer) – *розм.* пристрій для автоматичного процесу обробки інформації. *Що з ПЗ на вашому компі найкорисніше? Програмне забезпечення. ...Найкорисніші на моєму компі – антивіруси* (www.domivka.net/forum/showthread.php?t=10298-80 k).

КОМП'ЮТЕР (computer) – пристрій, що діє автоматично за наперед складеною програмою чи послідовністю команд [СІС – 1985, с. 433; див. також: СІС – 2000, с. 543; СІС – 2000 а, с. 284; ССІС – 2006, с. 370; НСІС – 2007, с. 364].

КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ (computer) – оснащення народного господарства електронними обчислюваними машинами [СІС – 1985, с. 433; див. також: СІС – 2000, с. 543; ССІС – 2006, с. 370; НСІС – 2007, с. 364].

КОМФОРТ (comfort) – 1) сукупність побутових вигод; упорядкованість і затишок [СІС – 1985, с. 434; див. також: СІС – 2000, с. 544; ССІС – 2006, с. 371; НСІС – 2007, с. 365]; 2) відчуття зручності, задоволення середовищем та власним станом [СІС – 2000 а, с. 285; див. також: ССІС – 2008, с. 303].

КОМФОРТАБЕЛЬНИЙ (comfortable) – який відзначається комфортом, зручний, затишний [СІС – 1985, с. 434; див. також: СІС – 2000, с. 544; СІС – 2000 а, с. 287; ССІС – 2006, с. 371; НСІС – 2007, с. 365; ССІС – 2008, с. 303].

КОНГРЕСМЭН (congressman) – член палати-представників Конгресу США [СІС – 1985, с. 437; див. також: СІС – 2000, с. 546; СІС – 2000 а, с. 287; ССІС – 2006, с. 372; НСІС – 2007, с. 367; ССІС – 2008, с. 305].

КОНСА́ЛТИНГ (consulting) – 1) надання консультацій товаровиробникам, продавцям і покупцям з питань діяльності підприємств, фірм, організацій, зокрема в зовнішньоекономічній сфері [СІС – 2000, с. 548; див. також: СІС – 2000 а, с. 289; ССІС – 2006, с. 374; НСІС – 2007, с. 370; ССІС – 2008, с. 306]; 2) підготовка пакетів засновницьких документів під час створення нових організацій

КОНСО́ЛІ (consols – consolidated annuities) – облигації державних довгострокових (консолідованих) позик, випущених у Великобританії замість короткострокових [СІС – 1985, с. 441; див. також: СІС – 2000, с. 549; ССІС – 2006, с. 375].

КОНСО́РТ/ПРИНЦ-КОНСО́РТ (prince consort) – у Великобританії чоловік королеви, який не є монархом [СІС – 1985, с. 441; див. також: СІС – 2000, с. 549; СІС – 2000 а, с. 290; ССІС – 2006, с. 375].

КОНСТЕ́БЛЬ (constable) – 1) в Англії та Шотландії за середньовіччя – один з найвищих придворних чинів; 2) у Великобританії та США – нижчий поліцейський чин; 3) у Великобританії – комендант фортеці чи палацу [СІС – 1985, с. 441–442; див. також: СІС – 2000, с. 550; СІС – 2000 а, с. 291; ССІС – 2006, с. 376; НСІС – 2007, с. 372; ССІС – 2008, с. 308].

КОНСУМЕ́НТ (consume) – 1) споживач товарів та послуг [СІС – 2000 а, с. 291]; 2) організми, що споживають готові органічні речовини [ССІС – 2008, с. 309].

КОНСЮМЕ́РИЗМ (consuming) – 1) рух на захист та розширення прав споживачів у їхніх стосунках з продавцями; 2) спілки споживачів як на громадських засадах, так і під егідою держави [ССІС – 2006, с. 377 (лат.); див. також: НСІС – 2007, с. 373].

КОНТА́НГО (contagion) – *ек.* 1) надбавка до ціни за перенесення термінів торговельної операції; базова система ціноутворення в операціях із ф'ючерсами [СІС – 2000 а, с. 292; див. також: НСІС – 2007, с. 374; ССІС – 2008, с. 309]; 2) винагорода, що її виплачують брокеру; 3) можливість відстрочки платежу за куплені акції на фондовій біржі до наступного розрахункового періоду [ССІС – 2006, с. 377].

КОНТРО́ЛІНГ (controlling) – 1) функція менеджменту; систематична перевірка виконання завдань та аналіз стану справ на підприємстві, що

виконують на базі комп'ютерної системи збирання та обробки інформації [СІС – 2000 а, с. 293–294; див. також: ССІС – 2006, с. 379; ССІС – 2008, с. 311]; 2) назва підрозділу фірми, прийнята на промислових підприємствах Німеччини, США.

КОНФОРМІСТИ (conformist) – 1) поширена у Великобританії назва прихильників англіканської церкви, які приймають усі її догмати й обряди та виступають проти їхніх змін [СІС – 1985, с. 449]; 2) люди, які не цураються конформізму, пристосуванства [СІС – 2000, с. 555–556; див. також: ССІС – 2006, с. 381; НСІС – 2007, с. 379; ССІС – 2008, с. 312].

КОНЦЕРН (concern) – одна з найбільш розвинутих форм монополій; об'єднання підприємств різних галузей промисловості, торгівлі, транспорту, банків тощо на основі повної фінансової залежності [СІС – 1985, с. 450; див. також: СІС – 2000, с. 556; СІС – 2000 а, с. 296; ССІС – 2006, с. 381; НСІС – 2007, с. 380; ССІС – 2008, с. 313].

КОП (cop – copper) – у США та в деяких інших країнах – неофіційна назва поліцейського [ССІС – 2006, с. 382; див. також: ССІС – 2008, с. 314].

КОПІ-АРТ (copy-art) – один з напрямків сучасного живопису, професійне копіювання творів класиків, видатних майстрів, а також колекціонування таких копій [ССІС – 2006, с. 382].

КОПГÓЛЬД (copyhold) – основна форма феодально залежного селянського держання в Англії XV – XVII ст. [СІС – 1985, с. 451].

КОПГÓЛЬДЕРИ (copyholders) – феодально залежні селяни в Англії XV – XVII ст. [СІС – 1985, с. 451].

КОПРА́ЙТ (copyright) – 1) спеціальний знак охорони авторського права [СІС – 1985, с. 451]; 2) право автора якогось твору на авторське ім'я, право на його використання; авторське право [СІС – 2000, с. 557; див. також: [СІС – 2000 а, с. 298; ССІС – 2006, с. 382; НСІС – 2007, с. 382; ССІС – 2008, с. 314].

КОПРА́ЙТЕР (copy i writer) – 1) розробник, укладач оголошень, рекламних текстів тощо; 2) автор нових ідей у рекламі, захищених авторським правом [ССІС – 2006, с. 382; див. також: ССІС – 2008, с. 314]; 3) той, хто вигадує слогани, сюжети відеороликів, тексти статей, активно бере участь у підготовці та проведенні рекламних акцій, пропонуючи нові оригінальні ходи.

КО́РNER (corner) – 1) у футболі – штрафний кутовий удар; 2) *фін.* форма тимчасового об'єднання юридичних чи фізичних осіб для оволодіння ринком певного товару за допомогою його скуповування та подальшого спекулятивного перепродажу [СІС – 1985, с. 454; див. також: СІС – 2000, с. 560; СІС – 2000 а, с. 299; ССІС – 2006, с. 384; НСІС – 2007, с. 385; ССІС – 2008, с. 315].

КОРОБОРА́ЦІЯ (corroboration) – 1) підтвердження одними фактами інших; 2) судове підтвердження справжності, чинності документів [СІС – 2000 а, с. 299].

КО́РОNER (coroner) – у Великобританії, США та деяких інших країнах, де діє англосаксонська система права, – службова особа, що проводить слідство у випадках підозрілої чи наглої смерті [СІС – 1985, с. 455; див. також: СІС – 2000, с. 560–561; СІС – 2000 а, с. 300; ССІС – 2006, с. 385; НСІС – 2007, с. 385].

КОРУПЦІОНЕ́Р (corruptioneer) – посадова особа, яка бере хабарі [СІС – 2000, с. 561–562; див. також: ССІС – 2006, с. 386].

КОРУ́ПЦІЯ (corruption) – 1) підкуп і продажність державних, громадських і політичних діячів; 2) зрошення органів державної влади із структурами організованої злочинності [СІС – 1985, с. 456 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 562; СІС – 2000 а, с. 301 (лат.); ССІС – 2006, с. 386; НСІС – 2007, с. 386 (лат.); ССІС – 2008, с. 317 (лат.)].

КОТЕ́ДЖ (cottage) – невеликий, звичайно двоповерховий житловий будинок у приміській зоні чи селищі з ділянкою землі, розрахований на одну сім'ю [СІС – 1985, с. 458; див. також: СІС – 2000, с. 562; СІС – 2000 а, с. 302; ССІС – 2006, с. 387; НСІС – 2007, с. 387; ССІС – 2008, с. 318].

КО́УЧ (coach) – 1) консультант керівника зі створення структури персоналу, кадрової політики і стратегій кризового менеджменту, проводить психологічні тренінги для керівників і персоналу компанії; 2) спеціаліст, який тренує керівника на робочому місці. *Якщо турецький коуч очолить клуб, то він буде одним з самих високооплачуваних тренерів* (<http://www.gazeta.ua/index.php?sid=252980>).

КО́УЧИНГ/КОУЧІНГ (coach) – індивідуальний тренінг, що проводить коучер, націлений на розкриття потенціалу особистості, підприємства чи команди. *Втім, на поточному етапі, наголосила генпродюсер, ще рано говорити про те, хто саме які обов'язки виконуватиме, оскільки-*

ки, цитуємо, «триває коучінг» (<http://www.telekritika.ua/news/2007-04-01/32075>).

КРА́КЕР (cracker) – аматор, фахівець із нелегального проникнення в чужі бази даних, мережі та інші нагромаджувачі інформації [ССІС – 2006, с. 387; див. також: ССІС – 2008, с. 318].

КРО́ПЕРИ (croppers) – орендарі-здольщики в США, які одержують від землевласника не лише землю, а й робочу худобу, сільськогосподарський реманент, насіння [СІС – 1985, с. 467].

КРОСДРÉСИНГ (cross-dressing) – змішування стилів одягу. *Крос-дресінг* (англ. *cross-dressing*) – *перевдягання (з будь-яких причин та через будь-які мотиви) в одяг, взуття, білизну тощо, які вважаються до-речними* (linguistics.kava.kiev.ua/publications/2003/12/13/gloss_5.html – 73 к).

КРО́СИНГ (crossing) – 1) *гірн.* вентиляційна споруда (повітряний міст) у підземних гірничих виробках, що розділяє й ізолює перехресні повітряні потоки; 2) заборонений прийом у спорті – різке перетинання шляху свого конкурента після обгону, що створює небезпечне становище на трасі змагань [СІС – 1985, с. 467; див. також: СІС – 2000, с. 569; ССІС – 2006, с. 392; НСІС – 2007, с. 397]; 3) *ек.* операція купівлі-продажу на біржі, яку дилер виконує за відмінною від біржової ціною з метою впливу на цінову тенденцію [ССІС – 2008, с. 322].

КРОС-КУРС (cross i rate) – курсове співвідношення двох валют, розраховане за їхніми курсами до однієї й тієї ж третьої валюти [СІС – 2000, с. 569; див. також: СІС – 2000 а, с. 307; ССІС – 2006, с. 392; НСІС – 2007, с. 397; ССІС – 2008, с. 322].

КРОСО́ВЕР (cross i over) – 1) *політ.* перехід з однієї партії в іншу; 2) *біол.* гібрид, помісь; 3) *муз.* перехрещування – напрям, що синтезує джаз із роком, кантрі з фольклором.

КРОС-ЧÉК (cross i cheque) – чек з двома паралельними ризками вздовж діагоналі. *КРОС-ЧЕК [КРОСС-ЧЕК]* – *банківський чек на спеціальному бланку з двома діагональними лініями, за яким банк на вимогу власника К.-ч. зобов'язаний переказати гроші іншому банку або власнику рахунку (своєму клієнту), зарахувавши суму чека на його рахунок* (www.studentbooks.com.ua/content/view/49/39/1/9/ – 96 к).

КРО́ФТЕРИ (crofters) – дрібні фермери в Шотландії, спадкові орендарі [СІС – 1985, с. 467].

КУ-КЛУКС-КЛАН (Ku-Klux-Klan) – расистська терористична організація в США, заснована в 1865 р. [СІС – 1985, с. 470; див. також: СІС – 2000, с. 572; ССІС – 2006, с. 395; НСІС – 2007, с. 399; ССІС – 2008, с. 323].

Л

ЛАГ¹ (log) – 1) *мор.* прилад для визначення швидкості судна чи пройденого ним шляху; 2) борт судна (для визначення положення судна відносно хвилі, іншого судна тощо) [СІС – 1985, с. 477; див. також: СІС – 2000, с. 578; СІС – 2000 а, с. 313; ССІС – 2006, с. 401; НСІС – 2007, с. 407; ССІС – 2008, с. 328].

ЛАГ² (log) – 1) розрив у часі між двома явищами чи процесами, що перебувають у причинно-наслідковому зв'язку, напр. в економіці – час від моменту вкладення коштів до моменту одержання віддачі [СІС – 2000, С. 578–579; див. також: СІС – 2000 а, с. 313; ССІС – 2006, с. 401; ССІС – 2008, с. 328]; 2) показник, що відображає відставання чи випередження в часі одного явища (зокрема, економічного) порівняно з іншим, пов'язаним з цим явищем. *Лag інвестиційний* (рос. *инвестиционный лаг*; англ. *investment lag*; нім. *Investitionslogn*) – розрив у часі між здійсненням інвестицій (uk.wikipedia.org/wiki/Лag_інвестиційний – 21 к).

ЛАЙФО/ЛІФО (last in first out) – 1) метод бухгалтерського обліку товарно-матеріальних запасів за ціною партії товару, яка останньою надійшла чи останньою виготовлена; 2) метод розрахунку дивідендів у випадку, коли достроково вилучають з банківського рахунку суму коштів, що була депонована останньою [СІС – 2000 а, с. 314]; 3) метод обліку вартості цінних паперів, що реалізуються інвестиційним фондом, згідно з яким їхню облікову вартість вважають рівною обліковій вартості аналогічних цінних паперів, придбаних останніми [НСІС – 2007, с. 426].

ЛАКОНІЧНИЙ (laconic) – короткий, стисло виражений, небагатослівний [СІС – 1985, с. 477 (грец.); див. також: СІС – 2000, с. 580; ССІС – 2006, с. 402; НСІС – 2007, с. 408 (грец.); ССІС – 2008, с. 328 (грец.)].

ЛАМЕР (lamer) – *розм.* той, хто лише опановує роботу на комп'ютері, але вважає себе досить обізнаним у цій галузі [ССІС – 2006, с. 403].

ЛАНЧ/ЛЕНЧ (lunch) – назва другого сніданку в англломовних країнах [СІС – 1985, с. 487; див. також: СІС – 2000, с. 589; СІС – 2000 а, с. 320; ССІС – 2006, с. 410; НСІС – 2007, с. 415; ССІС – 2008, с. 333].

ЛЄВЕЛЕРИ (levellers) – радикальна дрібнобуржуазна демократична партія під час Англійської буржуазної революції XVII ст. Виступали за встановлення республіки, запровадження загального виборчого права, проведення деяких соціальних реформ, спрямованих на поліпшення становища народних мас. Виступали на захист приватної власності [СІС – 1985, с. 483; див. також: СІС – 2000, с. 585; СІС – 2000 а, с. 320; ССІС – 2006, с. 406; НСІС – 2007, с. 415].

ЛЄВЕРЕДЖ/ЛЄВЕРИДЖ (leverage) – *фін.* 1) співвідношення між власними та позичковими коштами; 2) співвідношення між сумою капіталу та запасом товарів [СІС – 2000 а, с. 317; див. також: ССІС – 2006, с. 406; ССІС – 2008, с. 331]; 3) фінансовий механізм управління формуванням прибутку підприємства, який забезпечує оптимальне співвідношення окремих видів капіталу чи окремих видів витрат [НСІС – 2007, с. 412].

ЛЄВЕРИДЖЛІЗ/ЛІВЕРИДЖЛІЗ (leverage-lease) – вид міжнародного лізингу, у відповідності з яким орендна та лізингова компанія створюють окрему довірчу компанію для виконання лізингових операцій, яка може скористатися податковими та амортизаційними пільгами і цим скоротити витрати, пов'язані з орендою [СІС – 2000 а, с. 317; див. також: НСІС – 2007, с. 412].

ЛЄДІ (lady) – 1) дружина лорда чи баронета в Англії, а також заміжня жінка з аристократичних кіл [СІС – 1985, с. 484; див. також: НСІС – 2007, с. 413]; 2) узагалі аристократка; 3) перша Л. – дружина керівника держави [СІС – 2000, с. 587; див. також: СІС – 2000 а, с. 319; ССІС – 2006, с. 408; ССІС – 2008, с. 332].

ЛЄЙБЛ (label) – товарна етикетка з фірмовим знаком [СІС – 2000 а, с. 319; див. також: ССІС – 2006, с. 408; ССІС – 2008, с. 332].

ЛЄЙБОРІСТ/ЛЄЙБОРІСТИ (labourite, labourist) – члени лейбористських (робітничих) партій Великобританії, Ірландії, Австралії, Нової Зеландії, Мальти та деяких інших країн [СІС – 1985, с. 484; див. також: СІС – 2000, с. 587; СІС – 2000 а, с. 319; ССІС – 2006, с. 408; НСІС – 2007, с. 414; ССІС – 2008, с. 332].

ЛЄЙБОРІСТСЬКА ПАРТІЯ (Labour Party) – у Великобританії – одна з двох провідних політичних партій [СІС – 2000, с. 587; див. також: ССІС – 2006, с. 408; ССІС – 2008, с. 332].

ЛЕКІСТИ (lake) – група англійських письменників сентиментально-романтичного напрямку (кінець XVIII – початок XIX ст.), що виступала проти т. зв. псевдокласицизму [СІС – 1985, с. 486].

ЛЕНДІНГ-БІЗНЕС (landing і *бізнес*) – угода, бізнес-операція, результати якої змінюють активи фірми та знаходять висвітлення в її фінансових звітах [ССІС – 2006, с. 409].

ЛЕНД-ЛІЗ (lend-lease) – система передачі Сполученими Штатами Америки у формі позики, оренди й обміну бойової техніки, боєприпасів та інших товарів і послуг союзникам з антигітлерівської коаліції під час Другої світової війни (1939–1945 рр.) [СІС – 1985, с. 487; див. також: СІС – 2000, с. 589; СІС – 2000 а, с. 320; ССІС – 2006, с. 410; НСІС – 2007, с. 415; ССІС – 2008, с. 333].

ЛЕНДЛОРД (landlord) – у середньовічній Англії великий феодальний землевласник, лорд [СІС – 1985, с. 487; див. також: СІС – 2000, с. 589; СІС – 2000 а, с. 320; ССІС – 2006, с. 410; НСІС – 2007, с. 415; ССІС – 2008, с. 333].

ЛЕПТОП (laptop) – портативний комп'ютер. *Також лептон оснащений GPS. Дата випуску і ціни на пристрої Asus ще не оголосила, але, мабуть, це відбудеться незабаром після офіційного виходу Windows 7* (www.pceee.net/tag/leptop/ – 181 к).

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ/ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ЦІН (liberalization) – скасування чи послаблення державного контролю над різними видами діяльності. Л. цін – державна політика ціноутворення, що полягає в збільшенні найменувань товарів, ціна на які формується на вільному ринку, тобто без регулювання державою [СІС – 2000, с. 591; див. також: ССІС – 2006, с. 411; НСІС – 2007, с. 417; ССІС – 2008, с. 334].

ЛІДЕР (leader) – 1) глава, керівник політичної партії, громадської організації тощо; 2) клас кораблів (типу есмінця, великої тоннажності), що використовували в 30–40-х рр. у радянському ВМФ; корабель, який очолює колону, групу суден; 3) той, хто іде попереду, наприклад, лідер спортивних змагань [СІС – 1985, с. 490; див. також: НСІС – 2007, с. 418; ССІС – 2008, с. 335]; 4) той, хто користується найбільшим авторитетом в якомусь колективі; 5) у велосипедному спорті – мотоцикліст, який іде попереду велосипедиста [СІС – 2000, с. 592; див. також: ССІС – 2006, с. 412].

ЛІДЕРСТВО (leadership) – 1) один із механізмів інтеграції групової діяльності, коли індивід, або частина соціальної групи виконує роль

лідера, тобто об'єднує, спрямовує дії всієї групи [СІС – 1985, с. 490]; 2) першість у чому-небудь

ЛІДЗ ЕНД ЛЕГЗ (leads and legs) – вид валютних операцій, що передбачає маніпуляції термінами розрахунків за угодами з метою отримання економічної вигоди на різниці курсів валют [НСІС – 2007, с. 418].

ЛІЗ-БЕК (lease-back) – форма міжнародного лізингу. *ЛІЗ-БЕК [ЛИЗ-БЕК]* – придбання лізинговою компанією за готівку устаткування в іншій країні у фірми-виробника з подальшим його наданням тій самій фірмі в оренду (www.studentbooks.com.ua/content/view/49/39/1/9/ – 96 к).

ЛІЗГОЛЬДЕРИ (leaseholders) – в Англії орендарі пізнього середньовіччя, які орендували землю у великих землевласників (лендлордів). В окремих місцях були наявні ще в ХІХ ст. [СІС – 1985, с. 490; див. також: СІС – 2000, с. 592; ССІС – 2006, с. 413].

ЛІЗИНГ (leasing) – довготермінова оренда машин, обладнання, транспортних засобів, виробничих споруд. Л. є способом фінансування інвестицій і активізації збуту, що базується на збереженні прав власності на товар за орендодавцем [СІС – 2000, с. 592–593; див. також: СІС – 2000 а, с. 322; ССІС – 2006, с. 335; ССІС – 2008, с. 413].

ЛІКВІДНІСТЬ (liquidity) – 1) можливість перетворення статей активу (банку, підприємства тощо) на гроші для сплати зобов'язань, які впливають з пасиву; 2) не ускладненість реалізації, продажу, перетворення матеріальних цінностей на готівку [СІС – 2000, с. 593 (лат.); див. також: СІС – 1985, с. 491 (лат.); СІС – 2000 а, с. 323; ССІС – 2006, с. 413 (лат.)].

ЛІЛПУТ (Lilliputian) – 1) те саме, що і карлик. Назва походить від населеної карликами вигаданої країни – Ліліпутії, яку змалював у своєму романі «Мандри Гулівера» Дж. Свіфт [СІС – 1985, с. 491; див. також: СІС – 2000, с. 594; ССІС – 2006, с. 414]; 2) *перен.* незначна, нікчемна людина [ССІС – 2008, с. 336].

ЛІМІТЕД (limited – Ltd) – обмежена (у межах акціонерного чи пайового капіталу) відповідальність компанії, товариства, банку за зобов'язаннями [СІС – 2000 а, с. 323; див. також: ССІС – 2006, с. 414].

ЛІНКІДЖ – *фін.* можливість купувати контракти на одній біржі, а потім продавати їх на іншій. *ЛИНКІДЖ* – дозвіл біржі своїм клієнтам продавати і купувати в неї (www.br.com.ua/slovyk/economic/2173–7 к).

ЛНЧУВАННЯ (Lynch) – у США – самосуд, зв'язча розправа без слідства й суду над неграми та прогресивно настроєними білими; метод терористичної діяльності ку-клукс-клану та інших реакційних елементів. Від прізвища полковника-расиста XVIII ст. Ч. Лінча. Інша назва – суд Лінча [СІС – 1985, с. 493; див. також: СІС – 2000, с. 596; СІС – 2000 а, с. 324; ССІС – 2006, с. 416; ССІС – 2008, с. 337].

ЛНЧУВАТИ (lynch) – учиняти самосуд, т. зв. суд Лінча [СІС – 2000, с. 596; див. також: ССІС – 2006, с. 416; ССІС – 2008, с. 337].

ЛІСТИНГ (listing) – 1) видрукування даних, одержаних на комп'ютері; 2) *фін.* допущення цінних паперів до торгів на фондовій біржі та їхня реєстрація як цінних паперів біржі після лістинг-контролю – перевірки їхньої якості та надійності перед продажем відповідно до обов'язкових правил (зокрема за умови надання біржовій раді та потенційним покупцям необхідної інформації про реальний фінансовий стан емітента) [СІС – 2000, с. 597; див. також: СІС – 2000 а, с. 325; ССІС – 2006, с. 416; НСІС – 2007, с. 424; ССІС – 2008, с. 338].

ЛОБІ (lobby)/**ЛОБІЗМ** (lobbyism) – 1) система контор і агентств компаній, різноманітних організацій у законодавчих органах США, які впливають на законодавців і чиновників для прийняття чи відхилення тих чи тих законів, рішень, що зачіпають сферу їхніх інтересів; 2) група осіб чи система різноманітних організацій, які репрезентують інтереси якоїсь частини економічно потужних прошарків суспільства і намагаються вплинути на рішення законодавчих органів для своєї користі [СІС – 2000, с. 599; див. також: СІС – 2000 а, с. 326; ССІС – 2006, с. 418; НСІС – 2007, с. 427; ССІС – 2008, с. 339–340].

ЛОБІСТ (lobbyist) – член лобі [СІС – 2000, с. 599; див. також: ССІС – 2006, с. 418].

ЛОБІСТИ (lobbyist) – високооплачувані представники чи агенти великих банків і монополій, що діють у законодавчих органах США, роблячи прямих тиск, аж до підкупу, шантажу, на законодавців і державних чиновників з метою прийняття чи відхилення тих або тих законів в інтересах цих банків і монополій. Л. поширено в парламентах інших держав [СІС – 1985, с. 496–497].

ЛОВЕЛАС (Lovelace) – *перен.* спокусник, залицяльник, гульвіса, баламут (за ім'ям персонажа роману англійського письменника С. Ричарсона «Клариса») [СІС – 1985, с. 497; див. також: СІС – 2000, с. 599;

СІС – 2000 а, с. 326; ССІС – 2006, с. 418; НСІС – 2007, с. 427; ССІС – 2008, с. 340].

ЛОГІСТИК (logistics) – фахівець із матеріально-технічного забезпечення (на вантажно-розвантажувальних роботах, морських та річкових перевезеннях тощо) [ССІС – 2006, с. 419].

ЛОГІСТИКА (logistics) – 1) наука про оптимальне керування матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками в економічних системах [ССІС – 2006, с. 419]; 2) наука і галузь економіки – матеріально-технічне постачання, що включає транспортне обслуговування, товаропотоки, складське господарство, службу доставляння тощо [ССІС – 2008, с. 340].

ЛОКАУТ (lock-out) – закриття підприємств і масове звільнення робітників з метою запобігти страйкові, чи припинити його, змусити робітників відмовитися від висунутих ними вимог щодо поліпшення умов праці, підвищення заробітної плати тощо [СІС – 1985, с. 498–499; див. також: СІС – 2000, с. 601; СІС – 2000 а, с. 328; ССІС – 2006, с. 420; НСІС – 2007, с. 429; ССІС – 2008, с. 341].

ЛОКТ-ІН (locked in) – ситуація, в якій інвестор побоюється продавати свої цінні папери, що приносять прибуток. *ЛОКТ-ІН*, – у, ч. *Ситуація, в якій інвестор побоюється продавати свої цінні папери, що приносять дохід, оскільки їх дохід стане об'єктом податку на збільшення ринкової вартості капіталу* (www.slovnyk.net/?swrd=ЛОКТ-ІН – 39 к).

ЛОЛАРДИ (lollards) – в Англії, Нідерландах, Німеччині учасники антикатолицького селянсько-плебейського руху XIV – XV ст., який передував Реформації [СІС – 1985, с. 499; див. також: СІС – 2000, с. 602; ССІС – 2006, с. 421].

ЛОНГІТ'ЮД (longitude) – довготермінове систематичне дослідження одних і тих самих осіб, що дозволяє визначити вікові та індивідуальні особливості фаз життєвого циклу [СІС – 2000 а, с. 328].

ЛОНГ-СТРОК (long-term) – довготермінова фінансова операція, розрахована на декілька років. *ЛОНГ-СТРОК* [ЛОНГ-СТРОК] – *довгострокова фінансова операція, розрахована на кілька років, як правило, більш як три* (cyclop.com.ua/content/view/281/58/1/117/ – 24 к).

ЛОНГ-ТЕРМІН (long-term) – довготермінова фінансова операція, розрахована на декілька років. *ЛОНГ-ТЕРМІН*, – у, ч. *Те саме, що лонг-строк* (www.slovnyk.net/?swrd=ЛОНГ-ТЕРМІН – 38 к).

ЛОРД (lord) – 1) за середньовіччя в Англії феодалний землевласник, у вужчому розумінні – великий феодал. Пізніше – спадковий титул представників англійського вищого дворянства (герцоги, маркізи, графи, віконті, барони); 2) складова частина офіційного найменування деяких вищих та місцевих службових осіб Великобританії (лорд-канцлер, лорд-мер та ін.) [СІС – 2000, с. 602; див. також: СІС – 2000 а, с. 328; ССІС – 2006, с. 421; НСІС – 2007, с. 430]; 3) у XV – XVII ст. складова частина титулу л.-протектора в Англії, який присвоювали деяким державним діячам, наприклад регентам, при неповнолітньому королі [СІС – 1985, с. 500].

ЛО́РД-КА́НЦЛЕР (Lord Chancellor) – у Великобританії голова палати лордів і член кабінету міністрів (міністр юстиції) [СІС – 1985, с. 500; див. також: СІС – 2000, с. 602; ССІС – 2006, с. 421; НСІС – 2007, с. 430].

ЛО́РД-МЕ́Р (Lord mayor) – міський голова в Лондоні та інших великих містах Великобританії [СІС – 1985, с. 500; див. також: СІС – 2000, с. 602; ССІС – 2006, с. 421; НСІС – 2007, с. 430].

ЛО́УД (lowd) – частина ціни акцій інвестиційних компаній відкритого типу, яку вимагають понад вартість основних активів. Включає комісійну винагороду за продаж та всі інші витрати обігу.

ЛОТ (lot) – предмет, кілька предметів чи партія товарів, які одночасно продають на аукціоні [СІС – 2000, с. 603; див. також: СІС – 2000 а, с. 329; ССІС – 2008, с. 341]; 2) контракт на біржі; 3) стандартна за кількістю та якістю партія товару [ССІС – 2006, с. 421].

ЛТД (LTD) – термін, що позначає обмежену відповідальність компанії, товариства, банку за зобов'язаннями (у межах акціонерного чи пайового капіталу). *Компанія «Аніко ЛТД» п'ять років успішно працює на ринку, у галузі виробництва та реалізації продукції молочної промисловості* (www.aniko.vinnitsa.com/ – 16 к).

ЛУДДИТИ (Luddites) – учасники стихійних робітничих виступів в Англії в другій половині XVIII – на початку XIX ст. проти запровадження в промисловості машин, що витісняли ручну працю й збільшували кількість безробітних. Назва, ймовірно, походить від імені ремісника Н. Лудда, який зруйнував свій в'язальний верстат на знак протесту проти сваволі хазяїна [СІС – 1985, с. 501; див. також: СІС – 2000, с. 604; ССІС – 2006, с. 422; НСІС – 2007, с. 431].

ЛУЗЕР (looser) – невдаха; той, у кого нічого не виходить. *Чому лузер?*

Бо жодна його владна ініціатива, зрештою, так нічим і не завершилася (narodna.pravda.com.ua/rus/politics/46_aa74_d74_c815/view_print/ – 12 к).

ЛЮМПСУМ (lumpsum) – провізна плата, яку стягують акордно за все судно залежно від кількості вантажу, яку воно перевозить. ЛЮМПСУМ, – а, ч. Перевізна плата, що її стягують акордно за все судно безвідносно до фактичної кількості вантажу (www.slovyk.net/?swrd=ЛЮМПСУМ – 38 к).

М

МАКДОНАЛЬДС (McDonalds) – ресторан «швидкої їжі». *Приємна новина для українських трансфанів: у Київських ресторанах швидкого харчування «Макдональдс» з'явилися іграшки «Трансформери Анімеймед»* (www.kievtron.com.ua/news/154-transformeri-u-makdonalds.html – 132 к).

МАКДОНАЛЬДИЗАЦІЯ (McDonald's) – процес соціального та економічного розвитку, під час якого принципи ресторану швидкого обслуговування починають панувати як в американській та європейській частинах світу, так і в Україні, охоплюючи різні сфери суспільного життя [ССІС – 2006, с. 429].

МАКІНТОШ (mackintosh) – 1) плащ з непромокаючої прогумованої тканини, а також літне (звичайно габардинове) пальто типу такого плаща, що було в моді в 40–50-х рр. ХХ ст. Від прізвища винахідника прогумованої тканини шотландського хіміка Ч. Макінтоша (1766–1843) [СІС – 1985, с. 509; див. також: СІС – 2000, с. 612; СІС – 2000 а, с. 335; ССІС – 2006, с. 429; НСІС – 2007, с. 440]; 2) *інф.* клас ЕОМ, призначений головним чином для обробки графічної інформації [ССІС – 2008, с. 348].

МАККАРТИЗМ (Mc Carthy) – крайньо права течія в політичному житті США початку 50-х років ХХ ст. Пов'язана з діяльністю сенатора Дж. Маккарті (1908–1957) [СІС – 1985, с. 509].

МАКСИ (maxi – maximum) – 1) скорочене від максимальний [СІС – 1985, с. 511]; 2) максимально довгий (про жіночій одяг), напр., сукня-М.

[СІС – 2000, с. 614; див. також: СІС – 2000 а, с. 337; ССІС – 2006, с. 431; НСІС – 2007, с. 429]; 3) мода на довгий одяг [ССІС – 2008, с. 349].

МАЛЬТУЗІАНСТВО (Malthus) – реакційна буржуазна теорія нащонаселення, висунута англійським священником і економістом Т.Р. Мальтусом (1766–1834) [СІС – 1985, с. 511; див. також: НСІС – 2007, с. 441–442].

МАНІГРА́МА (money) – терміновий телеграфний переказ доларів США з однієї країни в іншу [ССІС – 2006, с. 433].

МА́НОР (manor) – феодальний маєток у середньовічній Англії [СІС – 1985, с. 514; див. також: СІС – 2000, с. 617; ССІС – 2006, с. 434; НСІС – 2007, с. 444].

МА́РГО (margo) – поле на комерційних листах чи інших ділових документах, залишене для поміток [СІС – 1985, с. 515 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 619; СІС – 2000 а, с. 341 (лат.); ССІС – 2006, с. 435 (лат.); НСІС – 2007, с. 446 (лат.); ССІС – 2008, с. 341 (лат.)].

МА́РКЕР¹ (marker) – 1) письмове приладдя з товстим стрижнем, просякнутим спеціальною фарбою, за допомогою якого виділяють у тексті потрібні місця, малюють плакати тощо [СІС – 2000 а, с. 342; див. також: ССІС – 2006, с. 436; ССІС – 2008, с. 354]; 2) *інф.* те саме, що курсор; 3) *лінгв.* носій якоїсь акустичної (фонологічної) чи морфологічної ознаки; виразник позитивної лінгвістичної характеристики [НСІС – 2007, с. 347–348]; 4) *мед., псих.* будь-який знак, який можуть використовувати для діагностики певного розладу.

МА́РКЕР² (marker) – 1) пристрій до посівного чи садильного агрегату для проведення по землі паралельних борозенок, які допомагають зберігати рівність рядків просапних культур; 2) особа, що прислужує під час гри на більярді і веде рахунок очок [СІС – 1985, с. 516 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 620; СІС – 2000 а, с. 342; ССІС – 2006, с. 436; НСІС – 2007, с. 448; ССІС – 2008, с. 354].

МА́РКЕТ (market) – магазин самообслуговування з великим асортиментом продовольчих товарів. *«АТБ-Маркет» розширив мережу своїх продовольчих дискаунтерів «АТБ» до 310 магазинів «АТБ-Маркет» входить у корпорацію «АТБ» і працює на ринку роздрібно́ї торгівлі, зокрема, продовольчими товарами (www.regionnews.poltava.ua/index.php?go=News&in=view&id=14278-34 k).*

МА́РКЕТ-МЕ́ЙКЕР (market-maker) – старший працівник фондової біржі, менеджер ринку цінних паперів. *Маркет-мейкер: учасник тор-*

зівлі, який має особливий статус відповідно до цих Правил. Статус маркет-мейкера може отримати будь-який реєстровий торговець (zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.6550.0–21 k).

МАРКЕТИНГ (marketing) – здійснювана великими компаніями система заходів щодо вивчення ринків й активного впливу на споживчий попит з метою розширення збуту вироблюваних ними товарів. [СІС – 1985, с. 517; див. також: СІС – 2000, с. 620; СІС – 2000 а, с. 342; ССІС – 2006, с. 436; НСІС – 2007, с. 448; ССІС – 2008, с. 354].

МАРКЕТОЛОГ (marketology) – фахівець із вивчення й застосування маркетингу [ССІС – 2006, с. 436; див. також: ССІС – 2008, с. 354].

МАРКЕТОЛОГІЯ (market) – ек. розділ економіки, який вивчає теорію й методологію маркетингу [ССІС – 2006, с. 436; див. також: ССІС – 2008, с. 354].

МАС-МЕДІА (mass-media) – засоби масової інформації (телебачення, радіо, газети, журнали тощо), за допомогою яких інформація доводиться до широкої аудиторії [СІС – 2000 а, с. 343; див. також: ССІС – 2006, с. 438 (лат.); ССІС – 2008, с. 356].

МАТУРИЗАЦІЯ (mature) – підростання, розвиток, дозрівання [ССІС – 2006, с. 440].

МЕДИКЕЙТ (medicate) – федеральна програма США з безкоштовного медичного обслуговування окремих категорій населення. *Медикейт – федеральна програма США з медичного обслуговування окремих категорій населення, на яких поширюється дія двох інших програм: додаткової програми соціального страхування і програми допомоги неповним родинам, що мають дітей* (info.srochno.ua/ukr/professions/strahovanie/43915/ – 66 k).

МЕДИКЕР (medicare) – федеральна програма США, яка передбачає обов'язкове державне медичне страхування людей похилого віку.

МЕДІАБАЙЄР ПІАР-ВІДЦІЛУ (media i buyer) – покупець рекламних площ на щитах та міському транспорті, на інтернет сайтах та в кінофільмах, на газетних і журнальних смугах, закупає час на телеканалах

МЕДІАПЛАНЕР (media i planner) – спеціаліст із розміщення реклами, який підбирає клієнтові саме ті засоби масової інформації, в яких реклама його товару буде найбільш ефективною.

МЕЙК-АП (make-up) – грим; косметика (на обличчі), помада [ССІС – 2008, с. 360].

МЕЙЛ, Е-МЕЙЛ, І-МЕЙЛ (mail) – електронна пошта [ССІС – 2006, с. 444].

МЕЛОН (melone) – 1) сума незвичайно високих прибутків, призначених для розподілу між юридичними чи фізичними особами; 2) додатковий дивіденд. *Мелон* – (melon, англ. melon) *сума незвичайно високих прибутків, призначених для розподілу; значний додатковий дивіденд* (langcenter.isea. ua/files/vocabl.doc).

МЕНЕДЖЕР (manager) – 1) найманий професійний керівник підприємства; спеціаліст у сфері керування виробництвом; 2) підприємець у професійному спорті, розважальному бізнесі, який організовує виступи спортсменів, артистів [СІС – 2000, с. 630; див. також: СІС – 2000 а, с. 350; ССІС – 2006, с. 446; НСІС – 2007, с. 459; ССІС – 2008, с. 361].

МЕНЕДЖЕРИ (managers) – специфічний соціальний прошарок сучасного суспільства, включає найманих керівників (директорів підприємств, керівників окремих підрозділів) у концернах, трестах, синдикатах тощо [СІС – 1985, с. 529].

МЕНЕДЖЕРИЗМ (management) – одна із сучасних теорій управління виробництвом [СІС – 1985, с. 529].

МЕНЕДЖМЕНТ (management) – сукупність сучасних засобів, методів, форм управління виробництвом і збутом продукції з метою підвищення їхньої ефективності і збільшення прибутку [СІС – 2000, с. 630; див. також: СІС – 1985, с. 529; ССІС – 2006, с. 446; НСІС – 2007, с. 459; ССІС – 2008, с. 361–362].

МЕНОНІТИ (Menno Simons) – члени християнської протестантської релігійної секти, що виникла в 30-х роках XVI ст. в Нідерландах як відгалуження секти анабаптистів. М. проповідують покірливість, непричепування злу, пацифізм. Від імені засновника Менно Сімонса [СІС – 1985, с. 530; див. також: СІС – 2000, с. 631; ССІС – 2006, с. 446 (нідерл.)].

МЕРДЖЕР (merger) – об'єднання двох чи кількох підприємств шляхом прямого придбання одним з них чистих активів інших без утворення нового підприємства [СІС – 2000 а, с. 351; ССІС – 2006, с. 446].

МЕРЧАНДАЙЗЕР/МЕРЧЕНДАЙЗЕР (merchandiser) – фахівець із реклами і маркетингу [ССІС – 2008, с. 362].

МЕРЧЕНДАЙЗИНГ/МЕРЧАНДАЙЗИНГ (merchandising) – 1) готування товарів до роздрібною торгівлі; 2) комплекс заходів, пов'язаний з притягненням уваги покупців, стимулювання торговельної діяльності (премії, різноманітні знижки, пільги тощо) [ССІС – 2006, с. 447; див.

також: НСІС – 2007, с. 461; ССІС – 2008, с. 362].

МЕСИДЖ (message) – повідомлення (зазвичай на мобільних телефонах); новина. *За словами А. Яценюка, до Канади він привіз «хороший месидж»* (obozrevatel.com/news/2007/5/8/169708.htm – 60 к).

МЕТОДИСТИ (methodists) – члени протестантської секти, що виникла в англiканствi на початку XVIII ст. М. закликають до методичного (звідси й назва), неухильного виконання християнами своїх релігійних обов'язків [СІС – 1985, с. 536; див. також: СІС – 2000, с. 635; ССІС – 2006, с. 450; НСІС – 2007, с. 466; ССІС – 2008, с. 364–365].

МІДИ (mid) – 1) середньої довжини (про жіночій одяг); 2) спідниця, сукня середньої довжини [СІС – 2000, с. 639; див. також: СІС – 2000 а, с. 357; ССІС – 2006, с. 453]; 3) мода на такий одяг [ССІС – 2008, с. 367].

МІКРОЧІП (microchip) – 1) чіп-кришталік з інтегральною схемою; 2) *розм.* мікроелектроніка [ССІС – 2006, с. 455].

МІКСАЦІЯ (mix) – етногенетична М. – продовження процесу міжетнічної інтеграції, унаслідок якої новий етнос утворюють шляхом злиття неспоріднених народів [ССІС – 2006, с. 455].

МІКСТ-МЕДІА (mixed media) – концепція об'єднання деяких видів мистецтва (напр., фільму й музики в театрі, у концертному залі тощо) [ССІС – 2006, с. 456].

МІКШУВАННЯ (mix) – регулювання рівня звука оператором під час звукозапису (або під час транслявання на радіо музичної передачі) для виокремлення звучання окремого інструмента (виконавця) чи групи виконавців [СІС – 2000, с. 642; див. також: ССІС – 2006, с. 456].

МІЛЕДІ (milady, my lady) – у Великобританії форма звертання до заміжньої жінки з аристократичних кіл [СІС – 1985, с. 545; див. також: СІС – 2000, с. 642; СІС – 2000 а, с. 359; ССІС – 2006, с. 456; НСІС – 2007, с. 473; ССІС – 2008, с. 369].

МІЛЕНІУМ (Millenium) – тисячоліття; межа між тисячоліттями, що йдуть одне за одним [СІС – 2000 а, с. 359 (лат.); див. також: ССІС – 2006, с. 456; ССІС – 2008, с. 369 (лат.)].

МІЛОРД (milord, my lord) – 1) у Великобританії форма звертання до чоловіка з аристократичних кіл [СІС – 1985, с. 546; див. також: НСІС – 2007, с. 473]; 2) звертання до суді у Великій Британії [СІС – 2000 а, с. 360; див. також: СІС – 2000, с. 643; ССІС – 2006, с. 456; ССІС – 2008, с. 370].

МІМІКРІЯ (mimicry) – 1) *біол.* подібність одних тварин і рослин (чи їхніх органів) до інших або до предметів навколишнього середовища [СІС – 1985, с. 546]; 2) *перен.* здатність змінювати свій *імідж*, погляди, думку залежно від кон'юнктури [СІС – 2000, с. 644; див. також: СІС – 2000 а, с. 360; ССІС – 2006, с. 457; НСІС – 2007, с. 474; ССІС – 2008, с. 370].

МІНІ (mini) – 1) скорочене від мінімальний [СІС – 1985, с. 547]; 2) дуже короткий (про жіночий одяг); 3) дуже коротка сукня, спідниця, пальто [СІС – 2000, с. 644; див. також: СІС – 2000 а, с. 361; ССІС – 2006, с. 458]; 4) мода на такий одяг [ССІС – 2008, с. 370].

МІНІ-... (mini-) – перша частина складних слів, яка має значення «малий розмір», «мала довжина» [СІС – 2000, с. 644; див. також: ССІС – 2006, с. 458].

МІНІТМЕНИ (minutemen) – члени однієї з крайньо реакційних, профашистських організацій у США [СІС – 1985, с. 548].

МІС (miss, *скор.* mistress) – 1) форма звернення до дівчини в англомовних країнах; уживають здебільшого з ім'ям чи прізвищем [СІС – 1985, с. 550; див. також: СІС – 2000 а, с. 362; ССІС – 2008, с. 372]; 2) у поєднанні з наступним іменником – найкраща серед дівчат, переможниця конкурсу краси будь-якої країни, континенту, світу, напр., М. Європа [СІС – 2000, с. 646; див. також: ССІС – 2006, с. 459]; 3) *розм., заст.* вихователька, гувернантка [НСІС – 2007, с. 477].

МІСІС (mistress) – форма звертання до нетитулованої одруженої жінки в англомовних країнах; уживають здебільшого з ім'ям чи прізвищем [СІС – 1985, с. 550; див. також: СІС – 2000, с. 647; СІС – 2000 а, с. 363; ССІС – 2006, с. 459; НСІС – 2007, с. 477; ССІС – 2008, с. 372].

МІСТЕР (mister) – форма звертання до нетитулованого чоловіка в англомовних країнах; уживають здебільшого з ім'ям чи прізвищем [СІС – 1985, с. 550; див. також: СІС – 2000, с. 647; СІС – 2000 а, с. 363; ССІС – 2006, с. 459; НСІС – 2007, с. 477; ССІС – 2008, с. 372].

МІТИНГ (meeting) – масові збори з приводу обговорення злободенних, переважно політичних питань [СІС – 1985, с. 550; див. також: СІС – 2000, с. 647; ССІС – 2006, с. 460; НСІС – 2007, с. 478; ССІС – 2008, с. 373].

МОБІНГ (mobbing) – психологічний терор, інтриги, спрямовані проти того, хто може становити конкуренцію іншим (виникає через

страх утратити робоче місце, а також через заздрість, марнославство) [ССІС – 2006, с. 461].

МОГІКА́НИ (Mohicans) – 1) група індіанських племен, що жили в Північній Америці і були у XVIII – XIX ст. витіснені зі своїх земель європейськими колонізаторами. Тепер існують лише поодинокі нащадки м.; 2) *перен.* останні представники чогось що зникає, відмирає. Вираз «останній з могікан» від назви однойменного роману Ф. Купера [СІС – 1985, с. 552; див. також: СІС – 2000, с. 648; СІС – 2000 а, с. 364; ССІС – 2006, с. 461; НСІС – 2007, с. 479; ССІС – 2008, с. 373].

МОКАСІ́НИ (moccasins) – 1) м'яке шкіряне взуття північноамериканських індіанців, оздоблене орнаментом [НСІС – 2007, с. 482]; 2) еластичне взуття з різними вставками [СІС – 1985, с. 554; див. також: СІС – 2000, с. 650; СІС – 2000 а, с. 366; ССІС – 2006, с. 462; ССІС – 2008, с. 375].

МОНЕТА́РІЗМ (monetary) – політика державного контролю над грошовими і кредитними ресурсами для впливу на економічну активність у країні в цілому. Інша назва – монетарна політика [СІС – 2000, с. 651–652; див. також: СІС – 2000 а, с. 367; ССІС – 2006, с. 464; ССІС – 2008, с. 376].

МОНІТО́РИНГ (monitoring) – 1) система спостереження і контролю за станом навколишнього середовища і попередження про появу природних і антропогенних факторів, шкідливих чи небезпечних для здоров'я людини, для існування рослин і тварин [СІС – 1985, с. 556]; 2) постійний контроль за будь-яким процесом з метою виявити, чи відповідає він бажаному результату чи початковим прогнозам [СІС – 2000, с. 652; див. також: СІС – 2000 а, с. 368; НСІС – 2007, с. 485; ССІС – 2008, с. 376]; 3) *соціол.* збір інформації для вивчення громадської думки стосовно якогось питання [ССІС – 2006, с. 464].

МОНОПО́ЛІСТ (monopolist) – 1) той, хто володіє монополією; 2) великий підприємець, представник монополістичного капіталу [СІС – 1985, с. 557 (грец.); див. також: СІС – 2000, с. 653; ССІС – 2006, с. 565; НСІС – 2007, с. 486 (грец.); 3) людина, яка володіє виключним правом на щось [ССІС – 2008, с. 377].

МОРМО́НИ (mormons) – члени релігійної секти, заснованої в XIX ст. в США Дж. Сміттом, що в 1830 р. опублікував книгу, яку видав за переклад нібито знайдених ним таємничих письмен ізраїльського пророка Мормона (звідси й назва). Релігійні погляди М. є еkleктичною сумішшю

різних релігій [СІС – 1985, с. 560; див. також: СІС – 2000, с. 656; СІС – 2000 а, с. 371; ССІС – 2006, с. 467; НСІС – 2007, с. 489; ССІС – 2008, с. 379].

МОТЭЛЬ (motel, *скор.* mot (orist's hot)el) – готель з різними видами обслуговування для автотуристів [СІС – 1985, с. 562; див. також: СІС – 2000, с. 656; СІС – 2000 а, с. 372; ССІС – 2006, с. 468; НСІС – 2007, с. 490; ССІС – 2008, с. 379].

Н

НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ (nationalisation) – перехід з приватної власності окремих осіб у власність держави землі, промислових і транспортних підприємств, банків чи цілих галузей народного господарства [СІС – 1985, с. 571 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 665; СІС – 2000 а, с. 379 (фр.); ССІС – 2006, с. 476; НСІС – 2007, с. 498 (фр.); ССІС – 2008, с. 386 (фр.)].

НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ (neutralization) – 1) політика, спрямована на те, щоб певний клас, соціальна група чи держава не втручалися в боротьбу між іншими класами, групами чи державами (були нейтральними); 2) особливий міжнародний режим якоїсь території (чи вод), відповідно до якого держава, що їй належить ця територія, не має права будувати тут будь-які військові споруди, тримати збройні сили тощо; 3) *хім.* реакція, що веде до знищення кислотних властивостей розчину за допомогою лугів, а лужних – за допомогою кислот; 4) *перен.* ослаблення, знешкодження сили впливу когось [СІС – 1985, с. 574 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 668; СІС – 2000 а, с. 381 (лат.); ССІС – 2006, с. 478; НСІС – 2007, с. 501 (лат.); ССІС – 2008, с. 388 (лат.)]; 5) вбивство.

НІФ (NIF) – нові інструменти кредитних операцій на світовому ринку позичкових капіталів, тобто угода між потенційними позичальником і банком-гарантом, який зобов'язується за його вимогою випустити та розмістити євролати за певною ціною. *Управління національної власності було перейменовано на «національні інвестиційні фонди» (НІФ), аби зробити їх більш схожими на комерційні утворення* ([www.ucipr.kiev.ua/print.php?sid=1051-31 k](http://www.ucipr.kiev.ua/print.php?sid=1051-31)).

НОКАУТ (knock-out) – 1) стан боксера, коли він не може далі вести бій через загальний розлад функцій організму, спричинений ударом противника [СІС – 1985, с. 585; див. також: СІС – 2000 а, с. 391; НСІС – 2007, с. 507; ССІС – 2008, с. 395]; 2) *перен.* потрясіння внаслідок невдачі, поразки, після яких важко оговтатися [СІС – 2000, с. 677; див. також: ССІС – 2006, с. 486].

НОНКОНФОРМІСТИ (nonconformists) – найменування членів англійських церковних організацій (пресвітеріан, індепендентів, методистів, конгрегаціоналістів та ін.), що не визнають обрядів і вчення державної англіканської церкви [СІС – 1985, с. 586; див. також: НСІС – 2007, с. 508–509; ССІС – 2008, с. 396].

НОНСЕНС (nonsense) – безглуздість, нісенітниця [СІС – 1985, с. 587; див. також: СІС – 2000, с. 678; СІС – 2000 а, с. 392; ССІС – 2006, с. 487; НСІС – 2007, с. 509; ССІС – 2008, с. 396].

НОН-СТОП (non-stop) – безперервно; видовище, яке повторюється безперервно і яке можна будь-коли дивитися [СІС – 1985, с. 587; див. також: СІС – 2000, с. 678; СІС – 2000 а, с. 393; ССІС – 2006, с. 487; НСІС – 2007, с. 509; ССІС – 2008, с. 396].

НОТИС (notice, delivery notice) – оповіщення про повну готовність судна до навантаження чи розвантаження [СІС – 1985, с. 588; див. також: СІС – 2000, с. 679–680; ССІС – 2006, с. 488; НСІС – 2007, с. 512].

НОУТБУК (notebook) – портативний комп'ютер (книжкового) формату [ССІС – 2006, с. 488; див. також: НСІС – 2007, с. 512; ССІС – 2008, с. 398].

НОУ-ХАУ (know how) – у міжнародних торгово-економічних відносинах обмін науково-технічною документацією, новітньою технологією, фахівцями тощо [СІС – 1985, с. 589; див. також: СІС – 2000, с. 680; СІС – 2000 а, с. 394; ССІС – 2006, с. 488; НСІС – 2007, с. 513; ССІС – 2008, с. 398].

НЬЮС-МЕЙКЕРИ (news-maker) – 1) діячі, у галузі науки, підприємства, економіки тощо, які чинять суттєвий вплив на хід суспільно-політичних подій [2000 а, с. 395; див. також: ССІС – 2008, с. 399]; 2) цікавий інформаційний привід, подія, що заслуговують на увагу засобів масової інформації; 3) людина, про яку пишуть, повідомляють засоби масової інформації; відома чи цікава, потенційно відома особистість [ССІС – 2006, с. 490].

НЬЮС-РЕЛІЗ (news-release) – дані про товар чи компанію, на які спираються під час укладання договору [СІС – 2000 а, с. 395; див. також: ССІС – 2008, с. 399].

О

ОБ'ЄКТИВІЗМ (objectivism) – 1) світоглядна позиція, яку обмежують констатуванням певних фактів, явищ і подій без аналізу їхніх причин і класового змісту, що веде до виправдання всього наявного [СІС – 1985, с. 591; див. також: НСІС – 2007, с. 515 (лат.)]; 2) відповідність об'єктивній дійсності, безсторонність, неупередженість [СІС – 2000, с. 682; див. також: ССІС – 2006, с. 491].

ОБ'ЄКТИВІСТСЬКИЙ (objectivism) – притаманний *об'єктивізму*; той, що стоїть на позиціях об'єктивізму [СІС – 2000, с. 682; див. також: ССІС – 2006, с. 491].

ОБ'ЄКТИВНИЙ (objective) – 1) який існує поза свідомістю й незалежно від неї; 2) безсторонній, неупереджений [СІС – 1985, с. 591 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 682; ССІС – 2006, с. 491; НСІС – 2007, с. 515 (лат.); ССІС – 2008, с. 400 (лат.)].

ОБ'ЄКТИВНІСТЬ (objective) – 1) існування об'єкта належно від волі й свідомості людини; належність до об'єктивної реальності; 2) причетність до об'єктивного пізнання; 3) неупередженість, відповідність об'єктивній дійсності [СІС – 1985, с. 591; див. також: СІС – 2000, с. 682; СІС – 2000 а, с. 396; ССІС – 2006, с. 491; НСІС – 2007, с. 515 (лат.); ССІС – 2008, с. 400 (лат.)].

ОВЕРБӨТ (overbought) – 1) різке підвищення цін на певний товар, унаслідок стрімкого збільшення обсягів його закупівлі; 2) необґрунтоване зростання цін [СІС – 2000 а, с. 397; див. також: НСІС – 2007, с. 518; ССІС – 2008, с. 401].

ОВЕРДРӨФТ (overdraft) – 1) форма короткотермінового кредиту, суть якого полягає в списанні коштів з розрахункового рахунку клієнта понад їхній залишок на рахунку; 2) сума, що її отримують на чек понад залишок на поточному рахунку [ССІС – 2006, с. 492; також: НСІС – 2007, с. 518].

ОВЕРНАЙТ (overnight) – 1) кредити, надані чи отримані на термін, не більше від одного операційного дня (без урахування неробочих днів банку); 2) угода на термін до наступного робочого дня [НСІС – 2007, с. 518].

ОВЕРСОЛД/ОВЕРДСОЛД (over-sold) – 1) різке падіння цін на певний товар унаслідок значного збільшення його надходження на ринок; 2) необґрунтоване зменшення ціни [СІС – 2000 а, с. 397; див. також: ССІС – 2006, с. 492; НСІС – 2007, с. 518; ССІС – 2008, с. 401].

ОВЕРТАЙМ (over i time) – 1) *спорт.* додатковий період (тайм) у грі для визначення переможця під час закінчення основного часу з нічийним рахунком (у хокеї, футболі тощо) [НСІС – 2007, с. 518; див. також: ССІС – 2008, с. 401]; 2) понаднормовий час, упродовж якого здійснювалися роботи з навантаження чи вивантаження судна.

О'КЕЙ (Ok) – *розм.* так; добре [ССІС – 2008, с. 403].

ОЛЬДЕРМЕН (olderman) – у Великобританії – кооптований член ради графства та органів міського самоврядування; у США – член органів міського самоврядування [СІС – 1985, с. 598; див. також: СІС – 2000, с. 689; ССІС – 2006, с. 497].

ОНКОЛЬ (on call) – *фін.* 1) позичка під заставу цінних паперів чи товарів, яка має бути погашена на першу вимогу кредитора [СІС – 2000 а, с. 403; див. також: ССІС – 2008, с. 407]; 2) поточний рахунок у банку, відкритий під заставу цінних паперів чи товарів [ССІС – 2006, с. 498; див. також: НСІС – 2007, с. 524].

ОНКОЛЬНИЙ (on call) – 1) вид короткострокового комерційного кредиту, який має бути погашений позичальником на першу вимогу кредитора (позичка на вимогу) [СІС – 1985, с. 599]; 2) О. рахунок – поточний банківський рахунок, який відкривають під заставу цінних паперів; 3) О. угода – угода, за якою ціну фіксують у процесі виконання контракту [СІС – 2000, с. 690; див. також: ССІС – 2006, с. 498].

ОН-ЛАЙН (on-line)/**ОНЛАЙН** (on-line)– 1) режим безпосереднього прямого обміну інформацією; 2) режим підключення приладу, що відповідає його готовності до роботи [СІС – 2000 а, с. 493; див. також: ССІС – 2008, с. 407]; 3) в інформатиці – прямо пов'язаний із системою комп'ютера, увімкнений у неї; той, якого використовує система комп'ютера; неавтономний, оперативний; 4) *перен.* оперативний [ССІС – 2006, с. 498].

ОП-АРТ (op-art (optical art)) – напрям у мистецтві модернізму 60-х років ХХ ст., що розробляє (у живописі й графіці) декоративні простих геометричних форм, звичайно розрахованих на оптичну ілюзію [СІС – 1985, с. 600; див. також: СІС – 2000, с. 691–692; СІС – 2000 а, с. 403; ССІС – 2006, с. 499].

ОРГАНІЗЕР (organizer) – нотатник-щоденник для різноманітних ділових та особистих записів, поміток [ССІС – 2006, с. 502; див. також: ССІС – 2008, с. 410].

ОФІС (office) – контора, канцелярія, служба, а також спеціально обладнане приміщення для такої служби [СІС – 1985, с. 611; див. також: СІС – 2000, с. 701; СІС – 2000 а, с. 411; ССІС – 2006, с. 507; НСІС – 2007, с. 539; ССІС – 2008, с. 416].

ОФ-ЛАЙН (off-line) – 1) в інформатиці – пов'язаний з центральним пристроєм комп'ютера лише опосередковано, який зберігається в т. зв. проміжній пам'яті; який стосується незалежних периферійних пристроїв чи файлів, що не підключені до системи чи не використовуються в ній; автономний; 2) *фін.* режим роботи, коли обмін у комп'ютерних мережах між банкоматом (терміналом) і процесинговим центром відбувається з тривалими перервами шляхом перенесення інформації на магнітних носіях [ССІС – 2006, с. 508; див. також: ССІС – 2008, с. 416].

ОФСАЙД (off side) – 1) вигідна позиція гравця (у футболі, хокеї, водному поло), але зайнята ним з порушенням правил гри. Інша назва – «поза грою» [СІС – 1985, с. 612; див. також: СІС – 2000, с. 702; СІС – 2000 а, с. 412; НСІС – 2007, с. 539; ССІС – 2008, с. 416]; 2) *перен.* що-небудь, що виходить за рамки закону; те, що не відповідає нормативним вимогам [ССІС – 2006, с. 508].

ОФШОР (off-shore) – 1) центр спільного (міжнародного) підприємства, який надає іноземним учасникам пільги під час проведення фінансових операцій [СІС – 2000 а, с. 412; див. також: ССІС – 2006, с. 508; НСІС – 2007, с. 540; ССІС – 2008, с. 417]; 2) термін, що його застосовують для характеристики деяких видів банківських операцій.

ОФШОРНА КОМПАНІЯ (off-shore) – іноземна компанія, яка має спеціальний статус щодо податкових пільг і не підлягає національному регулюванню [СІС – 2000 а, с. 412; див. також: ССІС – 2008, с. 417].

П

ПАБ (pub, public house) – загальна назва, як правило, дешевих шинків (здебільшого в Англії) [ССІС – 2006, с. 509 див. також: ССІС – 2008, с. 418].

ПАБЛІК РИЛЄЙШНЗ/ПІ-АР/ПІАР (public relations) – 1) соціальна інформація; сприяння встановленню порозуміння й доброзичливості між особистістю, організацією та іншими людьми за допомогою поширення пояснювального матеріалу, розвитку обміну (інформацією) та оцінки громадської реакції; 2) відділ інформації комерційного підприємства; 3) система інформаційних зв'язків влади з громадськістю. Інша назва – піар [ССІС – 2006, с. 509; див. також: НСІС – 2007, с. 541; ССІС – 2008, с. 418]; 4) реклама, створення популярності.

ПАБЛІСІТИ (publicity) – 1) реклама, створення популярності [СІС – 1985, с. 612; див. також: СІС – 2000, с. 702; СІС – 2000 а, с. 412; НСІС – 2007, с. 541]; 2) публічність, відкритість; 3) інтенсивне стимулювання попиту на товари й послуги численними публікаціями, схвальними рецензіями, презентаціями, активною рекламою тощо [ССІС – 2006, с. 509; див. також: ССІС – 2008, с. 418].

ПІМПЕРСИ (rampers) – 1) дитячі підгузники з дуже м'якої матерії, здатні добре вбирати вологу [СІС – 2000 а, с. 415 див. також: ССІС – 2006, с. 513; ССІС – 2008, с. 421]; 2) підгузники для дорослих, здатні вбирати вологу.

ПАНК (punk) – 1) представник сучасної молоді, який протиставляє себе суспільству, підкреслює несприйняття його моральних, ідеологічних та інших цінностей своєю поведінкою та зовнішнім виглядом (особливо зачіскою, навмисно неохайним одягом тощо) [ССІС – 2006, с. 514]; 2) одна з течій молодіжної культури, учасникам якої притаманне протистояння традиційним суспільним цінностям [ССІС – 2008, с. 423]; 3) стиль молодіжної музики, який вирізняється агресивною манерою виконання, швидким ритмом [НСІС – 2007, с. 547].

ПАНК-КУЛЬТУРА (punk-culture) – реакційний рух серед певної частини молоді капіталістичних країн, що виник у 70-х роках ХХ ст. і проявляється в порушенні загальноприйнятих норм поведінки, запереченні

справжніх і культурних цінностей, захопленні екстатичними танцями й музикою, брудною еротикою тощо [СІС – 1985, с. 619].

ПАНЧ (Punch) – персонаж англійського народного театру ляльок [СІС – 1985, с. 620; див. також: НСІС – 2007, с. 549].

ПАРК (park) – 1) упорядкована ділянка з природними чи штучними зеленими насадженнями, алеями, водоймами, архітектурними та інженерними спорудами, скульптурними прикрасами тощо, призначена для відпочинку; 2) сукупність рухомого складу (вагонів, автомашин тощо) різних видів транспорту; 3) місце стоянки, ремонту й обслуговування транспортних засобів [СІС – 1985, с. 626; див. також: СІС – 2000, с. 714; ССІС – 2006, с. 519]; 4) *військ.* пересувний склад, що постачає армію у воєнний час боеприпасами, інструментами, запасними частинами і т. ін. [НСІС – 2007, с. 554; див. також: ССІС – 2008, с. 429].

ПАРКІНГ (parking) – постійна автостоянка. Інша назва – паркування [ССІС – 2006, с. 519; див. також: ССІС – 2008, с. 429].

ПАРКУВА́ТИ (park) – ставити (автомобіль) на стоянку [СІС – 2000, с. 714; див. також: ССІС – 2006, с. 519].

ПАРКУВА́ННЯ (parking) – постійна автостоянка. *Мобільне паркування – це новий інноваційний проект, який дозволяє водіям здійснювати розрахунки за послуги паркування автомобілів за допомогою мобільного* (www.kyivstar.ua/personal/prepaid/partner_services/parking/ – 13 к).

ПАРЛЯ́МЕНТ (parliament) – 1) виборний (повністю або частково) законодавчий орган у ряді держав (у Великобританії, Канаді, Індії, Франції, Італії, Бельгії, Японії та ін.); 2) у широкому розумінні – найвищий представницький орган будь-якої країни [СІС – 1985, с. 626; див. також: СІС – 2000, с. 714; ССІС – 2006, с. 519; ССІС – 2008, с. 429] 3) виборний (повністю або частково) законодавчий орган [СІС – 2000 а, с. 422]; 4) *перен.* зібрання людей, що багато говорять і сперечаються [НСІС – 2007, с. 554].

ПАРЛЯМЕНТАРИ́ЗМ (parliamentarism) – у деяких державах системи правління, в яких формально, за конституцією, законодавча влада належить виборному парламентові [СІС – 1985, с. 626–627; див. також: СІС – 2000, с. 714; СІС – 2000 а, с. 422; ССІС – 2006, с. 519; НСІС – 2007, с. 554; ССІС – 2008, с. 429 (фр.)].

ПАСУВА́ТИ¹ (pass) – 1) у спортивних іграх – передавати м'яч, шайбу партнерові з команди [СІС – 2000, с. 718; див. також: ССІС – 2006, с. 522; ССІС – 2008, с. 432].

ПАСУВА́ТИ²⁻¹) у картярській грі – відмовлятися від участі в розіграванні чи залишати гру, визнаючи себе переможеним; 2) *перен.* визнавати свою безпорадність перед чим-небудь, відступати [СІС – 2000, с. 718; див. також: ССІС – 2006, с. 522; ССІС – 2008, с. 432].

ПЕ́ЙДЖЕР (pager) – портативний бездротовий пристрій для прийому та запису інформації [СІС – 2000 а, с. 429; див. також: ССІС – 2006, с. 526; ССІС – 2008, с. 436].

ПЕ́ЙДЖИНГОВИЙ (paging) – прикм. до пейджинг. *Пейджинговий зв'язок* (www.vse-tut.if.ua/component/option,com_sobi2/sobi2_Task,sobi2_Details/catid.../Itemid,28/ – 48 к).

ПЕ́ЙЕНВЕ́ЛОП (payenvelop) – конверт із заробітною платою. (www.slovnuk.net/?swrd=ПЕ́ЙЕНВЕ́ЛОП – 39 к).

ПЕ́ЙСМЕ́ЙКЕР (pacemaker) – *анат.* задавач ритму; джерело збудження. ...*Можуть виникати при лікуванні бета-адреноблокаторами і інтоксикації препаратами наперстянки, а також у випадках, коли пейсмейкер не показаний* (www.biosan.kharkov.ua/c/pulmonologiya – 45 к).

ПЕН-КЛУ́Б (pen i club) – міжнародне об'єднання письменників, засноване 1921 р. у Великій Британії [ССІС – 2008, с. 437].

ПЕ́ННИ (penny) – 1) розмінна монета Фінляндії, дорівнює 1/100 фінляндської марки; Великобританії, дорівнює 1/100 фунта стерлінгів; те саме, що й пенс [СІС – 1985, с. 637; див. також: СІС – 2000, с. 724; СІС – 2000 а, с. 430; ССІС – 2006, с. 527; НСІС – 2007, с. 565; ССІС – 2008, с. 437].

ПЕНС (pence) – 1) старовинна англосаксонська срібна монета (з кінця XVIII ст. Мідна, з 1860 р. – бронзова); 2) розмінна монета Великобританії (дорівнює 1/100 фунта стерлінгів), Гібралтару (1/100 гібралтарського фунта), Ірландії (1/100 ірландського фунта (до введення в обіг євро у 2002 р.)) [СІС – 1985, с. 637; див. також: СІС – 2000, с. 724; СІС – 2000 а, с. 430; ССІС – 2006, с. 527].

ПЕНТАГО́Н (Pentagon) – 1) п'ятикутник; 2) п'ятикутна споруда поблизу м. Вашингтона, в якій розміщують керівні військові установи США; 3) *перен.* військове відомство США [СІС – 1985, с. 637 (грец.); див. також: СІС – 2000, с. 724; СІС – 2000 а, с. 430 (грец.); ССІС – 2006, с. 528 (грец.); НСІС – 2007, с. 566 (грец.); ССІС – 2008, с. 437–438 (грец.)].

ПЕНТХА́УЗ (penthouse) – 1) багатокімнатна квартира на верхніх поверхах елітного будинку з висотою стель не менше 4 метрів, загальною

площею 500 і більше метрів; 2) житлова комфортабельна надбудова на пласкому даху [ССІС – 2006, с. 528].

ПЕР (peer) – звання представників вищої аристократії у Великобританії і Франції (у Франції ліквідовано остаточно 1848 р.). У Великобританії існує як спадковий чи присвоєний короною титул. Дає право бути членом верхньої палати парламенту (палати лордів) [СІС – 1985, с. 639; див. також: СІС – 2000, с. 725; СІС – 2000 а, с. 431; ССІС – 2006, с. 529; НСІС – 2007, с. 567; ССІС – 2008, с. 438].

ПЕРСОНА́ЛІЯ (personalia) – біографічна стаття, наукового чи науково-популярного довідкового видання [СІС – 2000 а, с. 435 (лат.); див. також: ССІС – 2006, с. 532; НСІС – 2007, с. 571 (лат.); ССІС – 2008, с. 441].

ПЕ́ТИНГ (petting) – досягнення партнерами статевого задоволення за допомогою взаємних пестощів, або без статевих зносин [ССІС – 2006, с. 533].

ПІА́Р (PR (public relations)) – 1) система інформаційних зв'язків влади з громадськістю [ССІС – 2006, с. 534; див. також: ССІС – 2008, с. 443]; 2) реклама.

ПІАР-КАМПА́НІЯ (PR (public relations) і кампанія) – передвиборча кампанія; будь-яка рекламна кампанія. *Росії не вдалася антиукраїнська піар кампанія 22 січня 2009* (www.4post.com.ua/politics/122703.html – 52 к).

ПІАР-СПЕЦІА́ЛІСТ (PR (public relations) і спеціаліст) – той, хто формує імідж фірми, просуває її інтереси, налагоджує контакти із ЗМІ, організовує прес-конференції. *А це саме ті завдання, які ставлять перед собою піар-спеціалісти: збільшити обізнаність клієнтів про переваги товару, донести до експертів та аналітиків* (nordspr.blogspot.com/2008/08/ir.html – 85 к).

ПІДЖА́К (pea-jacket) – частина чоловічого костюма – куртка з відлягаючим коміром і полами, які застібають [СІС – 1985, с. 646; див. також: НСІС – 2007, с. 574–575; ССІС – 2008, С. 443–444].

ПІЖА́МА (pyjamas) – 1) спальній домашній чи лікарняний легкий костюм, що складається зі штанів і простої куртки [ССІС – 2008, с. 444]; 2) в Індії – широкі панталони з легкої тканини [СІС – 1985, с. 646; див. також: СІС – 2000, с. 733; ССІС – 2006, с. 535; НСІС – 2007, с. 575].

ПІКА́П (pick up) – знайомство з метою спокуси. *Наполегливість в пікапі і спокушанні... За допомогою прихованого зв'язку з інструктором ви*

це не раз випробує, поки не відточить до досконалості свою майстерність на практичних пікап-тренінгах (samsobi.tut.su/archives/133/index.html – 8 к).

ПІКАПЕР (pick up) – 1) упевнений молодий чоловік, який підкорює дівчат за науковим методом. *Щоб підцепити привабливу дівчину, пікапери принципово не вживають банальних запитань типу «Котра година?» або ж «Як пройти до бібліотеки?»* (www.mig.com.ua/events.php?eventID=17301-33 к); 2) учасник змагання на кількість підкорених дівчат.

ПІКАПІТИ (pick up) – 1) спокушати. *Щоб навчитися безвідмовно пікапити дівчат, потрібен не один день і не один номер* (ostriv.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=539&Itemid=1461-30 к); 2) змагатися з метою спокусити якомога більше дівчат.

ПІКАП-ТРЕНІНГ (pick up і *тренинг*) – навчання мистецтва спокуси.

ПІКНІК (picnic) – заміська розважальна прогулянка компанією [СІС – 1985, с. 647; див. також: СІС – 2000, с. 733; ССІС – 2006, с. 535; НСІС – 2007, с. 576; ССІС – 2008, с. 444].

ПІКТИ – група племен, які склали стародавнє населення Шотландії. *Пікти були помічені римлянами, які називали заселені ними терени гірської* (www.lrc.org.ua/galushko/scotland/scotland-ua4.html – 24 к).

ПІРСИНГ (piercing) – у частини молодіжного середовища – просовування, засовування в спеціально підготовлені отвори (у вухах, ніздрях, губах і т. ін.) шпильок, сережок тощо для прикрашання [ССІС – 2006, с. 539; див. також: НСІС – 2007, с. 579; ССІС – 2008, с. 447].

ПЛЕЙБОЙ (playboy) – 1) багатий молодик, що займається лише спортом, розважається і залицяється до жінок [СІС – 1985, с. 657; див. також: ССІС – 2006, с. 543; НСІС – 2007, с. 583]; 2) журнал із цією назвою [ССІС – 2008, с. 451].

ПЛЕЙМЕЙКЕР (play-maker) – той, хто регулює рух транспорту чи роботу підприємства з одного центрального пункту.

ПІОКЕР (poker) – вид азартної картярської гри [СІС – 1985, с. 662; див. також: СІС – 2000, с. 746; СІС – 2000 а, с. 448; ССІС – 2006, с. 547; НСІС – 2007, с. 588; ССІС – 2008, с. 455].

ПІОКЕТБУК (pocket і book) – книжка невеликого формату [ССІС – 2006, с. 547; див. також: ССІС – 2008, с. 455].

ПОЛПÓЛНЯ (polipoly) – *ек.* тип ринку, на якому діють багато дрібних постачальників та покупців [ССІС – 2006, с. 549].

ПОЛІСМЁН (policeman) – назва поліція (поліцейського) в англійських країнах [СІС – 1985, с. 666; див. також: СІС – 2000, с. 749; СІС – 2000 а, с. 430; ССІС – 2006, с. 549; ССІС – 2008, с. 456].

ПОЛТЕРГЁЙСТ (poltergeist) – явища пересування, падіння, зникнення предметів, які пояснюються витівками духів, домовиків [СІС – 2000, с. 751 (нім.); див. також: СІС – 2000 а, с. 452 (нім.); ССІС – 2006, с. 551 (нім.); ССІС – 2008, с. 458 (нім.)].

ПОЛЯРИЗАЦІЯ (polarization) – 1) *фіз.* надання, набуття орієнтації, полярності [СІС – 1985, С. 668–669; див. також: НСІС – 2007, с. 597 (фр.); 2) *перен.* різкий розподіл на дві протилежні, полярні частини [СІС – 2000, с. 751; див. також: ССІС – 2006, с. 557]; 3) відкладання на електродах різних речовин, які ослаблюють силу струму [ССІС – 2008, с. 458].

ПОП-... (pop (popular)) – перша частина складних слів, що означає «масовий», «популярний» [СІС – 2000, с. 753; див. також: ССІС – 2006, с. 552; ССІС – 2008, с. 459].

ПОП-А́РТ (pop-art, popular art) – неоавангардистський напрям в образотворчому мистецтві другої половини ХХ ст., що на противагу абстрактному мистецтву зв'язаний з дадаїзмом і сюрреалізмом, має підкреслено «предметний» характер. Митці цього напрямку наслідують стиль реклами і коміксів, використовують у своїх композиціях побутові предмети, промислові відходи тощо [СІС – 1985, с. 670; див. також: СІС – 2000, с. 753; СІС – 2000 а, с. 453; ССІС – 2006, с. 552; НСІС – 2007, с. 598; ССІС – 2008, с. 459].

ПОП-ГРУ́ПА (pop-group) – група співаків і музикантів.

ПОПСА́ (pops) – 1) *розм.* загальна назва для модних, популярних естрадних творів – пісень, інструментальних п'єс тощо, звичайно невисокого художнього рівня [ССІС – 2006, с. 552; див. також: ССІС – 2008, с. 460]; 2) про щось яскраве, привабливе, але низької якості [НСІС – 2007, с. 598].

ПОПУЛІ́ЗМ (populism) – 1) суспільні погляди й течії, які апелюють до широкого загалу та сповідають ідею прямої участі народу в управлінні, ідею недовіри до представницьких органів влади і стверджують, що мають прості рішення для розв'язання складних соціальних проблем [СІС – 2000, с. 753]; 2) політика поступок, необґрунтованих обіцянок,

тактика, пов'язана з прагненням домогтися своїх цілей; ґрунтується на зверненні до широких народних мас і переконанні їх у можливості швидкого й простого розв'язання складних соціально-економічних проблем [ССІС – 2006, с. 552; див. також: НСІС – 2007, с. 598 (лат.)]; 3) французька літературна школа кінця 20 р. ХІХ ст., що декларувала реалістичне зображення побуту міської й сільської бідноти та фактично стала різновидом натуралізму [ССІС – 2008, с. 460].

ПОПУЛІСТ (популізм) – 1) той, хто здійснює політику популізму [ССІС – 2006, с. 552]; 2) у США в кінці ХІХ ст. – член фермерської партії, яка вимагала наділення поселенців землею за рахунок корпорацій, зниження податків, необмеженого карбування монет; 3) політичний лідер, який домагається популярності серед широких мас малоздійсненими обіцянками [ССІС – 2008, с. 460].

ПРАЙМЕРИЗ (primaries) – 1) у США – первинні збори виборців (звичайно з участю прибічників однієї партії) для висунування кандидатів на виробні посади, а також сам процес голосування на таких зборах; 2) вибори делегатів на партійний з'їзд Республіканської і демократичної партії у США [СІС – 1985, с. 674].

ПРАЙМ-РЕЙТ (prime-rate) – *фін.* найменша відсоткова ставка за кредитами, наданими надійним клієнтам [ССІС – 2006, с. 556; див. також: НСІС – 2007, с. 602].

ПРАЙМ-ТАЙМ (prime-time) – найзручніший, найкращий час для розміщення реклами в електронних засобах інформації [СІС – 2000 а, с. 456; див. також: ССІС – 2006, с. 556; НСІС – 2007, с. 602; ССІС – 2008, с. 463].

ПРАЙС (price) – 1) довідник цін на різні види і сорти товарів чи на певні послуги; 2) *перен.* перелік чого-небудь з оцінкою. *Прайси всіх фірм, що представлені на нашому сервері* (i-m.com.ua/price/index.htm – 51 к).

ПРАЙС-ЛІСТ (price-list) – список цін на товари чи послуги, що пропонує яка-небудь фірма, торговельне підприємство тощо (звичайно із зазначенням технічних характеристик товару, різновиду й характеру послуги і т. ін.) [ССІС – 2006, с. 556; див. також: НСІС – 2007, с. 602].

ПРЕСИНГ (pressing) – 1) у спортивній грі активна опіка кожного чи всіх гравців команди суперника на всьому полі [СІС – 1985, с. 678; див. також: НСІС – 2007, с. 605]; 2) *перен.* тиск, натиск [СІС – 2000,

с. 759; див. також: СІС – 2000 а, с. 459; ССІС – 2006, с. 558; ССІС – 2008, с. 465].

ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЯ (press і conference) – зустріч державних, політичних, громадських, наукових діячів з представниками преси, радіо й телебачення для висвітлення питань, що цікавлять широку громадськість [СІС – 1985, с. 678; див. також: СІС – 2000, с. 759; ССІС – 2006, с. 558; НСІС – 2007, с. 605; ССІС – 2008, с. 465].

ПРЕС-РЕЛІЗ (press-release) – документ, який підлягає терміновому опублікуванню й поширенню; прес-випуск [СІС – 1985, с. 678; див. також: СІС – 2000, с. 759; СІС – 2000 а, с. 459; ССІС – 2006, с. 558; ССІС – 2008, с. 465–466].

ПРЕС-СЕКРЕТАР (presse-secretary) – речник президента, прем'єр-міністра чи іншої офіційної особи, що відповідає за зв'язок із засобами масової інформації [СІС – 2000, с. 759; див. також: СІС – 2000 а, с. 459; ССІС – 2006, с. 558; ССІС – 2008, с. 466].

ПРИВАТІВНА ОПОЗИЦІЯ (privative) – *лінгв.* мовна опозиція, коли один член опозиції відрізняється від іншого наявністю чи відсутністю розпізнавальної ознаки, яку називають корелятивною ознакою чи маркою кореляції [ССІС – 2006, с. 560].

ПРИВАТИЗАЦІЯ (privatization) – відчуження майна, що перебуває в державній та комунальній власності, на користь фізичних і недержавних юридичних осіб. П. здійснюють шляхом: продажу об'єктів приватизації на аукціоні, за конкурсом; продажу часток (акцій, паїв) майна підприємств на аукціоні, за конкурсом, на фондовій біржі та іншими способами, що передбачають конкуренцію покупців; викупу майна державного підприємства, зданого в оренду; викупу майна державного підприємства згідно з альтернативним планом П.; викупу об'єктів П. товариствами покупців, створеними працівниками цих об'єктів [СІС – 2000, с. 761; див. також: СІС – 2000 а, с. 460; ССІС – 2006, с. 560; ССІС – 2008, с. 467 (фр.)].

ПРОВАЙДЕР (provider) – 1) той, хто надає фінансову підтримку і забезпечує виконання важливих дій; 2) компанія, яка організовує і забезпечує доступ користувачів до глобальної комп'ютерної мережі для отримання й обміну інформацією [СІС – 2000 а, с. 462; див. також: ССІС – 2006, с. 561]; 3) фірма-постачальник [ССІС – 2008, с. 468].

ПРОДАКТ-МЕНЕДЖЕР (product і manager) – менеджер, який займається не самими продажами, а розкруткою фірмової марки. *Цільова*

аудиторія програми: менеджери дистрибуційних і роздрібних компаній: топ-менеджери, продакт-менеджери, менеджери з логістики, менеджери складів (management. web-standart.net/rfc/2009/05/13/140/ – 28 k).

ПРОДЮСЕР (producer) – довірена особа кінокомпанії, яка здійснює ідейно-художній та організаційно-фінансовий контроль над створенням фільму [СІС – 1985, с. 683; див. також: СІС – 2000, с. 765; СІС – 2000 а, с. 464; ССІС – 2006, с. 563; ССІС – 2008, с. 470]; 2) адміністративно-фінансовий організатор якого-небудь комерційного проекту (шоу, концерту, спектаклю, телепрограми, запису альбому, диска, відеокліпу тощо) [НСІС – 2007, с. 611].

ПРОМОУТЕР (promoter) – 1) особа, яка сприяє організації якого-небудь заходу (спортивних змагань, зйомок кінофільму тощо) шляхом залучення інвесторів, спонсорів, просуванню товару на ринку, стимулюванню збуту продукції [СІС – 2000 а, с. 466; 2) засновник (напр. фірми); власник 3) фахівець зі збуту продукції [ССІС – 2006, с. 565; див. також: ССІС – 2008, с. 472]; 3) агент, антрепренер, імпресаріо, продюсер естрадного співака, спортсмена [НСІС – 2007, с. 614].

ПРОМОУШЕН/ПРОМОУШН (promotion) – 1) підтримка, патронаж; 2) сприяння просуванню товару до споживача, поширенню чого-небудь, досягненню чого-небудь, досягненню кимось творчих успіхів і т. ін. [ССІС – 2006, с. 565; див. також: НСІС – 2007, с. 614; ССІС – 2008, с. 472]; 3) реклама музичного твору чи виконавця, що проводиться за допомогою радіо, телебачення, преси, турне.

ПРОМПТ (prompt) – чартер, який здійснюють терміново [НСІС – 2007, с. 614].

ПРОСПЕРИТИ (prosperity) – назва нетривалого періоду часткового піднесення економіки в капіталістичних країнах між економічними кризами [СІС – 1985, с. 688; див. також: СІС – 2000, с. 769; ССІС – 2006, с. 566; НСІС – 2007, с. 615]; 2) економічне процвітання [СІС – 2000 а, с. 467].

ПРОТЕКЦІОНІЗМ (protectionism) – 1) економічна політика держави, спрямована на захист національної промисловості, сільського господарства від іноземної конкуренції, а також на загарбання зовнішніх ринків. Знаряддя П. є митна політика [СІС – 1985, с. 689 (лат.); 2) система протекцій, сприяння під час вирішення чиїх-небудь справ [СІС – 2000, с. 770; див. також: СІС – 2000 а, с. 468 (лат.); ССІС – 2006, с. 567–568; НСІС – 2007, с. 616 (лат.)].

ПРОФІЦІТ (proficiency) – *ек.* перевищення в державному бюджеті доходів над видатками [ССІС – 2006, с. 569 (лат.)]; 2) позитивне сальдо балансу (перевищення доходів над видатками) [НСІС – 2007, с. 618].

ПРОЦЕСИНГ (processing) – 1) діяльність процесингового центру, що полягає в зборі, обробці й розсиланні учасникам розрахунків інформації про операції з банківськими картками [ССІС – 2006, с. 570]; 2) технологія.

ПРОЦЕСИНГОВИЙ (processing) – *п.* центр – юридична особа чи її структурний підрозділ, що забезпечує інформаційну й технологічну взаємодію між учасниками розрахунків [ССІС – 2006, с. 570].

ПУЛ (pool) – 1) форма монополістичного об'єднання, що має звичайно тимчасовий характер. Характеризують тим, що прибуток усіх учасників надходить у загальний фонд, а потім розподіляється між ними пропорційно до розмірів їхніх капіталів, кількості випущеної продукції тощо [СІС – 1985, с. 696; див. також: СІС – 2000, с. 775; СІС – 2000 а, с. 474; ССІС – 2006, с. 572; НСІС – 2007, с. 622]; 2) рід кооперації у фермерів Канади, Австралії зі збуту головним чином пшениці [ССІС – 2008, с. 479].

ПУЇЛІНГ (pooling) – *ек.* об'єднання прибутку, отриманого всіма відділами, філіалами головної компанії.

ПУЛՕВЕР (pull i over) – светр без коміра і застібок [СІС – 1985, с. 696; див. також: СІС – 2000, с. 776; ССІС – 2006, с. 572; НСІС – 2007, с. 622; ССІС – 2008, с. 479].

ПУРИТА́НИ (puritans) – 1) прихильники кальвінізму в андрії і Шотландії XVI – XVII ст., поділялися на пресвітеріан та індепендентів; 2) люди надзвичайно суворого, аскетичного укладу життя [СІС – 1985, с. 697; див. також: СІС – 2000, с. 777; СІС – 2000 а, с. 475; ССІС – 2006, с. 574; НСІС – 2007, с. 623; ССІС – 2008, с. 480].

ПУРИТА́НСЬКИЙ (puritans) – 1) той, що стосується пуритан; 2) *перен.* той, що відрізняється суворим, аскетичним способом життя; властивий пуританам [СІС – 2000, с. 677; див. також: ССІС – 2006, с. 574].

ПУФ (puff) – 1) низький ослінчик з м'яким (звичайно круглим) сидінням; 2) помилкова, фальшива звістка, недоладна вигадка [СІС – 1985, с. 698; див. також: СІС – 2000, с. 778; СІС – 2000 а, с. 476; ССІС – 2006, с. 574; НСІС – 2007, с. 623 (фр.); ССІС – 2008, с. 480].

ПУШ-ПОВІДՔМЛЕННЯ (push i *повідомлення*) – повідомлення від сервісного центру мобільного зв'язку, скориставшись яким можна

завантажити замовлення мелодії чи будь-якого іншого замовлення. *Але працюють вони краще ніж ті пуш-повідомлення* (Inu.net.ua/viewtopic.php?f=14&t=105-51 k).

Р

РАДИКА́Л (radical) – 1) прихильник крайніх, рішучих дій, поглядів; 2) член радикальної партії; 3) знак математичного добування кореня; 4) група атомів, яка в хімічних реакціях переходить без змін з однієї сполуки в іншу [СІС – 1985, с. 699; див. також: СІС – 2000, С. 778–779 (лат.); СІС – 2000 а, С. 476–477; ССІС – 2006, с. 575; НСІС – 2007, С. 624–625; ССІС – 2008, с. 480].

РА́ЙДЕР (rider) – реклама музичного твору чи виконавця, що проводять за допомогою радіо, телебачення, преси, турне.

РА́ЙТЕР (writer) – особа, яка приймає на себе зобов'язання продати чи купити основний цінний папір за обумовленою ціною опціону [ССІС – 2006, с. 578; див. також: НСІС – 2007, с. 628].

РА́ЛІ (rally) – *фін.* різке підвищення загального рівня цін чи ціни окремої акції на фондовому ринку після попереднього спаду цін [ССІС – 2006, с. 578; див. також: НСІС – 2007, с. 628; ССІС – 2008, с. 485].

РА́НІ (ranne) – в Індії дружина раджі; княгиня [СІС – 1985, с. 704 (санскрит); див. також: ССІС – 2006, с. 579; НСІС – 2007, с. 628 (санскрит)].

РА́УНД (round) – 1) у боксі – частина матчу 3-хвилинний проміжок часу, упродовж якого відбувається бій [СІС – 1985, с. 706; див. також: СІС – 2000 а, с. 481; НСІС – 2007, с. 631]; 2) *перен.* етап, цикл якихось дій [СІС – 2000, с. 784; див. також: ССІС – 2006, с. 580; ССІС – 2008, с. 486].

РА́УНД-ТЭ́РН (round i turn) – ліквідація довгої чи короткої позиції через зворотну операцію або через набуття конкретних фінансових активів (товарів) чи їхню поставку [НСІС – 2007, с. 631].

РА́УТ (rout) – урочистий званий вечір; прийом [СІС – 1985, с. 706; див. також: СІС – 2000, с. 784; ССІС – 2006, с. 580; НСІС – 2007, с. 631].

РЕАЛІЗА́ЦІЯ (realization) – 1) здійснення наміченого плану, програми, проекту; 2) відпускання продукції й одержання опалити за неї,

перетворення майна, товару чи цінних паперів на гроші [СІС – 1985, с. 708 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 786; СІС – 2000 а, с. 483 (фр.); ССІС – 2006, с. 581–582; НСІС – 2007, с. 636 (лат.); ССІС – 2008, с. 488 (лат.)].

РЕАЛІЗМ (realism) – 1) *філос.* об'єктивно-ідеалістичний напрям у середньовічній схоластиці, який на протигагу номіналізмові вважав, що загальні поняття (універсалії) є реальними духовними сутностями, які становлять субстанцію речей; 2) *літ.* творчий метод літератури й мистецтва, що полягає в правдивому історично конкретному й об'єктивному відтворенні дійсності [СІС – 1985, с. 708]; 3) чітке розуміння об'єктивних умов під час здійснення чого-небудь [СІС – 2000, с. 786; див. також: СІС – 2000 а, с. 483 (лат.); ССІС – 2006, с. 582; НСІС – 2007, с. 636 (фр.); ССІС – 2008, с. 488 (лат.)].

РЕАЛТОН (realtone) – мелодія з голосом. *Підбірка класних і якісних реалтонів у форматі mp3 від відомих російських і зарубіжних виконавців для Вашого мобільного телефона* (syhivsoft.org.ua/news/2008-09-22-225-53 k).

РЕВАЛЕНТНІСТЬ (revallent) – смислова відповідальність між інформаційним запитом і одержаним повідомленням. *Після того, як пошукова система вибере сторінки, що задовольняють запитові, вона сортує посилання на ці сторінки в порядку спадання їхньої ревалентності* (www.tnpu.edu.ua/kurs/412/?page=lab3.php – 49 k).

РЄВЕРС (reverse) – 1) зворотний бік монети чи медалі; 2) письмове зобов'язання, у якому дають гарантії чогось, засвідчуєть щось, напр., зобов'язання викупити заставлений вексель тощо; 3) механізм, яким змінюють напрям руху (обертання) робочих частин машини на зворотний [СІС – 2000, с. 787; див. також: ССІС – 2006]; 4) гарантійний лист, що його видає вантажовідправник капітанові судна, беручи на себе ризик за можливі збитки [НСІС – 2007, с. 637]; 5) у тенісі – удар над головою зліва [ССІС – 2008, с. 489]; 6) зобов'язання купувати певні товари лише в даного монополістичного об'єднання [СІС – 2000 а, с. 484]; 7) грошове забезпечення, що його вимагали закони в дореволюційній Росії [СІС – 1985, с. 709].

РЕГЛАН (raglan) – 1) фасон верхнього одягу, у якому рукав становить єдине ціле з плечем. Від прізвища англійського генерала Реглана [СІС – 1985, с. 712; див. також: СІС – 2000 а, с. 486]; 2) пальто чи плащ такого

крою [СІС – 2000, с. 789; див. також: ССІС – 2006, с. 584; НСІС – 2007, с. 639; ССІС – 2008, с. 490].

РЕДИНГՔТ (riding i coat) – довгий сюртук широкого покрою; особливий крій жіночого верхнього плаття [СІС – 1985, с. 713; див. також: СІС – 2000, с. 790; СІС – 2000 а, с. 487 (фр.); ССІС – 2006, с. 585; НСІС – 2007, с. 641 (фр.); ССІС – 2008, с. 790].

РЕДІ-МЕЙД (ready-made) – різновид модернізму в культурі ХХ ст., в основі якого лежить трактування предметів побуту як об'єктів художнього сприйняття й заперечення гуманістичних традицій реалістичного мистецтва [СІС – 1985, с. 713; див. також: НСІС – 2007, с. 641].

РЕЄСТРАЦІЯ (registration) – 1) узяття на облік, внесення до списку чи книги якихось даних, записів про певні факти; 2) фіксація вимірювань, змін, що відбуваються під час дослідів [СІС – 1985, с. 714 (польськ.); див. також: СІС – 2000, с. 791; СІС – 2000 а, с. 488; ССІС – 2006, с. 586; НСІС – 2007, с. 642 (лат.); ССІС – 2008, с. 492 (лат.)].

РЕЙД (raid) – 1) у військовій справі – проникнення військових підрозділів, частин і з'єднань у тил ворога чи похід партизанських з'єднань і загонів ворожими тилами з метою розвідки, розширення партизанського руху й розгортання бойових і диверсійних дій на ворожих комунікаціях [НСІС – 2007, с. 645]; 2) несподівана ревізія, обстеження, здійснювані групою активістів за завданням громадських організацій чи преси [СІС – 1985, с. 717; див. також: СІС – 2000, с. 793; СІС – 2000 а, с. 490; ССІС – 2006, с. 587; ССІС – 2008, с. 494]; 3) організація, дещо схожа з інвестиційною компанією, але вона концентрує свої вклади в інвестиціях нерухомості.

РЕЙДЕР (raider) – військовий корабель чи озброєне судно, що виконує самостійні завдання з метою знищення морських транспортних засобів противника [СІС – 1985, с. 717; див. також: СІС – 2000, с. 793; СІС – 2000 а, с. 490; ССІС – 2006, с. 587; НСІС – 2007, с. 645; ССІС – 2008, с. 494].

РЕЙНДЖЕРСИ/РЕЙНДЖЕРИ (rangers) – у збройних силах США – підрозділ десантників для диверсійно-розвідувальних дій у тилу противника [СІС – 1985, с. 717; див. також: СІС – 2000, с. 793; ССІС – 2006, с. 587; ССІС – 2008, с. 494].

РЕЙТИНГ (rating) – 1) *фін.* оцінка, віднесення до класу, розряду чи категорії; відносний показник надійності банку, ділового партнера,

кредитоспроможності позичальника, надійності цінних паперів тощо; 2) індивідуальний показник оцінки популярності, авторитету, цінності кого-, чого-небудь, який ґрунтується на результатах голосування, соціологічних опитувань, а також власне сама така оцінка, ступінь популярності, цінності кого, чого-небудь [СІС – 2000, с. 793]; 3) *спорт.* становище спортсмена серед йому подібних, що оцінюють певним числом балів [СІС – 2000 а, с. 491; див. також: ССІС – 2006, с. 588; НСІС – 2007, с. 645; ССІС – 2008, с. 494].

РЕК-ДЖОБІНГ (rack і jobbing) – договір про тимчасове надання площі для торгівлі, який укладає дрібний підприємець з великим магазином [СІС – 2000 а, с. 492; див. також: ССІС – 2008, с. 495].

РЕ́КЕТ (racket) – шантаж, зди́рство шляхом залякування чи грубого насильства й фізичної розправи [СІС – 1985, с. 718; див. також: СІС – 2000, с. 794; СІС – 2000 а, с. 492; ССІС – 2006, с. 589; НСІС – 2007, с. 646; ССІС – 2008, с. 495].

РЕКЕТИ́Р (racketter) – той, хто здійснює рекет; шантажист [СІС – 2000, с. 794; див. також: СІС – 2000 а, с. 492; ССІС – 2006, с. 589; ССІС – 2008, с. 495].

РЕКО́РД (record) – 1) найвище досягнення, здобуте в якійсь галузі (у праці, спорті тощо) [СІС – 1985, с. 719]; 2) *перен.* найвищий ступінь чи прояв чого-небудь [СІС – 2000, с. 795; див. також: СІС – 2000 а, с. 492; ССІС – 2006, с. 589; НСІС – 2007, с. 647; ССІС – 2008, с. 496].

РЕКОРДСМЕ́Н (recordsman) – 1) спортсмен, який досяг найвищих результатів і встановив рекорд; 2) *перен.* людина, яка досягла найвищих показників у виробничій діяльності [СІС – 1985, с. 719; див. також: СІС – 2000, с. 795; СІС – 2000 а, с. 492; ССІС – 2006, с. 589; НСІС – 2007, с. 647; ССІС – 2008, с. 496].

РЕМЕ́ЙК (remake)/**РИМЕЙК** – 1) перезнятий фільм [СІС – 2000, с. 806]; 2) новий, виправлений, перероблений чи відновлений варіант (версія) видання музичних творів, телезапису, кінострічки; сучасна версія старої театральної вистави; 3) прагнення до відтворення минулого, що виявляється в зовнішньому вигляді навколишніх речей, у дотриманні відповідних звичаїв тощо; 4) *перен.* відтворення не самого твору мистецтва минулих років, а його стилю, духу, проблематики в новій, але пізнавальній формі [ССІС – 2006, с. 591, 599; див. також: СІС – 2000 а, с. 503; ССІС – 2008, с. 497].

РЕМІКС (remix) – перероблення, нова обробка, аранжування з додаванням та зміною мелодії, тексту, зокрема в танцювальному стилі [ССІС – 2006, с. 599; див. також: ССІС – 2008, с. 497].

РЕНТИНГ (renting) – короткотермінова оренда машин і обладнання, звичайно без права їхнього наступного викупу орендарем [СІС – 2000 а, с. 496; див. також: НСІС – 2007, с. 651; ССІС – 2008, с. 499].

РЕПАТРІАЦІЯ (repatriation) – повернення емігрантів у країну, звідки вони походять, з поновленням їх у правах громадянства; повернення на батьківщину військовополонених і цивільних, що опинилися за межами своєї країни внаслідок війни [СІС – 1985, с. 725 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 799; СІС – 2000 а, с. 496 (лат.); ССІС – 2006, с. 593; НСІС – 2007, с. 652 (лат.); ССІС – 2008, с. 499].

РЭПЭР¹ (rappet) – 1) *геод.* закріплений на місцевості геодезичний знак, що вказує висоту цієї точки земної поверхні над рівнем моря. Р. визначають нівелюванням; 2) в артилерії – пункт на місцевості чи в повітрі, за яким провадиться пристрілювання [СІС – 2000, с. 799 (фр.); див. також: СІС – 2000 а, с. 496; ССІС – 2006, с. 593 (фр.); НСІС – 2007, с. 652 (фр.);]; 3) *матем.* сукупність лінійно незалежних векторів, узятий у певному порядку і відкладених від спільного початку [СІС – 1985, с. 725 (фр.);]; 4) зразкова міра для перевірки приладів.

РЭПЭР² (rappet) – 1) виконавець репу; 2) прихильник репу [ССІС – 2008, с. 499].

РЕПОРТАЖ (report) – 1) інформаційний жанр публіцистики; оперативне повідомлення кореспондента, репортера з місця події в пресі, на радіо, телебаченні [СІС – 1985, с. 726 (фр.);]; 2) робота репортера [СІС – 2000, с. 800; СІС – 2000 а, с. 497 (фр.); ССІС – 2006, с. 594; НСІС – 2007, с. 653 (фр.); ССІС – 2008, с. 500].

РЕПОРТЕР (reporter) – працівник, який збирає й подає інформацію про різні події для преси, радіо, кіно, телебачення тощо [СІС – 1985, с. 726; див. також: СІС – 2000, с. 800; СІС – 2000 а, с. 497 (фр.); ССІС – 2006, с. 594; НСІС – 2007, с. 653; ССІС – 2008, с. 500].

РЕСЭЛЭР (resaler) – той, хто займається перепродажем майна, нерухомості.

РЕСТАЙЛІНГ (restyling) – 1) дизайн, художнє переоформлення товару, спрямовані на приваблення покупця; 2) нові перероблені загальні вимоги до дизайну, що сприяють попиту на товар.

РЕСТА́РТ (restart) – *снеч.* 1) поновлення роботи системи після її аварійного завершення; 2) в обчислювальній техніці – повторний запуск програми, системи.

РЕФУНДУВА́ННЯ (refunding) – 1) погашення, відшкодування державної заборгованості шляхом випуску позик; 2) повернення покупцю товару грошей у разі обґрунтованих претензій [СІС – 2000 а, с. 502; див. також: ССІС – 2008, с. 504]; 3) продаж компанією нових цінних паперів з метою використання отриманих грошей для вилучення з обігу раніше випущених цінних паперів.

РИ́НГ (ring) – 1) спортивний майданчик квадратної форми обмежований канатами для проведення змагань з боксу; 2) *фін.* короткотермінова угода (змова) підприємців щодо скуповування чи вилучення з ринку певних товарів та їхнє утримання на складах з метою підвищення попиту й подальшого продажу за вищими цінами [СІС – 2000, с. 806; див. також: СІС – 2000 а, с. 503; ССІС – 2006, с. 599; НСІС – 2007, с. 662; ССІС – 2008, с. 506]; 3) водний вихор в океані циклонічного чи антициклонічного походження, холодне ядро якого обмежене вузьким кільцем теплих вод [СІС – 1985, с. 732].

РИ́НГТОН (ring i tone) – мелодія для завантаження до мобільного телефону.

РИ́ТМОТРЕ́НІНГ (training) – спеціальні вправи для профілактики різноманітних психосоматичних порушень, самовираження в русі у вигляді танцювальної імпровізації, розвитку зовнішньої моторики – рухової активності (у групах аеробіки тощо) [ССІС – 2006, с. 599].

РІЕ́ЛТЕР/РІЕЛТО́Р/РІЕЛТЕР (realtor) – агент, торговий посередник з продажу нерухомого майна [СІС – 2000 а, с. 504; див. також: ССІС – 2008, с. 507].

РО́БІНЗОН (Robinson) – 1) *перен.* людина, яка силою обставин позбавлена людського середовища, відірвана від нього. Від імені героя роману англійського письменника Д. Дефо [НСІС – 2007, с. 666; див. також: ССІС – 2008, с. 507].

РО́КЕР¹ (rocker) – 1) член молодіжного гурту, який вирізняється своєрідним зовнішнім виглядом (зачіска, шкіряний одяг з металевою фурнітурою) і зухвалими нічними шумними кросами на мотоциклах [СІС – 2000 а, с. 505; див. також: ССІС – 2006, с. 601; НСІС – 2007, с. 667; ССІС – 2008, с. 508].

РÓКЕР² (rocker) – 1) прихильник рок-музики, року [СІС – 2000, с. 808]; 2) виконавець музичних творів у стилі року [СІС – 2000 а, с. 505; див. також: ССІС – 2006, с. 601; НСІС – 2007, с. 667; ССІС – 2008, с. 508].

РÓЛЕР (rollers) – любитель катання на роликових ковзанах [ССІС – 2008, с. 508].

РОЛÓВЕР (roll-over) – *фін.* 1) продовження терміну кредиту шляхом його технічного погашення й одночасного відновлення через надання нового кредиту; 2) переведення коштів з однієї форми інвестицій в іншу; 3) заміна раніше відкритої строкової позиції новою, із пізнішими термінами її реалізації [НСІС – 2007, с. 668].

РÓЯЛТІ (royalty) – 1) *фін.* періодичні відрахування продавцеві, які згідно з ліцензійною угодою сплачує ліцензіат за право користування предметом ліцензійної угоди – винаходом, патентом, виданням книжки, прокатом кінофільму тощо; 2) гонорар авторові літературного, музичного фіксованого відсотка від суми, одержаної від продажу цього твору [СІС – 2000, с. 811; див. також: ССІС – 2006, с. 603]; 3) плата за право розробляння природних ресурсів (зокрема й за договорами концесії), яку перераховує користувач (концесіонер) власникові землі чи надр; 4) неоподатковувана на території однієї з двох держав, котрі уклали між собою угоду, частина доходів від ренти й інших сум, отриманих за використання авторських прав, патентів чи інших видів інтелектуальної власності [НСІС – 2007, с. 670].

С

СА́ЙДИНГ (siding) – будівельний матеріал з пластику, який імітує дощане покриття. Використовують для оздоблення стін і стель різних приміщень. [ССІС – 2006, с. 607; див. також: ССІС – 2008, с. 512].

СА́ЙТ (site) – місце в системі Інтернету для розміщення матеріалу про когось чи щось [ССІС – 2006, с. 607; див. також: НСІС – 2007, с. 674; ССІС – 2008, с. 512].

СА́МІТ (summit) – зустріч глав держав, урядів [СІС – 2000, с. 816; див. також: СІС – 2000 а, с. 511; ССІС – 2006, с. 608; НСІС – 2007, с. 676; ССІС – 2008, с. 512].

СВЕТР (sweater) – тепла в'язана фуфайка без застібок, з високим коміром, що одягають через голову [СІС – 1985, с. 747; див. також: НСІС – 2007, с. 681].

СВІНГ (swing) – 1) у боксі – боковий удар із значної віддалі [СІС – 1985, с. 747]; 2) один із різновидів джазу, для якого характерна сольна імпровізація, великий склад виконавців; 3) *фін.* ліміт (гранична сума) кредиту в клірингових угодах, що взаємно надається сторонами для покриття тимчасового перевищення платежів над надходженнями [СІС – 2000, с. 821; див. також: СІС – 2000 а, с. 514; ССІС – 2006, с. 612–613; ССІС – 2008, с. 517]; 4) обмін партнерами подружніх пар за згодою обох сторін.

СВІНГЕР (swinger) – 1) член подружньої пари, який має інтимний зв'язок з членом іншої подружньої пари за згодою власного чоловіка (дружини); 2) фасон жіночого підкороченого пальта, яке має форму трапеції [ССІС – 2006, с. 613; див. також: НСІС – 2007, с. 517–518].

СВІТЧ (switch) – 1) реалізація третій стороні залишку на кліринговому чи іншому двосторонньому рахунку за курсом, нижчим від офіційного; 2) ліквідація зобов'язань за одними цінними паперами чи певною валютою з метою укладання угод за іншими [ССІС – 2008, с. 518]; 3) операція щодо використання блокованого рахунку [НСІС – 2007, с. 681].

СВОП (swap) – 1) валютна операція щодо продажу певної валюти з умовою викупу такої самої суми назад через певний час за курсом, зафіксованим на момент укладання угоди. Поєднує елементи форвардної угоди та угоди спот [НСІС – 2007, с. 681]; 2) тимчасова закупівля товарів, боргових зобов'язань, валюти тощо з гарантією їхнього подальшого продажу; 3) різниця у відсоткових ставках двох валют за один і той же термін [СІС – 2000, С. 821–822; див. також: ССІС – 2006, с. 613].

СВОПІНГ (swapping) – різновид операцій з цінними паперами, коли продають і купують одночасно однакові цінні папери з метою зменшення податків [НСІС – 2007, С. 681–682; див. також: ССІС – 2008, с. 518].

СВОП-КЇРС (swar і *курс*) – *фін.* ціни одночасної купівлі та продажу банками іноземної валюти за умови розрахунків з цих операцій у різні терміни [ССІС – 2006, с. 613].

СЕЙЛ (sale) – сезонний продаж товарів за зниженими цінами [ССІС – 2006, с. 614; див. також: НСІС – 2007, с. 682].

СЕЙШН/СЕЙШЕН (session) – 1) зібрання молоді з метою розважитись, вечірка, збіговисько, тусовка; 2) концерт (зазвичай рок-групи, окремих виконавців) [НСІС – 2007, с. 683; ССІС – 2008, с. 519].

СЕКВЕСТР (sequester) – 1) *юр.* заборона чи обмеження права користування будь-яким майном за розпорядженням органів державної влади; 2) змертвілі частина будь-якого органа, найчастіше кістки [СІС – 1985, с. 749 (лат.); див. також: ССІС – 2008, с. 519 (лат.)]; 3) пропорційне зниження державних витрат за всіма статтями бюджету (крім захищених) упродовж часу, що залишається до закінчення поточного бюджетного року [СІС – 2000, с. 823 (лат.); див. також: СІС – 2000 а, с. 516 (лат.); ССІС – 2006, с. 614 (лат.)].

СЕКОНД-ХЕНД (second-hand) – 1) річ, яка була в ужитку; 2) спеціалізований магазин, який продає такі речі (взуття, одяг тощо); 3) *перен.* щось не дуже свіже [ССІС – 2006, с. 614; див. також: НСІС – 2007, с. 683; ССІС – 2008, с. 519].

СЕКСАПІЛЬНИЙ (sex і англ. appeal) – привабливий у статевому розумінні; той, що збуджує статеві інстинкти [СІС – 2000 а, с. 517; див. також: ССІС – 2006, с. 615].

СЕКС-ШОП (лат. sexus і англ. shop) – спеціальні підприємства, які торгують предметами інтим-гігієни, сексуального стимулювання, еротичними товарами, сувенірами тощо [ССІС – 2006, с. 615].

СЕПАРАТИЗМ (separatism) – 1) прагнення до відокремлення, відособлення [СІС – 2000, с. 829; див. також: ССІС – 2006, с. 619; НСІС – 2007, с. 688 (лат.)]; 2) у багатонаціональних державах прагнення соціальних меншостей до відокремлення і створення власної держави чи автономної області [СІС – 1985, с. 754 (фр.); див. також: СІС – 2000 а, с. 521; ССІС – 2008, с. 524 (фр.)].

СЕР (sir) – 1) шанобливе звертання до чоловіка в англійських країнах; 2) титул баронета в Англії, вживають разом з іменем [СІС – 1985, с. 755; див. також: СІС – 2000, с. 829; СІС – 2000 а, с. 521; ССІС – 2006, с. 619; НСІС – 2007, с. 689; ССІС – 2008, с. 524].

СЕРВЕР (server) – 1) основний електронний обслуговувальний пристрій ЕОМ, що функціонує в інтерактивному режимі як накопичувач, розподільник («диспетчер») інформації між приєднаними приладами (телебаченням, моніторами, дисплеями й т. ін.) та здійснює зв'язок, діалог; 2) вузол в Інтернеті, який має електронну адресу, містить певну інформацію та покликання на інші сервери з цієї теми [ССІС – 2006,

с. 620]; 3) у тенісі та деяких інших спортивних іграх гравець, який уводить м'яч у гру [СІС – 2000 а, с. 521; див. також: НСІС – 2007, с. 689; ССІС – 2008, с. 524].

СЕРВІС (service) – 1) побутове обслуговування населення, а також спеціальна служба, що надає такі послуги [СІС – 2000, с. 830; див. також: СІС – 2000 а, с. 522; ССІС – 2006, с. 620; НСІС – 2007, с. 690]; 2) у тенісі – подача (введення м'яча в гру) [СІС – 1985, с. 756; див. також: ССІС – 2008, с. 525].

СЕРВО... (serve) – перша частина складних слів, що відповідає поняттям «той, що автоматично регулює» чи «той, що полегшує ручне керування», напр., сервомотор [СІС – 1985, с. 756; див. також: СІС – 2000, с. 830; ССІС – 2006, с. 620; НСІС – 2007, с. 690; ССІС – 2008, с. 525].

СЕРФ (surf) – пошуку інформації в Інтернеті. *Серф-академія, серф-арт, серф-банда, серфбар, серф-барахолка, серф-бізнес, серф-відео, серф-Волга, серф-готель, серф-дім, серф-інфраструктура, серф-кайт, серф-кастинг, серф-компанія, серф-лікбез, серф-машина, серф-музика, серф-парк, серф-паті, серф-пікнік, серф-ресурс, серф-ривайвл, серф-секс, серф-спілкування, серф-спот, серф-станція, серф-трек, серф-трендсетер, серф-тріп, серф-тур, серф-фестивал, серф-фірма, серф-форум, серф-школа.*

СЕРФЕР (surfer) – людина, яка подорожує згідно з умовами обміну. *Головна мета більшості серферів – побачити туристичні міста з нетуристичного боку* (<http://www.ut.net.ua/art/168/0/2652/>).

СЕРФІНГУВАННЯ (surf) – *Ще одна причина серфінгування – бажання збільшити перелік знайомств і контактів* (<http://www.ut.net.ua/art/168/0/2652/>).

СЕРФІНГУВАТИ (surf) – подорожувати. *Хоча саме про таку небезпеку я думав найбільше, коли вперше вирішив серфінгувати* (<http://www.ut.net.ua/art/168/0/2652/>).

СЕРФ-МАНУАЛ/СЕРФ-МЕНУАЛ (surf) – трюк під час їзди на велосипеді.

СЕРФ-РАЙДЕР (surf) – людина, яка займається одним із різновидів серф-спорту.

СЕТЛМЕНТ (settlement) – укладання угоди цінних паперів, коли клієнт оплачує брокеру (ділеру) за придбані цінні папери чи доставляє продані цінні папери і одержує від брокера виручку з продажу. *СЕТЛМЕНТ – 1) розрахунки по біржових операціях; 2) частота, з якою*

підраховуються розрахункові ціни і стягується маржа (www.glossary.org.ua/article/settlement/index.html – 20 к).

СЕТЛЬМЕНТ (settlement) – у XIX – першій половині XX ст. спеціальні квартали в ряді міст Китаю для проживання іноземців; управлялися адміністрацією відповідної держави й користувалися екстериторіальністю [СІС – 1985, с. 757; див. також: СІС – 2000, с. 831; ССІС – 2006, с. 621; НСІС – 2007, с. 692].

СИФ (SIF, *скор.* cost, insurance, freight) – у міжнародній торгівлі вид договору купівлі-продажу щодо товарів, як транспортують морським шляхом [СІС – 1985, С. 767–768].

СІТІ (city) – центральна частина Лондона, де зосереджено контори та правління найбільших банків, промислових монополій, юридичних фірм, фондова й товарна біржі; С. – синонім фінансової олігархії Великобританії [СІС – 1985, с. 768; див. також: СІС – 2000, с. 841; СІС – 2000 а, с. 531; ССІС – 2006, с. 629; НСІС – 2007, с. 704]; 2) назва великого фінансового і торговельного центру якоїсь країни, зосередженого, як правило, у столиці [ССІС – 2008, с. 533].

СІФ (CIF, *скор.* cost, insurance, freight) – умова продажу товару, згідно з якою до ціни реалізації включають його вартість та всі витрати на страхування і транспортування до місця призначення [СІС – 2000, с. 841; див. також: ССІС – 2006, с. 629; НСІС – 2007, с. 704].

СКАЙСЕРФІНГ/СКАЙСЕРФ (sky і surf) – парашутні прижки з лижами для виконання різноманітних фігур у вільному падінні.

СКАЛЬПЕР (scalper) – член біржі, який спекулює на короткочасних коливаннях цін; с. здійснює швидкі продажі та покупки з невеликим прибутком чи з невеликими збитками [ССІС – 2006, с. 629; див. також: НСІС – 2007, с. 704].

СКАУТ (scout) – член скаутської організації [СІС – 1985, с. 769; див. також: СІС – 2000, с. 842; СІС – 2000 а, с. 532; ССІС – 2006, с. 630; НСІС – 2007, с. 705; ССІС – 2008, с. 534].

СКАУТІЗМ (scout) – одна з поширених систем позашкільного виховання, яка є основою діяльності дитячих і юнацьких скаутських організацій. Мають певною мірою воєнізований характер. Виник в Англії в 1907 р. [СІС – 1985, с. 769; див. також: СІС – 2000, с. 842; СІС – 2000 а, с. 532; ССІС – 2006, с. 630; НСІС – 2007, с. 705; ССІС – 2008, с. 534].

СКВАЙР (squire) – 1) у Великобританії – скорочена назва дворянського титулу – есквайра; додається також до прізвища землевласника

[СІС – 1985, с. 770; див. також: НСІС – 2007, с. 705]; 2) у Великобританії та США – посадовий титул для мирових суддів, деяких категорій чиновників, адвокатів тощо [СІС – 2000, с. 842; див. також: СІС – 2000 а, с. 532; ССІС – 2006, с. 630; ССІС – 2008, с. 534].

СКВА́ТЕР (squatter) – 1) колоніст, що зайняв вільну, необроблювану ділянку землі під час колонізації (у США, Канаді, Австралії, Новій Зеландії); 2) дрібний орендар [СІС – 1985, с. 770; див. також: СІС – 2000, с. 842; ССІС – 2006, с. 630; ССІС – 2008, с. 534]; 3) в Австралії скотар, що орендує для своїх стад необроблені ділянки землі [СІС – 2000 а, с. 532].

СКВЕР (square) – невеликий парк на території населеного пункту [СІС – 1985, с. 770; див. також: СІС – 2000, с. 842; ССІС – 2006, с. 630; НСІС – 2007, с. 705; ССІС – 2008, с. 534].

СКВО́ТЕР (squatter) – бездомна людина, що самовільно вселилася в незайнятий будинок чи незаконно поселяється на незайнятій землі [НСІС – 2007, с. 705; див. також: ССІС – 2008, с. 534].

СКЕБ (scab) – лайливе прізвисько штейк-брехерів в Англії, США та інших англомовних країнах [СІС – 1985, с. 770].

СКЕЙТ (skate) – відмова дилерів від котирування акцій.

СКЕ́ЛПЕР (skalper) – дрібний маклер, котрий діє від свого імені чи за дорученням клієнта й оперує невеликими партіями реального товару на біржі [НСІС – 2007, с. 705].

СКЕПТИ́ЦИЗМ (scepticism) – 1) філософська концепція, що піддає сумніву можливість достовірного пізнання світу й існування надійного критерію істини. Крайньою формою с. є агностицизм; 2) критично недовірливе ставлення до чогось [СІС – 1985, с. 770 (грец.); див. також: СІС – 2000, с. 843; СІС – 2000 а, с. 532 (грец.); ССІС – 2006, с. 631; НСІС – 2007, с. 706 (грец.); ССІС – 2008, с. 535 (фр.)].

СКІМІ́НГ (skimming) – викрадення інформації з магнітної смуги кредитної банківської карти. *Скімінг також часто відбувається при розрахунку картою за товари і послуги* (ukrgazeta.plus.org.ua/article.php?id=1860–31 k).

СКІНХЕ́ДИ (skinheads) – члени неформальних молодіжних груп, які вирізняються зухвалою поведінкою, агресивно налаштовані щодо людей інших рас і національностей [ССІС – 2006, с. 631; див. також: НСІС – 2007, с. 706].

СКОТЛЕНД-ЯРД (Scotland Yard) – центральне управління лондонської поліції; лондонська кримінальна поліція [СІС – 1985, с. 772; див. також: СІС – 2000, с. 844; СІС – 2000 а, с. 533; ССІС – 2006, с. 632; ССІС – 2008, с. 632].

СКРІНІНГ (screening) – 1) масове обстеження населення з метою виявлення осіб, що страждають на якусь певну хворобу; 2) перевірка кредитоздатності і порядності потенціальних партнерів; виконується на підставі інформації, яку надають консалтингові фірми, довідники [СІС – 2000 а, с. 534]; 3) відбір із багатьох однорідних таких фактів і явищ, які в процесі дослідження виявляють необхідні, шукані властивості [НСІС – 2007, с. 707]; 4) *біол., бот.* попереднє сортування отруйних речовин за мірою їхньої токсичності [ССІС – 2008, с. 536]; 5) масове випробування культур мікроорганізмів на наявність у них певних властивостей.

СКРИПОФІЛІЯ (sreep і грец. philous) – колекціонування старовинних облигацій, акцій, фінансових документів [СІС – 2000 а, с. 534; див. також: НСІС – 2007, с. 708 (лат.); ССІС – 2008, с. 536].

СЛЕНГ (slang) – слова чи вирази, характерні для певних груп людей, об'єднаних за віком, професією, чи певних соціальних прошарків (напр., с. художників, моряків) [СІС – 1985, с. 773; див. також: СІС – 2000, с. 845; СІС – 2000 а, с. 535; ССІС – 2006, с. 633; НСІС – 2007, с. 708; ССІС – 2008, с. 537].

СЛЕШ (slash) – спец. Риска «/», яку використовують як символ чи знак алітерації ділення. *Ще донедавна я слеш не читала, але й не бридилася, просто мені було не цікаво* (www.forum.hpclub.com.ua/index.php?showtopic=8740-158 k).

СЛІП (slip) – 1) похилий береговий майданчик з рейками, за допомогою якого встановлене на візках судно витягують на берег чи спускають на воду; 2) похилий майданчик у кормових отворах рибпромислових суден, за допомогою якого витягують на палубу здобич [СІС – 1985, С. 773–774; див. також: СІС – 2000, С. 845–846; ССІС – 2006, с. 633; НСІС – 2007, с. 708].

СЛОГАН (slogan) – 1) стислий рекламний заклик, пропагандистське гасло, часто у віршованій формі; просте стисле, зрозуміле та легко сприймане формулювання рекламованої ідеї; 2) одноманітний, заяложений, шаблонний мовний зворот, банальне словесне кліше, штамп лозунг

гового типу [ССІС – 2006, с. 633; див. також: НСІС – 2007, С. 708–709; ССІС – 2008, с. 537].

СМОЇНГ (smoking-jacket) – дуже відкритий на грудях піджак чорного сукна з обшитими шовком бортами, один з видів вечірнього костюма [СІС – 1985, с. 774; див. також: СІС – 2000, с. 846; СІС – 2000 а, с. 535; ССІС – 2006, с. 633; НСІС – 2007, с. 709; ССІС – 2008, с. 537].

СНАЙПЕР (sniper) – стрілець, що добре володіє мистецтвом влучної стрільби, маскуванню й спостереганню [СІС – 1985, с. 774; див. також: СІС – 2000, с. 846; СІС – 2000 а, с. 535; ССІС – 2006, с. 633; ССІС – 2008, с. 537]; 2) *перен.* той, хто досяг великого вміння, високої майстерності [НСІС – 2007, с. 709].

СНАЙПІНГ (sniper (sniping)) – *спец.* снайперська стрільба; школа снайпінгу. *Навички та знання з окремих видів військового ремесла, як-от снайпінг, рукопашний бій, мінно підризна підготовка, орієнтування на місцевості, тощо* (www.br.com.ua/referats/Viysk_kafedra/10751.htm – 22 к).

СНІКЕРС (sneakers) – шоколадний батончик [ССІС – 2008, с. 537].

СНОБ (snob) – 1) особа, яка беззастережно схиляється перед модою, манерами, смаками; 2) особа, яка претендує на вишукано витончений смак, манери, особливу інтелектуальність [СІС – 1985, с. 774; див. також: СІС – 2000, с. 846; СІС – 2000 а, с. 535; ССІС – 2006, С. 633–634; НСІС – 2007, с. 709; ССІС – 2008, с. 537].

СНОБІЗМ (snobbism) – поведінка, манери, властиві снобові [СІС – 1985, с. 774; див. також: СІС – 2000, с. 846; СІС – 2000 а, с. 535; ССІС – 2006, с. 634; НСІС – 2007, с. 709; ССІС – 2008, с. 537].

СОВЕРЕН (sovereign) – англійська золота монета в 1 фунт стерлінгів [СІС – 1985, с. 774; див. також: СІС – 2000, с. 846; СІС – 2000 а, с. 535; ССІС – 2006, с. 634; НСІС – 2007, с. 709; ССІС – 2008, с. 537].

СОФТВЕР (soft i ware) – 1) програмне забезпечення, програмні засоби; 2) *перен.* інтелектуальний капітал, сукупність плідних ідей думок, розробок [ССІС – 2006, с. 637; див. також: НСІС – 2007, с. 713].

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ (specialization) – 1) оволодіння спеціальними знаннями в певній галузі; 2) зосередження діяльності на певному занятті, спеціальності; 3) поділ праці на окремі операції [СІС – 2000, с. 852; див. також: ССІС – 2006, с. 639]; 4) с. виробництва – відособлення й створення підприємств і галузей для випуску однорідної продукції; 5) особливі риси пристосування організму до умов існування, властиві

певному виду чи певній групі тварин (напр., однопала кінцівка в коня) [СІС – 1985, с. 781 (лат.); див. також: СІС – 2000 а, с. 540; НСІС – 2007, с. 717 (лат.); ССІС – 2008, с. 542 (лат.)].

СПЕЦІЕС (species) – приставка до назв різних монет, яка означає, що розмова йде про карбовану металеву монету (спеціесталер, спецієсдукат), а не рахунково-грошову одиницю.

СПІКЕР (speaker) – 1) голова нижньої палати парламенту в ряді країн (напр., у Великобританії, Індії, США) та однопалатного парламенту (у Кенії, Новій Зеландії та деяких ін. країнах) [СІС – 1985, с. 782; див. також: СІС – 2000, с. 853; СІС – 2000 а, с. 540]; 2) промовець, диктор, ведучий (програм); 3) особа, що повідомляє глядачів про рішення суддів на змаганнях з боксу [НСІС – 2007, с. 718; ССІС – 2008, с. 542]; 4) неофіційна назва Голови Верховної Ради України [ССІС – 2006, с. 639].

СПІКЕРФОН (speaker i phone) – телефон, у якому є функція голосного зв'язку. *Спікерфон – ціни від продавців України* (www.dect-phone.controlf.co.ua/?f=SpeakerPhone – 43 к).

СПІНОФ (spinof) – ек. метод, який використовують компанії для розчленування операцій і активів шляхом пропорційного розподілу серед своїх акціонерів придбаних акцій іншої компанії. ... *але в принципі може принести його автору комерційний успіх, то материнська компанія допомагає новатору організувати так званий спіноф (фірму-нащадка)* (library.if.ua/book/32/2128.html – 23 к).

СПІЧ (speech) – коротка застільна промова з нагоди торжества, ювілею тощо; тост [СІС – 1985, с. 783; див. також: СІС – 2000, с. 854; СІС – 2000 а, с. 541; ССІС – 2006, с. 640; НСІС – 2007, с. 719; ССІС – 2008, с. 543].

СПІЧРАЙТЕР (speechwriter) – той, хто складає тексти промов, вступів для високопосадових державних осіб [СІС – 2000 а, с. 541; див. також: ССІС – 2006, с. 640; НСІС – 2007, с. 719; ССІС – 2008, с. 543].

СПЛІТ (split) – розділення, дроблення нереалізованих акцій підприємства на більшу кількість менших за вартістю акцій з метою полегшити їхнє розповсюдження. Проводиться за умови збереження загальної суми, на яку випущено акції [НСІС – 2007, с. 719].

СПОНСОР (sponsor) – 1) юридична чи фізична особа, яка фінансує певний захід (проект) [СІС – 2000, с. 854]; 2) поручитель, гарант [СІС – 2000 а, с. 541; див. також: ССІС – 2006, с. 641; НСІС – 2007, с. 719; ССІС – 2008, с. 543]; 3) коханець. *Усіх студентів можна поділити*

на кілька категорій. Є студентська категорія № 1. Навіть за цим номером можна здогадатися, що вони ні в чому собі не відмовляють. Але при цьому такі студенти і не думають де-небудь підробляти – усім їх забезпечують батьки. <...> До другої категорії належать здебільшого дівчата, але останнім часом їхні замашки почали переймати і хлопці. Це – постійні шукачі спонсори в. У нас якось давно повелося, що до весілля за вечірні розваги у барах чи дискотеках платить чоловік (ВК, 04.10, 1994).

СПОТ (spot) – *фін.* різновид угоди щодо купівлі-продажу наявного товару з негайною оплатою та постачанням. Застосовують у біржовій торгівлі, а також для реалізації готівкової валюти, зокрема на валютній біржі [СІС – 2000, с. 855; див. також: СІС – 2000 а, с. 542; ССІС – 2006, с. 641; НСІС – 2007, с. 720; ССІС – 2008, с. 544].

СПРЕД (spread) – 1) одночасні купівля і продаж ф'ючерсних контрактів на один і той же товар з різними термінами постачання; 2) одночасні купівля та продаж опціонів одного типу за різними цінами чи з різними датами закінчення їхніх термінів; 3) різниця між ціною покупця і ціною продавця у строкових валютних угодах; 4) різниця між ціною пропозиції акцій та ціною попиту на них; 5) амплітуда коливання цін [НСІС – 2007, с. 720].

СТАБІЛІЗАЦІЯ (stabilization) – 1) упорядкування, зміцнення, набування стійкості, незмінності; стан стійкості, сталості [СІС – 1985, с. 784 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 855; СІС – 2000 а, с. 542 (лат.); ССІС – 2006, с. 641]; 2) надання стійкої рівноваги тілу під час руху; 3) забезпечення сталості, незмінності яких-небудь величин, характеристик, ступеня вияву чого-небудь; 4) збереження незмінності, властивостей якої-небудь речовини за допомогою стабілізатора [НСІС – 2007, с. 721]; 5) у *космонавтиці* – керування рухом космічного літального апарата по заданій траєкторії [ССІС – 2008, с. 544 (лат.)].

СТАГ (stag) – біржовий маклер, який купує випущені цінні папери для перепродажу, розраховуючи отримати премію до курсу їхнього випуску [ССІС – 2006, с. 641].

СТАЙЛІНГ (styling) – 1) дизайн, художнє оформлення товару, спрямовані на привабливість покупця; 2) загальні вимоги до дизайну, що сприяють попиту на товар [СІС – 2000 а, с. 543; див. також: ССІС – 2008, с. 545].

СТАЛКЕР (stalker) – 1) людина, здебільшого з маргінальних груп населення, яка добре орієнтується й може бути провідником у мало-відомих чи заборонених місцях (підземелля, покинуті території тощо); 2) у США – маніакальний шанувальник і наполегливий переслідувач славнозвісних людей зі світу мистецтва [ССІС – 2006, с. 642]; 3) той, хто ризикує життям заради досягнення певної мети [ССІС – 2008, с. 545].

СТАНДАРТ (standard) – 1) прийнятий тип виробів, що відповідає певним вимогам за якістю, хімічним складом, фізичними властивостями, вагою, розміром, об'ємом тощо. У широкому розумінні – зразок, еталон, які приймають за вихідні для порівняння з ними інших об'єктів [СІС – 1985, с. 785]; 2) *перен.* щось шаблонне, трафаретне; те, що не містить у собі нічого оригінального, творчого [НСІС – 2007, с. 722]; 3) нормативно-технічний документ, що встановлює одиниці величин, терміни та їхні визначення, вимоги до продукції і виробничих процесів, безпеки праці тощо; 4) *перен.* подвійний С. – про вибіркове ставлення до подібних подій, явищ, учинків, що ґрунтується на власних інтересах, кон'юнктурних міркуваннях тощо [СІС – 2000, с. 856; див. також: СІС – 2000 а, с. 543; ССІС – 2006, с. 642; ССІС – 2008, с. 545].

СТАНДАРТИЗАЦІЯ (standard) – 1) установлення єдиних обов'язкових норм і вимог на готову продукцію, напівфабрикати, сировину й матеріали з метою впорядкування діяльності в певній галузі, економного витрачання ресурсів, додержання вимог техніки безпеки, підвищення якості продукції та послуг; 2) зведення багатьох видів виробів до невеликої кількості типових для раціональнішої організації виробництва [СІС – 1985, с. 785; див. також: СІС – 2000, с. 856; ССІС – 2006, с. 642; НСІС – 2007, с. 722]; 3) *перен.* – позбавлення індивідуальних особливостей, своєрідності [СІС – 2000 а, с. 543; ССІС – 2008, с. 545].

СТАНДАРТНИЙ – 1) який відповідає вимогам стандарту, типовий; 2) *перен.* шаблонний, трафаретний, позбавлений оригінальності [СІС – 1985, с. 785–786; див. також: СІС – 2000, с. 856; СІС – 2000 а, с. 544; ССІС – 2006, с. 642; НСІС – 2007, с. 723; ССІС – 2008, с. 545].

СТАРТ (start) – 1) момент початку спортивних змагань з бігу, плавання тощо; момент зльоту літака, космічного корабля; 2) місце (лінія, пункт), з якого починають змагання; місце початку руху літального апарата, космічного корабля [СІС – 1985, с. 786; див. також: СІС – 2000 а, с. 544]; 3) *перен.* початок діяльності в якійсь галузі [СІС – 2000, с. 857;

див. також: ССІС – 2006, с. 643; НСІС – 2007, с. 723; ССІС – 2008, с. 546].

СТАТИСТИКА (statistics) – 1) суспільна наука, що обробляє й вивчає кількісні показники розвитку суспільного виробництва та суспільства, їхні співвідношення й зміни; 2) С. математична – наука, яка за допомогою математичних методів вивчає закономірності масових явищ, їхні взаємозв'язки, систематизує та обробляє результати досліджень; 3) сукупність відомостей про ті чи ті масові явища або процеси [СІС – 2000, с. 857; див. також: СІС – 2000 а, с. 544; ССІС – 2006, с. 643; НСІС – 2007, С. 723–724 (лат.); ССІС – 2008, с. 546 (нім.)]; 4) с. квантова – розділ статистичної фізики, у якому на основі законів квантової механіки вивчають фізичні властивості рівноважних систем, що складаються з численної кількості мікроскопічних систем (атомів, молекул) [СІС – 1985, с. 786].

СТАТИСТИЧНИЙ (statistics) – 1) пов'язаний зі статистикою, який впливає із законів статистики [СІС – 1985, с. 786; див. також: СІС – 2000, с. 857; СІС – 2000 а, с. 544; ССІС – 2006, с. 643].

СТЕНД (stand) – 1) щит чи стояк з експонатами виставки, діаграмами тощо; 2) пристрій для складання чи випробування машин, приладів, конструкцій та ін. (випробувальний с.); 3) пристрій, де розмішують і зварюють великі металеві конструкції (зварювальний с.); 4) спортивний майданчик для стрільби [СІС – 1985, с. 788; див. також: СІС – 2000, с. 858; ССІС – 2006, с. 644; НСІС – 2007, с. 725; ССІС – 2008, с. 547].

СТЕНД-БАЙ (stand-by) – 1) угода, згідно з якою країна – член Міжнародного Валютного Фонду може придбати в нього іноземну валюту в обмін на національну у визначений термін і в задалегідь установлених межах [СІС – 2000 а, с. 546]; 2) умови кредитного договору, відповідно до якого банк резервує до встановленого терміну обумовлену суму, а клієнт використовує її цілком чи частково залежно від потреби в кредиті [ССІС – 2006, с. 644]; 3) *ел.* стан, в якому електричний прилад підключений до електромережі і готовий до роботи.

СТЕНСЕЛЬ (stencil) – друкарська форма для нанесення відбитку поштової адреси на газети, журнали, книги, а також для друкування супровідної документації [СІС – 1985, с. 789; див. також: НСІС – 2007, с. 726].

СТЕРЛІНГ (sterling) – 1) середньовічна англійська срібна монета, пенні, що її карбували з XII ст.; 2) законний стандарт проби англійських

срібних і золотих монет як основи англійської валюти [СІС – 1985, с. 791; див. також: СІС – 2000, С. 860–861; СІС – 2000 а, с. 548; ССІС – 2006, с. 642; НСІС – 2007, с. 728; ССІС – 2008, с. 549].

СТИВІДОР (stividor) – особа (представник фірми), що відає навантаженням і розвантаженням судна в іноземних портах [СІС – 1985, с. 791; див. також: СІС – 2000, с. 861; ССІС – 2006, с. 646; НСІС – 2007, с. 728].

СТІК (stick) – предмети, які своєю формою нагадують паличку. *Олівець-стік виконує косметичні функції. Для профілактики старіння наносьте олівець-стік вранці і ввечері* (www.marykay-oksana.com.ua/products/outliner – 21 к).

СТОКБРОКЕР (stock-broker) – особа, котра за дорученням клієнтів купує чи продає паї статутного капіталу підприємств або акції на фондовій біржі. Отримує винагороду у формі комісійних [СІС – 2000, с. 862; див. також: СІС – 2000 а, с. 550; ССІС – 2006, с. 648; ССІС – 2008, с. 550].

СТОКІСТ (stock) – фірма країни-імпортера, що здійснює експортно-імпортні операції за спеціальною консигнаційною угодою [НСІС – 2007, с. 730].

СТОП-ГОУ ЦИКЛ (англ. stop-go і *цикл*) – економічна політика поперемінного стримування та стимулювання ділової активності.

СТРАЙК (strike) – одна з основних форм класової боротьби; одночасна колективна відмова робітників і службовців від праці з пред'явленням підприємцям чи урядові економічних і політичних вимог [СІС – 1985, С. 793–794; див. також: НСІС – 2007, с. 731].

СТРЕДЛ (straddle) – *фін.* 1) на товарних ринках – поєднання закупівлі одного товару з одночасним продажем іншого; 2) на ринку акцій – угода, яка надає тримачеві цінних паперів право продавати чи купувати їх за певною ціною; 3) за опційними угодами – подвійний опціон, який дає право тримачеві цінних паперів купувати чи продавати їх за певною ціною [ССІС – 2006, с. 649].

СТРЕС (stress) – неспецифічна реакція організму на дію різноманітних подразників (стресорів) [СІС – 1985, С. 794–795; див. також: СІС – 2000, с. 864; СІС – 2000 а, с. 551; ССІС – 2006, с. 649; НСІС – 2007, с. 733; ССІС – 2008, с. 552].

СТРЕСОР (stressor) – подразник зовнішнього чи внутрішнього середовища (холод, голодування, психічні й фізичні травми, рентгенівське

проміння тощо), який спричинює стан стресу в організмі людини й тварин [СІС – 1985, с. 795; див. також: СІС – 2000, с. 864; СІС – 2000 а, с. 551; ССІС – 2006, с. 649; ССІС – 2008, с. 552].

СТРÉТЧИНГ (stretching) – укладання килимового покриття. *Стретчинг* – це прогресивний вид укладання, що відповідає високим вимогам (www.remontpola.com.ua/index.php?id=28-13 k).

СТРИНГ (strings) – окрема група виставлених на аукціонних торгах видів товарів, творів мистецтва тощо (напр., листи, нагороди й т. ін.) [ССІС – 2006, с. 649].

СТРІНГЕР (stringer) – 1) позаштатний місцевий кореспондент у США [СІС – 2000 а, с. 551; див. також: ССІС – 2008, с. 552]; 2) приватна особа, яка дістає для інформаційних агентств рідкісні матеріали; 3) теле- та радіо репортер, що працює на якусь зарубіжну компанію в «гарячих точках» у небезпечних для життя умовах [ССІС – 2006, с. 649; див. також: НСІС – 2007, с. 733].

СТРИПТІЗ (striptease) – 1) естрадно-еротична вистава, учасниці (учасники) якої поступово роздягаються під музику; 2) *перен.* про щось надзвичайно відверте, що порушує правила пристойності [СІС – 2000, с. 864; див. також: СІС – 2000 а, с. 551; ССІС – 2006, с. 649; НСІС – 2007, с. 733; ССІС – 2008, с. 552].

СТЮА́РД (steward) – 1) офіціант на пасажирському морському судні, літаку [СІС – 2000, с. 865; див. також: ССІС – 2006, с. 650]; 2) в Англії – управитель великого господарства, економ [СІС – 1985, с. 796; див. також: СІС – 2000 а, с. 552; НСІС – 2007, с. 734; ССІС – 2008, с. 553].

СТЮА́РДЕСА (stewardess) – бортпровідниця – жінка, яка обслуговує пасажирів на літаках [СІС – 1985, с. 796; див. також: СІС – 2000, с. 865; СІС – 2000 а, с. 552; ССІС – 2006, с. 650; НСІС – 2007, с. 735; ССІС – 2008, с. 553].

СУБ'ЄКТИВІЗМ (subjectivism) – 1) світоглядна позиція, що тією чи тією мірою заперечує об'єктивний підхід до дійсності, закони природи й суспільства; 2) оцінка чого-небудь, ставлення до чогось залежно від особистих симпатій, настрою чи нахилу [СІС – 1985, с. 797 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 866; СІС – 2000 а, с. 553 (лат.); ССІС – 2006, с. 651 (фр.); НСІС – 2007, с. 735]; 3) напрям у соціології, який стверджує, що розвиток суспільства визначається не об'єктивними закономірностями, а волею, прагненням окремих осіб [ССІС – 2008, с. 553 (лат.)].

СУБ'ЄКТИВНИЙ (subjective) – 1) який стосується суб'єкта людини; 2) властивий лише певному суб'єкту, особистий, індивідуальний; 3) протилежний об'єктивному [СІС – 1985, с. 797 (лат.)]; 4) однобічний, упереджений [СІС – 2000, с. 866; див. також: СІС – 2000 а, с. 553 (лат.); ССІС – 2006, с. 651; НСІС – 2007, с. 735; ССІС – 2008, с. 553 (лат.)].

СУБ'ЄКТИВНІСТЬ – 1) ставлення до чогось, яке визначають особистими поглядами, інтересами суб'єкта; відсутність об'єктивності, суб'єктивізм [СІС – 1985, с. 797 (лат.); див. також: ССІС – 2006, с. 651; ССІС – 2008, с. 553 (лат.)]; 2) оригінальність [СІС – 2000, с. 866; див. також: СІС – 2000 а, с. 553; НСІС – 2007, с. 735].

СУБЛІЗИНГ (subleasing) – особливий вид відносин, які виникають у зв'язку з передачею прав користування предметом лізингу третій особі, що оформляють відповідним договором. *Сублізинг – це вид піднайму предмета лізингу, у відповідності з яким лізингоодержувач за договором лізингу передає третім особам* (zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.12362.0–20 k).

СУПЕРВАЙЗЕР (supervisor) – 1) інспектор, контролер, спостерігач, старший продавець, бригадир (наприклад, у великому магазині); завідувач групи співробітників, секції; 2) головний організатор, відповідальний керівник [ССІС – 2006, с. 653].

СУПЕРВІЗОР (supervisor) – частина керуючої програми операційної системи цифрової обчислювальної машини, яка реалізує введення й виведення інформації, обмін інформацією із зовнішніми нагромаджувачами [СІС – 1985, с. 800; див. також: СІС – 2000, с. 868 (лат.); див. також: ССІС – 2006, с. 653; НСІС – 2007, с. 738]; 2) організатор робіт, які вимагають виконання дій за певною програмою, що спостерігає за правильністю виконання такої програми (напр., у масових соціологічних дослідженнях) [СІС – 2000 а, с. 556]; 3) в аудиті – спостерігач, інспектор [ССІС – 2008, с. 555].

СУПЕРКАРГО (supercargo) – особа, яка наглядає на судні за прийманням та виданням вантажів, а також за станом трюмів; звичайно другий помічник капітана [СІС – 1985, с. 800; див. також: СІС – 2000, с. 869; СІС – 2000 а, с. 653].

СУПЕРМАРКЕТ (supermarket) – одна з форм великого сучасного універсального торговельного підприємства [СІС – 1985, с. 800; див. також: СІС – 2000, с. 869; СІС – 2000 а, с. 556; ССІС – 2006, с. 653; НСІС – 2007, с. 738; ССІС – 2008, с. 555].

СУПЕРМАН (superman) – 1) людина, упевнена у своїй перевазі над іншими людьми; надлюдина; 2) у літературі й мистецтві – герой детективних коміксів, кінобойовиків тощо, наділений незвичайними якостями [СІС – 1985, с. 800; див. також: СІС – 2000, с. 869; СІС – 2000 а, с. 556; ССІС – 2006, с. 653; НСІС – 2007, с. 738; ССІС – 2008, с. 555].

СУПЕРСЕЛЕРИ (supersellers) – книги типу бестселерів, видані в дорогому художньому оформленні [СІС – 1985, с. 800].

СУФРАЖІЗМ (suffragism) – буржуазний жіночий рух за надання жінкам однакових з чоловіками виборчих прав у рамках держави. Виник у другій половині ХІХ в Англії. Поширився в США, Німеччині та деяких інших країнах. Припинився після першої світової війни [СІС – 1985, с. 802; див. також: СІС – 2000, с. 870; СІС – 2000 а, с. 558; ССІС – 2006, с. 654].

СУФРАЖІСТКА – учасниця, прибічниця суфражизму [СІС – 1985, с. 802].

СЮРВУЙЄР (survuer) – експерт, який здійснює на прохання страховальника чи страхувача огляд застрахованих суден і вантажів, а також тих, що належать страхуванню. С. дає висновок про стан майна, визначає характер та розміри його пошкодження і т. ін.

Т

ТАЙМ-АУТ (time-out) – 1) перерва в спортивній грі на вимогу команди, передбачена правилами гри (напр., у баскетболі) [СІС – 1985, с. 806; див. також: СІС – 2000 а, с. 560; НСІС – 2007, с. 744]; 2) *перен.* узагалі перерва в чому-небудь, яку оголошують за ініціативою одного з учасників [СІС – 2000, с. 874; див. також: ССІС – 2006, с. 658; ССІС – 2008, с. 560].

ТАЙМ-ВЕЛЮ (time-value) – частина опціонної винагороди, понад дійсну вартість.

ТАЙМІНГ (timing) – *фін.* найсприятливіший момент для купівлі чи продажу акцій [СІС – 2000 а, с. 560; див. також: ССІС – 2006, с. 658; НСІС – 2007, с. 744; ССІС – 2008, с. 560].

ТАЙМ-ЧАРТЕР (time-charter) – мор. договір про оренду морського судна на певний строк [СІС – 1985, с. 806; див. також: СІС – 2000, с. 874; СІС – 2000 а, с. 561; ССІС – 2006, с. 658; НСІС – 2007, с. 747; ССІС – 2008, с. 560].

ТАЙМ-ШІТ (time-sheet)/**ТАЙМШИТ** – судновий документ на вантажні операції, що його складають в іноземних портах [СІС – 1985, с. 806; див. також: СІС – 2000, с. 874; СІС – 2000 а, с. 561; ССІС – 2006, с. 658; НСІС – 2007, с. 744; ССІС – 2008, с. 560].

ТАЙШЕР/ТАЙМШЕР (time-share) – 1) форма власності на нерухомість, якою можна користуватися лише обмежений час [НСІС – 2007, с. 744]; 2) у туристичному бізнесі – володіння нерухомістю в курортних місцях на правах кондомініума.

ТАНДЕМ (tandem) – 1) розташування однорідних машин чи їхніх частин в агрегаті одна за одною, на одній осі, лінії; 2) парова машина з таким розташуванням робочих циліндрів (як правило, різних діаметрів); 3) двомісний велосипед, на якому їзді крутять розміщені одні за одними педалі [СІС – 1985, с. 810; див. також: СІС – 2000, с. 878]; 4) *перен.* про спільну, злагоджену роботу, діяльність двох осіб, організацій тощо [СІС – 2000 а, с. 563; див. також: ССІС – 2006, с. 661; НСІС – 2007, с. 747; ССІС – 2008, с. 563].

ТАНИ (thegn) – в Англії за середньовіччя службова знать, дружинники короля [СІС – 1985, с. 810].

ТАУЕР (tower) – замок-фортеця в Лондоні, одне з визначних місць міста. Т. був спочатку королівською резиденцією, потім – державною в'язницею для особливо небезпечних злочинців. Нині – музей [СІС – 2000, с. 880; див. також: ССІС – 2006, с. 663].

ТВ-БАЙЕР/ТІВІ-БАЙЕР (TV і buyer) – спеціалісти, які обирають речі в колекціях відомих дизайнерів для модних бутиків; той, хто вміє придбати речі, які пізніше обов'язково придбає клієнт.

ТЕЙЛОРИЗМ (Teylor) – одна з капіталістичних систем організації праці й управління, метою якої є одержання підприємцем найбільшого прибутку шляхом максимального підвищення інтенсивності праці робітників. Від прізвища її автора – американського інженера Ф. У. Тейлора [СІС – 1985, с. 813; див. також: НСІС – 2007, с. 749].

ТЕЛЕМАРКЕТИНГ (теле... і англ. marketing) – збут за допомогою засобів телекомунікацій. *Телемаркетинг* – це один зі способів рекламного й інформаційного впливу, де цільова аудиторія може бути чітко

визначена вже на етапі складання вибірки бази обдзвону (фізичні, юридичні особи, стаття, вік, географія розташування) (www.pr-center.org.ua/stat_show.php?zap=466-21 k).

ТЕЛЕСХОУМЕН (*теле...*, англ. show і man) – популярний ведучий розважальної програми на телебаченні [ССІС – 2006, с. 666].

ТЕНДЕР (tender) – 1) причіпна частина паровоза, де містяться запаси води, мастила, палива тощо; 2) невелике допоміжне (з двигуном) судно чи однощоглова спортивна яхта [СІС – 1985, с. 817]; 3) *фін.* особлива форма надання замовлень на постачання товарів і підрядів на виконання робіт, яка передбачає залучення пропозицій декількох постачальників (підрядників) з метою забезпечення найвигідніших комерційних та інших умов угоди для організаторів торгів [СІС – 2000, с. 884; див. також: ССІС – 2008, с. 568]; 4) пропозиція щодо постачання товарів, надання послуг, будівництва об'єктів тощо у формі торгів конкурсу [СІС – 2000 а, с. 568; див. також: НСІС – 2007, с. 752]; 5) припис офіційного характеру [ССІС – 2006, с. 666].

ТЕНДЕР-ОФЕР (tender-offer) – *ек.* прилюдна пропозиція купівлі цінних паперів у власників (передусім, акцій) однієї корпорації іншою компанією чи іншою організацією за умови додержання певних умов упродовж обмеженого часу. Власники акцій просять «запропонувати» (продати) свої акції у відповідності до оголошеної вартості і, звичайно, з виплатою премії вище дійсної ринкової ціни, залежно від пропозиції мінімальної чи максимальної кількості акцій.

ТЕНТ (tent) – навіс для захисту від сонця, дощу [СІС – 1985, с. 817; див. також: СІС – 2000, с. 885; СІС – 2000 а, с. 568; ССІС – 2006, с. 667; НСІС – 2007, с. 752; ССІС – 2008, с. 568].

ТЕРМІНАЛ (terminal) – 1) пристрій оперативного введення та виведення інформації, який використовують під час взаємодії людини з обчислювальною машиною, що входить до складу обчислювального центру (часто віддаленого від користувача) [СІС – 1985, с. 819 (лат.); 2) великий комплекс споруд (найчастіше в портах і на залізничних станціях) для зберігання і часткової переробки продукції [СІС – 2000, с. 887; див. також: НСІС – 2007, с. 754]; 3) комплекс споруд і обладнання для накопичення і зрідження газу [СІС – 2000 а, с. 570]; 4) вокзальне приміщення, призначене для зберігання вантажів, а також для їхнього митного оформлення [ССІС – 2006, с. 669]; 5) у міжнародних аеропортах – місце, де здійснюється митний і паспортний контроль [ССІС – 2008, с. 570].

ТЕРОРІЗМ (terrorism) – здійснення терору, діяльність і тактика терористів [СІС – 1985, с. 822 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 889; СІС – 2000 а, с. 572 (фр.); ССІС – 2006, с. 670 (фр.); НСІС – 2007, с. 756 (фр.); ССІС – 2008, с. 572 (фр.)].

ТЕСТ (test) – 1) коротке стандартне завдання, метод випробування, що застосовують для оцінювання окремих психічних рис та властивостей людини [НСІС – 2007, С. 756–757]; 2) запитальник, що його поширюють серед певних груп населення під час конкретних соціологічних досліджень; 3) в обчислювальній техніці – контрольна задача з відомим розв’язком, призначена для перевірки правильності роботи цифрової обчислювальної машини [СІС – 1985, с. 823; див. також: СІС – 2000, с. 889; див. також: ССІС – 2006, с. 671]; 4) у фізіології, медицині – метод дослідження, діагностики, що полягає в пробному впливі на організм [СІС – 2000 а, с. 572; див. також: ССІС – 2008, с. 572].

ТЁСТЕР (tester) – 1) прилад для перевірки, випробування чого-небудь (напр., транзисторів), для вимірювання активного електричного опору, сили струму чи напруги в електричних колах [СІС – 1985, с. 823; див. також: СІС – 2000, с. 889; СІС – 2000 а, с. 572; ССІС – 2006, с. 671; НСІС – 2007, с. 757; ССІС – 2008, с. 572]; 2) пробник продукції.

ТІКЕР (ticker) – 1) система поточного інформування на табло чи іншим способом про курси біржових операцій [СІС – 2000 а, с. 574; див. також: НСІС – 2007, с. 758; ССІС – 2008, с. 574]; 2) телеграфний апарат, що автоматично друкує на стрічці останні біржові новини.

ТИНЕЙДЖЕР (teenager, (thir)teen, (nine)teen і age) – підліток, юнак чи дівчина віком від 13 до 19 років [СІС – 2000 а, с. 574; див. також: ССІС – 2006, с. 673; ССІС – 2008, с. 574].

ТІВІ-БАЙЕР/ТВ-БАЙЕР (TV- bayer) – спеціалісти, які обирають речі в колекціях відомих дизайнерів для модних бутиків; той, хто вміє придбати речі, які пізніше обов’язково придбає клієнт.

ТІК (tick) – *ек.* мінімально допустима зміна ціни контракту; найменше коливання цін.

ТІЧ-ІН (teach-in) – публічна дискусія в США та Англії.

ТОК-РІНГ (talk-ring) – жанр телепередачі. *Віктор Панфілов, режисер-постановник і художник передачі «Ток-ринг» (УТ-1), заявив про свій вихід із програми (www.day.kiev.ua/9574/ – 56 к).*

ТОК-ШОУ (talk-show) – телевізійне інтерв’ю з якоюсь відомою особою, групою осіб, переважно в присутності широкої аудиторії [СІС –

2000 а, с. 577; див. також: ССІС – 2006, с. 675; НСІС – 2007, с. 761; ССІС – 2008, с. 576].

ТО́ЛІНГ (tolling) – особливий митний режим, що діє під час увезення до країни іноземною фірмою промислової сировини, яка за фінансової підтримки цієї фірми зазнає обробки, після чого одержаний продукт ввозять назад, і при цьому ввезення та вивезення обкладаються меншим митом, ніж під час здійснення звичайного імпорту та експорту [ССІС – 2006, с. 675].

ТО́ЛІНГЕР (tollinger) – фірма, підприємство, які здійснюють увезення та вивезення промислової сировини в режимі толінгу [ССІС – 2006, с. 675].

ТОП (top) – коротка (вище галії) майка чи блузка [СІС – 2000 а, с. 578; див. також: НСІС – 2007, с. 763]; 2) список призерів (з 10 по 20 місце) [ССІС – 2006, с. 677]; 3) найбільш популярний, можливий твір, річ (в одязі, в естрадній музиці тощо) [ССІС – 2008, с. 578].

ТОП-... (top) – частина слів, яка має значення «найліпший», «найвищого ґатунку» [ССІС – 2006, с. 677].

ТО́ПІК (top) – коротенька жіноча маечка.

ТО́ПЛЕС (topless) – 1) жіночий купальник, який не закриває груди [ССІС – 2006, с. 677; див. також: ССІС – 2008, с. 578]; 2) одягнута в сукню без ліфа.

ТОП-МОДЕ́ЛЬ (top і *модель*) – провідна манекенниця чи фотомодель якого-небудь будинку моди, агентства, студії тощо [ССІС – 2006, с. 677; див. також: ССІС – 2008, с. 578].

ТОП-ХІ́Т (top і *хіт*) – найпопулярніший шлягер у хіт-параді [ССІС – 2006, с. 677; див. також: ССІС – 2008, с. 578].

ТОП-ШО́У (top і *шоу*) – сучасна естрадна вистава, для організації якої залучено значні кошти [ССІС – 2006, с. 678].

ТО́РІ (tory) – політична партія в Англії. Виразала інтереси земельної аристократії та вищого духівництва англіканської церкви, виникла в XVII ст. У XIX ст. на основі партії т. склалася Консервативна партія Великобританії, членів якої за традицією називають торі [СІС – 1985, с. 832; див. також: СІС – 2000, с. 898; СІС – 2000 а, с. 579; ССІС – 2006, с. 678; НСІС – 2007, с. 764; ССІС – 2008, с. 579].

ТОСТ (toast) – 1) коротка застольна промова з побажаннями; 2) підсмажений чи підсушений тонкий шматочок хліба [СІС – 1985, с. 833;

див. також: СІС – 2000, с. 898; СІС – 2000 а, с. 580; ССІС – 2006, с. 679; НСІС – 2007, с. 765; ССІС – 2008, с. 579].

ТОТЕМІЗМ (totemism) – одна з первісних форм релігійних вірувань, для якої характерна віра в спільне походження й кровну спорідненість між певною групою людей (родом) і певним видом тварин, рослин, рідше тим чи тим предметом або явищем природи [СІС – 1985, с. 834; див. також: СІС – 2000, с. 899; СІС – 2000 а, с. 580; ССІС – 2006, с. 679; НСІС – 2007, с. 765; ССІС – 2008, с. 580].

ТРАВЕЛЕРСЧЕК (traveler's cheque) – дорожній чек, вид акредитива, який використовують за кордоном для одержання грошей у будь-якому пункті, де є банк [СІС – 1985, с. 834].

ТРАВЕРЗ (traverse) – напрям, перпендикулярний курсові судна чи літака або діаметральній площині його [СІС – 1985, с. 834; див. також: СІС – 2000 а, с. 580–581; НСІС – 2007, с. 765 (фр.); ССІС – 2008, с. 580].

ТРАЙБАЛІЗМ/ТРИБАЛІЗМ (tribal) – племінний чи етнічний сепаратизм у суспільстві, яке зберігає пережитки родоплемінного поділу [СІС – 1985, с. 835; див. також: СІС – 2000, с. 900; ССІС – 2006, с. 680; НСІС – 2007, с. 766].

ТРАЙЛЕР/ТРЕЙЛЕР (trailer) – 1) багатовісний причіп (напівпричіп), яким перевозять великовагові неподільні вантажі [СІС – 1985, с. 841; див. також: СІС – 2000, с. 900; ССІС – 2006, с. 680; НСІС – 2007, с. 766]; 2) контейнер на колесах, схожий на автопричіп [СІС – 2000 а, с. 587; див. також: ССІС – 2008, с. 586]; 3) житловий будиночок на колесах; 4) у системах обробки інформації – завершувальна частина повідомлення, пакету, магнітної стрічки.

ТРАКА́ЦІЯ (tracation)/**ТРАКТА́ЦІЯ** – маркетинговий захід, який полягає в попередній пропозиції щодо продажу чи купівлі товарів з метою з'ясування можливості проведення намічених торговельних операцій, свого роду оферта [СІС – 2000 а, с. 581; див. також: ССІС – 2008, с. 581 (лат.)].

ТРАМП (trump) – судно, що перевозить вантажі в будь-якому напрямі (не на певній лінії) [СІС – 1985, с. 836; див. також: СІС – 2000, С. 900–901; ССІС – 2006, С. 680–681; НСІС – 2007, с. 767; ССІС – 2008, с. 581].

ТРАНСФЕР/ТРАНСФЕ́РТ (transfer) – 1) переказ іноземної валюти чи золота з однієї країни в іншу; 2) передавання права володіння іменни-

ми цінними паперами (акціями) однією особою іншої [СІС – 2000, с. 903 (фр.)]; 3) обмін населенням між державами на основі міжнародної угоди, автоматична зміна громадянства [СІС – 1985, с. 838 (лат.); див. також: СІС – 2000 а, с. 584 (фр.); ССІС – 2008, с. 584]; 4) практика офіційного переходу спортсмена з однієї команди в іншу, зокрема в зарубіжний клуб (за що здійснюють відповідні компенсаційні виплати) [ССІС – 2006, с. 683]; 5) перенесення операцій з одного рахунку на інший; 6) *психол.* перенесення вміння (досвіду) з одного типу ситуацій в інший чи знань з однієї галузі науки в іншу [НСІС – 2007, с. 769].

ТРАНЧІЗИ (*tranches*) – *фін.* невеликі частини великих сертифікатів, які передаються дрібним інвесторам і мають усі параметри великого сертифіката. *ТРАНЧИЗИ* – (*англ. tranches*) – *мелкие (по 10 тис. доларів) частини великих євро-долларових сертифікатів вартістю 10–30 млн доларів, які продаються дрібним інвесторам і мають всі параметри (відсоток, дату випуску, дату викупу) великого сертифікату* (www.glossary.org.ua/article/tranchyzi/ – 20 к).

ТРАНШ (*trench*) – 1) серія, частка облігаційної позики, яка складається з окремих випусків; 2) частка кредиту, який надають Міжнародним валютним фондом терміном на 5 років [СІС – 2000 а, с. 585; див. також: ССІС – 2008, с. 584]; 3) часткова оплата великої суми грошей.

ТРАНША (*trench*) – 1) серія чи частина облігаційної позики, зазвичай міжнародної, що випускають з розрахунком на поліпшення ринкової кон'юнктури в майбутньому чи для розміщення на позичкових ринках різних країн; 2) частка позики, кредиту, що передається кредитору одно-разово, у вигляді однієї порції.

ТРАСТ/ТРАСТ-КОМПАНІЯ (*trust*) – 1) компанія, що виконує довірчі (посередницькі) функції для фізичних та юридичних осіб [СІС – 2000, с. 904; див. також: ССІС – 2006, с. 684; НСІС – 2007, с. 770; ССІС – 2008, с. 555]; 2) довіра, виказувана певній особі, групі осіб 3) *розм.* довірче товариство [СІС – 2000 а, с. 586]; 4) об'єднання, фонд [ССІС – 2008, с. 585].

ТРАСТ-БІЗНЕС (*trust-business*) – операції кредитно-фінансових установ чи спеціалізованих траст-компаній з управління майном, коштами, виконання послуг в інтересах клієнтів. *ТРАСТ-БІЗНЕС*, – у, ч. *ТРАСТ-БІЗНЕС*, – у, ч. *Операції кредитно-фінансових установ або спеціалізованих траст-компаній з управління майном, коштами, виконання послуг в інтересах клієнті* (www.slovnyk.net/?swrd=ТРАСТ-БІЗНЕС – 39 к).

ТРАСТ-СЕРТИФІКАТ (trust-certificate) – цінний папір, що випускають для оплати нового обладнання, яке у свою чергу виступає як забезпечення цього папера [СІС – 2000 а, с. 586; див. також: ССІС – 2008, с. 585].

ТРАФІК (traffic) – дорожній рух; рух. *Трафік сайту, як його економити* (www.joomla-ua.org/forum/topic1340.html – 42 к).

ТРЕД-ЮНІОНИ (trade-union) – професійні спілки у Великобританії та деяких інших країнах. Англійські тред-юніони на основі колективного членства входять у лейбористку партію [СІС – 1985, с. 841; див. також: СІС – 2000, с. 605; СІС – 2000 а, с. 586; ССІС – 2006, с. 684; ССІС – 2008, с. 586].

ТРЕД-ЮНІОНІЗМ (trade-unionism) – опортуністична течія в робітничому русі, одна з форм реформістської ідеології [СІС – 1985, с. 841; див. також: ССІС – 2008, с. 586].

ТРЕЙДЕР (trader) – 1) особа чи організація, яка має право укласти угоди на біржі; 2) торговець [СІС – 2000 а, с. 586; див. також: ССІС – 2006, с. 684; НСІС – 2007, с. 771; ССІС – 2008, с. 586].

ТРЕЙДИНГ (trading) – торговельна операція, яка передбачає продаж та купівлю одних і тих же паперів з метою отримання прибутків за рахунок різниці їхніх курсів [СІС – 2000 а, с. 587; див. також: ССІС – 2006, с. 684].

ТРЕНД (trend) – тривала, довгочасна тенденція зміни економічних показників в економічному прогнозуванні [СІС – 1985, с. 842; див. також: СІС – 2000 а, с. 587; ССІС – 2006, с. 685; НСІС – 2007, с. 772; ССІС – 2008, с. 586].

ТРЕНД-КЕТЧЕР (trend і catch) – це активні особистості з надзвичайно розвинутою інтуїцією і непоганими аналітичними здібностями; їхнє завдання – якомога оперативніше зловити кристалізовану ідею та оформити її у концепцію (подібне до *креативщиків*).

ТРЕНД-МЕЙКЕРИ (trend і maker) – технічні спеціалісти, які виконують завдання виводу на ринок уже готового та оформленого тренду (або піарщики та рекламисти).

ТРЕНД-ПРОГНОЗІСТИ/ТРЕНД-ДОСЛІДНИКИ (trend і *прогнозист*) – спеціалісти, дії яких ґрунтовані на логіці і на знаннях розвитку ринків, їхніх тенденціях. Вони спеціалізуються точно на прогнозах щодо появи нових тенденцій (подібні до маркетологів).

ТРЕНД-ХАНТЕР (trend hunter) – 1) мисливець за трендом, людина, яка тонко відчуває пік популярності моди чи тимчасового тренду; 2) професіонал-прогнозист, який займається збором інформації і виявленням серед маси фактів ознак появи нової масової тенденції.

ТРЕНУВАННЯ (train) – система підготовки організму людини чи тварин з метою пристосування його до підвищених вимог і складних умов роботи. Застосовують у виробничій діяльності, спорті, під час підготовки до космічних польотів тощо. Основою т. є комплекс спеціальних вправ [СІС – 1985, с. 842; див. також: СІС – 2000, с. 905; ССІС – 2006, с. 685; НСІС – 2007, с. 772; ССІС – 2008, с. 586].

ТРЕСТ (trust) – 1) одна з форм монополії, коли всі об'єднанні підприємства повністю втрачають свою комерційну й виробничу самостійність і підпорядковуються єдиному управлінню; 2) у деяких країнах – одна зі структурних ланок управління в окремих галузях промисловості та в будівництві [СІС – 1985, с. 842; див. також: СІС – 2000, с. 906; СІС – 2000 а, с. 586–587; ССІС – 2006, с. 685; НСІС – 2007, с. 772; ССІС – 2008, с. 586–587].

ТРИПЛІКАТ (triplicate) – 1) документ, складений у трьох примірниках, а також сам третій примірник документа [СІС – 2000 а, с. 589; див. також: ССІС – 2008, с. 588]; 2) у міжнародній торгівлі – засвідчення печаткою третього екземпляру контракту.

ТРУЇЗМ/ТРЮЇЗМ (truism) – загальновідома істина; банальність [СІС – 1985, с. 849; див. також: СІС – 2000, с. 911; СІС – 2000 а, с. 592; ССІС – 2006, с. 690; НСІС – 2007, с. 776].

ТЮНІНГ (tuning) – готування до продажу машини, обладнання, зокрема встановлення в індивідуальному порядку додаткового оснащення; регулювання двигуна автомобіля [ССІС – 2006, с. 692]; 2) *фіз.* точне налаштування параметрів радіоприймального (передавального) пристрою [ССІС – 2008, с. 592].

У

УАЙТХОЛЛ (Whitehall) – вулиця в Лондоні, на якій розташовано кілька урядових установ; *перен.* уряд Великобританії [СІС – 1985, с. 853].

УЇК-ЕНД/ВІКЕНД (week-end) – час відпочинку й розваг від суботи до понеділка в Англії, США та деяких інших країнах [СІС – 1985, с. 853; див. також: СІС – 2000, с. 915; СІС – 2000 а, с. 595–587; НСІС – 2007, с. 779; ССІС – 2008, с. 593]; 2) мандрівки, вечірки, приймання гостей, розваги в цей час [ССІС – 2006, с. 693].

ЎЛЬТРА (ultra) – представник крайніх екстремістських політичних течій [СІС – 1985, с. 854 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 915–916; СІС – 2000 а, с. 596 (фр.); ССІС – 2006, с. 694; НСІС – 2007, с. 780 (лат.); ССІС – 2008, с. 593 (лат.)].

УНІПРІНТ (uniprint) – спосіб виготовлення еластичних форм для глибокого друку [СІС – 1985, с. 856].

УОЛ-СТРИТ (Wall-Street) – вулиця в Нью-Йорку, на якій розташовано фондову біржу, ряд найбільших банків США; *перен.* фінансова олігархія США [СІС – 1985, с. 857; див. також: СІС – 2000, с. 918; ССІС – 2006, с. 695; НСІС – 2007, с. 781].

УРБАНІЗАЦІЯ (urbanization) – 1) історичний процес зростання ролі міст в економічному й культурному житті суспільства [СІС – 1985, с. 857 (фр.); див. також: СІС – 2000 а, с. 598 (фр.); НСІС – 2007, с. 782 (лат.)]; 2) поширення рис і особливостей міського життя, напр., у сільського життя [СІС – 2000, с. 918; див. також: ССІС – 2006, с. 696; ССІС – 2008, с. 596 (лат.)].

УРДУ (Urdu) – офіційна мова Пакистану (разом з англійською), одна з літературних мов Індії. Належить до індійської групи індоєвропейської мовної родини. Генетично і структурно у. – це різновид гінді. Відрізняється від гінді значним відсотком лексики іранського та арабського походження, а також арабською графікою [СІС – 2000, с. 918; див. також: ССІС – 2006, с. 696].

УТИЛІЗАЦІЯ (utilization) – використання чогось для переробки; доцільне застосування відходів, лишків у господарстві [СІС – 1985, с. 858]

(лат.); див. також: СІС – 2000, с. 919; СІС – 2000 а, с. 599 (лат.); ССІС – 2006, с. 697; НСІС – 2007, с. 782 (лат.); ССІС – 2008, с. 596 (лат.).

УТОПІЗМ (Utopia) – 1) утопічні погляди, утопічні теорії; 2) схильність до утопії, нездійсненність планів [СІС – 2000, с. 919; див. також: ССІС – 2006, с. 697 (фр.); ССІС – 2008, с. 597].

УТОПІСТ (Utopia) – 1) автор якої-небудь утопії чи її послідовник; 2) мрійник, фантазер; людина, що живе нездійсненим, сподівається малоймовірного [СІС – 1985, с. 858; див. також: СІС – 2000, с. 919; СІС – 2000 а, с. 599 (грец.); ССІС – 2006, с. 697 (фр.); НСІС – 2007, с. 782; ССІС – 2008, с. 597].

УТОПІЧНИЙ (Utopia) – 1) заснований на утопії, ненауковий; 2) нездійснений, химерний, ідеально довершений, можливий лише в мріях [НСІС – 2007, с. 782; ССІС – 2008, с. 597]; 3) У. соціалізм – донауковий етап у становленні вчення про суспільний лад, який ґрунтується на соціальній рівності, відсутності експлуатації людини людиною і спільні праці всіх громадян [СІС – 1985, с. 858–859; див. також: СІС – 2000, с. 919; ССІС – 2006, с. 697 (фр.)].

УТОПІЯ (Utopia) – 1) науково необґрунтований проект вірцевого суспільного устрою (від назви фантастичного острова з однойменного твору англійського мислителя Т. Мора, де нібито було створено ідеальний суспільний лад; 2) мрія, вигадка, химера [СІС – 1985, с. 859 (грец.)]; 3) твір, у якому йдеться про вигадку, нездійсненну мрію [СІС – 2000, с. 919; див. також: СІС – 2000 а, с. 599 (грец.); ССІС – 2006, с. 697; НСІС – 2007, с. 782 (грец.); ССІС – 2008, с. 597 (грец.)].

ФАЙЛ (file) – 1) цілісна сукупність даних у зовнішній пам'яті комп'ютера, що має власну назву і яку розглядають у процесі передавання та обробки інформації як єдине ціле [СІС – 2000, с. 922; див. також: СІС – 2000 а, с. 601]; 2) тонка прозора поліетиленова тека для зберігання паперів [ССІС – 2006, с. 699; НСІС – 2007, с. 784; ССІС – 2008, с. 599].

ФАЙЛ-МЕНЕДЖЕР (file i manager) – менеджер файлів, до якого можна віднести комфортний інтерфейс, зручну навігацію, різні стилі оформлення та широкі можливості. *Я все частіше помічаю, що в мережі повно дуже хороших фріварних програм. Поштар qmail – лише одна з них, а ось нещодавно знайшов файл-менеджер (www.tivasyk.info/2005/11/blog-post.html – 152 к).*

ФАЙФ-О-КЛОК (five-o'clock) – чаювання між ленчем та обідом у Великобританії та США [СІС – 2000, с. 922; див. також: ССІС – 2006, с. 699].

ФАКТОРИНГ (factoring) – ек. 1) придбання банком права вимоги щодо виплат за фінансовими зобов'язаннями, скупленими в різних осіб. Здебільшого банк купує дебіторські рахунки на поставлені товари чи надані послуги [СІС – 2000, с. 922; див. також: СІС – 2000 а, с. 601–602; ССІС – 2006, с. 700; НСІС – 2007, с. 785; ССІС – 2008, с. 600]; 4) різновид торговельно-комісійної операції.

ФАКТОРІЯ (factory) – 1) віддалена філія (переважно закордонна) торговельної контори; колишні поселення європейських чи північноамериканських купців у колоніальних країнах; 2) заготівельно-постачальницький пункт у віддалених промислових районах що є культурним центром [СІС – 1985, с. 862; див. також: СІС – 2000, с. 922; СІС – 2000 а, с. 602; ССІС – 2006, с. 700; НСІС – 2007, с. 785; ССІС – 2008, с. 600].

ФАКТОР-КОМПАНІЯ (factor-company) – фірма, яка спеціалізується на операціях факторингу [СІС – 2000 а, с. 602; див. також: ССІС – 2008, с. 600].

ФАЛЬСИФІКАТОР (falsification) – той, хто здійснює фальсифікацію [СІС – 2000, с. 923; див. також: ССІС – 2006, с. 700; ССІС – 2008, с. 600].

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ (falsification) – 1) умисне викривлення чи неправильне тлумачення тих чи тих явищ, подій, фактів; 2) учинена з корисливих мотивів підробка чогось, зміна вигляду чи властивостей предмета й надання йому такого зовнішнього вигляду, який не відповідає його справжній суті [СІС – 1985, с. 863 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 923; СІС – 2000 а, с. 603 (лат.); ССІС – 2006, с. 700; НСІС – 2007, с. 786; ССІС – 2008, с. 600 (лат.)].

ФАН (fun) – людина, пристрасно віддана якій-небудь справі, захоплена якоюсь ідеєю.

ФАН-КЛУБ (fun-club) – об'єднання людей, пристрасно відданих якій-небудь справі, захоплених якоюсь ідеєю.

ФАРТИНГ (farthing) – найдрібніша британська монета (1/4 пенні). Вилучена з обігу 1968 р. [СІС – 2000, с. 926; див. також: ССІС – 2006, с. 703].

ФАС (FAS, скор. free alongside ship) – *фін.* різновид комерційних умов постачання та оплати товарів у міжнародній торгівлі. Застосовують у разі морського й річкового транспортування товарів [СІС – 2000, с. 926; див. також: ССІС – 2006, с. 703; ССІС – 2008, с. 603–604].

ФЕЙКЕР (faker) – постачальник компрометаційних, непристойних комп'ютерних фотофальшивок (особливо відомих осіб) [ССІС – 2006, с. 705].

ФЕКТОР (factor) – торговельний посередник (фінансовий спеціаліст), який збирає розрізнені фінансові надходження й кредити для своїх клієнтів [СІС – 2000, с. 929; див. також: ССІС – 2006, с. 705].

ФЕЛОНІЯ (felony) – 1) у феодальному праві – незаконний чи образливий вчинок у відносинах між сеньйором і васалом; 2) в англосаксонській системі права – особлива категорія тяжких кримінальних злочинів [СІС – 1985, с. 869; див. також: СІС – 2000, с. 929; ССІС – 2006, с. 705].

ФЕНІЇ (Fenians) – учасники революційно-буржуазно-демократичного руху другої половини ХІХ ст. – початку ХХ ст. проти англійського колоніалізму, за створення незалежної ірландської республіки [СІС – 1985, с. 859; див. також: СІС – 2000, с. 930; ССІС – 2006, с. 706].

ФЕРМА (farm) – 1) приватне сільськогосподарське підприємство на власній чи орендованій землі; 2) спеціалізоване тваринницьке підприємство [СІС – 1985, с. 871 (фр.); див. також: СІС – 2000, с. 931; СІС – 2000 а, с. 609 (фр.); ССІС – 2006, с. 707; НСІС – 2007, с. 792 (фр.); ССІС – 2008, с. 607 (фр.)].

ФЕРМЕР (farmer) – орендар чи власник землі, який веде на ній господарство головним чином за допомогою найманої праці [СІС – 1985, с. 871; див. також: СІС – 2000, с. 931; СІС – 2000 а, с. 609; ССІС – 2006, с. 707; ССІС – 2008, с. 607].

ФЕШЕНЕБЕЛЬНИЙ (fashionable) – який відповідає вимогам вишуканого смаку й моди; вишуканий, елегантний [СІС – 1985, с. 853; див. також: СІС – 2000, с. 933; СІС – 2000 а, с. 610; ССІС – 2006, с. 708; НСІС – 2007, с. 793; ССІС – 2008, с. 608].

ФІ (fee) – в Англії за феодалізму – те саме, що й *феод*. [СІС – 1985, с. 873; див. також: СІС – 2000, с. 933; ССІС – 2006, с. 708].

ФІКСИНГ (fixing) – *фін.* ціна чи цінове котирування товару, які встановлюють на біржі в певний момент часу [СІС – 2000 а, с. 613; див. також: НСІС – 2007, с. 796; ССІС – 2008, с. 611].

ФІТНЕС (fitness) – здоровий спосіб життя, добрий фізичний стан, якого досягають за допомогою спеціальних вправ, активного руху, збалансованого харчування, відмови від куріння та спиртних напоїв [ССІС – 2006, с. 714].

ФІТНЕС-КЛУБ (fitness-club) – об'єднання, організація, де проводять заняття фітнесом.

ФІФО (FIFO, *скор.* first-in-first-out) – 1) метод бухгалтерського обліку товарно-матеріальних запасів за ціною першої виготовленої партії товару, яка надійшла на підприємство; 2) метод обчислення відсотків у разі дострокового вилучення частини вкладу з банку [ССІС – 2006, с. 715; див. також: НСІС – 2007, с. 801].

ФІФТИ-ФІФТИ (fifty-fifty) – 1) половина на половину; 2) те, що характеризують таким співвідношенням [СІС – 2000 а, с. 617].

ФІШКА (fish) – 1) у настільних іграх – фігурка, кружечок чи кубик із кості, дерева, пластмаси, що слугує для підрахунку очок, ходів тощо [ССІС – 2008, с. 614 (фр.)]; 2) *розм.* специфічні риси, притаманні лише певній особі, механізму, явищу.

ФЛАТ (flat) – 1) біржовий термін, який означає, що відсотки вже включено в курс акцій; 2) у торгових угодах означає якість товару без додаткових поліпшень; зазвичай стосується дешевих товарів чи комп'ютерних програм; 3) стос. до ринку: не вигідний, без доходу. *ФЛАТ [ФЛАТ] – 1. Біржовий термін – «без калькуляції відсотків», бо відсотки вже ввійшли в курс акцій. 2. У торговельних операціях означає «як є»* (cyclop.com.ua/content/view/299/1/1/14/ – 24 к).

ФЛЕТ-ІНКÁМ ОБЛІГÁЦІЯ (flat-income) – облігація, вартість якої включає в себе всю суму невиконаних накопичених відсотків.

ФЛІПЕР (flipper) – 1) агент, який виконує короткотермінові фінансові операції; 2) особа, що продає акції одразу після їхньої купівлі [СІС – 2000 а, с. 618; див. також: НСІС – 2007, с. 802; ССІС – 2008, с. 615–616].

ФЛІРТ (flirt) – залицяння, кокетування [СІС – 1985, с. 884; див. також: СІС – 2000, с. 942; СІС – 2000 а, с. 618; ССІС – 2006, с. 717; НСІС – 2007, с. 802; ССІС – 2008, с. 616].

ФЛОАТИНГ/ФЛЮТИНГ (floating) – вільні коливання валютного курсу [СІС – 2000 а, с. 619; див. також: НСІС – 2007, с. 802; ССІС – 2008, с. 616].

ФЛОУТ (float) – 1) сукупність акцій компанії, випущених на ринок; 2) час між пред'явленням чека і його оплатою чи списанням коштів з рахунка [СІС – 2000 а, с. 609].

ФОБ (fob, *скор.* free on board) – вид зовнішньоторговельної угоди, пов'язаної з морським перевезенням товарів, коли продавець зобов'язаний за власний рахунок доставити вантаж на судно, після чого всі витрати, у т. ч. на морське страхування, покладають на покупця [СІС – 1985, с. 886; див. також: СІС – 2000, с. 944; ССІС – 2006, с. 718; НСІС – 2007, с. 803–804].

ФОЛЬКЛАНД (folkland) – в Англії в добу раннього середньовіччя – основна форма громадського землеволодіння. До складу Ф. входила орна земля, а також пасовище, ліс тощо [СІС – 2000, с. 945; див. також: ССІС – 2006, с. 718].

ФОНД (fund) – 1) запаси, ресурси, нагромадження (напр., металевий ф., лісовий ф. тощо); капітал; 2) кошти чи матеріальні засоби, призначені для якої-небудь мети; 3) цінні папери, що дають прибуток; міжнародні чи національні асигнування чи капіталовкладення спеціального призначення [СІС – 1985, с. 888 (лат.)]; 4) організація чи установа, яка розпоряджається грошовими чи матеріальними ресурсами. Може функціонувати на громадських засадах, але обов'язково має бути юридичною особою; 5) інвестиційний Ф. – юридична особа, заснована у формі закритого акціонерного товариства, що здійснює діяльність лише в галузі спільного інвестування [СІС – 2000, с. 946; див. також: СІС – 2000 а, с. 621–622 (фр.); ССІС – 2006, с. 720; НСІС – 2007, с. 805 (фр.); ССІС – 2008, с. 618 (фр.)].

ФОНДОВИЙ (fund) – який стосується фонду; Ф. біржа – біржа, ринок цінних паперів [СІС – 1985, с. 888 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 946; СІС – 2000 а, с. 622 (фр.); ССІС – 2006, с. 720; НСІС – 2007, с. 807 (фр.); ССІС – 2008, с. 618 (фр.)].

ФОР (FOR) – базисні умови, які передбачають обов'язки продавця за свій рахунок укласти угоду про перевезення, завантаження товару

у вагони чи здати на станцію, передати покупцеві транспортні та інші комерційні документи.

ФОРВАРД (forward) – форма короткотермінових розрахунків, які виконують упродовж двох робочих днів після укладення угоди [СІС – 2000 а, с. 622; див. також: ССІС – 2006, с. 721; ССІС – 2008, с. 619].

ФОРФЕЙТЕР/ФОРФЕЙТОР (forfeiter) – покупець векселя чи пакета векселів під час кредитування у формі форфейтингу [НСІС – 2007, с. 810].

ФОРФЕЙТИНГ (forfeiting) – 1) кредитування зовнішньоекономічних операцій у формі купівлі без права регресу комерційним банком (форфейтером) в експортера (форвейтиста) векселів чи ін. боргових вимог, акцептованих імпортером [НСІС – 2007, с. 810]; 2) операція під час продажу в кредит, коли банк (форфейтор) викупує векселі імпортера відразу після поставки товару.

ФРАНКУВАННЯ (franking) – 1) сплата поштових відправлень шляхом наклеювання марок; 2) оплата наперед перевезення багажу, вантажів; 3) порядок включення в ціну витрат на транспортування й зберігання вантажів [СІС – 2000 а, с. 627; див. також: ССІС – 2008, с. 623].

ФРЕЙМ (frame) – в інформації – структура даних, що описують фрагмент людських знань про світ чи становлять певну стандартну ситуацію [ССІС – 2006, с. 626]; 2) універсальний носій інформації в ЕОМ.

ФРЕЙТИНГ (freighting) – кредитування зовнішньоекономічної операції у формі закупівлі в експортера векселів, акцептованих імпортером [ССІС – 2006, с. 726–727].

ФРЕК (freak) – особа, яка за допомогою технічних засобів протиправно підключається до чужої лінії зв'язку і за чужий рахунок веде телефонні розмови [СІС – 2000 а, с. 628].

ФРЕНЧАЙЗИНГ (franchaising) – спеціальні привілеї, які надають урядом приватному підприємству, за що останнє сплачує податок.

ФРИГОЛЬДЕРИ (freeholder) – категорія землевласників у середньовічній Англії, що володіли землею довічно чи спадково на підставі феодалного вільного держання [СІС – 1985, с. 897; див. також: СІС – 2000, с. 954; ССІС – 2006, с. 627].

ФРИТРЕДЕРСТВО (free trade) – економічна політика промислових кіл; напрям в економічній теорії, що характеризують вимогами т. зв. вільної торгівлі невтручання держави в економічне життя країни. Ф. виникло в Англії у XVIII ст., на межі XIX – XX ст. утратило своє значення,

поступившись місцем протекціонізму [СІС – 1985, с. 898; див. також: СІС – 2000, с. 955; НСІС – 2007, с. 727].

ФРІРАЙДЕР (free-rider) – клієнт біржі, який застосовує практику негайної оплати угоди раніше встановленого в договорі терміну.

ФРОНТИНГ (fronting) – операція, у процесі якої компанія оформляє страховий поліс, але передає ризик іншому страховику [ССІС – 2006, с. 728].

ФУНТ (pound) – 1) основна одиниця маси в країнах з англійською системою мір; 2) одиниця маси, що застосовували на території Росії, України і Білорусії з X ст. до 1918 р. 1 ф. = 1/40 пуда = 32 лотам = 96 золотникам = 9216 частка = 0, 4095 кг.; 3) грошова одиниця Єгипту, Ірландії, Кіпру, Лівану, Сирії, Судану [СІС – 1985, с. 901 (нім.); див. також: СІС – 2000 а, с. 630–631]; 4) Ф. стерлінгів – див. *Стерлінг* [СІС – 2000, с. 957; див. також: ССІС – 2006, с. 730; НСІС – 2007, с. 813; ССІС – 2008, с. 627].

ФУНТ СТЕРЛІНГІВ (pound sterling) – 1) грошова одиниця Великобританії, поділяють на 100 пенсів; 2) основна валюта стерлінгової зони [СІС – 1985, с. 901; див. також: СІС – 2000 а, с. 548; ССІС – 2006, с. 730; НСІС – 2007, с. 816].

Ф'ЮЧЕРСНІ ОПЕРАЦІЇ (futures transactions) – строкові біржові угоди щодо купівлі-продажу валюти, золота, сировинних товарів за фіксованою на момент укладання угоди ціною, але з виконанням операцій через певний час (до двох-трьох років) [СІС – 2000, с. 958; див. також: ССІС – 2006, с. 730].

Х

ХАЙРИНГ (hiring) – 1) середньотермінова оренда машин, обладнання, транспортних засобів тощо. Застосовують у міжнародній практиці. Є засобом фінансування інвестицій та активізації збуту за умови збереження за орендодавцем права власності на товар [СІС – 2000, с. 959; див. також: ССІС – 2006, с. 731; НСІС – 2007, с. 817; ССІС – 2008, с. 628].

ХАЙТЭК (high-tech, *скор.* high technology) – 1) висока технологія, наукомісткі галузі виробництва, економіки [ССІС – 2006, с. 731]; 2) напрям

в архітектурі останньої третини ХХ ст., в основі якого – найновітніші розробки передових галузей науки й техніки. Споруди в стилі Х. збірні виробничі модулі, контейнери тощо [ССІС – 2008, с. 628].

ХАЙТЭК-КОМПАНІЯ (high-tech) – компанія, яка впроваджує і застосовує високотехнічні процеси, прогресивне обладнання, проводить розробки в галузі передових технологій [СІС – 2000 а, с. 632; див. також: ССІС – 2006, с. 731; ССІС – 2008, с. 628].

ХАКЕР (hacker) – 1) особа, яка через власний комп'ютер проникає в інформаційні мережі банків, промислових та інших установ із злочинною метою (щоб здобути секретні відомості, заразити мережі комп'ютерним вірусом тощо [СІС – 2000 а, с. 632; див. також: ССІС – 2008, с. 628]; 2) програміст, здатний складати програми без попереднього розроблення й оперативно вносити виправлення в програми, що не мають документації [ССІС – 2006, с. 731].

ХАРАСМЕНТ (harassment) – у праві США – злочин, що порушує недоторканість приватного життя особи переслідуванням, домаганням та ін. *Харасмент може бути сексуальним, расовим, етнічним, особистісним* (siast.org.ua/files/Newsletter78 ukr.pdf).

ХАРДВЕР (hardware) – конструктивна, матеріальна частина комп'ютера, на противагу комп'ютерній програмі – софтверу [НСІС – 2007, с. 818; див. також: ССІС – 2008, с. 630].

ХЕДЖ (hedge) – *фін.* термінова угода, укладена для страхування від можливого падіння цін [НСІС – 2007, с. 819].

ХЕДЖИНГ (hedging) – страхування від цінових ризиків. *Причому тепер уже це буде хеджінг валютного операційного ризику* (referatu.net.ua/referats/1472/23231/?page=15–27 k).

ХЕДЖЕР (hedge) – *фін.* суб'єкт підприємницької діяльності (банк чи фірма), що здійснює операції хеджування на ф'ючерсній біржі [ССІС – 2006, с. 733; див. також: НСІС – 2007, с. 819].

ХЕДЖУВАННЯ (hedge) – *фін.* форма страхування ціни та прибутку у ф'ючерсних угодах [ССІС – 2006, с. 733; див. також: НСІС – 2007, с. 819].

ХЕДЖ-ФОНД (hedge-fund) – інвестиційна компанія, яка скуповує й продає цінні папери конкретних фірм і випусків. *Цілком імовірно, для окремих компаній це може бути істиною, але здебільшого назва не визначає круга операцій, які хедж-фонд здійснює на ринку* (fic.kiev.ua/hedzh-fond-mif-abo-realnist.html – 83 k).

ХЕЛЛОУІН (Halloween) – в англomовних країнах – популярне щорічне свято надвечір'я Дня всіх святих (31 жовтня), символом якого вважають відьму на мітлі та видовбаний гарбуз із запаленою свічкою всередині [ССІС – 2006, с. 733].

ХЕНДЗ-ОН (hands-on) – 1) ручне управління; 2) відхід від пасивного управління й перехід до активної участі в процесі реалізації проекту. *ХЕНДЗ ОН* – (англ. *hands on* – *узяти в свої руки*) *відхід від пасивного управління і безконтрольного надання грошових коштів і перехід до активної участі* (www.glossary.org.ua/article/hendz-on/ – 20 к).

ХЕПІ-ЕНД (happy end) – щасливий кінець (як правило, роману, фільму тощо) [СІС – 2000, с. 961; див. також: СІС – 2000 а, с. 633; ССІС – 2006, с. 733; ССІС – 2008, с. 631].

ХЕТ-ТРИК (hat-trick) – успішне виконання чого-небудь; три голи, забитих одним гравцем в одному матчі. *Хет-трик Олександра Ковпака допоміг «Таврії» здолати одного з лідерів – донецький «Металург»* (www.ukrinform.ua/ukr/order/?id=792493-12 к).

ХІЛЕР (healer) – представник народної медицини на Філіппінах, який нібито робить хірургічні розтини без застосування скальпеля [СІС – 2000 а, с. 634; див. також: ССІС – 2008, с. 631].

ХІПІ (hippie) – 1) молода людина, що належить до молодіжних угруповань, які заперечують загальноприйнятні норми поведінки і віддають перевагу життю, невибагливості до одягу і нерідко вживають наркотики (з 60-х рр. ХХ ст.) [СІС – 1985, с. 906; див. також: НСІС – 2007, с. 820]; 2) *перен., розм.* про молоду людину, яка навмисно неохайно одягнена та поводить зухвало [СІС – 2000, с. 962; див. також: СІС – 2000 а, с. 634; ССІС – 2006, с. 735; ССІС – 2008, с. 632].

ХІТ (hit) – найпопулярніший упродовж певного часу музичний твір (звичайно естрадний) [СІС – 2000 а, с. 634; див. також: ССІС – 2006, с. 735; НСІС – 2007, с. 820; ССІС – 2008, с. 632].

ХІТ-ПАРАД (hit і parade) – список найпопулярніших музичних записів (звичайно пісень) і виконавців, розміщених за ступенем популярності, який визначають засоби масової інформації за допомогою опитування [СІС – 2000, с. 963; див. також: СІС – 2000 а, с. 634; ССІС – 2006, с. 735].

ХОБІ (hobby) – захоплення, улюблене заняття на дозвіллі [СІС – 1985, с. 908; див. також: СІС – 2000, с. 964; СІС – 2000 а, с. 634; ССІС – 2006, с. 735; НСІС – 2007, с. 821; ССІС – 2008, с. 633].

ХОЛ (hall) – 1) у громадських будинках, готелях, санаторіях – зал для відпочинку, чекання, зустрічей тощо [НСІС – 2007, с. 821]; 2) головне приміщення в традиційному плануванні англійського будинку де збирається сім'я і приймають гостей. У квартирі, будинку – велика вітальня [СІС – 1985, с. 908; див. також: СІС – 2000, с. 964; СІС – 2000 а, с. 634; ССІС – 2006, с. 736; ССІС – 2008, с. 633].

ХОЛДИНГ (holding) – придбання контрольних пакетів акцій та створення холдінг-компаній [СІС – 2000, с. 964; див. також: ССІС – 2006, с. 736; НСІС – 2007, с. 821].

ХОЛДИНГ-КОМПАНІ (holding і company) – компанія, що володіє контрольними пакетами акцій інших компаній з метою контролю та управління їхньою діяльністю [СІС – 1985, с. 908; див. також: СІС – 2000 а, с. 634; НСІС – 2007, с. 821; ССІС – 2008, с. 633].

ХОЛДИНГ-КОМПАНІЯ (holding company) – корпорація чи акціонерна компанія, що використовує свій капітал для придбання контрольних пакетів акцій інших компаній з метою встановлення контролю над ними та управління значно більшим капіталом, ніж початковий [СІС – 2000, с. 964; див. також: ССІС – 2006, с. 736].

ХОЛІЗМ (holism) – ідеалістичний напрям сучасної філософії, що розглядає цілісність світу як наслідок творчої еволюції якогось містичного поля цілісності – «холістського поля» [СІС – 1985, с. 908; див. також: СІС – 2000, с. 964; ССІС – 2006, с. 736; НСІС – 2007, с. 821].

ХОСПІС (hospice) – спеціальна клініка для безнадійних хворих, де створені всі умови для полегшення страждань людини [ССІС – 2006, с. 737; див. також: ССІС – 2008, с. 634].

ХОСТЕР (host) – 1) людина чи організація, які надають свої послуги з розміщення інформації в Інтернеті; 2) людина, яка подорожує згідно з програмою обміну. *Хостери, коуч-серфери – (від англ. – переходити з одного дивана на інший) – так по-різному називають людей, які подорожують за обміном (<http://www.ut.net.ua/art/168/0/2652/>); Якщо вам набрид або не по кишені традиційний туризм, долучайтеся до руху хостерів, які подорожують за обміном по всьому світу (<http://www.ut.net.ua/art/168/0/2652/>).*

ХОСТЕРСТВО (host) – організація та надання послуг з розміщення інформації в Інтернеті; 2) подорожування згідно з програмою обміну. *Українці, як уже було зайдано, долучаються до хостерства досить ак-*

тивно, проте є кілька важелів, які уповільнюють цей процес (<http://www.ut.net.ua/art/168/0/2652/>).

ХО́СТИНГ (host) – 1) місце, розташування сайтів; 2) процес розкрутки сайта, тобто, його реклама. *Чи є хостинг заняттям альтруїстичним, сказати важко* (<http://www.ut.net.ua/art/168/0/2652/>). *Веб-хостинг, він-хостинг, сервер-хостинг, хостинг-аккаунт, хостинг-консалт, хостинг-план, хостинг-послуги, хостинг-провайдер, хостинг-рішення, хостинг-центр, Linux-хостинг, VIP-хостинг, web-хостинг, Windows-хостинг* тощо.

ХОТ-ДО́Г (hot-dog) – м'які пухкі булочки з покладеними посередині гарячими сосисками (сардельками) тощо і соусом, гірчицею, іншою приправою [ССІС – 2006, с. 737–738; див. також: ССІС – 2008, с. 634].

ХУЛІГÁН (hooligan) – той, хто грубо порушує громадський порядок, зухвало й непристойно поводить ся, демонструє неповагу до людської гідності. Назва походить від ірландського прізвища Хуліган [СІС – 2000 а, с. 639; див. також: ССІС – 2006, с. 740; ССІС – 2008, с. 634].

Ц

ЦЕДЕ́НТ (cedent) – *фін.* кредитор, який передає право на отримання грошей за векселем чи іншим грошовим зобов'язанням іншій особі [СІС – 2000 а, с. 639]; 2) страхова компанія, що передає ризик у пере-страхуванні іншій компанії [НСІС – 2007, с. 825].

ЦЕНТ (cent) – розмінна монета Австралії, Антигуа і Барбуди, Багамських Островів, Белізу, Брунею, Зімбабве, Канади, Ліберії, Намібії, Сінгапуру, Соломонових Островів, США, Тринідаду і Тобаго, Тувалу, Фіджі, Ямайки – становить 1/100 *долара*; Ефіопії – становить 1/100 *бира*; Кенії, Танзанії, Уганди – становить 1/100 *шиллінга*; Кіпру – становить 1/100 *фунта*; Мальти – становить 1/100 *ліри*; Нідерландів, Суринаму – становить 1/100 *гульдена*; ПАР – становить 1/100 *рента*; Свазіленду – становить 1/100 *лілангерні*; Шрі-Ланка, Маврикію – становить 1/100 *рупії* та інших країн [СІС – 1985, с. 915; див. також: СІС – 2000, с. 970; СІС – 2000 а, с. 641; ССІС – 2006, с. 742; НСІС – 2007, с. 826; ССІС – 2008, с. 638].

ЦЕНТРАЛІЗА́ЦІЯ (centralization) – 1) зосередження керівництва, управління в єдиному центрі; 2) зосередження більшої частини державних функцій у віданні центральних установ [СІС – 1985, с. 916 (лат.); див. також: СІС – 2000, с. 970 (лат.); СІС – 2000 а, с. 641 (лат.); ССІС – 2006, с. 742 (лат.); НСІС – 2007, с. 826 (лат.); ССІС – 2008, с. 638 (фр.)].

ЦИВІЛІЗА́ЦІЯ (civilization) – 1) рівень суспільного розвитку і матеріальної культури (який визначають розвитком продуктивних сил), досягнутий певною суспільно-економічною формацією; 2) синонім культури; 3) ступінь суспільного розвитку, що настав після варварства [СІС – 1985, с. 918 (фр.)]; 4) сукупність живих істот з певною духовною і матеріальною культурою [СІС – 2000, с. 972; див. також: СІС – 2000 а, с. 643 (фр.); ССІС – 2006, с. 744; НСІС – 2007, с. 828 (лат.); ССІС – 2008, с. 640 (лат.)].

Ч

ЧАЙНВО́РД (chain і word) – головоломка, яка вимагає заповнення літерами послідовно розташованих клітинок так, щоб у рядку відгаданих слів остання літера попереднього слова була першою літерою наступного [СІС – 2000, с. 976; див. також: СІС – 2000 а, с. 647; ССІС – 2006, с. 748; ССІС – 2008, с. 644].

ЧА́РТЕР (charter) – 1) грамота, хартія; 2) договір про морське перевезення вантажів [СІС – 1985, с. 924; див. також: СІС – 2000 а, с. 648; НСІС – 2007, с. 831; ССІС – 2008, с. 644]; 3) рейс, що здійснюють за таким договором [СІС – 2000, с. 977; ССІС – 2006, с. 748].

ЧА́РТІЗМ (chartism) – 1) перший масовий політично оформлений пролетарських революційний рух; виник у Великобританії в 30-х рр. ХІХ ст. [СІС – 1985, с. 924; див. також: СІС – 2000 а, с. 648; НСІС – 2007, с. 831]; 2) один з методів технічного аналізу ринкової кон'юктури на основі докладних графіків і систем уявлень про повторюваність «мажоранки» руху цін [ССІС – 2006, с. 648; див. також: ССІС – 2008, с. 644]; 3) різновид методу інвестиційного аналізу й прогнозування (для цінних паперів і товарів).

ЧАРТИНГ (charting) – складання графіків, діаграм для аналізу ринку, прогнозування цін тощо [СІС – 2000 а, с. 648; див. також: ССІС – 2008, с. 644].

ЧАРТИСТ (chartist) – 1) учасник чартистського руху, прихильник чартизму [СІС – 1985, с. 924]; 2) особа, що вивчає тенденції ціноутворення на ринку цінних паперів і здійснює на підставі цього аналізу відповідних прогноз [ССІС – 2006, с. 748; див. також: ССІС – 2008, с. 645].

ЧАТ (shat) – віртуальне місце зустрічі в Інтернеті [ССІС – 2006, с. 748; див. також: ССІС – 2008, с. 645].

ЧЕДЕР (cheddar) – сорт сиру; сир цього сорту. *Чедер – найпоширеніший сир у багатьох країнах, особливо в США, Канаді, Англії. У цих країнах 80–85% вироблених сирів становить саме чедер (20 minut. ua/news/119795–65 k).*

ЧЕК (check) – 1) складений за встановленою формою документ, який містить письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) кредитній установі сплатити певну суму грошей чекодержателеві; 2) талон з каси з позначенням суми, одержаної за товар, а також квитанція в касу з позначенням суми, яка має бути сплачена [СІС – 1985, с. 924; див. також: СІС – 2000, с. 977; СІС – 2000 а, с. 648; ССІС – 2006, с. 749; НСІС – 2007, с. 831; ССІС – 2008, с. 645].

ЧЕК-КАУНТЕР (check i counter) – форма розписки, що її банк видає вкладникам банку в разі тимчасового вилучення банком грошових сум з рахунків своїх клієнтів. *ЧЕК-КАУНТЕР – вид розписки, що видається вкладникам банку у разі тимчасового вилучення банком грошових сум з рахунків своїх клієнтів (www.glossary.org.ua/article/chek-kaunter/index.html – 20 k).*

ЧЕМПІОН (champion) – 1) переможець чемпіонату, у широкому розумінні – переможець у змаганні на першість з будь-якого виду спорту [СІС – 2000, с. 977–978; ССІС – 2006, с. 749; НСІС – 2007, с. 832]; 2) тварина, що зайняла перше місце на спеціальній виставці, у змаганнях [СІС – 1985, с. 924–925; див. також: СІС – 2000 а, с. 649; ССІС – 2008, с. 645].

ЧИЗБУРГЕР (cheeseburgtr) – булочка з начинкою, головним складником якої є сир [ССІС – 2006, с. 749; див. також: ССІС – 2008, с. 645].

ЧІПСИ (chips) – хрусткі кришеники підсмаженої картоплі [СІС – 1985, с. 925; див. також: СІС – 2000, с. 978; СІС – 2000 а, с. 649; ССІС – 2006, с. 749; НСІС – 2007, с. 832; ССІС – 2008, с. 645].

ЧИП/ЧІП (chip) – 1) кристал з пластини надчистого кремнію рахом з нанесеною на ньому схемою, електронна деталь ЕОМ – основа мікропроцесорів [ССІС – 2006, с. 749; див. також: ССІС – 2008, с. 645].

ШЕДУЛА (schedule) – у деяких країнах – частки, на які поділяють усі доходи залежно від їхніх джерел і кожна з яких оподатковують окремо [СІС – 1985, с. 928; див. також: СІС – 2000, с. 981; СІС – 2000 а, с. 652; ССІС – 2006, с. 752; НСІС – 2007, с. 836].

ШЕРІФ (scherriff) – 1) у деяких країнах виборна (напр., у США) чи призначувана королем (у Великобританії) службова особа, що здійснює адміністративні, поліцейські та деякі судові функції [СІС – 1985, с. 929; див. також: СІС – 2000, с. 982; СІС – 2000 а, с. 652; ССІС – 2006, с. 753; НСІС – 2007, с. 837; ССІС – 2008, с. 650].

ШІЛІНГ (shilling) – 1) англійська монета, що перебувала в обігу до 1971 р. й дорівнювала 1/20 фунта стерлінгів; 2) грошова одиниця Австрії – (дорівнює 100 грошам), Кенії, Сомалі, Танзанії, Уганди (поділяють на 100 центів) та ряду інших країн [СІС – 1985, с. 929; див. також: СІС – 2000, с. 982; СІС – 2000 а, с. 653; ССІС – 2006, с. 753; НСІС – 2007, с. 837; ССІС – 2008, с. 650].

ШОВІНГ ПОВНИЙ (showing) – повний показ у рекламі на транспорті – розміщення рекламного оголошення на всіх автобусах чи інших засобах транспорту, а також на зупинках.

ШОП (shop) – 1) офіс фондового брокера чи дилера; 2) магазин; 3) виробниче приміщення [ССІС – 2006, с. 755].

ШОПІНГ (shopping) – спеціально спланований процес здійснення купівлі [СІС – 2000 а, с. 656; див. також: ССІС – 2006, с. 755; НСІС – 2007, с. 839; ССІС – 2008, с. 653].

ШОПІНГО-ТЕРАПІЯ (shopping) – лікування від стресових ситуацій методом походу до магазинів та купівлі яких-небудь товарів.

ШОП-ТЎР/ШОПІНГ-ТЎР (shopping i tour) – мандрівка за кордон для закупівлі різних товарів [ССІС – 2006, с. 755; див. також: ССІС – 2008, с. 653].

ШОП-СТЮАРД (shop-steward) – фабричні старости у Великобританії, виборні представники робітників на підприємствах [СІС – 1985, с. 932–933; див. також: ССІС – 2006, с. 755].

ШОРТИ (shorts) – короткі штани [СІС – 1985, с. 933; див. також: СІС – 2000, с. 985; ССІС – 2006, с. 755; НСІС – 2007, с. 839; ССІС – 2008, с. 653].

ШОУ (show) – 1) вистава розважально-естрадного жанру за участю зірок естради, цирку, джаз-оркестру тощо [СІС – 1985, с. 933; див. також: НСІС – 2007, с. 840]; 2) *перен.* про що-небудь, що привертає увагу; про те, що розраховано на зовнішній ефект [СІС – 2000, с. 985; див. також: СІС – 2000 а, с. 656; ССІС – 2006, с. 756; ССІС – 2008, с. 653].

ШОУ-БІЗНЕС (show business) – підприємство, пов'язане з організацією і проведенням видовищних вистав, індустрія розваг [СІС – 2000, с. 985; див. також: СІС – 2000 а, с. 656; ССІС – 2006, с. 756; НСІС – 2007, с. 840; ССІС – 2008, с. 653–654].

ШОУІНГ (show) – термін рекламного бізнесу, який означає ступінь охоплення певної місцевості, населеного пункту, автотраси тощо засобами реклами на щитах, панелях, плакатах [СІС – 2000 а, с. 656; див. також: ССІС – 2008, с. 654].

ШОУМЕН (showman) – той, хто організовує і проводить шоу [СІС – 2000, с. 985; див. також: ССІС – 2006, с. 756; НСІС – 2007, с. 840; ССІС – 2008, с. 654].

ШУТЕР (shooter) – електронна гра, яка полягає в стрільбі в рухомі мішені [ССІС – 2006, с. 759].

Ю

ЮНІТ (unit) – одиниця поповнення рахунку для мобільного зв'язку.

Я

ЯПІ – у США – молода людина, яка здобула хорошу освіту, живе й працює зазвичай у великому місті, прагне зробити професійну кар’єру. *Віддаючи кошти банкам, ми сподіваємося, що вчорашні «поважні» особи разом із молодими япі знають як правильно розмістити всі ці капітали* (blog.liga.net/user/zoloto/article/2344.aspx – 137 к).

ЯХТ-КЛУБ (yacht-club) – громадська спортивна організація, яка об’єднує спортсменів, що займаються водним спортом (парусним, весловим, моторним), а також будинок, приміщення цієї організації [СІС – 1985, с. 940; див. також: СІС – 2000, с. 992; СІС – 2000 а, с. 662; ССІС – 2006, с. 763; НСІС – 2007, с. 847; ССІС – 2008, с. 662].

НАУКОВІ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

1. Абдула Ю. А. Становлення ойконімії Слобожанщини (на матеріалі Харківщини): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Ю. А. Абдула. – Кіровоград, 2008. – 18 с.
2. Авдєєва С. Л. Становлення системи словозміни ойконімів української мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. Л. Авдєєва. – Дніпропетровськ, 1997. – 16 с.
3. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова: фразеологія/Л. Г. Авксентьев. – Харків: Вища шк., 1983. – 137 с.
4. Авксентьев Л. Г. Фразеологічна одиниця як предмет фразеології та її основні ознаки/Л. Г. Авксентьев//Мовознавство. – 1979. – № 5. – С. 13–17.
5. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка/В. В. Акуленко. – Харьков, 1972. – 215 с.
6. Акуленко В. В. Інтернаціональні елементи в словниковому складі мови/В. В. Акуленко//Мовознавство. – 1973. – № 3. – С. 20–29.
7. Алатирева Н. Б. Номінативна ланка в середовищі українського об'рядового гіпертексту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Б. Алатирева. – О., 2002. – 16 с.
8. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології/М. Ф. Алефіренко. – Харків: Вища шк., 1987. – 135 с.
9. Андрейченко О. І. Лексико-фразеологічна основа текстів політичних дискусій (на матеріалі української преси кінця ХХ – початку ХХІ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. І. Андрейченко. – К., 2006. – 23 с.
10. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика: Синонимические средства языка/Ю. Д. Апресян. – М.: Наука, 1974. – 367 с.
11. Апресян Ю. Д. Интегральное описание языка и толковый словарь /Ю. Д. Апресян//Вопросы языкознания. – 1986. – № 2. – С. 57–70.
12. Арбатский Д. И. Семантические определения. Основные проблемы толкования лексических значений слов: автореф. дис. на соискание

- науч. степени д-ра филол. наук: спец. 10. 02. 02 – русский язык/Д. И. Арбатский. – Л., 1982. – 40 с.
13. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт/Н. Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1988. – 341 с.
 14. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: Етапи і ступені адаптації (На матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. М. Архипенко. – Х., 2005. – 20 с.
 15. Баденкова В. М. Лексика традиційної народної медицини в українських говірках Інгульсько-Бузького межиріччя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. М. Баденкова. – Запоріжжя, 1999. – 20 с.
 16. Балог В. О. Галузева лексика в словнику української мови в 11-ти томах (1970–1980 рр.) (семантичний та стилістичний аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. О. Балог. – К., 2003. – 16 с.
 17. Бацевич Ф. С. Очерки по функциональной лексикологии/Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда. – Львов: Світ, 1997. – 392 с.
 18. Бачинська Г. В. Антропонімікон переселенців з Польщі на Тернопільщину: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. В. Бачинська. – Івано-Франківськ, 2001. – 19 с.
 19. Белей О. О. Сучасна українська ергонімія (на матеріалі власних назв підприємств Закарпатської області: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. О. Белей. – Л., 2000. – 17 с.
 20. Бережан С. Г. Семантическая эквивалентность лексических единиц /С. Г. Бережан. – Кишинев: Штиинца, 1973. – 372 с.
 21. Берест Т. М. Семантика художнього слова в поезії 80–90 років ХХ століття (на матеріалі творів молодих українських авторів): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. М. Берест; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2000. – 19 с.
 22. Берков В. П. Двужычная лексикографія: учебник для студ. вузов. – 2-изд., перераб. и доп./В. П. Берков. – М.: Астрель; АСТ; Транзит-книга, 2004. – 237 с.
 23. Бесага Р. В. Нестандартизовані елементи в українській літературній мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Р. В. Бесага. – К., 1997. – 27 с.

24. Бияк Н. Я. Особливості найменувань осіб в українській художній прозі та збереження їх функцій у німецькомовних перекладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Я. Бияк. – Івано-Франківськ, 2004. – 19 с.
25. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів/В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – К.: Наук. думка, 1989. – 256 с.
26. Блик О. П. Українська мова/О. П. Блик. – К.: Четверта хвиля, 2007.
27. Ч. 1: Фонетика. Орфографія. Лексика і фразеологія. Будова слова (Морфеміка). Словотвір. Морфологія. – 397 с.
28. Богуславский И. М. Сферы действия лексических единиц/И. М. Богуславский. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 464 с.
29. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. І. Бойко. – К., 2006. – 36 с.
30. Бойченко Н. О. Стійкі дієслівні сполуки у публіцистичному тексті: типологічні ознаки та експресивний потенціал: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. О. Бойченко. – К., 2002. – 18 с.
31. Бондар М. В. Активні лексико-семантичні процеси в мові художньої прози кінця ХХ – початку ХХІ століть: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. В. Бондар. – К., 2004. – 19 с.
32. Бондар О. І. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія: навч. посіб./О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. – К.: Академія, 2006. – 367 с.
33. Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посібник/О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. – К.: Академія, 2006. – 367 с.
34. Бондарєва Н. О. Структурно-семантичні і комунікативно-прагматичні особливості висловлювань із концептом «порада»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. О. Бондарєва. – К., 2005. – 19 с.
35. Бочарова І. В. Лексико-семантичні та граматичні параметри назв релігійних свят у сучасній українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. В. Бочарова. – К., 1999. – 17 с.

36. Брага І. І. Мовна репрезентація образу держави у пресі України (кінець 1970-х – початок 2000-х років): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. І. Брага. – К., 2002. – 20 с.
37. Брагіна А. А. Синонимы в литературном языке/А. А. Брагіна. – М.: Наука, 1986. – 125 с.
38. Брагіна А. А. Неологизмы в русском языке/А. А. Брагіна. – М.: Просвещение, 1973. – 224 с.
39. Браїлко Ю. І. Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60–80-х років ХХ століття (семантико-стилістичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Ю. І. Браїлко. – К., 2005. – 20 с.
40. Брайченко С. Л. Антропонімічні уподобання мешканців Одеської області України: лінгвістичний аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. Л. Брайченко. – О., 1999. – 18 с.
41. Брицина О. І. Сучасна українська літературна мова: [збірник вправ]/О. І. Брицина. – К.: Вища школа, 1977. – С. 104–113.
42. Брус М. П. Загальні жіночі особові номінації в українській мові ХVI–ХVII століть: словотвір і семантика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. П. Брус. – Івано-Франківськ, 2001. – 20 с.
43. Бук С. Частотний словник офіційно-ділового стилю: принципи укладання та статистичні характеристики/С. Бук//Лінгвістичні студії: зб. наук. праць [за ред. А. П. Загнітка]. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – Вип. 14. – С. 184–188.
44. Бук С. Н. Лексична основа української мови: виділення та системно-структурна організація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. Н. Бук. – Л., 2004. – 17 с.
45. Булава Н. Ю. Сучасні українські прізвиська північної Донеччини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Ю. Булава. – О., 2005. – 20 с.
46. Булик-Верхола С. З. Формування і розвиток української музичної термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. З. Булик-Верхола. – Л., 2003. – 20 с.
47. Бурда Т. М. Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму (молодіжне середовище м. Києва): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. М. Бурда. – К., 2002. – 22 с.

48. Бурківська Л. Ю. Лексика історичної прози Богдана Лепкого в контексті загальнолітературної та стилістичної норми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. Ю. Бурківська. – К., 2003. – 23 с.
49. Буркут К. С. Зіставно-порівняльна характеристика словесно-образних систем О. Олеся, П. Тичини, М. Рильського: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/К. С. Буркут. – К., 2003. – 16 с.
50. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика/Л. М. Васильев. – М.: Высшая школа, 1990. – 175 с.
51. Василько З. С. Символізація значення слова в українському фольклорному мовленні (на матеріалі фауноназв у казках, піснях і пареміях): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/З. С. Василько. – К., 2003. – 20 с.
52. Ващенко В. С. Українська семасіологія: Типологія лексичних значень/В. С. Ващенко. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетров. ун-ту, 1981. – 68 с.
53. Ващенко В. С. Слово та його значення: [посібник з лексикології]/В. С. Ващенко. – Дніпропетровськ, 1976. – 38 с.
54. Ващенко В. С. Українська лексикологія: Семантико-стилістична типологія слів: [посібник для студентів-філологів]/В. С. Ващенко. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1979. – 127 с.
55. Вежбицкая А. Из книги «Семантические примитивы». Введение: [пер. с англ. А. Д. Шмелева]/А. Вежбицкая//Семиотика. – М.: Радуга, 1983. – С. 225–252.
56. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание/А. Вежбицкая. – М.: Русские словари, 1996. – С. 231–291.
57. Венжинович Н. Ф. Сучасна українська літературна мова: навч. посіб. – [3-тє вид., випр. і доп.]/Н. Ф. Венжинович. – К.: Знання, 2008. – 303 с.
58. Вербенец М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. Б. Вербенец. – К., 2004. – 20 с.
59. Вербич С. О. Гідронімія басейну Верхнього Дністра: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. О. Вербич. – К., 1998. – 15 с.
60. Вербовська І. Т. Словотвірна синонімія і словотвірна варіантність прикметників української мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. Т. Вербовська. – Л., 2001. – 20 с.

61. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений/В. В. Виноградов//Вопросы языкознания. – 1953. – № 5. – С. 3–29.
62. Вишнякова О. В. Русский язык: Практикум по паронимии/О. В. Вишнякова. – М.: Высш. шк., 1990. – 156 с.
63. Волкова І. В. Лексико-семантична характеристика сучасної української фізичної термінології (на матеріалі спеціалізованих видань 90-х рр. ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. В. Волкова. – Х., 2002. – 20 с.
64. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика. Орфоєпія. Графіка і орфографія. Лексикологія. Фразеологія. Словотвір/О. Т. Волох. – К.: Вища шк., 1986. – С. 130–182.
65. Гайдаєнко І. В. Назви на позначення смаку: етимологія, семантика, функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. В. Гайдаєнко. – Запоріжжя, 2002. – 16 с.
66. Гайдученко Г. М. Семантико-стилістична характеристика хронологічно маркованої лексики (на матеріалі української історичної прози другої половини ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. М. Гайдученко. – К., 1999. – 19 с.
67. Галайчук В. В. Лексичні одиниці мікросистеми «Рослини» в українських фольклорних текстах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. В. Галайчук. – Л., 2004. – 20 с.
68. Галас Я. В. Із історії української лексикографії на Закарпатті (XIX – I-а половина ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Я. В. Галас. – Ужгород, 2001. – 17 с.
69. Глівінська Л. К. Лексична ідіосистема в поезіях М. Вінграновського: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. К. Глівінська. – К., 2004. – 18 с.
70. Горецький П. Й. Історія української лексикографії/П. Й. Горецький. – К.: Рад. шк., 1963. – 123 с.
71. Горпинич В. О. Географічні назви в українській мові: [навч. посібник]/В. О. Горпинич, Т. Р. Антонюк. – К.: Іван Федоров, 1999. – 154 с.
72. Горпинич В. О. Слов'янська ад'ектонімія і катойконімія/В. О. Горпинич; [відп. ред. Ю. О. Карпенко]. – Д.: Пороги, 2003. – 406 с.
73. Горпинич В. О. Антропологія Дніпровського Припоріжжя і суміжних регіонів України: монографія/В. О. Горпинич, І. А. Корнієнко; [за

- ред. д. філол. н., проф. В. О. Горпинича]//Ономастика і апеллятиви. – Дніпропетровськ – Миколаїв: Іліон, 2006. – Вип. 25. – 237 с.
74. Гоца Е. Д. Назви їжі й кухонного начиння в українських Карпатських говорах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Е. Д. Гоца. – Ужгород, 2001. – 20 с.
75. Гридчук О. Є. Термінологічна лексика художньої різьби по дереву: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова/О. Є. Гридчук. – Івано-Франківськ, 2001. – 20 с.
76. Гримашевич Г. І. Номінація одягу та взуття в середньополіському діалекті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. І. Гримашевич. – К., 2003. – 23 с.
77. Грищенко А. П. Сучасна українська літературна мова/А. П. Грищенко, Л. І. Мацько і ін. – К.: Вища шк., 1997. – С. 98–253.
78. Грозян Н. Ф. Фразеологічна мікросистема «Поведінка людини» в українській мові (ідеографічний і аксіологічний аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Ф. Грозян. – Д., 2003. – 20 с.
79. Громко Т. В. Семантичні особливості народних географічних термінів Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. В. Громко. – Кіровоград, 2000. – 18 с.
80. Губарева Г. А. Семантика та стилістичні функції кольоративів у поетичній мові Ліни Костенко: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. А. Губарева. – Х., 2002. – 18 с.
81. Данилюк О. К. Географічна термінологія Волині: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. К. Данилюк. – К., 2000. – 18 с.
82. Дворянкін В. О. Номінативні процеси в українських східностепових говірках: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. О. Дворянкін. – Луганськ, 2006. – 23 с.
83. Девкин В. Д. Очерки по лексикографии/В. Д. Девкин. – М.: Прометей, 2000. – 394 с.
84. Денисов П. Н. Лексика русского языка и принципы ее описания/П. Н. Денисов. – М.: Наука, 1980. – 253 с.
85. Денисюк В. В. Антропонімія українських історіографічних пам'яток другої половини XVII – XVIII ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. В. Денисюк. – К., 2003. – 19 с.

86. Деркач В. В. Філологічна термінологія М. П. Драгоманова в системі української наукової термінології кінця ХІХ – початку ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. В. Деркач. – К., 1999. – 16 с.
87. Джочка І. Ф. Дериваційний потенціал дієслів конкретної фізичної дії з семантикою створення об'єкта: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. Ф. Джочка. – Івано-Франківськ, 2003. – 20 с.
88. Дзензелівський Й. О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі/Й. О. Дзензелівський. – К.: Наук. думка, 1969. – 211 с.
89. Дидик-Меуш Г. М. Медична номенклатура в пам'ятках української мови ХVІ – ХVІІІ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. М. Дидик-Меуш. – Л., 2001. – 19 с.
90. Дідківська Л. П. Про функціонування демінутивів/Л. П. Дідківська//Мовознавство. – 1976. – № 5. – С. 40–48.
91. Дмитрук М. В. Формування української ветеринарної лексики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова/М. В. Дмитрук. – Запоріжжя, 2001. – 21 с.
92. Дорошенко Л. І. Ареалогія будівельної лексики східнополіського діалекту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. І. Дорошенко. – К., 1999. – 19 с.
93. Дорошенко С. М. Формування та розвиток української термінології нафтогазової промисловості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. М. Дорошенко. – К., 2004. – 22 с.
94. Дроботенко В. Ю. Лексика сімейних обрядів у говірках Донеччини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. Ю. Дроботенко. – Донецьк, 2001. – 23 с.
95. Дубичинский В. В. Искусство создания словарей конспекты по лексикографии/В. В. Дубичинский; Харьковский политехнический ун-т. – Х., 1994. – 102 с.
96. Дубичинский В. В. Теоретическая и практическая лексикография /В. В. Дубичинский. – Вена, 1998. – 156 с.
97. Дуденко О. В. Номінативна та комунікативна природа українських паремій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. В. Дуденко. – К., 2002. – 19 с.
98. Думчак І. М. Універбація в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. М. Думчак. – Івано-Франківськ, 1998. – 16 с.

99. Дядищева-Росовецька Ю. Б. Слово в поетичних контекстах Тараса Шевченка: усно-традиційні витоки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Ю. Б. Дядищева-Росовецька. – К., 2000. – 16 с.
100. Дятчук В. В. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови/В. В. Дятчук, Л. О. Пустовіт. – К.: Наук. думка, 1983. – 156 с.
101. Дячук Т. М. Українська соціально-економічна термінологія: становлення і кодифікація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. М. Дячук. – К., 2003. – 20 с.
102. Етимологія української мови: [навч. пос. для вузів]/[за заг. ред. О. І. Потапенка]. – К.: Міленіум, 2002. – 204 с.
103. Євсєєва Г. П. Перифрази в мові сучасних газет (на матеріалі українських газет 80–90 років ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. П. Євсєєва. – Д., 2002. – 20 с.
104. Євтушина Т. О. Лінгвостилістичний потенціал фразеології у творах В. Стефаника: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. О. Євтушина. – К., 2005. – 20 с.
105. Єфименко І. В. Українські прізвищеві назви ХVІ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. В. Єфименко. – К., 2001. – 20 с.
106. Єфименко О. Є. Концепт «степ» в українській мові: словникова, текстова і психолінгвістична парадигма: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова/О. Є. Єфименко. – Х., 2005. – 19 с.
107. Жижома О. О. Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80–90-х років ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. О. Жижома. – Донецьк, 2003. – 18 с.
108. Жовтобрюх М. А. Проблеми взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів/М. А. Жовтобрюх//Мовознавство. – 1973. – № 1. – С. 3–15.
109. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови/М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – К.: Вища шк., 1972. – 402 с.
110. Жук Т. В. Лексичний та синтаксичний повтор в українській народній творчості (на матеріалі українських народних казок): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. В. Жук. – К., 2005. – 18 с.

111. Заболотна Н. В. Розвиток синонімії в українській мові II половини XVII – I половини XVIII століття (на матеріалі староукраїнської поезії, прози та драматургії): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. В. Заболотна. – К., 2005. – 20 с.
112. Звегинцев В. А. Семасиология/В. А. Звегинцев. – М.: МГУ, 1957. – 322 с.
113. Зелінська О. Ю. Педагогічна лексика української мови XVI – XVIII ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. Ю. Зелінська. – К., 2003. – 21 с.
114. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (На матеріалі української літератури англійською мовою)/Р. П. Зорівчак. – Львів: Вища шк., 1983. – 176 с.
115. Иванова В. А. Антонимия в системе языка/В. А. Иванова. – Кишинев: Штиинца, 1982. – 162 с.
116. Іванишин Н. Я. Лексичні засоби формування імпліцитності в драматургійному тексті (на матеріалі української драми початку XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Я. Іванишин. – Івано-Франківськ, 2006. – 20 с.
117. Иванова Н. Д. Состав, статус і структура семантичного об'єднання слів зі значенням «характер поверхні» у сучасній українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Д. Иванова. – К., 1999. – 19 с.
118. Ільченко І. І. Антропонімія Нижньої Наддніпрянщини в її історичному розвитку (надвеликолузький регіон): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. І. Ільченко. – Д., 2003. – 18 с.
119. Історія української мови: Лексика і фразеологія. – К.: Наук. думка, 1983. – 743 с.
120. Їжакевич Г. П. Стилiстична класифікація фразеологізмів/Г. П. Їжакевич//Українська мова і література в школі. – 1971. – № 10. – С. 13–21.
121. Калашник В. С. Фразеотворення в українській поетичній мові радянського періоду/В. С. Калашник. – Харків: Вища шк., 1985. – 176 с.
122. Калинин А. В. Лексика русского языка/А. В. Калинин. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 230 с.
123. Калько В. В. Когнітивно-ономасіологічний аналіз назв лікарських рослин в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

- канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. В. Калько. – О., 2003. – 20 с.
124. Каракуця О. М. Фразеологізми української мови з компонентом «душа» (структурно-семантичний, ідеографічний, лінгвокультурологічний аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. М. Каракуця. – Х., 2002. – 20 с.
125. Караулов Ю. Н. Общая и русская идеография/Ю. Н. Караулов. – М.: Наука, 1976. – 355 с.
126. Караулов Ю. Н. Структура лексико-семантического поля/Ю. Н. Караулов//Филологические науки. – 1972. – № 1. – С. 57–68.
127. Карпець Л. А. Український спортивний жаргон: структурно-семантичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова/Л. А. Карпець. – Х., 2006. – 19 с.
128. Карпова В. Л. Термін і художнє слово/В. Л. Карпова. – К.: Наук. думка, 1967. – 128 с.
129. Катиш Т. В. Особливості функціонування термінологічної лексики в мові української фантастики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. В. Катиш. – Д., 2005. – 19 с.
130. Катц Дж. Лингвистическая семантика/Дж. Катц. – М., 1981. – С. 33–49.
131. Кисельов Р. Є. Лексика української мови в почаївських виданнях XVIII – першої третини XIX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Р. Є. Кисельов. – К., 2005. – 18 с.
132. Кіс Т. Є. Еволюція художньої метафори: лінгвокультурний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. Є. Кіс. – К., 2001. – 19 с.
133. Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Б. Клименко. – Донецьк, 2001. – 19 с.
134. Клименко Н. Ф. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики/Н. Ф. Клименко, М. М. Пещак, І. Ф. Савченко. – К.: Наук. думка, 1982. – 252 с.
135. Климчук О. В. Літературно-художній антропонімікон П. Куліша: склад, джерела, функції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. В. Климчук. – Ужгород, 2004. – 19 с.

136. Кобозева І. М. Лінгвістическа семантика/І. М. Кобозева. – М.: Едиториал УРСС. – 350 с.
137. Коваленко Б. О. Стилiстично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Б. О. Коваленко. – К., 2003. – 19 с.
138. Коваленко Н. Д. Фраземіка говірок Західного Поділля: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Д. Коваленко. – К., 2001. – 20 с.
139. Коваль А. П. Знайомі незнайомці: походження назв поселень України/А. П. Коваль. – К.: Либідь, 2001. – 304 с.
140. Коваль А. П. Крилате слово/А. П. Коваль. – К.: Рад. школа, 1983. – 222 с.
141. Коваль А. П. Спочатку було слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові/А. П. Коваль. – К.: Либідь, 2001. – 312 с.
142. Коваль А. Крилаті вислови в українській літературній мові. Афоризми, літературні цитати, образні вислови/А. Коваль, В. Коптілов. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Вища шк., 1975. – 336 с.
143. Коваль А. П. Слово про слово/А. П. Коваль. – К.: Рад шк., 1986. – 384 с.
144. Коваль Л. М. Інформативно недостатні слова української мови: семантика, функції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. М. Коваль. – К., 2004. – 23 с.
145. Ковальов В. П. Виразальні засоби українського художнього мовлення/В. П. Ковальов. – Херсон: Херсонська міська друкарня, 1991. – 125 с.
146. Ковальов В. П. Експресивне використання антонімії в українському художньому мовленні/В. П. Ковальов//Українська мова і література в школі. – 1986. – № 9. – С. 48–50.
147. Ковальова Т. В. Лексико-семантичні поля кольоративів в українській поезії початку ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. В. Ковальова. – Х., 1999. – 19 с.
148. Козак Л. В. Українська електротехнічна термінологія (словотворчий аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. В. Козак. – К., 2002. – 19 с.
149. Козачук Г. О. Діалектизми в сучасній прозі/Г. О. Козачук//Рідне слово. – 1971. – С. 30–32.
150. Колесник Н. С. Особові імена в українських народних обрядових піснях: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук:

- спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. С. Колесник. – Тернопіль, 1998. – 24 с.
151. Коломієць В. П. Словотвір неологізмів у слов'янських мовах/В. П. Коломієць//Мовознавство. – 1973. – № 2. – С. 3–18.
152. Коломієць І. І. Флоролексеми в українській поезії II половини XX століття: функціонально-стилістичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. І. Коломієць. – К., 2003. – 18 с.
153. Коломієць М. П. Словник фразеологічних синонімів/М. П. Коломієць, С. С. Регушевський; [за ред. В. О. Винника]. – К.: Рад. шк., 1988. – 200 с.
154. Коломієць М. П. Короткий словник перифраз/М. П. Коломієць, С. С. Регушевський; [за ред. М. М. Пилинського]. – К.: Рад. шк., 1985. – 152 с.
155. Кононенко В. І. Сполучуваність слів і культура мовлення/В. І. Кононенко//Українська мова і література в школі. – 1976. – № 9.
156. Копусь О. А. Перифрази у творах О. Гончара: структурно-семантичний та функціонально-стилістичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. А. Копусь. – К., 2001. – 19 с.
157. Космеда Т. А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: Засоби вираження категорії оцінки в українській та російській мовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. А. Космеда. – К., 2001. – 36 с.
158. Костенко Л. М. Лексико-семантична та словотвірна структура української термінології садівництва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. М. Костенко. – Запоріжжя, 2005. – 22 с.
159. Костик Л. Б. Гідронімія Буковини (назви непротічних вод): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. Б. Костик. – Івано-Франківськ, 2003. – 20 с.
160. Котович В. В. Ойконімія Опілля ХІІ – ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. В. Котович. – Івано-Франківськ, 2000. – 19 с.
161. Коцюба Н. Й. Українська термінологія державного управління (становлення та розвиток): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Й. Коцюба. – Л., 2004. – 16 с.
162. Коць Т. А. Функціонування лексичних варіантів у засобах масової інформації/Т. А. Коць//Мовознавство. – 1997. – № 6. – С. 56–63.

163. Кочерган М. П. З історії слів, що означають пори року/М. П. Кочерган//Мовознавство. – 1970. – № 6 – С. 41–50.
164. Кочерган М. П. З історії українських назв місяців/М. П. Кочерган//Мовознавство. – 1967. – № 1. – С. 41–50.
165. Кочерган М. П. Лексична сполучуваність слова як засіб розмежування значень слова/М. П. Кочерган//Українська мова і література в школі. – 1978. – № 11. – С. 27–36.
166. Кочерган М. П. Про системність у лексиці та семантиці/М. П. Кочерган//Українська мова і література в школі. – 1976. – № 4. – С. 38–45.
167. Кочерган М. П. Слово і контекст (Лексична сполучуваність і значення слова)/М. П. Кочерган. – Львів: Вища шк., 1980. – 184 с.
168. Крехно Т. І. Історія лексико-семантичної групи «плати – податки – повинності» в українській мові XV – XVIII століть (на матеріалах українських пам'яток): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. І. Крехно. – Х., 2005. – 19 с.
169. Крупеньова Т. І. Ономастика драматичних творів Лесі Українки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. І. Крупеньова. – О., 2001. – 20 с.
170. Крысин Л. П. Иноязычные слова в современном русском языке /Л. П. Крысин. – М.: Наука, 1968. – 208 с.
171. Ктитарова Н. К. Українська термінологія металургійної промисловості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. К. Ктитарова. – Д., 2000. – 19 с.
172. Кудряшова М. В. Поетичний словник українських неокласиків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. В. Кудряшова. – Х., 2000. – 18 с.
173. Кузнецова Э. В. Лексикология русского языка/Э. В. Кузнецова. – М.: Высш. шк., 1982. – 152 с.
174. Кузь Г. Т. Вигуківі фразеологізми української мови: етнолінгвістичний та функціональний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. Т. Кузь. – Івано-Франківськ, 2000. – 19 с.
175. Кузьміна О. Б. Поетична семантика концептів «білий» – «чорний» (на матеріалі української лірики першої третини XX сторіччя): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. Б. Кузьміна. – Х., 2005. – 19 с.
176. Культура фахового мовлення: навчальний посібник/[за ред. Н. Д. Бабич]. – Чернівці: Книги-XXI, 2006. – 495 с.

177. Курило О. Й. Відвигукова лексика сучасної української літературної мови: склад та структура: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. Й. Курило. – Ужгород, 2001. – 20 с.
178. Кучеренко О. Ф. Проблеми формування, функціонування та розвитку української пожежно-технічної терміносистеми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. Ф. Кучеренко. – Х., 2003. – 19 с.
179. Кушлик О. П. Омонімія незмінних класів слів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. П. Кушлик. – Л., 2000. – 20 с.
180. Кьорян Г. В. Романізми в українських говорах Хустщини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. В. Кьорян. – К., 2001. – 20 с.
181. Левковская К. А. Теория слова и принципы ее построения и аспекты изучения фактического материала/К. А. Левковская. – М.: Высш. шк., 1962. – С. 7–51.
182. Лепеха Т. В. Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості судово-медичної термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. В. Лепеха. – Д., 2000. – 19 с.
183. Леснова В. В. Номінація людини та її рис у східнослов'янських українських говірках: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. В. Леснова. – Запоріжжя, 1999. – 21 с.
184. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энц., 1990. – 685 с.
185. Лисенко Н. О. Метафора і символ у поетичному ідіостилі Тодося Осьмачки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. О. Лисенко. – Х., 2003. – 17 с.
186. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови/Л. А. Лисиченко. – Харків: ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 1997. – 129 с.
187. Лисиченко Л. А. Антоніми в сучасній українській мові/Л. А. Лисиченко//Українська мова і література в школі. – 1976. – № 11. – С. 26–33.
188. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова/Л. А. Лисиченко. – Харків: Вища шк., 1977. – 114 с.

189. Лисиченко Л. А. Типи синонімів за значенням/Л. А. Лисиченко//Українська мова і література в школі. – 1973. – № 11. – С. 40–47.
190. Личук М. І. Ступені фразеологізації речень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. І. Личук. – К., 2001. – 16 с.
191. Лісняк Н. І. Мікротопонімія Західного Поділля: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. І. Лісняк. – Ужгород, 2004. – 20 с.
192. Лучик А. А. Семантика прислівникових еквівалентів слова української і російської мов/А. А. Лучик. – К.: Довіра, 2001. – 218 с.
193. Львов М. Р. К вопросу о типах лексических антонимов /М. Р. Львов//Русский язык в школе. – 1970. – № 3. – С. 71–76.
194. Мазурик Д. В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Д. В. Мазурик. – Л., 2002. – 21 с.
195. Майборода О. А. Українська фразеологія як джерело народознавства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. А. Майборода. – Х., 2002. – 18 с.
196. Малюк О. Ю. Систематологічний та культурологічний аспекти номінації посуду в сучасній українській мові (на матеріалі назв реалій побутово-виробничого призначення): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. Ю. Малюк. – Донецьк, 2000. – 16 с.
197. Мамич М. В. Концепти правда/неправда в українській літературній мові: семантико-стилістичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. В. Мамич. – О., 2002. – 20 с.
198. Марцинківська О. Є. Переносне значення та образне вживання /О. Є. Марцинківська//Мовознавство. – 1973. – № 3. – С. 24–33.
199. Марченко Л. М. Робота з лексичними синонімами на уроках української мови/Л. М. Марченко. – К.: Рад. школа, 1981. – 134 с.
200. Масенко Л. Т. Українська мова в соціолінгвістичному аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. Т. Масенко. – К., 2005. – 39 с.
201. Магіїв М. Д. Гідронімія басейну Стрию: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. Д. Магіїв. – Запоріжжя, 1999. – 20 с.
202. Медведєв Ф. П. Українська фразеологія: Чому ми так говоримо/Ф. П. Медведєв. – Харків: Вища шк., 1982. – 231 с.

203. Медведєва О. Ю. Динаміка особових імен мешканців Українського Придунав'я (на матеріалі Кілійського та Болградського районів Одеської області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. Ю. Медведєва. – О., 2001. – 20 с.
204. Медведь О. В. Українська граматична терміносистема (історія та сучасний стан): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. В. Медведь. – Х., 2001. – 17 с.
205. Межжерина С. А. О месте имен существительных с синтаксически несвободным значением в лексической системе русского языка/С. А. Межжерина//Русский язык в школе. – 1974. – № 6. – С. 3–29.
206. Мельник Л. В. Культурно-національна конотація українських фразеологізмів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. В. Мельник. – Донецьк, 2001. – 18 с.
207. Мельник М. Р. Ономастика творів Ліни Костенко: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. Р. Мельник. – О., 1999. – 18 с.
208. Мех Н. О. Структура лексико-семантичного поля «мова – слово» в українській поетичній мові ХІХ – початку ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. О. Мех. – К., 2000. – 19 с.
209. Миколенко Т. М. Український міський сленг (на матеріалі усного мовлення тернопільців): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. М. Миколенко. – К., 2006. – 24 с.
210. Митяй З. О. Структура функціонально-семантичного поля неповноти ознаки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/З. О. Митяй. – Мелітополь, 2001. – 19 с.
211. Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. В. Михайлова. – Х., 2002. – 20 с.
212. Михальчук О. І. Мікротопонімія Підгір'я: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. І. Михальчук. – К., 1998. – 16 с.

213. Мінчак Г. Б. Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. Б. Мінчак. – К., 2003. – 21 с.
214. Міняйло Р. В. Активні процеси в ареальній фразеології сходу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Р. В. Міняйло. – Донецьк, 2001. – 19 с.
215. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. В. Місник. – К., 2002. – 20 с.
216. Мова і час. – К.: Наук. думка, 1977. – 237 с.
217. Москаленко Н. А. З історії дослідження української фразеології /Н. А. Москаленко//Українська мова і література в школі. – 1967. – № 10. – С. 22–26.
218. Мриглод М. П. Становлення і розвиток моделей ойконімів Правобережної України з християнськими іменами в основах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. П. Мриглод. – Івано-Франків., 2002. – 20 с.
219. Мудрість народна: прислів'я та приказки. – К.: Держлітвидав, 1961. – 156 с.
220. Муқан Г. М. Багатозначність і омонімія/Г. М. Муқан//Українська мова і література в школі. – 1970. – № 8. – С. 45–94.
221. Муромцева О. Г. Стилістична диференціація лексики української літературної мови/О. Г. Муромцева//Українська мова і література в школі. – 1978. – № 12. – С. 32–39.
222. Навальна М. І. Дієслівна лексика соціально-економічної сфери (на матеріалі мови засобів масової інформації кінця ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. І. Навальна. – К., 2002. – 18 с.
223. Назаренко О. В. Українська фразеологія як вираження національного менталітету: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. В. Назаренко. – Д., 2001. – 18 с.
224. Найда А. М. Стійкі народні порівняння як об'єкт фразеології (семантичний і структурний аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/А. М. Найда. – Д., 2002. – 19 с.
225. Народ скаже – як зав'яже. Українські народні прислів'я та приказки, загадки, скоромовки. – К.: Веселка, 1985. – 173 с.

226. Наумова Т. М. Номінація особи у сатирично-гумористичних текстах Івана Франка та Володимира Самійленка: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. М. Наумова. – К., 2004. – 20 с.
227. Национальная специфика языка и ее отражение в нормативном словаре. – М.: 1988. – 156 с.
228. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах/Л. О. Симоненков, С. О. Соколова, І. В. Коротенко та ін. – К.: Наук. думка, 1993. – 238 с.
229. Нестеренко І. А. Явища непрямої номінації в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. А. Нестеренко. – К., 1997. – 16 с.
230. Ніколаєва А. О. Структурно-семантична характеристика термінології програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/А. О. Ніколаєва. – Х., 2002. – 16 с.
231. Нікуліна Н. В. Становлення сучасної української термінологічної системи автомобілебудування та ремонту транспортних засобів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. В. Нікуліна. – Х., 2005. – 20 с.
232. Німчук В. В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською/В. В. Німчук. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 21–27.
233. Новиков Л. А. Антонимия в русском языке/Л. А. Новиков. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1973. – 290 с.
234. Новиков Л. А. Семантика русского языка/Л. А. Новиков. – М., 1982. – 272 с.
235. Новиков Л. А. Лексическая противоположность и лексические антонимы/Л. А. Новиков//Русский язык в школе. – 1966. – № 4. – С. 79–86.
236. Новосьолова В. Уроки «Лексикології і фразеології» у 6 класі/В. Новосьолова//Мова і література в школі. – Фастів: Поліфаст, 2000. – С. 10–13.
237. Овсейчик С. В. Формування української екологічної термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. В. Овсейчик. – К., 2006. – 19 с.
238. Огуй О. Д. Полісемія в синхронії, діахронії та панхронії/О. Д. Огуй. – Чернівці: Золоті литаври, 1998. – 370 с.
239. Олійник А. Д. Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології: автореф. дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/А. Д. Олійник. – К., 2002. – 20 с.
240. Олійник М. Я. Фразеологія гуцульських говірок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. Я. Олійник. – Л., 2002. – 20 с.
241. Омельковець Р. С. Номінація лікарських рослин в українському західнополіському говорі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Р. С. Омельковець. – К., 2004. – 23 с.
242. Онищенко Г. А. Мовна структура української народної загадки (семантичний і синтаксичний аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. А. Онищенко. – Д., 2006. – 20 с.
243. Отин Е. С. Топонимия приазовских греков (историко-этимологических названий) /Е. С. Отин. – Донецк: ДОНГУ, 2000. – 195 с.
244. П'яст Н. Й. Формування тематичної групи «назви посуду» в сучасній українській літературній мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Й. П'яст. – К., 2003. – 19 с.
245. Павлова І. Г. Слово як семантико-функціональна одиниця в структурі української проповіді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. Г. Павлова. – К., 2005. – 19 с.
246. Паламарчук Л. С. Лексико-семантичний розвиток мови/Л. С. Паламарчук//Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 3–8.
247. Паламарчук Л. С. Лексична синоніміка художніх творів М. М. Коцюбинського/Л. С. Паламарчук. – К.: АН УСРС, 1957. – 95 с.
248. Паламарчук Л. С. Оновлення і збагачення лексики української мови після Жовтня/Л. С. Паламарчук//Мовознавство. – 1973. – № 4. – С. 3–14.
249. Паламарчук Л. С. Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики)/Л. С. Паламарчук. – К.: Наук. думка, 1978. – 201 с.
250. Панченко І. В. Вивчення фразеології в загальноосвітній школі: [методичний посібник]/І. В. Панченко. – Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2003. – 63 с.
251. Панчук Г. Д. Антропонімія Опілля: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. Д. Панчук. – Т., 1999. – 18 с.

252. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство: [підручник]/Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
253. Папіш В. А. Семантико-функціональна природа фразеологізмів у художній прозі закарпатоукраїнських письменників (40–90 рр. ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. А. Папіш. – Ужгород, 2004. – 21 с.
254. Пасік Н. М. Власні назви в українській фразеології та пареміології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. М. Пасік. – К., 2000. – 20 с.
255. Передрій Г. Р. Лексика і фразеологія української мови/Г. Р. Передрій, Г. М. Смолянінова. – К.: Радянська школа, 1988. – 297 с.
256. Петрова Л. П. Власне ім'я як засіб інтелектуалізації поетичного мовлення (на матеріалі поезій Ліни Костенко): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. П. Петрова. – Х., 2003. – 18 с.
257. Піддубна Н. В. Формування номенклатури назв релігійних споруд в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. В. Піддубна. – Х., 2000. – 19 с.
258. Пітель В. М. Типологія епідигматичних відношень полісемічних флороназв та їх похідних у лексиці сучасної української мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. М. Пітель. – Івано-Франківськ, 2005. – 19 с.
259. Плахотнюк Н. О. Слово як архетип культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. О. Плахотнюк. – К., 2000. – 20 с.
260. Плетнева О. Л. Фразеологія говірок центральної Слобожанщини (Структурно-семантичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. Л. Плетнева. – Х., 2004. – 20 с.
261. Погрібна О. О. Лексична та граматична семантика іменників у словнику української мови (назви знарядь праці та споруд): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. О. Погрібна. – К., 2005. – 20 с.
262. Погрібний І. І. Матеріально-речовинні іменники (лексична семантика і словозміна): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. І. Погрібний. – К., 2000. – 20 с.
263. Познанська В. Д. Українська лексикологія, фразеологія та лексикографія. Практикум: [навчальний посібник]/В. Д. Познанська,

- М. О. Вінтонів, Л. В. Сегін. – Донецьк – Слов'янськ: ДонНУ, 2007. – 67 с.
264. Поістогова М. В. Номінаційні процеси у ботанічній лексиці східнополіських говірок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. В. Поістогова. – К., 2005. – 23 с.
265. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради/О. Пономарів. – К.: Либідь, 1999. – 240 с.
266. Пономарів О. Д. Лексика грецького походження в українській мові/О. Д. Пономарів. – К.: Просвіта, 2005. – 128 с.
267. Попко Л. П. Неологизация в языке как трансляция культурно-лингвистической национальной ментальности: [монография]/Л. П. Попко. – К., 2007. – 363 с.
268. Попова Н. О. Запозичення з англійської мови в лексико-семантичну систему української мови кінця ХХ та початку ХХІ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. О. Попова. – Х., 2002. – 17 с.
269. Попова Н. О. Структурно-семантичні особливості новітніх лексичних запозичень з англійської в українську мову (90-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. О. Попова. – Запоріжжя, 2005. – 19 с.
270. Попович Н. Ф. Літературно-художня антропонімія української драматургії ХІХ – ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Ф. Попович. – Ужгород, 2004. – 21 с.
271. Порпуліт О. О. Ономастичний простір українських чарівних казок (у зіставленні з російськими казками): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. О. Порпуліт. – О., 2000. – 19 с.
272. Поченцев Г. Г. Коммуникативные аспекты семантики/Г. Г. Поченцев. – К.: Вища шк., 1987. – 129 с.
273. Процик І. Р. Українська фізична термінологія другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. Р. Процик. – Л., 1999. – 20 с.
274. Процик М. Р. Сучасна українська видавнична термінологія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. Р. Процик. – К., 2006. – 20 с.
275. Пуряєва Н. В. Формування української церковно-обрядової термінології (назви богослужбових предметів): автореф. дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н.В. Пу-
ряєва. – К., 2001. – 20 с.
276. Равлюк С. І. Аксіологічна лексика і фразеологія художньо-
публіцистичних виступів 90-х років ХХ століття: автореф. дис. на здо-
буття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська
мова/С. І. Равлюк. – К., 2003. – 23 с.
277. Радченко О. І. Мовна норма і варіантність в українській науковій
термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол.
наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Ольга Іванівна Радченко. –
Х., 2000. – 20 с.
278. Ракшанова Г. Ф. Система дериваційних засобів сучасної
науково-технічної термінології (когнітивно-номінативний аспект):
автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.
02. 01 – українська мова/Г. Ф. Ракшанова. – К., 2004. – 20 с.
279. Регушевський Є. С. Перифрази в українській мові/Є. С. Регушев-
ський//Українська мова і література в школі. – 1984. – № 4. – С. 41–
42.
280. Рисіч Ю. Й. Становлення й розвиток терміносистеми художнього
розпису в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня
канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Ю. Й. Рисіч. – Д.,
2003. – 20 с.
281. Романюк М. І. Соціально зумовлені інновації в ономастиконі За-
карпаття кінця ХХ – початку ХХІ ст.: автореф. дис. на здобуття наук.
ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. І. Ро-
манюк. – Чернівці, 2005. – 17 с.
282. Рудакова Т. М. Функціонування соціально-економічної лексики ан-
гломовного походження в українських засобах масової інформації
кінця ХХ – початку ХХІ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня
канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. М. Рудакова. –
Луганськ, 2009. – 18 с.
283. Рудяков Д. Н. Функциональная семантика/Д. Н. Рудяков. – Симфе-
рополь: Таврия, 1992. – 154 с.
284. Русанівський В. М. Семантична глибина слова/В. М. Русанів-
ський//Мовознавство. – 1991. – № 2. – С. 3–7.
285. Русанівський В. М. Закономірності розвитку значення слова
/В. М. Русанівський//Українська мова і література в школі. – 1981. –
№ 4. – С. 27–36.
286. Русанівський В. М. Збагачення й оновлення мови/В. М. Русанів-
ський//Українська мова і література в школі. – 1976. – № 8. – С. 47–57.
287. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики
/В. М. Русанівський. – К.: Наук. думка, 1988. – 240 с.

288. Савченко І. С. Принципом виділення лексичних омонімів-іменників в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. С. Савченко. – К., 1994. – 20 с.
289. Самойлович Л. В. Українська фразеографія XIX – поч. XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. В. Самойлович. – Д., 2000. – 20 с.
290. Самолова І. А. Процеси семантичної деривації в лексиці сучасної української лови: на матеріалі неологізмів 70–90-х років XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. А. Самолова. – К., 1999. – 16 с.
291. Селіванова О. О. Субстантивні композити у російській та українській мовах еквівалентність, онемасіологічна структура, функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. О. Селіванова. – К., 1997. – 38 с.
292. Селігей П. О. Внутрішня форма назв емоцій в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/П. О. Селігей. – К., 2001. – 20 с.
293. Семенець О. О. Синергетика поетичного слова/О. О. Семенець. – Кіровоград: Імекс ЛТД, 2004. – 338 с.
294. Сергєєва Г. А. Англломовні запозичення в українській правничій термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. А. Сергєєва. – Х., 2002. – 16 с.
295. Сердега Р. Л. Лексика традиційного господарювання в говорах Центральної Слобожанщини (Харківщини): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Р. Л. Сердега. – Х., 2005. – 20 с.
296. Сіденко Н. П. Географічна апелятивна лексика східностепових говірок Центральної Донеччини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. П. Сіденко. – Донецьк, 2003. – 22 с.
297. Сімонюк В. П. Лексико-семантична рецепція іншомовної лексики в українській мовній картині світу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. П. Сімонюк. – Х., 2002. – 36 с.
298. Сірик С. В. Назви доріг в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. В. Сірик. – Запоріжжя, 1998. – 16 с.

299. Скиба Н.Г. Активні фразеотворчі процеси в українській публіцистичній і художній прозі кінця ХХ – початку ХХІ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н.Г. Скиба. – К., 2005. – 17 с.
300. Склад і структура термінологічної лексики української мови /А.В. Крижанівська, Л.О. Симоненко, Т.І. Панько та ін. – К.: Наук. думка, 1984. – 196 с.
301. Скорбач Т.В. Мовний образ простору в поезіях М. Семенка і В. Поліщука: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т.В. Скорбач. – Х., 1999. – 20 с.
302. Скрипник Л.Г. Из таємниць фразеології/Л.Г. Скрипник//Мовознавство. – 1968. – № 2. – С. 75–76.
303. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови/Л.Г. Скрипник. – К.: Наук. думка, 1973. – 248 с.
304. Соколова А.В. Онімичний аспект проблеми ідіостилію письменника (на матеріалі зіставлення антропонімії у романах Григорія Тютюнника «Вир» і Василя Земляка «Лебедина зграя»): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/А.В. Соколова. – О., 2003. – 19 с.
305. Соколовская Ж.П. Проблемы системного описання лексической семантики/Ж.П. Соколовская. – К.: Наук. думка, 1990. – 184 с.
306. Соколовська Т.Г. Українська термінологія з генетики: походження, структура, системність (лінгвістична проблематика): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т.Г. Соколовська. – К., 1999. – 20 с.
307. Солдатова Л.П. Розмежування явищ повної лексичної омонімії та полісемії (словниковий та функціонально-стилістичний аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л.П. Солдатова. – Київ, 2007. – 23 с.
308. Соловій У.В. Оцінно-образна номінація у структурі художнього тексту (на матеріалі української «малої прози» кінця ХІХ – початку ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/У.В. Соловій. – Івано-Франківськ, 2003. – 24 с.
309. Способы номинации в современном русском языке. – М.: Наука, 1982. – С. 45–108.
310. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови/Леся Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 462 (1) с.
311. Стасюк Т.В. Відонімні утворення: структурно-семантичні і функціонально-стилістичні аспекти у мові сучасної публіцистики:

- автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т.В. Стасюк. – Д., 2005. – 18 с.
312. Стаховська Н. Ф. Семантична та словотвірна структура агентивно-професійних найменувань металургійної термінологіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. Ф. Стаховська. – Д., 2002. – 17 с.
313. Сташко М. В. Формування та розвиток української бібліотечно-бібліографічної термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. В. Сташко. – К., 1999. – 19 с.
314. Стернин И. Л. Лексическое значение слова в речи/И. Л. Стернин. – Воронеж: ВГУ, 1980. – 170 с.
315. Стефурак Р. І. Асоціативно-образний потенціал внутрішньої форми слова у поетичному тексті (на матеріалі української поезії 60–90 років ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Р. І. Стефурак. – Івано-Франківськ, 2003. – 24 с.
316. Стецюк Б. Р. Юридична лексика кримінально-процесуального права Гетьманщини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Б. Р. Стецюк. – Запоріжжя, 1999. – 19 с.
317. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. А. Стишов. – К., 2003. – 35 с.
318. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів інформації)/О. А. Стишов. – [2-ге видання]. – К.: Пугач, 2005. – 388 с.
319. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм в українській лексикографії ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. В. Струганець. – К., 2002. – 36 с.
320. Ступінська Г. Ф. Фразеологія лемківського говору української мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. Ф. Ступінська. – Івано-Франківськ, 2000. – 20 с.
321. Сулименко Н. Е. Антропологические аспекты изучения лексики /Н. Е. Сулименко. – СПб., 1994. – 88 с.
322. Сухарина Н. М. Граматична та лексична семантика українського дієслова в лексикографічній системі: автореф. дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. М. Су-
харина. – К., 2003. – 19 с.
323. Сучасна українська літературна мова (розділи «Фонетика», «Лексикологія», «Словотвір», «Морфологія», «Діалектологія», «Синтаксис», «Основи культури мовлення і стилістики», «Методика викладання української мови»): програма курсу: [навчальний посібник]/[укл.: А. П. Загнітко (наук. ред.), О. С. Шевчук, В. Д. Познанська та ін.]. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – 142 с.
324. Сучасна українська літературна мова з практикумом: [програма навчального курсу для студентів гуманітарного факультету спеціальності 6.020303 «Мова і література (англійська), (китайська)»]/[уклад. Т. М. Рудакова]. – Краматорськ: КЕГІ, 2009. – 34 с.
325. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія: [програма навчального курсу для студентів II курсу гуманітарного факультету спеціальностей 6. 020303 «Філологія. Українська мова та література», «Філологія. Українська мова і література. Мова і література (англійська)»]/[уклад. к. філол. н. Бодик О. П.] – Краматорськ: КЕГІ, 2010. – 56 с.
326. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія/[за ред. І. К. Білодіда]. – К.: Наук. думка, 1973. – 438 с.
327. Сучасна українська літературна мова: [підручник для студентів вузів]/[за ред. О. Д. Пономаріва]. – К.: Либідь, 2001. – 400 с.
328. Сучасна українська літературна мова: [підручник для студентів вузів]/[за ред. М. Я. Плющ]. – 4-те вид., стереот. – К.: Вища школа, 2003. – 430 с.
329. Сучасна українська літературна мова: [підручник для студентів філологіч. спец. вузів]/[за ред. А. П. Грищенка]. – 3-тє, переробл. і доп. – К.: Вища школа, 2002. – 493 с.
330. Таран О. С. Семантика символів природи в поезіях Олександра Олеся: лінгвопоетичний та етнокультурний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. С. Таран. – Х., 2002. – 20 с.
331. Тараненко А. А. Языковая семантика в ее динамических аспектах: (Основные семантические процессы)/А. А. Тараненко. – К.: Наук. думка, 1989. – 254 с.
332. Тараненко О. О. Борис Грінченко і «Словарь української мови»/О. О. Тараненко//Українська мова і література в школі. – 1988. – № 12. – С. 58–64.
333. Тараненко О. О. Полісемічний паралелізм і явище семантичної аналогії/О. О. Тараненко. – К.: Наук. думка, 1980. – 115 с.

334. Тараненко О. О. Розвиток антонімічних відношень у багатозначних словах/О. О. Тараненко//Українська мова і література в школі. – 1977. – № 1. – С. 32–39.
335. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц/В. Н. Телия; [отв. ред. А. А. Уфимцева]. – М., 1986. – 141 с.
336. Телия В. Н. Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты/В. Н. Телия. – М.: Язык русской культуры, 1996. – 287 с.
337. Тищенко Л. М. Структурна організація й динаміка побутової лексики південнословобожанських говірок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. М. Тищенко. – К., 2002. – 19 с.
338. Тондл Л. Проблемы семантики: [пер. с чешского]/[под ред. проф. А. И. Умова]. – М.: Прогресс, 1975. – 483 с.
339. Топонімія Дніпропетровщини. – Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2006. – 447 с.
340. Труб В. М. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності/В. М. Труб//Мовознавство. – 2000. – № 1. – С. 46–58.
341. Тупиця О. Ю. Композиційна роль безеквівалентної лексики в поетичному тексті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. Ю. Тупиця. – К., 2005. – 21 с.
342. Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О. М. Турчак. – Д., 2005. – 19 с.
343. Тяпкіна Н. І. Демонологічна лексика української мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. І. Тяпкіна. – Запоріжжя, 2006. – 19 с.
344. Удовиченко Г. М. Предмет фразеології та семантичні типи фразеологізмів/Г. М. Удовиченко//Українська мова і література в школі. – 1965. – № 2. – С. 20–24.
345. Ужченко В. Д. Вивчення фразеології в середній школі/В. Д. Ужченко. – К.: Рад. школа, 1990. – 173 с.
346. Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму/В. Д. Ужченко. – К.: Рад. школа, 1988. – 279 с.
347. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови: навчальний посібник/В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К.: Знання, 2007. – 494 с.
348. Ужченко Д. В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Д. В. Ужченко. – Х., 2000. – 18 с.

349. Ужченко Т. Г. Дидактичний матеріал з української мови: Лексика і фразеологія. – [2-е вид.]. – К.: Освіта, 1995. – 224 с.
350. Україна в словах: Мовокраїнознавство: [навчальний посібник для вузів]/[за заг. ред. О. І. Потапенка]. – К.: Просвіта, 2004. – 702 (1) с.
351. Українська мова: [навч. посібник]/Мацько Л. І. та ін. – К.: Вирій; Український обрій, 1995. – 272 с.
352. Українські народні приказки та прислів'я/[Бобкова В., Багмут Й., Багмут А.]. – К.: Держлітвидав України, 1963. – 790 с.
353. Уфимцева А. А. Лексическое значение: Принцип семиологического описания/А. А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – 240 с.
354. Фабіан М. П. Етикетна семантика в лексичних системах української, англійської та угорської мов: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. П. Фабіан. – Київ, 1998. – 33 с.
355. Файчук Т. Г. Біологічна та медична лексика у лікарських порадниках XVI – XVIII ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. Г. Файчук. – К., 2004. – 18 с.
356. Федорець С. А. Англійські запозичення в мові сучасної української реклами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. А. Федорець. – Х., 2005. – 18 с.
357. Филлмор Ч. Основные вопросы лексической семантики//Новое в зарубежной лингвистике. – [вып. 12]. – М., 1983.
358. Філінюк В. А. Образне слово в системі поетичного тексту Емми Андіївської: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/В. А. Філінюк. – К., 2006. – 20 с.
359. Фомина М. И. Современный русский язык: Лексикология/М. И. Фомина. – М.: Высш. шк., 1983. – 335 с.
360. Хлисту́н І. В. Власна назва в українській поезії II пол. XX ст. (семантико-функціональний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. В. Хлисту́н. – К., 2006. – 20 с.
361. Хмара Г. В. Типи номінування одягу і взуття в сучасній українській мові (функціонально-стильовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. В. Хмара. – Х., 2006. – 20 с.
362. Холявко І. В. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років XX ст. (семантико-функціональний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. В. Холявко. – Кіровоград, 2004. – 20 с.

363. Хомік О.Є. Український вербальний оберег: семантика і структура: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О.Є. Хомік. – Х., 2005. – 20 с.
364. Цапок О.М. Мовні засоби репрезентації концепту краса в поезії українських шістдесятників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О.М. Цапок. – О., 2004. – 20 с.
365. Царалунга І.Б. Українські топоніми на -ани (-яни): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І.Б. Царалунга. – Л., 2006. – 17 с.
366. Цимбал Н.А. Формування української термінології органічної хімії в 90-ті роки ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н.А. Цимбал. – К., 2001. – 19 с.
367. Чабаненко В.А. Основи мовної експресії/В.А. Чабаненко. – К.: Вища шк., 1984. – 167 с.
368. Чадюк О.М. Метафора у сфері сучасної української політичної комунікації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О.М. Чадюк. – К., 2005. – 20 с.
369. Черевко І.В. Семантико-структурна та стильова характеристика фразеологізмів в українських пам'ятках XVI – XVII ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І.В. Черевко. – Л., 2006. – 18 с.
370. Чернишова Л.І. Закономірності якісної кваліфікації предметних імен у структурі українського наукового стилю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л.І. Чернишова. – Д., 2003. – 18 с.
371. Чорновол Г.В. Новітня економічна термінологія та її стилістичне вживання в сучасній українській мові (на матеріалі періодичних видань): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г.В. Чорновол. – К., 2004. – 23 с.
372. Чуєшкова О.В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О.В. Чуєшкова. – Х., 2003. – 18 с.
373. Чумак О.Г. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/О.Г. Чумак. – К., 1998. – 24 с.

374. Шанский Н. М. Лексикология современного русского языка /Н. М. Шанский. – М.: Просвещение, 1972. – 327 с.
375. Шапран Д. П. Сучасна українська термінологія маркетингу: семантика та прагматика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Д. П. Шапран. – Д., 2005. – 19 с.
376. Шарманова Н. М. Українська афористика: структурно-семантичний та функціональний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. М. Шарманова. – Х., 2005. – 19 с.
377. Шеремета С. В. Антропонімія північної Тернопільщини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. В. Шеремета. – Івано-Франківськ, 2002. – 20 с.
378. Шестакова С. О. Лексико-семантичні інновації в системі сучасної української номінації: (На матеріалі ергонімів і прагматонімів): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. О. Шестакова. – К., 2002. – 17 с.
379. Шестакова С. О. Лексико-семантичні інновації у системі сучасної української номінації (на матеріалі ергонімів і прагмонімів): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/С. О. Шестакова. – Х., 2002. – 17 с.
380. Шестопалова Л. Д. Специфіка антропонімів у химерній прозі (на матеріалі творчості В. Г. Дрозда): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. Д. Шестопалова. – О., 2006. – 19 с.
381. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: модульний курс: [навчальний посібник]/Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – К.: Вища школа, 2007. – 822 (1) с.
382. Шмелев Д. Н. Очерки по семасиологии русского языка/Д. Н. Шмелев. – М.: Просвещение, 1964. – 344 с.
383. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики/Д. Н. Шмелев. – М.: Наука, 1973. – 280 с.
384. Шмелев Д. Н. Современный русский язык: Лексика/Д. Н. Шмелев. – М.: Просвещение, 1977. – С. 5–48.
385. Шотова-Ніколенко Г. В. Онімний простір романів Ю. І. Яновського: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Г. В. Шотова-Ніколенко. – О., 2006. – 21 с.
386. Шулінова Л. В. Словесна поетика Лесі Українки (поетизація семантики кольору): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. В. Шулінова. – К., 1999. – 20 с.

387. Щербакова Н. В. Фразеологізми з назвами людей у лексичному наповненні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Н. В. Щербакова. – Х., 2002. – 18 с.
388. Щербачук Л. Ф. Загальномовна та індивідуально-авторська фразеологія в художніх текстах (на матеріалі творів О. Гончара): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Л. Ф. Щербачук. – Д., 2000. – 20 с.
389. Щур І. І. Українськомовний комп'ютерний сленг: формування і функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/І. І. Щур. – К., 2006. – 20 с.
390. Юрків М. М. Гідронімно-ойконімні паралелі в західноукраїнському ономастиконі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/М. М. Юрків. – Х., 2000.
391. Юрченко Т. Г. Оказіоналізми у творчості Павла Загребельного: структурно-семантичний і стилістичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/Т. Г. Юрченко. – К., 2003. – 18 с.
392. Юшук І. М. Українська мова. Вправи: [навч. посіб.]/І. П. Юшук. – К.: Либідь, 2009. – 365 (1) с.
393. Юшук І. М. Українська мова: [підручник]/І. П. Юшук. – К.: Либідь, 2008. – 639 с.
394. Языковая номинация (Виды наименований). – М.: Наука, 1977. – 359 с.
395. Ярова А. Г. Дієслівна синоніміка в прозових творах Івана Багряного: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – українська мова/А. Г. Ярова. – К., 2002. – 19 с.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

1. Англійсько-український геодезичний словник/[уклад. Заблоцький Ф. Д., Заблоцька О. Ф.] – Львів: Видавництво Львівської Політехніки, 2010. – 360 с.
2. Англо-російсько-український словник науково-технічної термінології = English-Russian-Ukrainian dictionary of scientific and technical terminology: близько 22 000 термінів/С. М. Андрєєв (уклад.). – Х.: Факт, 1999. – 703 с.
3. Англо-український дипломатичний словник: понад 26 000 слів і словосполучень/[за ред. І. С. Бика]. – К.: Знання, 2006. – 579 с.

4. Англо-український словник ділових термінів: понад 20000 слів з додатками; для економістів, бізнесменів, фахівців фінансово-кредитної сфери, банківської справи, студентів, викладачів, перекладачів; навч. пос./[за ред. С. І. Юрія]. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 373 с.
5. Англо-український фразеологічний словник: близько 30 000 словосполучень/[уклад. К. Т. Баранцев]. – 3-тє вид., стер. – К., 2006. – 1056 с.
6. Англо-український юридичний словник: понад 65 тисяч термінів, слів і словосполучень/[уклад. Карабан В. І.] – Вінниця: Нова книга, 2003. – 1088 с.
7. Англо-українсько-російський словник з хімії: у 2 кн./[упоряд. М. Ю. Корнілов та ін.]. – К.: Либідь, 1994. – 324 с.
8. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: понад 13000 діалектизмів: у 2 т./Г. Л. Аркушин. – Луцьк: Вежа, 2000. Т. 1 (А – Н). – 2000. – 353 с.; Т. 2 (О – Я). – 2000. – 456 с.
9. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов/О. С. Ахманова. – М.: Сов. энцикл., 1966. – 607 с.
10. Балла М. І. Англо-український словник: близько 120000 слів: у 2-х т. – К.: Освіта, 1996. Т. 1. – 752 с.; Т. 2. – 712 с.
11. Балла М. І. Новий англо-український словник/М. І. Балла. – 2-е вид., випр. та доп. – К.: Чумацький Шлях, 2004. – 668 с.
12. Барна М. М. Ботаніка: Терміни. Поняття. Персоналії: Словник /М. М. Барна – К.: Академія, 1997. – 272 с.
13. Батюк Н. О. Фразеологічний словник: На допомогу вчителю /Н. О. Батюк. – К.: Рад. шк., 1996. – 235 с.
14. Белей Л. Ім'я для дитини в українській родині: словник-довідник/Л. Белей. – Ужгород: Закарп. крайове т-во «Просвіта», 1993. – 117 с.
15. Бізнес-словник: Економіка. Фінанси. Банки. Інвестиції. Кредити: понад 12500 термінів: англо-укр./[уклад. С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко]. – К.: Школа, 2002. – 720 с.
16. Білецький-Носенко П. Словник української мови/АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; [підготував до випуску В. В. Німчук]. – К.: Наукова думка, 1966. – 422 с.
17. Біологічний словник. – 2-е вид. – К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 680 с.
18. Боднарчук І. Ю. та ін. Ілюстрований словник для дітей/І. Ю. Боднарчук. – К.: Гол. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України, 1993. – 412 с.
19. Бойків І. Словник чужомовних слів. Репринт з вид. 1955 р./І. Бойків, О. Ізюмов, Г. Калишевський та ін. – К.: Музей Івана Гончара; Родовід, 1996. – 532 с.

20. Большой толковый словарь бизнеса: Collins: русско-английский, англо-русский/К. Пасс, Б. Лоус, Э. Пендлтон [и др.]; пер. с англ. – М.: Вече: АСТ, 1998. – 688 с.
21. Большой экономический словарь: 19000 терминов/[под ред. А.Н. Азрилияна]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Ин-т новой экономики, 1997. – 856 с.
22. Брилінський Д. Словник подільських говірок/Д. Брилінський. – Хмельницький: Ред.-вид. відділ, 1991. – 116 с.
23. Бук С. 3 000 найчастотніших слів наукового стилю сучасної української мови/[наук. ред. Ф. С. Бацевич]. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 192 с.
24. Бук С. 3 000 найчастотніших слів розмовно-побутового стилю сучасної української мови/[наук. ред. Ф. С. Бацевич]. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 180 с.
25. Бук С. Частотний словник роману Івана Франка «Перехресні стежки»//Стежками Франкового тексту (комунікативні, стилістичні та лексичні виміру роману «Перехресні стежки»)/Ф. С. Бацевич (наук. ред), С. Н. Бук, Л. М. Процак та ін. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С. 138–369.
26. Бурячок А. А. Орфографічний словник української мови/А. А. Бурячок. – 2-е вид., доопрац. – К.: Наук. думка, 2002. – 464 с.
27. Бурячок А. А. Словник українських рим/А. А. Бурячок, І. І. Гурін. – К.: Наук. думка, 1979. – 338 с.
28. Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови/Н. П. Бутенко. – Львів: Вища шк., 1979. – 120 с.
29. Бутенко Н. П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові/Н. П. Бутенко. – Львів: Вища шк., 1989. – 328 с.
30. Бучко Д. Інверсійний словник ойконімів України/Д. Бучко. – Люблін: Ред. вид-во Каголиц. ун-ту, 2001. – 325 с.
31. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики/[уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь: Перун, 2003. – 896 с.
32. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/[уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
33. Великий тлумачний словник сучасної української мови/[уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь: Перун, 2002. – 1440 с.
34. Великий тлумачний словник української мови/[упоряд. Т. В. Ковальова]. – Харків: Фоліо, 2005. – 767 с.
35. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я/[упоряд. Загнітко А. П.]. – Донецьк: Бао, 2008. – 704 с.

36. Вирган І. О. Російсько-український словник сталих виразів /І. О. Вирган, М. М. Пилинська. – Харків: Прапор, 2000. – 864 с.
37. Віняр Г. М. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття/Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг: Видавничий дім. – 2002. – Вип. 2. – 130 с.
38. Войналович О. Російсько-український словник наукової і технічної мови (термінологія процесових понять)/[О. Войналович, В. Моргунок]. – К.: Вирій, 1997. – 256 с. – (АН України; Інститут проблем міцності)
39. Ганич Д. І. Русско-украинский и украинско-русский словарь /Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – Харків: Прапор, 1997. – 558 с.
40. Ганич Д. І. Російсько-український і українсько-російський словник /Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – Вид. випр. згідно з новими правилами 1993 р. – Харків: Прапор, 1996. – 558 с.
41. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів/Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К.: Вища шк., 1985. – 360 с.
42. Герасименко О. І. Судово-медичний російсько-український словник-довідник. – К.: Право, 1997. – 367 с.
43. Гірничий енциклопедичний словник: у 3-х т./[гол. ред. кол.: д. т. н., проф. Білецький В. С.] – Донецьк: Східний видавничий дім. Т. 1. – 2001. – 512 [8] с. Т. 2–2002. – 632 [8] с. Т. 3. – 2004. – 752 [8] с.
44. Годована М. П. Словник-довідник назв осіб за видом діяльності /М. П. Годована. – К.: Наукова думка, 2009. – 170 [1] с.
45. Годована М. П. Словник-довідник назв осіб за видом діяльності /М. П. Годована. – К.: Наукова думка, 2009. – 170 [1] с.
46. Головашук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень /С. І. Головашук. – К.: Наук. думка, 2001. – 640 с.
47. Головашук С. І. Складні випадки наголошення: словник-довідник /С. І. Головашук. – К.: Либідь, 1995. – 192 с.
48. Головашук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання /С. І. Головашук. – К.: Рідна мова, 2000. – 351 с.
49. Горпинич В. О. Прізвиська степової України: словник: близько 75 тис./В. О. Горпинич. – Дніпропетровськ: ДДУ, 2000. – 404 с.
50. Горпинич В. О. Словник відтопонімних прикметників і назв жителів України (ойконіми, ад'єктоніми, катойконіми)/В. О. Горпинич. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2000. – 370 с.
51. Горпинич В. О. Словник географічних назв України (топоніми та відтопонімні прикметники): близько 25000 слів/В. О. Горпинич. – К.: Довіра, 2001. – 526 с.

52. Горпинич В. О. Українсько-російський орфоепічний словник /В. О. Горпинич. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. – 142 с.
53. Горпинич В. О. Українсько-російський професійно-технічний словник/В. О. Горпинич. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1997. – 147 с.
54. Граматичний словник української мови: Сполучники/[уклад. Городенська К.]. – Київ – Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. – 340 с.
55. Гринчишин Д. Г. Словник паронімів української мови/Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська. – К.: Рад. школа, 1986. – 221 с.
56. Гринчишин Д. Словник-довідник з культури української мови/Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська та ін. – К.: Знання, 2004. – 367 с.
57. Гринчишин Д. Словник української мови XVI – 1 пол. XVII ст./Д. Гринчишин, М. Чікало – Львів, 1994. – 329 с.
58. Грінченко Б. Словарь української мови: в 4-х т./Б. Грінченко. – К.: Наук. думка, 1996.
 - Т. 1. – 495 с.
 - Т. 2. – 578 с.
 - Т. 3. – 507 с.
 - Т. 4. – 566 с.
59. Гуцульські говірки: Короткий словник/[уклад. Г. Гузар, Я. Закревська та ін.] – Львів, 1997. – 230 с. – (НАН України. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича).
60. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка (1863–1866): у 4 т./В. Даль. – М.: Рус. яз., 1989–1991. – Т. 1–4.
61. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI – XX ст.)/О. І. Дей. – К.: Наукова думка, 1969. – 558 с.
62. Демська О. Словник омонімів української мови/О. Демська, І. Кульчицький. – Львів: Фенікс, 1996. – 224 с.
63. Деркач М. П. Короткий словник синонімів української мови /М. П. Деркач. – Львів – Краків – Париж: Просвіта, 1993. – 209 с.
64. Деркач П. Короткий словник синонімів української мови/П. Деркач. – К.: Рад. шк., 1960. – 209 с.
65. Деркач П. М. Короткий словник синонімів української мови /П. М. Деркач. – 2-е вид., фототіпичн. – Львів – Краків – Париж: Просвіта, 1993. – XIV с., 209 с.
66. Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі/[уклад. І. М. Железняк та ін.]. – К.: Наукова думка, 1985. – 254 с. – (АН УРСР. Інститут мовознавства імені О. О. Потебні).
67. Етимологічний словник української мови: у 7 т./[редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]. – К.: Наук. думка, 1982–1989. – Т. 1–3. – (АН УССР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні).

68. Етимологічний словник української мови: у 7-ми т./[укл. Г. В. Болдирев, В. Т. Коломієць, А. П. Критенко та ін.; ред-кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін.]. – К.: Наук. думка. – 1982–1989.
Т. I. – 1982. – 631 с.
Т. II. – 1985. – 570 с.
Т. III. – 1989. – 550 с.
69. Єрмоленко С. Я. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів/С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор; [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
70. Жайворонок В. В. Велика чи мала літера?: словник-довідник /В. В. Жайворонок. – К.: Наукова думка, 2004. – 202 с.
71. Завгородній А. Г. Фінансовий словник/А. Г. Завгородній, Г. М. Вознюк, Г. С. Смовженко. – 3-тє вид. – К.: Знання. – 2000. – 587 с.
72. Зубков М. Новітній російсько-український, українсько-російський словник та граматичний коментар/М. Зубков. – Харків: Торсінг, 2002. – 688 с.
73. Зубков М. Сучасний російсько-український, українсько-російський словник: понад 60 тис. слів/М. Зубков. – Харків: Східний інститут українознавства ім. Ковальських, УІС, 2000. – 576 с.
74. Іваницький С. Російсько-український словник/С. Іваницький, Ф. Шумлянський. – К.: Обереги, 2006. – 528 с.
75. Івченко А. Новий орфографічний словник української мови: близько 43000 слів/А. Івченко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 710 [1] с.
76. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови/А. О. Івченко. – Харків: Фоліо, 2001. – 540 с.
77. Інверсійний словник української мови/[уклад. С. П. Бевзенко, О. І. Бондар, З. І. Волосевич та ін.] – К.: Наук. думка, 1995. – 812 с.
78. Історичний словник українського язика/[за ред. Є. Тимченка]. – Х.; К., 1930–1932. – Т. 1. – Вип. 1–2.
79. Калашник В. С. Українсько-російський словник наголосів/В. С. Калашник, Л. Г. Савченко. – Харків: Каравела, 1997. – 112 с.
80. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови/В. С. Калашник, Ж. В. Колоїз. – К.: Довіра, 2001. – 284 с.
81. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови/С. Караванський. – К.: Укр.-канад. спільне підприєм. «Кобза», 1995. – 472 с.
82. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики /С. Караванський. – К.: Академія, 1998. – 712 с.
83. Караванський С. Словник рим української мови, укладений як лінгвографічна модель формального нагромадження звукових сигналів

- мовним центром людини/С. Караванський. – Львів: БАК, 2004. – 1048 с.
84. Карачун В. Я. Орфографічний словник наукових і технічних термінів: понад 300000 слів/В. Я. Карачун. – К.: Криниця, 1999. – 524 с.
85. Карп'юк М. Д. Словник дієслівних інновацій: в 3 т./М. Д. Карп'юк; [відп. ред. В. М. Русанівський]. – Переяслав-Хмельницький: Торба, 1996. – Т. 1–3.
86. Карпіловська Є. А. Кореневий гніздовий словник української мови /Є. А. Карпіловська. – К.: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 2002. – 912 с.
87. Карпіловський Е. А. Кореневий гніздовий словник української мови. Гнізда слів з вершинами – омографічними коренями/Е. А. Карпіловський. – К.: Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. – 908 с.
88. Каталог річок України/[уклад. Г. І. Швець, Н. І. Дрозд, С. П. Левченко]. – Київ, 1957. – 192 с.
89. Клименко Н. Ф. Словник афіксальних морфем української мови /Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, В. С. Карпіловський. – К.: ВАТ Укр. НДІ ПСК, 1998. – 435 с.
90. Коваль А. П. Знайомі незнайомці: походження назв поселень України/А. П. Коваль. – К.: Либідь, 2001. – 304 с.
91. Коваль А. П. Крилаті вислови в українській мові/А. П. Коваль, В. В. Коптілов. – К.: Вища шк., 1975. – 335 с.
92. Коломієць М. П. Словник української мови в малюнках/М. П. Коломієць. – К.: Освіта, 1995. – 416 с.
93. Коломієць М. П. Словник іншомовних слів/М. П. Коломієць, Л. П. Молодова. – К.: Освіта, 1998. – 190 с.
94. Коломієць М. П. Короткий словник перифраз/М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський; [за ред. В. О. Винника]. – К.: Рад. шк., 1985. – 152 с.
95. Коломієць М. П. Короткий словник перифраз/М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський; [за ред. М. М. Пилинського]. – К.: Рад. шк., 1985. – 151 с.
96. Коломієць М. П. Словник фразеологічних синонімів/М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський; [за ред. В. О. Винника]. – К.: Рад. шк., 1988. – 200 с.
97. Коломойцев В. Є. Універсальний словник економічних термінів: Інвестування, конкуренція, менеджмент, маркетинг, підприємництво: [навч. посіб.]/В. Є. Коломойцев. – К.: Молодь, 2000. – 383 с.
98. Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов/Н. Г. Комлев. – М.: ЭКСМО – Пресс, 2000. – 672 с.

99. Короткий тлумачний словник української мови: близько 6750 слів/[за ред. Д. Г. Гринчишина]. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Рад. школа, 1988. – 320 с.
100. Короткий українсько-російсько-англо-німецький словник з економіки та менеджменту: близько 3500 слів і словосполучень/[уклад О. І. Лексюк, В. В. Титова, Б. Т. П'ятличко та ін.]. – К.: Спалах, 1996. – 312 с.
101. Коссак О. М. Англо-український словник з інформатики та обчислювальної техніки: понад 15000 термінів/О. М. Коссак. – Львів: БАК, 1995. – 304 с.
102. Кочерган М. П. Словник російсько-українських міжмовних омонімів («фальшиві друзі перекладача»)/М. П. Кочерган. – К.: Академія, 1997. – 400 с.
103. Крымский А. Словарь російсько-український /А. Крымский //Этнограф. обозрение. – 1894.
Т. 1: А – К. – № 1. – С. 157–162.
104. Кротевич Є. В. Словник лінгвістичних термінів/Є. В. Кротевич, Н. С. Родзевич; [за заг. ред. Є. В. Кротевича]. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – 236 с.
105. Кругляк Ю. М. Ім'я вашого міста: Походження назв міст і селищ міського типу Української РСР/Ю. М. Кругляк. – К.: Наукова думка, 1978. – 151 с.
106. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов: около 25 000 слов и словосочетаний/Л. П. Крысин. – М.: Рус. яз., 1998. – 847 с.
107. Куримський А. Українсько-чеський словник: у 2 т./А. Куримський, Р. Шишкова, Н. Савицький. – Прага: Академія. – 1378 с.
Т. 1. – 1994. – 703 с.
Т. 2. – 1996. – С. 705–1378.
108. Левашов Е. А. Географические имена. Трудные случаи употребления: Словарь-справочник: более 8 000 географических имен/Е. А. Левашов. – М.: Айстрель, 2003. – 575 с.
109. Левашов Е. А. Географические названия. Прилагательные, образованные от них. Название жителей: [словарь-справочник] /Е. А. Левашов. – С.-Петербург, 2000. – 602 с.
110. Левашов Е. А. Словарь прилагательных от географических названий: около 13 000 прилагательных/Е. А. Левашов. – М.: Рус. язык, 1986. – 550 с.
111. Лексика «Енеїди» І. П. Котляревського/[уклад. В. С. Ващенко та ін.]. – Харків, 1955. – 208 с.
112. Лексика поетичних творів Івана Франка/[упоряд. І. І. Ковалик та ін.]. – Львів: ЛДУ, 1990. – 263 с.

113. Лексика Полесья: Матеріали для полесского диалектного словаря/[отв. ред. Н. И. Толстой]. – Москва, 1968. – 476 с. – (АН СССР. Институт славяноведения).
114. «Лексис» Лаврентія Зизанія. «Синоніма Славеноросская»/[підгот. текстів В. Німчук]. – К.: Наукова думка, 1964. – 202 с.
115. «Лексіконъ славеноросскій и именъ Тлъкованіе» Памви Беринди/[підгот. текст В. Німчук]. – К.: Вид. АН УРСР, 1961. – XL, 272 с.
116. Ленець К. В. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики: понад 7000 слів/К. В. Ленець, Л. О. Ставицька. – К.: Довіра, 2002. – 284 с.
117. Лингвистический энциклопедический словарь/[гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М.: Сов. энцикл., 1990. – 685 с.
118. Лисенко П. С. Словник поліських говорів/П. С. Лисенко. – К., 1974.
119. Лисько З. Музичний словник: Репринтне видання 1933 р./З. Лисько. – К.: Музична Україна, 1994. – 168 с.
120. Літературознавчий словник-довідник/[ред. кол. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко та ін.]. – К.: Академія, 1997. – 752 с.
121. Лозова Н. Є. Дзвона чи дзвону? або -а (-я) чи -у (-ю) в родовому відмінку: словник-довідник/Н. Є. Лозова. – К.: Наукова думка, 2007. – 165 [1] с.
122. Лучик А. А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова/А. А. Лучик. – К.: Довіра, 2004. – 495 с.
123. Мазурик Д. Нове в українській лексиці: словник-довідник/Д. Мазурик. – Л.: Світ, 2002. – 130 с.
124. Малий словник історії України/В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін. – К.: Либідь, 1997. – 464 с.
125. Манець І. Г. Російсько-український словник із техногенної безпеки та екології/І. Г. Манець, В. С. Білецький, Ю. П. Яценко; [за редакцією докт. техн. наук, професора Б. А. Грядущого]. – Донецьк: Донбас, 2004. – 576 с.
126. Мацько Л. І. Російсько-український і українсько-російський словник: Відмінна лексика: [навч. видання]/Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, С. В. Шевчук. – К.: Вища шк., 1993. – 265 с.
127. Мінералогічний словник (українсько-російсько-англійський)/уклад. Є. К. Лазаренко. – К.: Наукова думка, 1975. – 773 с. – (АН УРСР. Інститут геохімії і фізики матеріалів).
128. Нечитайло О. І. Синоніми в лексикографії О. І. Нечитайло. – К.: Наук. думка, 1987. – 130 с.
129. Новейший словарь иностранных слов и выражений/[ред. Ю. Г. Хацкевич]. – Минск: Харвест; М.: АСТ, 2001. – 976 с.

130. Новий англо-український словник. – Х.: Єдинорог, 2000. – 576 с.
131. Новий російсько-український політехнічний словник: 100 000 термінів і термінів-словосполучень/[уклад. М. Зубков]. – Харків: Гриф, 2005. – 951 [1] с.
132. Новий російсько-український та українсько-російський словник-довідник: близько 100 тисяч слів/[за ред. С. Я. Єрмоленка та ін.]. – 2-е вид., доп. і випр. – К.: Довіра: Рідна мова, 1999. – 878 с.
133. Новий тлумачний словник української мови: в 4 т. – К.: Аконіт, 1998.
134. Новітній російсько-український словник-довідник. – К.: Довіра, 1996. – 797 с.
135. Обернений частотний словник сучасної української художньої прози/[уклад. Т. О. Грязнухіна, Н. П. Дарчук та ін.]. – Київ: Спалах, 1998. – 958 с.
136. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 70 000 слов /С. И. Ожегов; [под. ред. Н. Ю. Шведовой]. – М.: Рус. яз., 1989. – 924 с.
137. Олійник І. С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник/І. С. Олійник, М. М. Сидоренко. – К.: Рад. шк., 1991. – 400 с.
138. Олійник І. С. Українсько-російський і російсько-український словник/І. С. Олійник, М. М. Сидоренко. – К.: Рад. шк., 1978. – 447 с.
139. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говорів: у 2-х т./М. Й. Онишкевич. – К.: Наук. думка, 1984. – Т. 1, 2.
140. Орфографічний словник української мови/[укл. С. І. Головащук, М. М. Пещак, В. М. Русанівський та ін.]. – К.: Довіра, 1999. – 992 с.
141. Орфоепічний словник/[укл. Погрібний М. І.]. – К.: Рад. школа, 1983. – 629 с.
142. Орфоепічний словник української мови: в 2 т./уклад.: М. М. Пещак, В. М. Русанівський, Н. М. Сологуб та ін.]. – К.: Довіра, 2001.
Т. 1. – 955 с.
Т. 2. – 918 с.
143. Пр'ятимовний тлумачний словник з інформатики/[упоряд. Р. В. Іваницький, Т. Р. Кияк]. – К.: ВПОЛ, 1995. – 370 с.
144. Паночко М. Словник-довідник слів із літерою г/М. Паночко. – 2-ге вид., перероб. й доп. – Львів: Кальварія, 1999. – 45 с.
145. Пещак М. М. Украинский семантический словарь/М. М. Пещак, Н. Ф. Клименко, Е. Карпиловская и др. – К.: Наук. думка, 1990. – 263 с.
146. Підмогильний В. Російсько-український фразеологічний словник /В. Підмогильний, Є. Плужник. – К.: Кобза, 1993. – 248 с.

147. Погрібний М. Орфоепічний словник (А – Я)/М. Погрібний. – К.: Рад. шк., 1984. – 629 с.
148. Погрібний М. І. Словник наголосів української літературної мови/М. І. Погрібний. – 2-е вид., випр. – К.: Рад. шк., 1964. – 639 с.
149. Подольська Н. В. Словарь русской ономастической терминологии /Н. В. Подольська. – М.: Наука, 1978. – 199 с.
150. Полюга Л. Словник українських морфем: понад 45 000 слів/Л. Полюга. – 3-тє вид., доповнене і виправлене. – К.: Довіра, 2009. – 554 с.
151. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови: Книга «Переверт». В спіл. опр. з кн.: Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови/Л. М. Полюга. – 3-є вид., допов. і випр. – К.: Довіра, 2006. – 510 с.
152. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови/Л. М. Полюга. – 4-тє вид. – К.: Довіра, 2008. – 512 с.
153. Полюга Л. М. Словник синонімів української мови/Л. М. Полюга. – К.: Довіра, 2001. – 477 с.
154. Полюга Л. М. Словник антонімів української мови/Л. М. Полюга; [за ред. Л. С. Паламарчука]. – К.: Довіра, 1999. – 198 с.
155. Полюга Л. М. Словник українських морфем/Л. М. Полюга. – Львів: Світ, 2001. – 448 с.
156. Пономарів О. Д. Фонемі Г та Ґ. Словник і коментар О. Д. Пономарів. – К.: Просвіта, 1997. – 40 с.
157. Попова І. С. Словник оцінних найменувань осіб української мови: близько 3 000 слів/І. С. Попова, В. В. Корольова. – Дніпропетровськ: Пороги, 2009. – 175 с.
158. Пошивайло О. Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України (Гетьманщина)/О. Пошивайло. – Опішне: Українське народознавство, 1993. – 237 с. – (АН України, Інститут мистецтвознавства, фольклору і етнографії імені М. Т. Рильського).
159. Редько Ю. Сучасні українські прізвища: словник-довідник /Ю. Редько. – К.: Наук. думка, 1966. – 216 с.
160. Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ/Ю. К. Редько. – К.: Рад. шк., 1969. – 255 с.
161. Релігієзнавчий словник/[за ред. А. Колодного, Б. Лобовика]. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
162. Російсько-англо-український словник з інформатики та обчислювальної техніки: з покажчиком англійських і українських термінів/В. Карачун (уклад.). – К.: Спалах, 1998–504 с. – (Міжнародний фонд «Відродження»).

163. Російсько-український загальнотехнічний словник: близько 113000 слів/[уклад. Л. І. Мацько та ін.]. – К.: Вища школа, 1994. – 173 с.
164. Російсько-український математичний словник: близько 20000 термінів/[уклад. В. Я. Карачун, О. А. Карачун, Г. Г. Гульчук]. – К.: Вища школа, 1995.
165. Російсько-український сільськогосподарський словник/[уклад. А. П. Білоштан та ін.]. – К.: Вид. АН УРСР, 1963. – 438 с.
166. Російсько-український словник/[за ред. д. філол. наук., проф. В. В. Жайворонка]. – К.: Абрис, 2003. – 1424 с.
167. Російсько-український словник/І. О. Анніна, Г. Н. Горюшина, І. С. Гнатюк та ін. – К.: Абрис, 2003. – 1424 с.
168. Російсько-український словник геологічних термінів: 29000 слів/[упоряд. Савченко В. І. та ін.]. – Чернігів: Десна, 1993. – 424 с.
169. Російсько-український словник для військовиків: майже 32000 слів і словосполук/[уклад. А. Бурячок, М. Демський, Б. Якимович]. – К.; Львів: Варта, 1995.
170. Російсько-український словник з інформатики та обчислювальної техніки з покажчиком українських термінів: близько 15000 термінів/[І. А. Черненко (ред.), В. Я. Карачун (укл.)]. – К.: Рось, 1994. – 361 с.
171. Російсько-український словник з нарисної та прикладної геометрії, загального машинобудування, комп'ютерної графіки: 7000 слів/[упоряд. В. В. Ванін, В. А. Герасимчук]. – К.: Либідь, 1994. – 216 с.
172. Російсько-український словник з фізичної культури і спорту/[за ред. В. Г. Осінчука, І. К. Попеску]. – Львів: Світ, 1993. – 308 с.
173. Російсько-український словник з хімії та хімічної технології: 17000 термінів/[уклад. М. Ганіткевич, А. Зелізний]. – Львів: Львівська Політехніка, 1993. – 315 с.
174. Російсько-український словник залізничних термінів/[за ред. Ю. Соболева]. – К.: Транспорт України, 1997. – 501 с.
175. Російсько-український словник іншомовних слів/[уклад. Т. П. Мартиняк; за ред. проф. А. П. Ярещенка]. – Харків: Прапор, 1999. – 392 с.
176. Російсько-український словник наукової термінології. Книга 1: Суспільні науки/Й. Ф. Андерш, С. А. Воробйова, М. В. Кравченко та ін. – К.: Наук. думка, 1994. – 600 с.
177. Російсько-український словник наукової термінології. Книга 2: Біологія. Хімія. Медицина/[упоряд. С. П. Вассер, І. О. Дудка та ін.]. – К.: Наукова думка, 1996. – 660 с. – (НАН України).

178. Російсько-український словник наукової термінології. Книга 3: Математика. Фізика. Техніка. Науки про космос/[упоряд. В. В. Гейченко та ін.]. – К.: Наукова думка, 1998. – 888 с. – (НАН України).
179. Російсько-український словник синонімів/[за ред. М. Пилинського]. – К., 1995. – 265 с.
180. Російсько-український словник сталих виразів/[М. Ф. Наконечний (ред.)]. – Х.: Прапор, 2002. – 864 с.
181. Російсько-український словник технічних термінів (легка промисловість)/[А. П. Грицева (укл.)]. – К.: Вища школа, 1997. – 318 с.
182. Російсько-український словник фізичних термінів/[уклад.: Ю. В. Караван та ін.; за ред. О. Б. Лисковича]. – К.: Вища шк., 1994. – 311 с.
183. Російсько-український словник: Прізвища, Імена, Імена по-батькові; Облaсті; Райони; Міста; Селища міського типу; Села/[упоряд. З. Г. Рикова, Н. В. Щеголівська]. – Харків: Оригінал, 1997. – 304 с.
184. Російсько-український тлумачний словник з молекулярної біології/[упоряд. М. Є. Кучеренко та ін.]. – К.: Либідь, 1995. – 440 с.
185. Російсько-українсько-англійський словник правничої термінології: Труднощі терміновживання/[заг. ред. Ю. Є. Зайцева]. – К.: Укр. правнича фундація, 1994. – 554 с.
186. Русско-украинский словарь синонимов/под. ред. Н. Н. Пилинского. – К.: Освіта, 1995. – 272 с.
187. Русско-украинский словарь: у 3 т. – К.: Наук. думка, 1970.
188. Сахно І. П. Словник сполучуваності української мови/І. П. Сахно, М. М. Сахно. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1999. – 540 с.
189. Сикорская З. С. Украинско-русский словообразовательный словарь /З. С. Сикорская. – К.: Рад. шк., 1985. – 188 с.
190. Сікорська З. С. Українсько-російський словотворчий словник /З. С. Сікорська. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Освіта, 1995. – 256 с.
191. Скарбослов: Російсько-український словник маловідомих слів та виразів: близько 25000 слів/уклад. В. Левун та М. Ляшенко. – К.: Видво «Бібліотека українця», 2000. – 324 с.
192. Скрипник Л. Г. Власні імена людей: Словник-довідник /Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська; [за ред. В. М. Русанівського]. – К.: Наук. думка, 1996. – 333 с.
193. Словарь української мови: в 4 т./[упоряд. з додат. влас. матеріалу Б. Грінченко]. – К.: Наук. думка, 1996.
194. Словник античної міфології/[уклад. Я. І. Козовик, О. Д. Пономарів]. – К.: Наукова думка, 1985. – 235 с.
195. Словник антонімів української мови/[за ред. Л. С. Паламарчука]. – Вид. 2, доп. і випр. – К.: Довіра, 2001. – 275 с.

196. Словник асоціативних означень іменників в українській мові. – Львів, 1989. – 325 с.
197. Словник афіксальних морфем української мови/Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, В. С. Карпіловський та ін. – К.: 1998. – 434 с.
198. Словник гідронімів України/[укл. І. М. Железняк, А. П. Корспанова, Л. Т. Масенко та ін.]. – К.: Наук. думка, 1979. – 781 с.
199. Словник епітетів української мови/[за ред. Л. О. Пустовіт]. – К.: Довіра, 1998. – 432 с.
200. Словник іншомовних слів/[за ред. О. С. Мельничука] – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енцикл., 1985. – 966 с.
201. Словник іншомовних слів/[уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
202. Словник іншомовних слів. – К.: Вид-во АН УРСР, 1974. – 775 с.
203. Словник іншомовних слів: 10000 слів/[уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шакапута]. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с.
204. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних сполучень/[укл. Л. О. Пустовіт, С. І. Скопенко, Г. М. Сютя та ін.]. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
205. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних сполучень/[уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
206. Словник лінгвістичних термінів/[укл.: В. В. Левицький, М. Л. Іваницька, Р. В. Іваницький]. – Чернівці: ЧДУ, 1996. – 29 с.
207. Словник мови Т. Г. Шевченка: у 2 т./[відп. ред. В. С. Ващенко]. – К.: Вид-во АН УРСР, 1964.
208. Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка: у 3-х т. – Харків: ХДУ, 1978–1979.
209. Словник неологізмів: англо-український/[укладачі Ю. А. Зацний, А. В. Янков]. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 360 с.
210. Словник німецько-український, українсько-німецький – Ірпінь: Перун, 1994. – 640 с.
211. Словник поліських говорів/[уклад. П. С. Лисенко]. – К.: Наукова думка, 1974. – 260 с.
212. Словник полтавських говорів/[уклад. В. С. Ващенко]. – Харків, 1960. – 107 с.
213. Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини)/[гол. ред. К. М. Лук'янюк; уклад.: Н. Д. Бабич, Н. С. Колесник, К. М. Лук'янюк та ін.]. – Чернівці: Букрек, 2002. – 423 с.
214. Словник синонімів української мови: у 2 т./А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К.: Наук. думка, 2001.
Т. 1. – 1026 с.
Т. 2. – 953 с.

215. Словник скорочень в українській мові: понад 21 000 скорочень/[уклад.: Н. Д. Гула, В. В. Жайворонок, Л. П. Жарова та ін.; за ред. Л. С. Паламарчука]. – К.: Вища школа, 1988. – 512 с.
216. Словник сполучуваності слів української мови: найуживаніша лексика/[укл.: Сахно І. П., Сахно М. М]. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 1999. – 544 с.
217. Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.: у 2-х т./[ред. колегія: Л. Л. Гумецька (голова) та ін.]. – К.: Наук. думка, 1977–1978.
218. Словник староукраїнської мови XIV – XV ст. – К.: Наук. думка, 1977–1978.
Т. 1. – 286 с.
Т. 2. – 284 с.
219. Словник сучасного українського сленгу/[упоряд. Т. М. Кондратюк]. – Харків: Фоліо, 2006. – 349 [1] с.
220. Словник термінів ринкової економіки: понад 1500 термінів /І. А. Вишниченко, Н. І. Сурич, С. В. Харитоненко; [за заг. ред. В. І. Науменка]. – К.: Глобус, 1996. – 288 с.
221. Словник труднощів української мови/Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний, О. М. Пазяк та ін.; [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – К.: Рад. шк., 1989. – 336 с.
222. Словник труднощів української мови: біля 15 000 слів/Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний, О. М. Пазак та ін.; [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – К.: Рад. шк., 1989. – 336 с.
223. Словник українських синонімічних гнізд/за ред. А. М. Поповського]. – Дніпропетровськ: Січ, 2000. – 424 с.
224. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст./[ред. Д. Гринчишин (відп. ред.), У. Єдлінська, Л. Полюга та ін.]. – 9 вип. – Львів: Місіонер, 1983–2002.
225. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: у 28 вип./[ред.: Д. Гринчишин; уклад.: Р. Гринько]. – Вип. 8. – Л., 1994. – 255 с.
226. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: у 28 вип./[ред.: Д. Гринчишин; уклад.: Н. Осташ]. – Вип. 9. – Л., 1994. – 255 с.
227. Словник української мови: в 11 т./[за ред. І. К. Білодіда]. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – (АН УРСР. Інститут мовознавства).
228. Словник фізичної лексики: Українсько-англійсько-німецько-російський/[уклад. В. Козирський, В. Шендеровський]. – К.: Рада, 1996. – 932 с.
229. Словник фразеологізмів української мови/[уклад. В. М. Білоноженко та ін.]. – К.: Наукова думка, 2008. – 1096 с.

230. Словник чужомовних слів/[за ред. О. Балана-Яворенка].– Х.; К.: Укр. рад. енцикл., 1932.– 532 с.
231. Словник-довідник з археології/[ред., уклад. та кер. авт. кол. Н. О. Гаврилюк].– К.: Наукова думка, 1996.– 430 с.
232. Слухай С. В. Довідник базових термінів та понять з мікроекономіки /С. В. Слухай.– К.: Лібра; Фірма: Віпол, 1998.– 255 с.
233. Ставицька Л. Український жаргон: Словник/Леся Ставицька.– К.: Кратика, 2005.– 496 с.
234. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови/Л. Ставицька.– К.: Критика, 2003.– 336 с.
235. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови/Л. Ставицька.– К.: Критика, 2003.– 336 с.
236. Шашко В. М. Російсько-український словник бібліотечно-бібліографічних термінів: близько 67000 термінів/В. М. Шашко.– 2-е перероб. видання.– Львів: БаК, 1996.– 196 с.
237. Струганець Л. Культура мови: словник термінів/Л. Струганець.– Тернопіль, 2000.– 88 с.
238. Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів.– Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000.– 88 с.
239. Сучасний орфографічний словник 50 000 слів: Для школярів, абітурієнтів, студентів, викладачів.– Харків: Промінь. 2001.– 672 с.
240. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень/уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк.– К.: Довіра, 2006.– 789 с.– (НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні).
241. Сучасний словник-мінімум іншомовних слів: близько 9000 слів /[укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк].– К.: Довіра, 2008.– 798 с.
242. Сучасний українсько-англійський юридичний словник: близько 30 000 термінів і стійких словосполучень/І. І. Борисенко та ін.– К.: Юрінком Інтер, 2007.– 632 с.
243. Тараненко А. А. Русско-украинский словарь: сфера делового общения/А. А. Тараненко, В. Брицын.– 2-е изд.– К.: Основа, 1999.– 398 с.
244. Тараненко А. А. Українсько-російський словник: Сфера ділового спілкування/А. Тараненко, В. Брицин.– К.: Пожінформтехніка, 2000.– 448 с.
245. Тлумачний російсько-українсько-англійський словник з екології. Основні терміни: понад 3500 термінів/[за заг. ред. А. А. Рудніка].– Харків, 1999.– 752 с.
246. Тлумачний словник сучасної української мови: близько 50000 сл./[уклад. І. М. Забіяка].– К.: Арій, 2007.– 510 с.

247. Тлумачний словник української мови/[укл. Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига]. – Харків: Синтекс, 2002. – 672 с.
248. Удовиченко Г. М. Словник українських ідіом/Г. М. Удовиченко. – К.: Рад. письменник. 1968. – 463 с.
249. Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови: в 2 т./Г. М. Удовиченко. – К.: Вища школа, 1984.
Т. 1. – 304 с.
Т. 2. – 384 с.
250. Удовиченко Г. М. Словник українських ідіом. – К.: Рад. шк., 1968. – 463 с.
251. Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови: в 2 т. – К.: Вища шк., 1984.
252. Ужченко В. Д. Матеріали до фразеологічного словника східнослов'янських і степових говірок Донбасу/В. Д. Ужченко. – Луганськ, 1993. – 112 с.
253. Україна в словах: Мовокраїнознав. слов.-довід.: навч. посіб./[упоряд. і кер. Н. Данилюк]. – К.: Просвіта, 2004. – 702 [1] с.
254. Українська мова. Енциклопедія А – Я./[редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблик та ін.]. – Вид. 3-є зі змінами і доповненнями. – К.: Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.
255. Український орфографічний словник/[уклад.: М. М. Пещак та ін.]. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Довіра, 2002. – 1006 с.
256. Український орфографічний словник української мови: близько 143 000 слів/[уклад.: М. М. Пещак та ін. 3-є вид., переробл. і доповн.]. – К.: Довіра, 2002. – 1006 с.
257. Український орфографічний словник: близько 100 000 слів/[за ред. проф. А. О. Свашенко]. – Харків: Прапор, 1999. – 845 с.
258. Український орфографічний словник: для студ. та школярів: близько 70000 сл./[уклали В. В. Чумак та ін.; за ред. В. М. Русанівського]. – К.: Довіра, 2006. – 558 [1] с.
259. Український орфографічний словник: Орфографічний словник української мови: Близько 143 000 слів/[уклад.: М. М. Пещак та ін.; за ред. Л. М. Полюги]. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Довіра, 2002. – 1006 с.
260. Український педагогічний словник/С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
261. Українсько-англійський юридичний словник: понад 65 тисяч термінів, слів і словосполучень/[уклад. В. І. Карабан]. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 976 с.
262. Українсько-латинський-англійський медичний тлумачний словник:

- близько 33000 термінів: у 2 томах – Львів: Словник, 1995. – (Львівського державного медичного університету).
Т. 1. – 651 с.
Т. 2. – 786 с.
263. Українсько-російський словник/[під ред. Л. С. Паламарчука, Л. Г. Скрипника]. – К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 940 с. – (Академія наук УРСР; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні).
264. Українсько-російський словник./[уклад В. С. Ільїн, К. П. Дорошенко, С. П. Левченко та ін.]. – Вид. 5-е. – К.: Головна ред.: УРЕ, 1984. – 938 с.
265. Українсько-російський словник: у 6-ти т./[гол. ред. чл.-кор. АН УРСР Г. М. Кириченко]. – К.: АН УРСР, 1953–1963.
266. Українсько-російсько-англійський тлумачний словник ділової людини: 15000/[уклад. П. Г. Зеленський, О. П. Зеленська]. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1998. – 546 с. – (Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу).
267. Універсальний довідник з ділових паперів та ділової етики. – К.: Довіра, 2003. – 623 с.
268. Універсальний довідник практикум з ділових паперів/[за ред. Л. Пусповіт]. – 2-е вид., доп. і виправ. – К.: Довіра; Рідна мова, 1999. – 507 с.
269. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4 т./М. Фасмер. – М.: Прогресс, 1964–1973.
270. Финансово-инвестиционный словарь/[под ред. Т. С. Аристовой]. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 585 с.
271. Філософський словник/[за ред. акад. В. І. Шинкарука]. – 2-е перепроб. видання. – К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 796 с.
272. Фінансовий словник/А. Т. Ковальчук. – К.: Знання, 2006. – 287 с.
273. Фразеологічний словник української мови: в 2-х кн./[за ред. Л. С. Паламарчука]. – К.: Наук. Думка, 1993.
Кн. 1. – 528 с.
Кн. 2. – 980 с.
274. Фразеологічний словник української мови: в 2-х т./[укл. В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін.]. – К.: Наук. думка, 1999.
Т. I. – 528 с.
Т. II. – 984 с.
275. Фразеологічний словник української мови: у 2 кн. – 2-ге вид. – К.: Наук. думка, 1999. – (НАН України, Ін-т укр. Мови)
Кн. 1. – 258 с.
Кн. 2. – С. 529–980.

276. Фразеологія перекладів Миколи Лукаша: словник-довідник/[упоряд.: О. Скопненко, Т. Цимбалюк]. – К.: Довіра, 2003. – 735 с.
277. Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів. Утворення від слов'янських автохтонних відкомпаративних скорочених особових власних імен/М. Л. Худаш. – К.: Наукова думка, 1995. – 362 с. – (НАН України. Інститут народонавства).
278. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпряни: в 4 т./В. А. Чабаненко. – Запоріжжя, 1992.
279. Чабаненко В. А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпряни/В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: Стат і К, 2001. – 200 с.
280. Частотний словник сучасної української художньої прози: в 2-х т./[редкол. Н. П. Дарчук, В. І. Критська, В. С. Перебийніс (голова) та ін.]. – К.: Наук. думка, 1981.
Т. I. – 864 с.
Т. II. – 886 с.
281. Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник/П. П. Чучка. – Львів: Світ, 2005. – 704 с.
282. Шкаруба Л. М. Російсько-український словник художніх термінів: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/Л. М. Шкаруба, Л. С. Спанатій. – К.: Каравела, 2004. – 320 с.
283. Щур І. І. Словник комп'ютерного сленгу української мови/І. І. Щур. – К., 2006. – 144 с.
284. Юридичний словник-довідник/[за ред. Ю. С. Шемшученка]. – К.: Феміна, 1996. – 695 с.
285. Юрченко О. С. Словник стійких народних порівнянь/О. С. Юрченко, А. О. Івченко. – Харків: Основа, 1993. – 176 с.
286. Янко М. П. Топонімічний словник України: словник-довідник/М. П. Янко. – К.: Знання, 1998. – 432 с.
287. Яременко В. Новий тлумачний словник сучасної української мови/В. Яременко, О. Сліпушко; [за ред. В. Бусла]. – К.: Аконті, 1998.
288. Яценко І. Морфемний аналіз: словник-довідник: в 2-х т./[за ред. Н. Ф. Клименко]. – К.: Вища шк., 1980–1981.
289. Архітектура і монументальне мистецтво [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/44/53392-0.html>.
290. Архівістика. Російсько-український словник термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.archives.gov.ua/Publicat/Manuals/dictionary-ukr-rus.php#A>.
291. Архітектура і монументальне мистецтво [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/arhitektura_i_monumentalne_mystetstvo/.

292. Бук С. Онлайн-конкорданс роману Івана Франка «Перехресні стежки» [Електронний ресурс]/С. Бук, А. Ровенчак. – Режим доступу до словн.: <http://www.ktf.franko.lviv.ua/~andrij/science/Franko/concordance.html>.
293. Вікісловник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
294. Власні імена людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/vlasni_imena_lyudey/.
295. Гірничий енциклопедичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.vesna.org.ua/txt/biletskv/enc/index.html>.
296. Глосарій термінів Фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/glosariy_terminiv_fondovogo_rynku/.
297. Голдованський Я. Словник англіцизмів. Лексикографічно незареєстровані англіцизми/Я. Голдованський [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.slovnyk.lutsk.ua/>.
298. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/Ekonomichna_entsyklopediya/.
299. Електронний словик On-Line [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovník.com.ua/>.
300. Енциклопедичний словник-довідник з туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://leksika.com.ua/>.
301. Енциклопедія політичної думки [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/entsyklopediya_politychnoji_dumky/.
302. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови: близько 15000 синонімічних рядів [Електронний ресурс]/С. Караванський. – К.: Кобза, 1993. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/41/53392-0.html>.
303. Короткий математичний словник – математика для школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://formula.co.ua/short_math_dictionary.php.
304. Короткий фразеологічний словник (Крилаті вислови) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://abetka.ukrlife.org/frazeo_ua.htm.
305. Крилаті вислови [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/krylati_vyslovy/.
306. Лемківський словничок [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.lemko.org/lemko/slovnyk.html>.
307. Літературне слововживання [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/literaturne_slovovjyvannya/.

308. Многоязычный словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovnuk.org/>.
309. Моделивання економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/modeluyuvannya_ekonomiky/.
310. Музичні терміни [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/muzychni_terminy/.
311. Найповніший та найактуальніший універсальний тлумачний словник української мови в мережі [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.slovnuk.net/>.
312. Неправильно – правильно [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/nepravylno_pravylno_voloschak/.
313. Орфографічний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/orfografichnyu_slovnuk_ukrajinskoji_movy/.
314. Орфографічний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/35/53392-0.html>.
315. Популярно об именах и фамилиях [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.imena.org/>.
316. Проект англо-українського словника технічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://dict.linux.org.ua/>.
317. Радіословник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.proradio.org.ua/voc/>.
318. Російсько-український словник сталих виразів – Електронна версія за матеріалами словника І. О. Виргана та М. М. Пилинської [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://stalivuzazy.org.ua/>.
319. Російсько-український словник технічної термінології (1928) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.scribd.com/doc/24823474/>.
320. Російсько-українські словники [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.r2.u.org.ua/>.
321. Русско-украинский онлайн-словарь Романа Сокунова (LinguistPro) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.linguistpro.net/ru/>.
322. Самый полный словарь сокращений, акронимов, аббревиатур и сложносоставных слов русского языка [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://sokr.ru/>.
323. Словар українського сленгу [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/57/53392-0.html>.
324. Словник англiцизмiв [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/slovnuk_anglitsyzmiv/.

325. Словник-антисуржик [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://hohlopedia.org.ua/antysurjyk/>.
326. Словник банківських термінів: Електронне видання Ощадбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.oschadnybank.com/ua/information/termins.html.php>.
327. Словник бюджетної термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/slovnyk_byudjetnoji_terminologiji/.
328. Словник діалектних слів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://proridne.com/dictionary.html>.
329. Словник-довідник музичних термінів: електронне видання за словником Ю. Є. Юцевича [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://term.in.ua/>.
330. Словники України онлайн: словозміна, синонімія, фразеологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://lcoip.ulif.org.ua/dictua/>.
331. Словник іншомовних слів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/slovnyk_inshomovnyk_sliv/.
332. Словник іншомовних соціокультурних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/inshomovnyh_sotsiokulturnyh_terminiv/.
333. Словник законодавчих термінів – Електронне видання НАУ Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://zakon.nau.ua/?uid=1084.1.90&title=%D1%CB%CE%C2%CD%C8%CA%20%C7%C0%CA%CE%CD%CE%C4%C0%C2%D7%C8%D5%20%D2%C5%D0%CC%B2%CD%B2%C2>.
334. Словник літературознавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.ukrlib.com.ua/encycl/slovnyk/index.php>. Словник комерційних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.interbank.kiev.ua/ua/vocabulary.html>.
335. Словник мови Стуса [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/slovnyk_movy_stusa/.
336. Словник новітніх термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://mova.info/wordlist.aspx>.
337. Словник професій на Порталі професійного консультування [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://profi.org.ua/dict/dict.shtml>.
338. Словник синонімів української мови/Л. М. Полюга. – К.: Довіра, 2001. – 477 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/slovnyk_synonimiv_polyugy/.

339. Словник скорочень української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://ukrskor.info/>. Словник іншомовних слів Мельничука [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/42/53392-0.html>.
340. Словник стилістичних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/stylistychni_terminy/.
341. Словник термінів, уживаних у чинному Законодавстві України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/slovnuk_terminiv_zakonodavstvi_ukr/.
342. Словник церковно-обрядової термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/43/53392-0.html>.
343. СЦОТ (Словник церковно-обрядової термінології) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/tserkovno_obryadovoji_terminologiji/.
344. Термінологічний словник з економіки праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/51/53392-0.html>.
345. Термінологічно-правописний поради́ник для богословів та редакторів богословських текстів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://www.ucu.edu.ua/poradnyk/theological_comments/clergyman/.
346. Тлумачний словник (Глосарій): Електронне видання інтернет-порталу для управлінців [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.management.com.ua/glossary/>.
347. Тлумачний словник з інформатики та інформаційних систем для економістів/Л. С. Козловська, Н. М. Поліщук [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/59/53392-0.html>.
348. Тлумачний словник української мови онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
349. Українські гуманісти епохи Відродження XV – XVIII ст. (словник імен, назв, термінів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://litopys.narod.ru/human/hum43.htm>.
350. Українські словники для перекладу в он-лайн – LingResUa [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://lingresua.tripod.com/online/index_ua.htm.
351. Українсько-багатомовний словник з харчової промисловості та харчових інгредієнтів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.fooddictionary.eu/Default.aspx?lang=uk>.
352. Українсько-російський словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/ukrajinsko_rosiyskuu_slovnuk/.
353. Українсько-російський словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/47/53392-0.html>.

354. Українсько-російський словник мовних і фразеологічних відмінностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://abetka.ukrlife.org/frazeo_ua2.htm.
355. Українсько-російський словник мовних і фразеологічних відмінностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://ukrlife.org/main/evshan/frazeo_ua0.html.
356. Універсальний словник-енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
357. Управління якістю/А. В. Вакуленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/upravlinnya_yakistyu_vakulenko_av/.
358. Уроки державної мови (з газети «Хрещатик») [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/30/53392-0.html>.
359. УСЕ (Універсальний словник-енциклопедія) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://hohlopedia.org.ua/use_universalnyu_slovyk_entsyklopediya/.
360. Фольклорно-поетичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://abetka.ukrlife.org/poetychno.htm>.
361. Фразеологічний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/49/53392-0.html>.
362. «Як ми говоримо» Антоненка-Давидовича [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://slovopedia.org.ua/34/53392-0.html>.
363. English-Ukrainian electronic dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.infoukes.com/commercial/usdg/>. English-Ukrainian Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.allvirtualware.com/ukrsoft/eu.htm>.
364. KirzeN Мультимедійний Словник (українська та 40 інших мов) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://kirzen.com/>.
365. LinguistPro – English-Ukrainian Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.linguistpro.net/eu/>.
366. LJ Ukrainian dictionary LJ українською. Словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://lj.zuta.net/?search=%EB%B3%F1>.
367. The first on-line dictionary of modern Ukrainian language [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: <http://www.webber.net.ua/NEWDICT/>.
368. Ukrainian Translation/Dictionary/Spelling Checker Software [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://www.gy.com/www/ww1/uk_t.htm.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

БОДИК Остап Петрович
РУДАКОВА Тетяна Миколаївна

**СУЧАСНА
УКРАЇНСЬКА
ЛІТЕРАТУРНА МОВА
ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ.
ЛЕКСИКОГРАФІЯ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Керівник видавничих проєктів – Сладкевич Б. А.

Оригінал-макет підготовлено
ТОВ «Центр учбової літератури»

Підписано до друку 14.12.2010. Формат 60x84^{1/16}
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура PetersburgSTT.
Умовн. друк. арк. 23,4. Наклад – 600 прим.

Видавництво «Центр учбової літератури»
вул. Електриків, 23 м. Київ 04176
тел./факс 044-425-01-34
тел.: 044-425-20-63; 425-04-47; 451-65-95
800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)
e-mail: office@uabook.com
сайт: www.cul.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2458 від 30.03.2006